

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ПАЖҶҲИШГОҲИ РУШДИ МАОРИФ БА НОМИ
АБДУРАҲМОНИ ҶОМИИ АКАДЕМИЯИ ТАҲСИЛОТИ
ТОҶИКИСТОН**

Бо ҳуқуқи дастнавис

ТДУ: 37. 03 : 681

ТКБ: 74. 0 : 73

М - 65

**МИРБОБОЕВА БИБИВАҲӢ МИРБОБОЕВНА
ҲАМКОРИИ МУАССИСАҲОИ ТАЪЛИМӢ ВА ХОНАВОДА ДАР
ТАШАККУЛИ МУНОСИБАТИ МУСБАТИ ХОНАНДАГОН БА
ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯИ МУОСИР**

Диссертатсия

**барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ
аз рӯи ихтисоси 13.00.05 – Назария, методика ва ташкили
фаъолияти фарҳангӣ-ичтимоӣ
(13.00.05.03 – Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ)**

Роҳбари илмӣ:

академики Академияи
таҳсилоти Тоҷикистон,
доктори илмҳои педагогӣ,
профессор Лутфуллозода М.

МУНДАРИЧА:

МУҚАДДИМА	3
БОБИ I. ҲАМКОРИИ ОМУЌЗГОР ВА ВОЛИДОН ДАР ТАШАККУЛИ СИСТЕМАИ ДОНИШҲО, ҶАҲОНБИНӢ ВА ИҶТИМОИШАВИИ ХОНАНДАГОН ЗИМНИ ИСТИФОДАИ ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯИ МУОСИРИ ИТТИЛООТИЮ ПЕДАГОГӢ	
1.1. Асосҳои назариявӣ амалии ҳамкорӣ муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар асарҳои илмӣ методӣ.....	15
1.2. Таснифоти техника ва технологияи муосири иттилоотӣ педагогӣ дар адабиёти илмӣ методӣ.....	38
1.3. Донишҳои фарҳангии иттилоотӣ омузгор ва волидон ҳамчун асоси ташаккули муносибати мусбати хонанда ба техника ва технологияи муосир.....	61
Хулосаи боби якум.....	78
БОБИ II. ШАРОИТҲОИ ПЕДАГОГИИ ҲАМКОРИИ МУАССИСАИ ТАЪЛИМӢ БО ХОНАВОДА ДАР ИНКИШОФИ МУНОСИБАТИ МУСБАТИ ХОНАНДАГОН БА ТЕХНИКА ТЕХНОЛОГИЯҲОИ МУОСИРИ ИТТИЛООТИЮ ПЕДАГОГӢ	
2.1. Заминаҳои иҷтимоӣ педагогии ҳамкорӣ муассисаи таълимӣ бо хонавода дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир.....	79
2.2. Санҷиши озмоиши истифодаи маҷмӯи технологияҳои иттилоотӣ педагогӣ дар раванди ҳамкорӣ омузгор бо волидон.....	96
2.3. Натиҷаи самаранокии истифодаи технологияи иттилоотӣ педагогӣ зимни ҳамкорӣ омузгорон ва волидон дар озмоиши назоратӣ.....	119
Хулосаи боби дуюм	142
Хулоса ва пешниҳод	143
Адабиёти истифодашуда	153
Замима	176

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Дар марҳилаи инкишофи босуръати иттилоотикунонии ҷомеа истифодаи техника ва технологияҳои навин дар рушди ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода беш аз пеш мавқеи муҳимро ишғол намуда, истифодаи онҳо барои ташаккули шахсияти хонанда, махсусан наврасон, омодагӣ ба фаъолияти мустақилу самаранок дар муҳити иҷтимоӣ ва баландбардории сифати таълиму тарбия равона шудааст.

Бояд қайд кард, ки баланд бардоштани сифати таълим, таъмини рушди фарҳанги иттилоотии ҷомеа, баланд бардоштани маҳорати касбии омӯзгорон, истифодаи усулу технологияҳои муосир дар раванди таълим ба ҳалли вазифаҳои муҳими ислоҳоти соҳаи маориф дар ҷаҳони муосир мусоидат мекунад.

Муҳимияти ташаккули тафаккури интиқодӣ, ҷаҳонбинии васеъ ва иҷтимоишавии ҷавонону наврасон дар шароити навин бо истифода аз техника ва технологияҳои муосир дар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии соҳаи маорифи кишвар, аз ҷумла дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”, Стратегияи рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2020, Стратегияи рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2030, Барномаи давлатии амалӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ (коммуникатсионӣ) дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022”, Солҳои 2020-2040 эълон гардидани «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф» мавриди баррасӣ қарор ёфтааст.

Аз ҷумла, дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”, моддаи 5. вазифаи падару модар, омӯзгор, давлат ва ҷомеа дар таълиму тарбияи фарзанд чунин омадааст: “Таълиму тарбияи фарзанд вазифаи падару модар, омӯзгор, давлат ва ҷомеа мебошад. Вазифаи падару модар

фароҳам овардани шароити моддӣ, молиявӣ, маънавӣ ва равонӣ дар таълиму тарбияи дурусти фарзанд мебошад”. [15, С.5]

Дар шароити имрӯза масъалаи ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода аҳамияти илмию амалиро касб намуда, истифодаи техника ва технологияҳои навини иттилоотию иртиботӣ дар фаъолияти муассисаҳои таълимӣ ва берун аз он тақозои замон мебошад. Дар Барномаи давлатии амалӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022 кайд гардидааст: “Дар ҷаҳони муосири босуръат тараққиёбанда фаъолият ва рушди соҳаи маорифро бе истифодаи воситаҳо ва технологияҳои муосири иттилоотӣ-коммуникатсионӣ тасаввур кардан имконнопазир аст. Истифодабарии технологияҳои иттилоотӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба баланд бардоштани сатҳу сифати таҳсилот мутобиқ ба стандартҳои байналмилалӣ равона гардидааст”. [15, С.5]

Аз ин лиҳоз, ҳамкории муассисаҳои таълимиву хонавода ҷиҳати таҳқиқи раванди ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияҳои муосири иттилоотию педагогӣ дар муассисаи таълимӣ ва берун аз он яке аз масъалаҳои муҳим ба ҳисоб рафта, мубрамияти мавзӯи таҳқиқотро тасдиқ менамояд.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Масъалаи таълиму тарбияи хонанда, ба роҳ мондани корҳои таълимӣ-тарбиявӣ, ташкили ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ҳамеша мавриди диққати олимону муҳаққиқон қарор дошт. Дар педагогикаи хориҷӣ асарҳои илмию методии А.А. Блонский, А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский, К.Д. Ушинский, А.А. Бодалёв, М.О. Ермихин, В.И. Гарбузов, А.В. Петровский, Т.А. Маркова, Г.Г. Филиппова, В.М. Минияров, Р.В. Овчарова, А.Г.Харчев ва дигарон ба таъб расидаанд, ки дар онҳо нуқтаи гуногуни назариявӣ оид ба ақидаҳои тарбияи иҷтимоӣ, истифодаи методу усулҳои навини ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода мавриди таҳқиқ қарор ёфтаанд.

Донишмандони ватанӣ низ дар чанд даҳсолаи охир ба таҳқиқи масъалаи мазкур рӯй оварданд, ки дар байни онҳо асарҳои илмӣ ва пажӯҳишҳои олимону муҳаққиқон М.Лутфуллозода, Ф.Шарифзода, И.Каримова, С.Сулаймонӣ, Х.Раҳимзода, А.Нуров, Б.Раҳимов, Қ.Қодиров, С.Негматов, Б.Мачидова, Х.Сангинов, А. Пахлавонов, А.Ҳалимов, А.Маннонов, И.Арабов, Х.Афзалов, С.Исоев, С.Якубов, Д. Латипов, А.Мирализода, Н.Юнусова, Қ.Файзализода, Т.Зиёзода, Л.Иматзода, Ф. Гулмадов, М.Иззатова ва дигаронро зикр бояд намуд.

Масъалаи истифодаи техника ва технологияҳои муосири педагогӣ зимни фаъол гардонидани хонандагон дар раванди таълим аз ҷониби олимону муҳаққиқони рус Ю.К.Бабанский, И.Я.Лернер, А.А.Сластелин, В.П.Беспалко, П.И.Пидкасистий, А.А.Андреев, Е.П.Велихов, Ф.А.Фрадкина, Л.И.Богомолова, Е.Ю.Рогачева, Н.Г.Осуховой, Л.Л.Кирсанова ва муҳаққиқони ватанӣ Д.Р.Таиров, Р.Т.Курбанова, Р.Н.Бабаева, М.Муллоҷонов, И.И.Олимов, Ф.Шарипов, Н.Шоев, О.В.Чураев, Ф.С.Худойдодова, Р.Мирзоев ва дигарон таҳлилу баррасӣ гардидаанд.

Аз таҳлили адабиёти илмию методӣ бармеояд, ки пажӯҳиши масъалаи ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода аҳамияти илмию амалиро касб мекунад, то дар истифодаи техника ва технологияҳои муосир назоратро ба роҳ монда, баҳри самаранок истифода намудани он аз ҷониби хонандагон тамоми чораҳо андешида шаванд. Бо тавачҷух ба нукоти баёншуда, мавзӯи “Ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир”, ки яке аз масъалаи мубрами рӯз ба ҳисоб меравад, мавриди таҳқиқи қарор гирифт.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ бар пояи натиҷаҳои пажӯҳишҳое, ки дар доираи нақшаи дурнамои корҳои илмӣ-таҳқиқотии шуъбаи педагогика ва психологияи Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон дар мавзӯи “Мавқеи ҳамкории оила ва муассисаи

таълимӣ дар рушди ҳештаншиносӣ, ташаккули ҷаҳонбинӣ, иҷтимоишавии хонандагон ва наврасону ҷавонон дар муассисаҳои таълимӣ” ба сомон расонида шудааст, таълиф гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқотро асосҳои назариявӣю амалии фароҳам овардани шароитҳои педагогӣю ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣю педагогӣю таҳқиқу коркарди модули (моделӣ) ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон дар шароити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣю ва хонавода маҳсуб меёбад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Барои расидан ба ин мақсад иҷрои вазифаҳои зерини таҳқиқот муайян гардид:

- омӯзиши масъалаи ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣю ва хонавода ҳамчун заминаи асосии ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣю педагогӣю;

- таснифоти мафҳум, моҳият ва хусусиятҳои рушди техника ва технологияи муосири педагогӣю, нақш ва мақоми онҳо дар самарабахшии фаъолияти таълимӣю хонандагон;

- коркарди модули (моделӣ) ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣю ва хонавода «Педагог-Хонанда-Волидон» дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣю педагогӣю чӣхати васеъ гардонидани ҷаҳонбинӣю ва иҷтимоишавии онҳо;

- гузаронидани чорабиниҳо бо волидон бо мақсади ташаккули фарҳанги иттилоотӣю хонандагон чӣхати истифодаи дурусти технологияҳои муосири иттилоотӣю педагогӣю;

- коркарди муҳити мусоидаткунанда бо истифодаи технологияҳои муосири педагогӣю дар дарсҳои “Технологияи иттилоотӣю” ва маҳфилҳои беруназдарсӣ;

- дар заминаи озмоиши педагогӣ муайян намудани хусусиятҳои таъсири мусбӣю манфии таъсири техника ва технологияи муосир ба ташаккули ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон дар шароити ҳозира;

- ҷамъбасти қорҳои санҷишӣ-озмоишӣ ва пешниҳодот дар асоси маҷмӯи натиҷаҳои бадастомада бо омӯзгорон, хонандагону волидон дар муассисаҳои пойгоҳӣ.

Объекти таҳқиқотро аҳамияти истифодаи техника ва технологияи муосири педагогию иттилоотӣ дар ташаккули ҷаҳонбинию иҷтимоишавии хонандагон ташкил медиҳад.

Мавзӯи (предмети) таҳқиқот ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар ташкили муҳити самарабахшии ҷаҳонбинию таълимии ташаккулдиҳандаи хонандагон зимни истифодаи техника ва технологияи муосири педагогию иттилоотӣ маҳсуб меёбад.

Фарзияи таҳқиқот ба он асос меёбад, ки ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода имкон медиҳад, ки ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотию педагогӣ самаранок амалӣ карда шавад, агар:

- ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ҳамчун заминаи асосии ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотию педагогӣ ба асос гирифта шавад;

- нақш ва мақоми техникаю технологияҳои муосири иттилоотӣ дар самарабахшии ҷаҳонбинию таълимӣ ва ташаккули ҷаҳонбинию иҷтимоишавии хонандагон мавриди ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода тасдиқ карда шавад;

- самарабахшии модули (моделӣ) ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода «Педагог-Хонанда-Волидон» дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотию педагогӣ асоснок карда шавад;

- бо баргузориҳои қорҳои озмоишӣ шароитҳои педагогии самарабахшии ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар

ташаккули ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон зимни истифодаи техника ва технологияи муосири иттилотию педагогӣ тасдиқ карда шавад.

Марҳила, макон ва давраи таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар се марҳила ба анҷом расонда шуд, ки ҳар кадоме аз ин марҳилаҳои зерин идомаи мантиқии ҳамдигар мебошанд:

Дар марҳилаи якум (солҳои 2013–2015) мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, интихоби объект ва предмети таҳқиқот, пешниҳоди фарзияи таҳқиқот, ҷамъоварӣ ва омӯзиши сарчашмаҳо доир ба инкишофи техника ва технологияи муосир, ҳамкориҳои хонавода ва муассисаҳои таълимӣ муайян карда шуда, тағйироти оила ҳамчун ниҳоди иҷтимоӣ ва раванди таълим дар асоси ислоҳоти иҷтимоиву иқтисодӣ мавриди таҳлилу арзёбӣ қарор дода шуданд.

Дар марҳилаи дуюм (солҳои 2016-2018) ҷустуҷӯи муносибатҳои назариявӣ-методологӣ барои ҳалли масъала амалӣ гардида, хусусиятҳои ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода муайян гардиданд, шароит ва нишондиҳандаҳои ҳамкориҳои самаранок дар модули “Педагог– Хонанда - Волидон” ошкор карда шуданд, модули назариявии ҳамкориҳои хонавода ва муассисаҳои таълимӣ дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир таҳия ва асоснок карда шуда, корҳои санҷишӣ вуз озмоишӣ гузаронида шуданд.

Дар марҳилаи сеюм (солҳои 2019-2021) батартибдарории далелҳои бадастомада, таҳлили сифатӣ ва миқдорӣ натиҷаҳо, муайян намудани хулосаҳо ва тавсияҳо, шакли ниҳоии кори диссертатсионӣ омода гардид.

Ҷанбаҳои назариявии кори диссертатсионӣ дар шӯбаи педагогика ва психологияи Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон таҳқиқ гардида, корҳои озмоишӣ бо роҳбарии муаллиф дар заминаи корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ дар литсейи рақами №55 ноҳияи Шохмансур, муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №25 ноҳияи Сино, муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии

№8-и ноҳияи Ҳисор ва литсейи ба номи Собери Шохонии ноҳияи Ҳисор анҷом дода шудаанд.

Асоси назариявии таҳқиқотро донишҳои назариявӣ, аз ҷумла, назарияи ҷомеаи иттилоотӣ, тарбияи хонаводагӣ, нақши пешбарандаи хонавода дар рушди хонанда, ҷанбаҳои назариявии ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода, назарияи фаъолияти педагогӣ дар раванди навоарӣ дар таълим, таълимот оид ба моҳият ва вазифаҳои тарбияи хонавода дар муносибати мусбати хонанда ба техника ва технологияи муосир, асару мақолаҳо дар самти масъалаи мазкур ташкил медиҳанд.

Асоси методологии таҳқиқотро ақидаҳои фалсафӣ ва педагогии мутафаккирони бузурги халқи тоҷик доир ба такмили тарбияи шахсият, таъкид ва пешниҳоди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон, ғояҳо ва нуқтаи назари олимони маъруфи рус ва дигар кишварҳои хориҷӣ, омӯзиш ва муттаҳид намудани ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода, корҳои озмоишӣ, мушоҳидаҳои педагогӣ, суҳбатҳои фардӣ ва коллективӣ бо омӯзгорон, хонандагон ва волидон, истифода аз усулҳои проблемавӣ бо истифода аз воситаҳои техникӣ ва технологияҳои нави таълим, ҷамъбасту хулосабарорӣ аз натиҷаи озмоишҳои баргузоршуда ташкил медиҳад.

Сарчашмаи маълумот. Осори фалсафӣ таърихӣ ва психологию педагогӣ, қонун, стратегия ва барномаҳои давлатӣ, аз ҷумла, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолиятҳои инноватсионӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд», Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2020, Барномаи компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015 ва марҳилаҳои пешина, Барномаи давлатии амалӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022.

Заминаҳои эмпирикии кори диссертациониро таҷрибаи илмии педагогикаи муосир, истифода аз методҳои дар амал санҷидашудаи таҳқиқоти илмӣ, монанди таҳлили назариявии сарчашмаҳои илмӣ, таҷдид ва мушаххассозӣ, муқоисаи шабоҳату тафовутҳо, методҳои таҳқиқоти эмпирикӣ, баррасии ҳуҷҷатҳои расмӣ ва барномавӣ, корбурди усулҳои мушоҳида, пурсиш, суҳбат, озмоиш, татбиқи омори математикӣ хангоми коркарди далелҳои санҷишӣву озмоишӣ ва ҳамчунин омӯзиши натиҷаи фаъолияти омӯзгорон ва таҷрибаи амалияи омӯзишу парвариш дар низоми таҳсилоти мамлакат фароҳам овардаанд.

Пойгоҳи таҳқиқот. Корҳои таҷрибавӣ- озмоишии таҳқиқот дар литсейи №55 ноҳияи Шоҳмансур, муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №25 ноҳияи Сино, муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №8-и ноҳияи Ҳисор ва литсейи ба номи Собири Шоҳонии ноҳияи Ҳисор анҷом дода шудаанд. Дар таҳқиқоти таҷрибавӣ- озмоишии 72 омӯзгор, 126 волидон ва бештар 460 хонандагони синфҳои 7 - 9 иштирок намуданд.

Навгони илмӣ таҳқиқот аз он иборат аст, ки:

- самаранокии ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ҳамчун заминаи асосии ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияҳои муосири иттилоотӣ мавриди таҳқиқ қарор ёфтанд;

- нақш ва мақоми техникаю технологияҳои муосири иттилоотӣ дар самарабахшии фаъолияти таълимӣ мавриди ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода нишон дода шуд;

- истифодаи техника ва технологияҳои муосири иттилоотӣ дар муассисаи таълимӣ ва хонавода баррасӣ гардида, хусусиятҳои таъсири онҳо ба ташаккули ҷаҳонбинӣ ва иҷимоишавии хонандагон дар шароити муосир ошкор карда шуд;

- омилҳои мусбат ва манфии ташаккули муносибати хонандагон ба техника ва технологияи муосир баррасӣ гардида, аҳамияти ин раванд барои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ошкор карда шуд;

- бо баргузориҳои корҳои озмоишӣ шароитҳои педагогии самарабахшии ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар

ташаккули ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон зимни истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотию педагогӣ таҳқиқ карда шуд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Ҳамчун натиҷаи таҳқиқи мавзӯи нуктаҳои асосии зерин ба ҳимоя пешниҳод карда мешаванд:

- барои самарабахш гардонидани ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода, дар доираи донишҳои назариявӣ хусусиятҳои истифодаи техника ва технологияи муосири педагогию иттилоотӣ дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон ошкор карда шуд;

- вобаста ба таҳаввулоти замони нав қорбурди дастовардҳои техникаю технологияи муосир ба ташаккул ва инкишофи ҷаҳонбинии насли наврас таъсири амиқу густурда мерасонад, ки паҳлуҳои гуногуни ин таъсирот таҳлил гардид;

- техникаи навин метавонад дар қатори таъсири мусбӣ, таъсири манфӣ низ расонад. Бо ин мақсад дар ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода роҳҳои ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба воситаҳои техникӣ (компютер, планшет, телефони мобилӣ), ошкор намудани омилҳои мусбӣ ва манфии он тадқиқу баррасӣ карда шудаанд;

- дар ташаккул ва инкишофи муносибати хонандагон ба техника ва технологияи муосир омилҳои мухталиф таъсир мерасонанд. Яке аз омилҳои асосӣ, ки ба ин раванд мусоидат менамояд, ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ҳамчун заминаи асосии ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияҳои муосири иттилоотӣ баррасӣ карда шавад;

- нақш ва мақоми ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣ-педагогӣ бо гузаронидани қорҳои санҷишӣ-озмоишӣ тасдиқ карда шудааст.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар қорқарди асосноккунии илмию назариявии зарурияти ташаккули муносибати мусбати

хонандагон ба техника ва технологияи муосир бо назардошти ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода зоҳир мегардад. Илова бар ин, аҳамияти назариявии таҳқиқот дар ҷанбаҳои зерин: мушаххас намудани салоҳияти волидон: сатҳи маълумотнокии волидон, мавқеи волидон, навъи муносибати волидон ва хонанда, самтгириҳои арзишии волидон; услуби тарбияи хонаводагӣ; бунёди модули ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир дар шароити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ки аз унсурҳои мақсаднокӣ ва баҳогузорӣ иборат аст, маҳсуб меёбад.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки маводи диссертатсияро метавон ҳамчун василаи таъминоти методӣ барои инкишофи ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияҳои муосир иттилоотӣ педагогӣ истифода намуд. Илова бар ин, хангоми коркарди воситаи ташхисӣ имконияти муайян намудани мавҷудияти сатҳи салоҳияти волидон, эҷоди тасвияҳои истифодаи модули самараноки ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонаводаро дар шароити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар ҷараёни таҳия ва истифода намудани барномаи самарабахшии ҳамкориҳои хонавода ва муассисаҳои таълимӣ дар асоси модули пешниҳодшуда таъмин менамояд.

Мавод ва натиҷаҳои таҳқиқотро ҳамчунин метавон дар амалияи кор бо волидон мавриди истифодаи мақсадноки техника ва технологияи муосир иттилоотӣ истифода намуд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дар асоснок будани натиҷаҳои таҳқиқот, муқаррарот ва хулосаҳои асосӣ ифода ёфта, онро муносибати маҷмӯӣ нисбат ба таҳқиқи мушкilot, интиҳоб ва таҳлили шароитҳо ва натиҷаҳои фаъолияти таҷрибавӣ озмоишӣ, мақсаду вазифаҳои он, ҳамбастагии усули миқдорӣ ва сифатии таҳлил, ки бо кори таҷрибавию озмоишӣ тасдиқ карда шудаанд, муайян мегардад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯ, мундариҷа ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмии 13.00.05 – Назария, методика ва ташкили фаъолияти фарҳангӣ-иҷтимоӣ (13.00.05.03 -Педагогикаи иҷтимоӣ ва худшиносӣ), аз ҷумла, ба банди 1 - Методологияи таҳқиқи фаъолияти иҷтимоӣ-педагогӣ, моҳият, сохтор, вазифа, принсипҳои онҳо; моделсозии равандҳои иҷтимоӣ-педагогӣ дар муассисаҳои таълимӣ ва банди 4 - Сифати ташкили ҷорабиниҳои иҷтимоӣ-педагогӣ (технология ва усулҳои баҳодихии сифати фаъолияти иҷтимоӣ педагогӣ; меъёрҳо, нишондиҳандаҳои баҳодихии сифати фаъолияти иҷтимоӣ педагогӣ) мутобиқ мебошад.

Саҳми шахсии докталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки ӯ бо таъри ба дастовардҳои илмҳои педагогӣ, психологӣ, муосир ва маводи озмоишҳои амалӣ бори нахуст масъалаи ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонаводаро дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосирӣ иттилотию педагогӣ ба таври амиқу густурда мавриди таҳқиқ қарор додааст. Пешниҳод ва тавсияҳои, ки дар диссертатсия матраҳ гаштаанд, барои самаранокии низоми ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода, дар шаклگیری муносибати бошууронаи хонандагон ба дастовардҳои техника ва технологияҳои муосирӣ иттилоотию педагогӣ зимни таҳсил ва берун аз он мусоидат карда метавонанд.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқот дар маҷаллаҳои илмӣ тақриршавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар нашрияҳои илмӣ, ки инъикосгари мазмуни диссертатсия мебошанд, нашр шуданд. Дар амалӣ намудани корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ дар асоснок намудани ҳалли мушкилот, коркарди идеяи кор, вазифа ва марҳилаҳои таҳқиқот, дар иштироки бевоситаи унвонҷӯ дар бадастории далелҳо,

батартибдарории онҳо ва санчишу дар амалия татбиқ намудани онҳо зоҳир мегардад.

Натиҷаҳои таҳқиқот ба сурати маърузаю гузоришҳо дар конференсияҳои илмии байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва дар чаласаҳои шӯъбаи педагогика ва психологияи Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ироа гардидааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Дар доираи мавзӯи диссертатсия аз ҷониби муллиф 20 номгӯйи мақолаҳо нашр гардид. Дар байни онҳо 7 мақола дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия аз муқаддима, ду боб, шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат аст. Ҳаҷми умумии он 181 саҳифаи чопи компютериро ташкил дода, 4 нақша ва 15 диаграммаро дар бар мегирад.

БОБИ I. ҲАМКОРИИ ОМУЌЗГОР ВА ВОЛИДОН ДАР ТАШАККУЛИ СИСТЕМАИ ДОНИШҲО, ҶАҲОНБИНӢ ВА ИҶТИМОИШАВИИ ХОНАНДАГОН ЗИМНИ ИСТИФОДАИ ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯИ МУОСИРИ ИТТИЛООТИЮ ПЕДАГОГӢ

1.1. АСОСҲОИ НАЗАРИЯВИЮ АМАЛИИ ҲАМКОРИИ МУАССИСАҲОИ ТАЪЛИМӢ ВА ХОНАВОДА ДАР АСАРҲОИ ИЛМИЮ МЕТОДӢ

Дар солҳои 90-уми асри ХХ тағйироти низоми маориф оғоз мегардад, ки аз ислоҳоти тамоми соҳаҳои ҷомеа бармеояд. Дар ин давра зарурати ҳамкорихои омузгор ва волидон ба хоҳири таълим ва тарбия дарк карда мешавад, шакл ва методҳои асосии кор бо волидон таҳия мешаванд, мазмуну мундариҷаи кор бо волидон муайян гардида, идеяи муносибати тафриқавӣ (дифференсиалӣ)-и ҳамкорӣ бо волидон ва баланд бардоштани фарҳанги педагоги иттилоотии онҳо пешниҳод карда мешавад.

Дар ташаккул ва рушди шахсияти хонанда, сифатҳои фардӣ ва хусусиятҳои иҷтимоии ӯ нақши пешбарандаро хонавода иҷро менамояд.

Дар ин маврид олимони Ф.Шарифзода, А.Мирализода чунин андеша доранд: “Дар кишвари мо ба ҳаёти хонавода эътибори зиёд дода мешавад. Хонавода дар ҳимояи давлат қарор дорад. Муносибатҳои кунунии издивочу хонадорӣ тақозо менамояд, ки шавҳар ва зан дараҷаи баланди фарҳанги маънавию ахлоқӣ ва психологию педагогии издивоч дошта бошанд. Ба насли наврас ҳаматарафа бояд мадад расонд, то сифатҳои шахсияташонро бомуваффақият инкишоф диҳанд ва дар баробари ин сифатҳои худ ва дигаронро дарк карда тавонанд. Бинобар ин, чиҳати оmodасозии насли наврас ба ҳаёти хонаводагӣ эътибори бағоят ҷиддӣ додан лозим аст. Ин оmodасозӣ чунин ҷанбаҳо дорад: умумиҷтимоӣ, ахлоқӣ, ҳуқуқӣ, равонӣ, педагогӣ, эстетикӣ ва сарфакорию иқтисодӣ” [213, - С. 156].

Лекин бо ворид гардидани ҷомеаи имрӯзаи кишварамон ба марҳилаи дигаргуниҳо хонаводаи имрӯза дар муҳити сифатан нав ва тазодҳои иҷтимоӣ қарор дорад, яъне омилҳои, ки боиси тезу тунд шудани мушкилоти хонавода мегарданд, хеле зиёданд.

Қабул гардидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” аҳамияти муҳим дошта, дар он вазифаи падару модар, омӯзгор, давлат ва ҷомеа дар таълиму тарбияи фарзанд, баробарии ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд зикр гардидаанд. Аз ҷумла, дар қонуни мазкур омадааст: “Падару модаронро зарур аст, ки дар якҷоягӣ бо таълимгоҳу ҷомеа ва дар навбати худ мактабро зарур аст, дар ҳамкорӣ бо падару модарон ва ҷомеа ҷиҳати татбиқи бандҳои ин қонун камари ҳиммат банданд. Таҳлилҳои нишон медиҳанд, ки имрӯз равобӣ байни оила, таълимгоҳ ва ҷомеа хеле коста гардидааст. ҳол он ки на оила, на таълимгоҳ ва на ҷомеа наметавонанд дар алоҳидагӣ дар тарбияи маънавию ахлоқии таълимгирандагонро ҷавонон сахмгузор бошанд” [104,- С.7].

Маҳз дар чунин вазъияти душвор ва мураккаб муассисаҳои таълимӣ ниҳоди муҳими иҷтимоӣ ба ҳисоб рафта, на танҳо ба таълим ва тарбияи хонанда машғул аст, балки идора намудани тарбияи хонаводагиро ба дӯши худ гирифтааст. Аз ин хотир, дар шароити имрӯза ҳамкориҳои хонавода ва муассисаҳои таълимӣ дар самти тарбияи хонанда ва самаранок намудани раванди таълим муҳим арзёбӣ мегардад.

Омӯзиши масъалаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон дар раванди тарбияи насли наврас таърихи қадима дорад. Дар асри XIX ва оғози асри XX оид ба зарурати ҳамроҳсозии тарбияи хонаводагӣ ва муассисаи таълимӣ Н.И. Пирогов, К.Д. Ушинский, В.П. Вахтеров, П.Ф. Каптерев, П.Ф. Лесгафт, Ш.А. Амонашвили, В.В. Давыдов, В.А. Сластенин, Д.И.Фельдштейн, А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский, Л.И. Божович, А.Ф. Лазурский, В.С. Мерлин, Л.И. Рувинский, А.Д.

Андреева, В.В. Богословский ақидаҳои ҷолиби диққатро пешниҳод намуданд, ки нақши хонавода ва педагогикаи хонаводагӣ дар тарбияи кӯдакон дар асоси афкори иҷтимоӣ-педагогӣ таҳқиқ карда мешуд.

П. Каптеров қайд намудааст, ки робитаи ногуастани низоми мухталифи иҷтимоӣ, ки ба рушди шахсият таъсир мерасонанд, зарур аст. Ӯ ба ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн бо мақсади таълими на танҳо хонандагон, балки волидайн онҳо диққати махсус равона намудааст. Ӯ қайд намудааст, ки муассисаи таълимӣ ва хонавода бояд шахсиятро ташаккул диҳанд [75, 267 с].

В.Вахтеров дар асоси педагогикаи таҳаввулотии худ ғояи инкишофро гузошта, мақсади тарбияро дар муассисаи таълимӣ ва хонавода рушди нерӯ ва қобилиятҳои хонанда, ки табиат гузоштааст, мешуморад. Ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайнро ҳамчун раванди мураккаб ва тулонӣ, ки тамоми ҷанбаҳои ҳаёти хонандаро дарбар мегирад, баррасӣ намуда, дар ин раванд нақши омӯзгорро махсусан қайд менамояд [31, - С. 256].

Дар оғози асри ХХ масъалаи нақши муассисаи таълимӣ ва хонавода дар раванди омӯзиш ва тарбия шавқу рағбати зиёди муҳаққиқонро ба худ ҷалб намуд. Дар ин давра дар баррасии масъалаҳои мухталифи ҳамкориҳои байни муассисаи таълимӣ ва хонавода П.П. Блонский, С.И. Гессен, А.С. Макаренко, М.М. Пистрак, С.Т. Шацкий саҳми бузург гузоштаанд.

Дар асоси ҷамъбасти ва таҳлили мавқеи муаллифони зикргардида метавон натиҷа гирифт, ки тарҳҳои зерини муносибати тарафайни муассисаи таълимӣ ва хонавода ташаккул меёбанд:

- муассисаи таълимӣ – маркази тарбия дар муҳити иҷтимоӣ, чунин тарҳе ба ҳисоб меравад, ки тамоми сабъ ва иқдоми тарбиявиро дар атрофи хонанда муттаҳид менамояд;

- тарҳи хатҳои уфуқӣ, ки бунёди муассисаҳои таълимӣ-тарбиявиро пешниҳод менамояд, дар онҳо нақши омӯзгор дар педагогикунони

муҳити атроф, кумак ба худинкишофдиҳӣ, худташаккулдиҳӣ ва худомӯзии хонандагону калонсолон зоҳир мегардад [120, 320 с].

Солҳои 30-юми асри XX дар амалияи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн таъсири авторитари муассисаи таълимӣ ва хонавода ба миён меояд. Дар ин давра тарҳи “назорати муассисаҳои таълимӣ ба муҳити иҷтимоӣ” ба роҳ монда мешавад. Масъулияти рафтори хонандагон дар муассисаи таълимӣ, дар кӯча, дар хонавода ба омӯзгор вогузор карда шуда буд. Албатта, чунин ҳолат назорати ҷиддии оилавиरो пешниҳод менамуд. Маҳз муассисаи таълимӣ тамоми доираи ҳаёти хонандаро муайян менамуд, ақидаю хоҳиши волидайн ва хонандагонро ба инобат намегирифт.

Тарбияи оилавӣ, дар ин давра асосан характери стихиявӣ дошт, асосан ба анъанаҳои педагогикаи халқӣ таъям менамуд. Сатҳи маърифати омӯзгорони муассисаи таълимӣ аз сатҳи маълумоти аксари волидайн баланд буд. Аз ин рӯ, бовучуди дастгирии давлат муассисаҳои таълимӣ ба пуштибонии иқтисодии оилаҳо ниёз надоштанд.

Солҳои 50-уми асри XX аз ҷониби муҳаққиқон кӯшишҳои ба харҷ дода шуданд, ки услуби демократии ҳамкориҳои байни омӯзгорон ва волидайн асоснок карда шавад. Аксарияти муаллифон, ба монанди И.В. Власюк, Л.С. Дмитриевский, А.И. Дулов, К.И. Пекишев, В.М. Синяев дар асоси омӯзиши масъалаи мазкур зикр намудаанд, ки танҳо тариқи ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода имконияти ба даст овардани муваффақият дар тарбия пайдо мешавад. Дар ин самт таъкид мешуд, ки дар кор бо волидайн асосан ду чанба ба инобат гирифта мешавад: тарбияи характери хонанда; тартибот ва муваффақият [43, 122 с].

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар солҳои 60-70-ум низ демократикунории ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода идома ёфта, дар ин самт таҳқиқотҳо аз ҷониби файласуфон, омӯзгорон, психологҳо анҷом дода мешуданд.

Алалхусус, шаклҳои ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва оила паҳлӯҳои гуногун дорад. Дар ҷумҳурии мо роҷеъ ба ин масъала аз ҷониби олимони

ва муҳаққиқони тоҷик М.Лутфуллозода, Ф.Шарифзода, И.Каримова, Б.Раҳимов, Б.Қодиров, Б.Мачидова, А.Нуров, А.Мирализода, Х.Раҳимзода, Н.Юнусова, Ҷ.Файзализода тадқиқотҳо бурда шудаанд.

Аз нуқтаи назари олимон «доираи ҳамкориҳои оила ва мактаб» хеле васеъ аст. Дар ин маврид профессор А.Нуров чунин қайд мекунад: «Оила – гурӯҳи хурди ҷамъиятӣ, офаранда ва бахшандаи ҳаёт, бақои ҷомеа аст. Дар оила ҳамаи мафҳумот, ақоид, ҳиссиёт ва одатҳои нахустине гузошта мешаванд, ки онҳо дар ташаккули минбаъдаи тамоми маънавияти шахсияти мактабии замина мегузоранд. Тарбияи оилавӣ як қисми тарбияи ҷамъиятӣ мебошад. Вазифаи оила дар доираи қору бори хонадон оқилона ташкил кардани ҳаёти кӯдакон аст, то ки онон таҷрибаҳои муфиди наслҳои калонсолро азхуд кунанд, дар фаъолияти амалии худ истифода бурда тавонанд». [146, - С. 38].

Дар солҳои 90-уми асри ХХ тағйироти низоми маориф оғоз мегардад, ки аз ислоҳоти тамоми соҳаҳои ҷомеа бармеояд. Аз ин рӯ, масъалаи ҷустуҷӯи муносибатҳои нав дар ҳалли масъалаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн пайдо мешавад. Дар ин давра зарурати ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн ба хотири таълим ва тарбия дарк карда мешавад, шакл ва методҳои асосии қору бо волидайн таҳия мешаванд, мазмуну мундариҷаи қору бо волидайн муайян гардида, идеяи муносибати тафриқавӣ (дифференсиалӣ)-и ҳамқорӣ бо волидайн ва баланд бардоштани фарҳанги педагогии онҳо пешниҳод карда мешавад, муқаррароти назариявии ташкили қору бо гурӯҳи волидайн мушаххас гардонида мешавад ва сабабҳои пайдо шудани мочароҳои педагогӣ дар оила ошқор карда мешаванд. Дар ин хусус гуфтаи муҳаққиқ Раҳимзода Х. далели боэътимод шуда метавонад: “Оила ҳамчун звенои муҳими давомдиҳандаи насли оянда ба рушди ҳамаҷонибаи ҷомеа тавассути ғанӣ гардонидани арзишҳои моддӣ маънавӣ таъсири мустақим ва қавӣ дорад, ки маҳз, дар он ҳислат ва симои маънавии шаҳрванди ҷомеаи оянда тарбия ва ташаккул меёбад” [170, 218 с].

Тамоюлотии ҷаҳонии инкишофи таҳсилот бо мақсади истифодаи дастовардҳои нав ба манфиати таҳсилоти миллӣ бонизом баррасӣ мешаванд. Ин тамоюл бояд мунтазам исбот, тасдиқ ва асоснок гардад. Бояд қайд кард, ки вазифаи асосии таҳқиқоти илмӣ оид ба масъалаҳои назарияи таҳсилот ва педагогика ҷустуҷӯ ва коркарди ақида, концепсия ва назарияҳо мебошад, ки мувофиқи талаботи ҷомеа ва мушкилоти насли наврас мактабро аз нав сохта тавонанд. Беш аз ин чамъбаст, таҳлилу таркиби ғояҳои илмӣ ва донишҳо, ки паҳлуҳои мухталифи тадрис, рушди таҳсилот, сиёсат ва стратегияи ин соҳа, ки ҳамзамон баланд бардоштани таҳқиқоти бунёдиро дарбар мегирад, аз ҷузъҳои таркибии педагогикаи миллӣ ба шумор мераванд.

Дигаргуниҳо дар ҳаёти иҷтимоӣ-иқтисодии ҷомеа боиси тағйироти куллии ҳам системаи маориф ва ҳам ниҳоди хонавода гардиданд. Навъи ягонаи муассисаи таълимӣ шуравӣ бо гимназияҳо, литсейҳо ва дигар навъҳои мухталифи муассисаи таълимии муосир иваз карда шуданд. Дар доираи як муассисаи таълимӣ сатҳҳо ва тамоюлҳои мухталифи фаъолияти таълимӣ-тарбиявӣ пайдо шуданд. Доираи таҳсилоти иловагӣ низ васеъ гардид.

Агар чанд даҳсола пеш хонанда дар шароити гурӯҳи хурд – хонавода, синф, наздикон рушд менамуд, лекин имрӯз вазъияти нав ба миён омадааст, ки хонанда аз синну соли томақтабӣ ва дар муассисаи таълимӣ зери фазои бузурги иҷтимоӣ қарор дорад, ки ба ӯ омилҳои гуногуни иҷтимоӣ таъсир марасонанд.

Иҷтимоикунонии шахс (социализатсия)- ин ворид намудани он ба раванди ҳаёт ва фаъолият, таҷрибаи рушди иҷтимоӣ ва рафтор, ки инсоният онро дар фаъолияти худ чамъ овардааст ва тавассути таълиму тарбия интиқол меёбад, азхудкунии олами атроф ва ҷомеа мебошад.

Омилҳои калон (макрофакторҳо) - инҳо омилҳои таъинкунандаи иҷтимоӣ ва табиӣ иҷтимоикунонӣ ва рушди шахс мебошанд, ки сабаби зиндагии ӯ дар ҳаёти умумиятҳои калони иҷтимоӣ гардидаанд.

Кишвар, давлат (дар фаҳмиши одӣ муродиф дониста мешаванд) – мафҳумҳое, ки барои чудо кардани одамон, ки дар марзҳои муайяни худудӣ-маъмурӣ зиндагӣ мекунанд ва бо сабабҳои таърихӣ, иҷтимоӣ-иқтисодӣ, сиёсӣ ва психологӣ муттаҳид шудаанд, пазируфта шудаанд. Хусусияти хоси рушди кишвар, давлат муҳимтарин хусусияти иҷтимосозии аҳоли, бахусус, ҷавононро муайян мекунанд.

Мафҳуми ҷомеа (дар фаҳмиши одӣ муродифи вожаи давлат аст) - дар педагогика ва илмҳои дигар барои ифодаи хусусияти шароити иҷтимоии тарбия ва рушди шахс ба кор бурда мешавад.

Фарҳанг- системаи шаклҳои маънавии таъмини ҳаёт ва иҷтимоикунонии одамон. Он ҳамаи паҳлӯҳои зиндагии инсон- биологӣ (хӯрок, хоб, истироҳат, алоқаи ҷинсӣ, адои ниёзҳои табиӣ), истехсолот

(сохтани воситаҳои таъминоти моддии ҳаёт - олоқи меҳнат, хӯрок, либос, хонаи истиқоматӣ), маънавӣ (забон ва нутқ, ҷаҳонбинӣ, ҷаҳоншиносӣ, эстетикӣ ва ғайра), иҷтимоӣ (иртиботот, муносибатҳои иҷтимоӣ)-ро фаро мегирад.

Мезоомилҳо (мезофакторҳо) – инҳо таъинкунандаҳои иҷтимоикунонии шахс мебошанд, ки сабаби зиндагии ӯ дар ҳаёти умумиятҳо ҳаҷман миёна мегарданд.

Этнос (миллат) – умумияти устувори одамони таърихан дар худуди муайян шаклгирифта, ё ки дорои забони ягона, хусусиятҳои умумии нисбатан устувори фарҳангӣ ва психологӣ, инчунин худшиносии умумӣ (шинохти ягонагии худ ва фарқият аз дигар ташкилоти монанд), ки дар худӣ номи он сабт шудааст, мебошад.

Шароитҳои минтақавӣ- шароитҳое, ки хоси иҷтимоикунонии одамоне мебошанд, ки дар ин ё он қисмати кишвар, давлат зиндагӣ мекунанд ва хусусиятҳои фарқкунандаи худ (системаи ягонаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ, собиқаи умумии таърихӣ, хусусиятҳои хоси фарҳангӣ-иҷтимоӣ)-ро доранд.

Намуди маҳалли зист – деҳа, шаҳрак, шаҳр, вилоят, ки бо сабабҳои муайян иҷтимоикунонии одамони дар онҳо истиқоматкунанда хусусияти ба худ хосро касб мекунад.

Васоити иртибототи омма – васоити техникӣ (матбуот, радио, киноматография, телевизион), ки тавассути онҳо паҳн кардани иттилоот (донишҳо, арзишҳои маънавӣ, меъёрҳои ахлоқӣ ҳуқуқӣ ва амсоли инҳо) барои доираҳои дорой теъдоди зиёди одамон ба роҳ монда мешавад.

Механизми анъанавии иҷтимоикунонӣ азхудкунии меъёрҳо, намунаҳои рафтор ва ақидаҳоро ифода мекунад, ки хоси оилаи ӯ ва атрофиёни наздик (ҳамдеҳагон, рафиқон, ҳамкасбон) мебошанд. Ин азхудкунӣ, ҳамчун қоида, ноогоҳона бо ёрии таҷассум кардан ва дарки ғайриинтиқодии стереотипҳои ҳукмрон сурат мегирад.

Қорқарди масъалаҳои робитаи байни таълим ва рушди кӯдакон заминаи муҳимми тақмили муҳтавои раванди педагогӣ ва баланд бардоштани самарабахшии он ба шумор меравад.

Дар ин маврид ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн дар ҳамаи марҳилаҳои ҳаёти зарур аст, лекин аҳамияти муҳимро солҳои аввали таҳсил дар муассисаи таълимӣ касб менамояд. Дар ин самт чунин муаллифон, ба монанди О.С.Богданов, Л.Р.Болотин, В.С.Глушков, И.В.Егоров, А.В. Маишев, М.Ф.Матюхин, О.Н.Урбанская, Л.М.Фридман, Н.Е.Щуркова таҳқиқот анҷом додаанд.

Р.Л. Болотин дар асоси таҳлил намудани вазъияти рӯзҳои аввали ҳаёти муассисаи таълимии хонанда тазаккур додааст, ки хонанда вақте ки ба муассисаи таълимӣ меояд, одатан бо душворӣ ба шароити нави муассисаи таълимӣ мутобиқ мегардад. Дар педагогика, чунин падидаро “садамаи муассисаи таълимӣ” меноманд. Чунин ҳолат дар аксарияти хонандагон бо сабабҳои муҳталиф пайдо мешавад: муваффақ нагардидан дар роҳандозии муносибат бо коллективи нави хонандагон ва омӯзгорон; номутобиқатии талабот, ки аз ҷониби омӯзгорон ва волидайн ба хонанда пешниҳод карда мешаванд [25, - С. 23].

О.С. Богданова ва В.И. Петрова зикр менамоянд, ки раванди ягонаи тарбияи муассисаи таълимӣ дорои марҳилаҳои бо ҳам алоқаманд мебошад: тарбияи томактабӣ, тарбия дар синфҳои ибтидоӣ ва тарбияи наврасон. Ҳар як марҳила, қисми таркибии раванди ягонаи тарбия буда, дорои мустақилияти нисбӣ, хусусиятҳои хос ва имкониятҳои рушди шахсияти хонанда мебошад. Дар ҳар як марҳила вазифаҳои муайян ҳал карда мешаванд ва корҳои мақсаднок дар самти тайёр намудан барои азхудкунии муваффақонаи шаклҳои нави рафтор ва муносибат, азхудкунии меъёр ва қоидаҳои ахлоқӣ, ки дар зинаи минбаъда амалӣ мегардад, гузаронида мешавад [20, - С. 26].

Таъкид намудан зарур аст, ки маҳз дар марҳилаи якум муносибати хонанда ба унсурҳои асосии ҳаёти муассисаи таълимӣ, ба дониш, ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣ ташаккул меёбад. Чунин муносибат дар марҳилаҳои минбаъдаи раванди ягонаи таълим ва тарбия, одатан қувват мегирад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки муассисаи таълимӣ ва хонавода дар якҷоягӣ кӯшиш намоянд, ки дар хонанда муносибати мусбат ба таълим, ба унсурҳои дигари таълимӣ, махсусан, ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣ ва таълимӣ ташаккул ёбад.

Ҳамин тариқ, мақсади ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн дар муассисаи таълимӣ – ташаккули шахсияти хонанда ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, дар таҳқиқоти худ ба сифати яке аз нишондиҳандаҳои самаранокии ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайнро дар муассисаи таълимӣ баррасӣ менамоем.

Қобили зикр аст, ки дигаргуниҳо дар тарзи ҳаёт, боло рафтани сатҳи мочароҳо дар муносибатҳои оилавӣ, боло рафтани серкориҳои волидайн, сатҳи пасти салоҳият ва салоҳиятнокии волидайн характери муносибатҳои волидайн ва фарзандонро ба таври назаррас ҳалалдор гардондааст.

Ташкили хонавода дар ҳаёти инсон вазифаи басо муҳим ва масъулиятнок аст. Хонавода зиндагиро мукамал месозад, бахту саодат меорад, аммо бунёди ҳар як хонавода пеш аз ҳама масъулияти азим ба

шумор рафта, аҳамияти давлатӣ дорад. Мақсади ҷомеаи мо ҳам саодати мардум буда, яке аз муҳимтарин ҷузъҳои он ҳонаводаи кавию солим ба шумор меравад, аз ин хотир бояд бештар ҳонаводаро ба ғамхорӣ фаро гирад, даромади воқеӣ, кумаки иҷтимоӣ, имтиёзҳо ва ба манзили истиқоматӣ таъмин намудани наели навраеро вусъат диҳад.

Инак, ҳаёти ҳонавода аз одамон донишу малака ва ҳунару маҳорат талаб менамояд, ки ин ҳама аз ҳузури падару модар шуруъ шуда, минбаъд дар зиндагии ҳарруза ташаккул меёбад.

Ҳонавода ҳамчун гуруҳи хурди (ягонаи) ҷомеа пояҳои ғоявии сиёсӣ ва маънавии онро инъикос мекунад. Дар радифи арзишҳои ахлоқии ҳонавода маҳз арзишҳои ғоявӣ мавқеи муҳимтаре доранд.

Ҳонавода муҳимтарин мактаби урфу одат буда, дар ин ҷо инсон дар роҳу ташаккули ахлоқию сиёсии шахсият қадамҳои аввалин мегузорад. Фаъолияти густурдаи ҷамъиятии падару модар дар тарзи ҳаёти ҳонавода инъикос меёбад. Дар ҳонавода фарзандон аз ҷиҳати ғоявӣ эътиқодманд ба камол мерасанд. Дар асоси натиҷабархшии раванди тарбия ва ҳамкориҳои байни омӯзгорон ва волидайн навъҳои мухталифи ҳонаводаҳо ҷудо карда мешаванд:

- навъи якум, ҳонаводаҳо бо сатҳи баланди муносибатҳои ахлоқӣ. Чунин ҳонаводаҳо метавонанд ҳаёт ва фаъолияти хонандагонро мувофиқи мақсади тарбия ва синну соли хонанда ташкил намоянд;

- навъи дуюм, оилаҳое, ки самти мусбиро дар тарбия таъмин менамоянд. Ҳонаводаҳое, ки волидайн фаъолияти таълимӣ ва тарбиявии хонандаро назорат менамоянд, лекин барои муошират бо волидайн вақти зарурӣ ҷудо карда намешавад;

- навъи сеюм, ҳонаводаҳои муваффақи беруна, ки байни волидайн ягонагӣ дар тарбияи хонанда ҷой надорад, онҳо вақти зиёди худро ба кор бахшидаанд, аз ин хотир рафтор ва фаъолияти хонанда одатан аз тарафи волидайн идора карда намешавад;

-навъи чорум, хонаводаҳои пурмочаро, ки дар марҳилаи ҷудошавӣ қарор доранд, волидайн доимо дар баҳсу мунозираҳо қарор доранд, муносибатҳои тарафайни зарурӣ байни аъзоёни хонавода ҷой надорад;

-навъи панҷум, хонаводаҳои номуваффақ, ки самтгириҳои дақиқи тарбияи хонандагон дар он ҷой надорад, рафтори хонанда асосан беназорат мемонад [89, - С. 71].

Қайд намудан зарур аст, ки дар педагогика тасаввуроти дақиқи салоҳиятҳои волидайн, шакл ва методҳои ташаккули салоҳиятнокии онҳо ҳамчун субъекти раванди таълим вучуд надорад. Мувофиқан, метавон қайд намуд, ки дар ташкили ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода, ки дар зинаҳои аввали таълим хеле муҳим аст, вучуд дорад.

Муҳаққиқи тоҷик М.Лутфуллозода ба тарбияи хонаводагӣ диққати махсус равона намуда, аз ҷумла қайд менамояд, ки “Ҳар як падару модар дар тарбияи фарзанд бояд ҷанбаҳои зеринро ба инобат гиранд:

-ба ояндаи фарзанд диққати махсус равона намуда, онро аз хурдӣ дар пеши назари фарзанд тира насозед;

-майлу рағбати фарзандро ба оянда, ба зиндагӣ афзун намоед, ўро ҳавасманд гардонед;

-аз хурдӣ дар қалби фарзанд меҳру муҳаббат ба китоб, ба муассисаи таълимӣ, ба Ватан, ба илму дониш ҷой намоед;

-кӯшиш намоед, ки байни шумо ва фарзандонатон фазои ҳамдигарфаҳмӣ ва боварӣ ташаккул ёбад;

-ҳамеша ба ў кумак намоед, дастгирӣ намоед, зеро ў муҳтоҷи ёри ва кӯмаки шумо аст;

-ҳамкориҳои худро дар таълиму тарбияи фарзанд бо муассисаи таълимӣ ва муаллимон дарёғ надоред” [116, 108с].

Муҳаққиқ Б.Мачидова чунин мешуморад, ки “Вобаста ба шароити иҷтимоиву иқтисодӣ волидайн на ҳама вақт иҷрои вазифаҳои худро роҳандозӣ менамоянд. Баъзе аз онҳо ақида доранд, ки таълиму тарбия, донишомӯзист. Дар интиҳоби касбу ҳунар кормандони муассисаҳои таҳсилотӣ вазифадоранд” [126, - С. 56].

Хонаводаҳои муосир дар шароити сифатан нав ва вазъияти пуриштилофи ҷамъиятӣ рушд менамоянд. Мутобиқан, дар шароити мураккаби муосир ҳар як хонавода ба кӯмаки мунтазам ва касбии муассисаҳои таълимӣ ниёз дорад.

Раванди ҳамкориҳои хонавода ва муассисаҳои таълимӣ бояд ба ворид гардидани волидайн ба раванди таълимӣ-тарбиявӣ, фаъолияти беруназдарсӣ, ҳамкориҳои хонандагон ва омӯзгорон равона карда шавад. Ба самтҳои асосии фаъолияти омӯзгорон ва волидайн метавон ҷанбаҳои зеринро ворид намуд: соҳаи маърифатии ҳаёт; нигоҳ доштани солимии ҷисмонии хонандагон; рушди нерӯи эҷодии хонандагон; дастгирии хонандагони болаёқат; дастгирии иҷтимоӣ ва пешгирии бепарасторӣ.

Алалхусус, шаклҳои ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода паҳлӯҳои гуногун дорад. Дар ҷумҳурии мо роҷеъ ба ин масъала тадқиқотҳои зиёде бурда шудаанд. Яке аз ин тадқиқотҳо, ки нисбати ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва волидайн хонандагони синфҳои ибтидоӣ қарор ёфта буд, моро ба чунин хулосабарорӣ овард: «Аз ҷумла шаклҳои ташкили қори якҷояи омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ бо падару модарон, ҷӣ тавре, ки тадқиқоти мо нишон дод, аз ҳама самараноктараш ба роҳ мондани маърифати педагогии падару модарон ва таъмин намудани талаботи ягонаи ахлоқии хонавода ва муассисаҳои таълимӣ бо хонандагон инҳо мебошанд:

- а) суҳбати инфиродӣ бо падару модарони хонандагон дар муассисаи таълимӣ ва ҳангоми ташриф овардан ба хонаводаи хонандагон ;
- б) маҷлиси синфии падару модарон;
- в) лексия, суҳбатҳои гурӯҳӣ ва машваратҳо дар мавзӯҳои тарбиявӣ;
- г) конференсияи падару модарон оид ба иваз намудани таҷриба дар боби тарбияи хонандагони синфҳои ибтидоӣ;
- д) гӯшаи «синфии падару модарон» [141, – С. 23].

Хонавода қисми коллективи инсонӣ, муҳимтарин ниҳоди иҷтимоӣ-гардидаи насли наврас мебошад. Новобаста аз самт ва ҷараёни инкишоф ҳама вақт маълум мешавад, ки хонавода дар самаранокии

марҳилаи муайян нақши ҳалқунанда дорад. Хонавода як намуди махсуси коллектив мебошад, ки дар тарбия нақши асосӣ, дарозмуддат ва муҳимро мебозад. Боварӣ ва тарс, эътимод ва ҳарос, оромӣ ва изтироб, самимият ва гармӣ дар муносибат ва баръакс, бегонагӣ ва хунукӣ - ҳамаи ин сифатҳоро хонандагон дар хонавода ба даст меоранд.

“Оила аз ҷамъият ҷудо нест. Олами атроф ба муҳити оила таъсир расонида метавонад, ки на танҳо муносибати байниҳамдигарии аъзоёни оила, балки алоқаи онро бо ҷомеа – дӯстон, наздикон, ҳамсоҳро, калонсолон, хонандагони боғча ва муассисаи таълимӣ муайян мекунад” [204, – С. 7].

Ахлоқи иҷтимоӣ дар шароити мушаххаси таърихӣ ташаккул меёбад ва мазмуни он вобаста аз ин шароитҳо тағйир мепазирад. Қонуни ахлоқ муҳимтарин шартӣ маънавиро пеш мегузорад, ки тибқи он хонавода зиндагӣ мекунад, ба ҳамдигар эҳтиром мегузорад, ҷиҳати тарбияи фарзандон амхорӣ зоҳир менамояд.

Ҳар қадаре, ки хонавода ба тарбия таъсир расонад, то ба ҳамон андоза натиҷаҳои тарбияи ахлоқӣ, ҷисмонӣ ва меҳнатии шахс ташаккул меёбад. Зарурият ва аҳамияти ҳамкорӣ муассисаи таълимӣ ва хонавода равшан аст. Муваффақияти пешрафтҳои хонанда аз он вобаста аст, ки кӣ ва чӣ тавр ба рушди ӯ таъсир мерасонад [102, – С. 70]. Бо итминони комил метавон гуфт, ҳонаеро, ки дар он миёни калонсолону ҳурдсолон дустиву рафокат ва меҳру муҳаббат нест, ҳушбахт гуфтан нашоад. Бинобар ин мо ҳақ дорем, ки дустии волидону фарзандонро низ ҳамчун арзинш маънавии хонавода ба калам диҳем.

Эҳтиром нисбат ба якдигар, меҳрубонӣ, бурдборӣ, гузашт карда тавоништан, ҳар гуна низоъву зиддият ва рӯзҳои саҳтро сарбаландона паси сар намудан ба хонаводаҳои ҷавон хос мебошад. Муносибати самимӣ ва эҳтиром, одатан, танҳо дар хонавода, ки дар он ҷо муносибат бар асоси ҳамкорӣ сурат мегирад, ба роҳ монда мешавад. Хонаводаи ҷавон аз нахустин рӯзҳои хонадорӣ бо така ба ҳама арзишҳои беҳтарине, ки аз волидон мерос гирифтааст, бояд услуби ба худ ҳоси муносибат ва

анъанотро ба вучуд орад. Дар ин услубу анъанаҳо орзуву умеди чавонон чихати сохтани ҳонаводаи устувор, ҳифзи ишқу муҳаббат ва дар руҳияи солим ба воя расонидани фарзандон тачассум ёфта бошад. Дар ин замина дар ҳонавода ҳурмату эҳтироми якдигар, одоб ва назокату ҳалимӣ ва ҳамфикрӣ ба ҳукми анъана даромада, як умр боқӣ ҳоҳад монд.

Муҳимии қор дар самтҳои он ба ҳалли масъалаи ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва ҳонавода дар тарбияи ҳонаводагӣ зоҳир мегардад. Волидайн бояд оид ба раванди тарбия тасаввурот дошта бошанд, принципҳои асосии педагогикаро донанд. Волидайн бояд қӯшиш намоянд, ки оид ба таҳқиқоти амалӣ ва назариявии мутахассисон оид ба масъалаҳои тарбияи хонанда ва рушди шахсияти ӯ огаҳӣ дошта бошанд.

Маленкова Л.И. аз руи мавқеи тарбиявӣ дар ҳамкориҳои мактаб ва оила вазифаҳои зерини роҳбари синфро муайян мекунад:

1) шиносонидани падару модарон бо мазмун ва методикаи раванди таълим, ки аз тарафи мактаб ташкил карда мешавад;

2) таълими психологию педагогии падару модарон;

3) ба фаъолияти муштарак бо фарзандон ҷалб намудани падару модарон;

4) мутобиқ намудани таълим дар оилаҳои хонандагони алоҳида;

5) ҳамкорӣ бо ташкилоти ҷамъиятии падару модарон [11, – С. 27].

В.А.Сухомлинский қайд намудааст: ”Омӯзгор бояд ба таври доимӣ ҷаҳони маънавии хонандаро таҳқиқ намояд. Муоширати мо бо хонанда танҳо дар ҳамон ҳолат тарбия ба ҳисоб меравад, ки агар дар даст донишҳои илмӣ оид ба шахсияти ӯ дорем, дар он вақт мо на ба муваффақияти тасодуфӣ, балки ба таҳлили илмӣ тақия менамоем [188, – С. 45].

Чунин таҳлили илмӣ танҳо дар муносибати маҷмуии масъалаҳои ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн, ки ташҳис, ҳадафгузорӣ, банақшагирӣ, ташкили қор ва назорат мебошад, имконпазир аст.

Шаклҳои ҳамкориҳои омӯзгорон ва волидон роҳҳои ташкили фаъолият ва муоширати муштаракӣ онҳо мебошанд. Ба мақсад мувофиқ аст, ки шаклҳои фаъолияти коллективӣ, гуруҳӣ ва фардӣ ҳамдигар якҷоя карда шаванд. Пас, дар маҷлиси падару модарон, суҳбатҳои инфиродӣ бо падару модарон, дар машваратҳои гуруҳӣ муҳокимаи ҳар як масъалаи таълимиро идома додан манфиатовар аст.

Дар умум шаклу усулҳои асосии кор бо волидон аз инҳо иборат буда, метавонанд аз:

- маҷлиси волидайн (агар зарур бошад, на бо тамоми синф, балки як гуруҳе, ки барояшон мушкилот умумӣ аст);

- дарсҳои кушод барои волидон;

- иштироки падару модарон дар дарсҳо, маҷлисҳои пагоҳӣ;

- воҳӯриҳо, мизи мудаввар, мубоҳисаҳо;

- конференсҳои волидайн барои табодули таҷриба дар соҳаи тарбияи оилавӣ;

- аз тарафи падару модарон иҷро намудани супоришҳои ҷамъиятӣ (ташкили чорабиниҳо, ба маҳфилҳо ҷалб намудани падару модарон, тайёр намудани асбобҳои аёни, мусоибқаҳои гуногун ва ғайра);

- машварат барои волидон (гуруҳӣ ва инфиродӣ);

Бидуни дастгирӣ ва ёрии хайрхоҳонаи тарафайн баланд бардоштани фаъолияти таълимӣ ва тарбиявии мактабиён натиҷаи дилхоҳ нахоҳад дод. Танҳо робита, муҳити солими ҳамкорӣ, шароити мусоиди хонавода ва муассисаҳои таълимӣ ва билохира, талаботи ягонаи онҳо бурдборихоро оварда метавонад.

Яке аз вазифаҳои басо муҳими муассисаи таълимӣ бо волидайн зимни суҳбат, маъруза, лексия, машварат инкишоф додани хусусиятҳои хоси тарбияи кӯдакон ва роҳҳои муомилакунӣ бо онҳо мебошад: Бояд ба падару модарон омӯхт, то ки дар хонадон бо кӯдакон дар ҳар синну сол чӣ тавр муоилага карданро донанд.

Муассисаи таълимӣ бояд на танҳо бо хонавода ва ҷомеа робитаи наздик дошта бошад, балки ба фаъолгардони корҳои тарбиявии волидайн таъсир расонад, масъулияти онҳоро дар тарбияи фарзанд баланд бардорад. Кӯшишҳои педагогиро тақвият бахшида, омӯзгорон ва падару модаронро, ки ба мушкилиҳои зерин дучор меоянд, огоҳ намоянд, ки дар ҳалли онҳо бояд якҷоя амал намоянд:

- проблемаҳои, ки бо мақсад ва мазмуну мундариҷаи корҳои таълимӣ-тарбиявии муассисаи таълимӣ ва хонавода алоқаманд мебошанд;

- проблемаҳои ҳавасмандгардони хонандагон дар хонавода ба корҳои рушд ва ташаккули шахсии худ;

- проблемаи баинобатгирии хусусиятҳои синнусолӣ ва фардии хонандагон дар раванди тарбияи хонаводагӣ;

- беаҳамиятии як қатор волидон дар масъалаҳои солимии ҷисмонӣ ва психологӣ;

- дарк нагардидани ҳамкории муассисаи таълимӣ ва хонавода аз ҷониби як қатор волидон.

Хонавода ҳамчун коллективи тарбиявӣ дорои як қатор хусусиятҳои хос мебошад. Ҳиссиёти волидайн, меҳру муҳаббати волидайн - ин омилҳои махсусе ба ҳисоб мераванд, ки ба рушди шахсият қувват мебахшанд. Ин нисбатан коллективи устуворе ба ҳисоб меравад, ки муошират ба таври доимӣ дар соҳаҳои мухталиф, дар шаклҳои гуногуни фаъолият сурат мегирад.

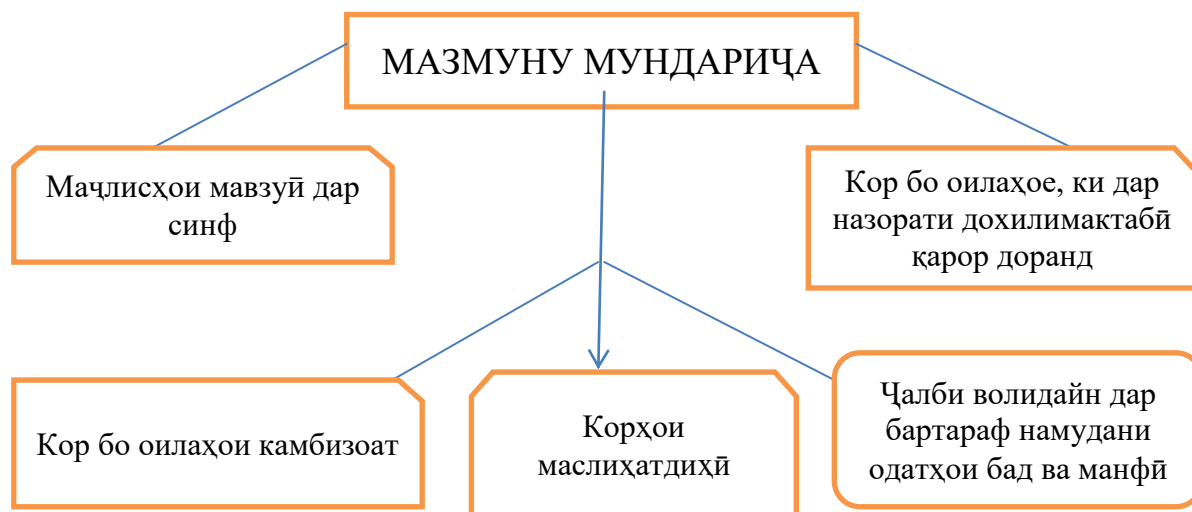
Мафҳуми вазифаҳои хонавода нисбат ба вазифаи зану шавҳар фарохтар аст. Ин ҳам вазифаи падару модар, ҳам вазифаи писарию духтарӣ, ҳам вазифаи бародарон, ҳоҳарон, наберагон ва ғайраро дар бар мегирад. Вазифаи зану шавҳарӣ, вазифаи хонаводагӣ арзиши тағирнопазири маънавии одамон ба ҳисоб меравад ва ишқу муҳаббат бе масъулияти тарафайн маънӣ надорад. Инак, фарзандон арзиши асосии хонавода буда, вазифа ва масъулияти волидон дар он аст, ки дар хонавода инсонии арзанда ва ҷисману руҳан солим ба камол расад ва

фарзандон дар ҳаёти хонавода баробари дигар аъзои он ширкат намоянд.

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф” оиларо уҳдадор менамояд, ки тамоми шароити заруриро бунёд намоянд, хонандагон тавонанд маълумот ва тайёрии касбии саривақтиро ба даст оранд, дар хонандагон арзишҳои ахлоқӣ, маҳорати меҳнатӣ, муносибати эҳтиёткорона ба моликияти ҷамъиятиро тарбия намоянд. Зери таъсири тарзи ҳаёти солим самтгирии ахлоқӣ ва ҷамъиятии шахсияти хонанда, муқаррароти арзишӣ, самтгирии психологӣ ӯ ташаккул меёбад. Дар ин чода ду тараф – волидайн ва муассисаи таълимӣ нақши асосӣ доранд ва аз ин рӯ, дар натиҷаи ҳамкориҳои онҳо ду тарафи самтгирии ахлоқию ҷамъиятии шахсияти хонанда, ки яке ҷанбаи ахлоқию рафторӣ ва дигаре маърифатӣ омӯзишӣ мебошад, ҳам таҳти назорати қатъӣ қарор мегирад ва ҳам метавонад ислоҳу мукамал карда шуда, ба самти зарурӣ ва асли равона гардад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки мазмуну мундариҷаи ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода хеле васеъ аст, ба таври умумӣ онро метавон чунин баён намуд.

Амали намудани системаи ҳамкориҳои хонавода ва муассисаи таълимӣ

Ҳифзи иҷтимоӣ-психологӣ, муваффақияти хонанда аз он вобаста аст, ки кӣ ва чӣ тавр ба рушди ӯ таъсир мерасонад. Аксарияти вақти худро хонанда дар муҳити хонавода ва хона мегузаронад, аз ин рӯ муҳим аст, ки таъсири омӯзгорон ва волидайн ба якдигар муҳолиф набошанд, балки аз тарафи хонанда ба таври фаъол ва мусбӣ қабул карда шавад. Ин амал дар сурате иҷрошаванда аст, ки агар волидайн ва омӯзгорон иттифоқчӣ ва ҳамақида буда, дар мувофиқат ба якдигар проблемаҳои асосии тарбияро ҳал намоянд.

Бисёр матлабҳо ба дарки мавзӯ ва маҳорати омӯзгор вобаста аст, ки бояд маҷмуи ҳолатҳои мухталифро таҳлил намояд, то ки қарори дурустро дар интиҳоби восита ва тарзи ҳамкорӣ бо волидайн ва хонанда дар вазъияти мушаххас қабул намояд. Ҳамкориҳои омӯзгор ва хонавода – ин раванди мақсаднок аст, ки дар натиҷаи он шароити мусоид барои рушди хонанда бунёд карда мешавад.

Асоси ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода мақсади умумии бунёди шароити муфид барои ташаккули комили иҷтимоӣ, тарбия ва таълими хонандагон ба ҳисоб меравад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ин мақсад ба ҳалли вазифаҳои зерини умумии тарбия равона карда шудааст:

- таъмини таҳсилоти босифати хонандагон;
- рушди шавқу рағбати касбӣ ва тайёр намудани хонандагон ба интиҳоби бошуури касб;
- ташаккули ахлоқ ва фарҳанги рафтори хонандагон;
- тайёр намудани хонанда ба муҳити муассисаи таълимӣ;
- ташаккули талабот ба тарзи ҳаёти солим.

Барои ҳал намудани вазифаҳои мазкур воситаҳои мухталиф мавриди истифода қарор дода мешаванд:

- ташкили маърифати психологиву педагогӣ, ки ба баррасии проблемаҳои мубрам ва муҳими волидайн равона карда шудааст;
- ҷалби волидайн ба дурнамои муайяни рушди хонанда ва мутобиқан ба коркарди барномаи фаъолият, ки бадастории онҳоро таъмин менамояд;

- иштироки волидайн дар таҳлили дастовардҳои хонанда, мушкилот ва проблемаҳои хонанда;

- ҳавасмандгардонӣ, дастгирӣ, ташвиқоти муваффақияти волидайн дар тарбияи хонандагон [78, – С. 17].

Дар чараёни корҳои тарбиявӣ хонандагон супоришот мегиранд, ки иҷроиши онҳо ҳамкориҳои хонандагонро бо волидайн талаб менамояд. Қайд карда мешавад, ки ташаббусҳои мусбии волидайн дар гузаронидани чорабиниҳо дар синф дастгирӣ карда мешавад.

Дар кор бо волидайн вазифаҳои зерини асосӣ ҳал карда мешаванд:

- ташаққули тасаввуроти дуруст оид ба нақши худ дар тарбияи хонанда, оид ба зарурати иштирок дар раванди таълим;

- ташаққули мавқеи субъектӣ дар фаъолияти муассисаи таълимӣ дар гузаронидани шаклҳои мухталифи кор бо хонаводаҳо ва хонандагон;

- ташаққули фарҳанги психологӣ-педагогии волидайн;

- рушди муносибати боэҳтиромона ва боваринок байни волидайн ва хонандагон;

- дастгирии инфиродии волидайн дар проблемаҳои актуалии муносибати тарафайн бо хонанда, ки дар тарбияи хонаводагӣ пайдо мешаванд.

Ба ҳамин тариқ, хусусияти корҳои муштараки муассисаи таълимӣ ва хонавода ба воситаи интихоби мазмуну мундариҷа, метод, шаклҳои ҳамкорӣ, восита ва характери ҳамкориҳо зоҳир мегардад, ки дар зинаи таҳсилоти ибтидоӣ аз тариқи баланд гардидани сатҳи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн; ташаққули худбаҳогузориҳои мусбӣ, ташаққули ҳавасмандии хонанда, муносибати мусбати эҳсосотӣ ба муассисаи таълимӣ, ба техника ва технологияи муосири таълимӣ ва иттилоотӣ амалӣ мешавад.

Олими тоҷик, академик М. Лутфуллозода қайд менамояд, ки “Яке аз омилҳои муҳими ташаққули муносибати хонандагон ба техника ва технологияи муосир ин рафтор ва муносибати волидайн ба техника ва технология аст. То чӣ андоза волидайн ба техника ва технологияи муосир мароқ зоҳир менамоянд, онро бо кадом мақсад истифода

менамоянд, ба ташаккули муносибати хонанда таъсир мерасонад” [113, – С. 57].

Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки дар шароити имрӯзаи Тоҷикистон волидайн аз шабакаҳои иҷтимоӣ васеъ истифода менамоянд ва ин ба фарзанд бетаъсир нахоҳад монд. Аз ин хотир, дар аксарияти хонандагон хоҳиши истифодаи интернет, ки асосан хусусияти таълимӣ надорад, ташаккул меёбад.

Ба таври умумӣ метавон қайд намуд, ки рафтори атрофиён, пеш аз ҳама, волидайн ба тарбияи фарзанд таъсири назаррас мерасонад, ки онро равшаносон “ибрат гирифтани аз таҷрибаи атрофиён дар чараёни рушд” меноманд.

Муҳаққиқони тоҷик Ф.Шарифзода, И.Каримова ва С.Сулаймонӣ қайд менамоянд, ки оилаҳо асосан ду навъи рафторро нишон медиҳанд: рафтори созанда ва роҳнамоии мантиқӣ; рафтори ғайримантиқӣ, ки боиси пайдо шудани мушкилот дар рафтор мегардад. Хонанда метавонад, ки ин ду навъи рафторро пайравӣ намояд. Дар натиҷаи мушоҳида намудани рафтори калонсолон, махсусан, волидайн, хонанда таҷриба ба даст меорад, ба он тақлид менамояд, ки боиси пайдо гардидани рафтори нав мегардад. Дар аксарияти ҳолатҳо волидайн, омӯзгорон, хоҳару бародарон, дӯстону хешон, ҳамсинфон ва ҳатто симоҳои алоҳидаи телевизионӣ боиси тақлид ва пайравӣ мегарданд. [209, – С. 18].

Самараҳои мусбати техника ва технологияи муосир зиёд аст. Қор бо техника ва технологияи муосир ба шарофати “накӯхоҳӣ”, ҳисси тасаллии равшанӣ ва дар баъзе одамон ҳатто боварию ба худ ба миён меорад. Истифодаи васеи техника ва технологияи муосир дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷомеа масъалаи саводнокии техникий ҳар як аъзои ҷомеаро ба миён меорад. Саводноқӣ дар самти техника ва технологияи муосир аллақай қисми ҷудонопазири фарҳанги умумиинсонӣ ба ҳисоб меравад.

Чӣ тавре ки дар боло қайд намудем, сарҳадоти байни бартарихо ва камбудихо муносибати тарафайни инсон ва техникаву технология хеле

нозук аст. Аз ин рӯ, ташаккули муносибати хонандагон низ ба техника ва технологияи муосир хеле нозук аст. Он метавонад ҳам дар самти мусбӣ ва ҳам дар самти манфӣ ташаккул ва рушд намояд.

Ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир аз якчанд омил вобаста аст. Яке аз омилҳои муҳим низоми мудирият ё системаи идоракунии таълим ба ҳисоб меравад. Дар доираи ин низом мудирияти захираҳо, гузаронидани чорабиниҳои мухталиф, банақшагирӣ, муошират ва дигар амалҳои ҳаррӯза бо роҳ монда мешавад. Яъне, метавон қайд намуд, ки низоми мудирияти таҳсилот марказе ба ҳисоб меравад, ки дар атрофи он тамоми фаъолият ҷойгир карда мешавад ва ба ин васила шароити таълимӣ барои ҳар як хонанда беҳтар гардонида мешавад.

Ба шаҳодати чунин низоми мудирияти таълим: аз барномаҳо то вазифаҳо, аз базаи захираҳои таълимӣ то интегратсияи барномаҳо ба низоми мазкур ворид карда мешавад. Дар чунин ҳолат методҳои таълим низ тағйир меёбанд. Бо истифодаи техника ва технологияи муосир имкониятҳои системаи бунёдгардида истифода мешаванд, хонандагон метавонанд, ки лоиҳаҳои худро таҳия намоянд, якҷоя бо дигарон кор кунанд, ҳамарӯза натиҷаи фаъолияти худро пайгирӣ намоянд ва роҳҳои ҳалли проблемаҳои шахсии пайдошударо бинанд. Омӯзгор метавонад, ки дар як лаҳза ба ҳар як хонанда робитаи ҷавобиро ба роҳ монад. Ҳамин тариқ, хонанда ба захираҳои мухталифи таълимӣ дастрасӣ дошта, бе монеа метавонад онҳоро истифода намояд.

Чун хонанда дарк менамояд, ки тариқи истифодаи техника ва технологияи муосир раванди омӯзиш ва таҳсилот самаранок аст, ӯ донишҳои заруриро аз худ намуда, барои тамоми маводи зарурӣ дастрасӣ дорад, нисбат ба чунин техника ва технология муносибати мусбати ӯ ташаккул меёбад. Зарур аст, ки хонанда дарк намояд, ки техника ва технологияи иттилоотӣ, ин сарчашмаи асосии ба даст овардани дониш ва иттилоотӣ зарурӣ мебошад.

Омили дигари ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣ омодагии омӯзгор ба ҳисоб меравад. Омӯзгор ба рушди ҳаррӯзаии касбӣ ниёз дорад. Ҳар як тақмили ихтисос, семинар бояд дар худ оғози воридкуниро дошта бошад. Омӯзгор ба таври ҳамешагӣ барои ба даст овардани маслиҳати касбӣ ба робитаи ҷавобӣ ниёз дорад, зеро ноқомӣҳо дар оғоз метавонанд ба дилсардии омӯзгор аз техника ва технологияи муосир оварда расонад.

Бинобар ин, зарур аст, ки фаъолияти омӯзгорон бо истифода намудани техника ва технологияи муосир ба роҳ монда шавад, то тавонанд онҳоро дар фаъолияти таълимии худ истифода намоянд. Аз ин рӯ, омӯзгорро зарур аст, ки дар раванди бо техника ва технологияи муосир кор кардан дастгирии методистон ва технологҳои таълимиро эҳсос намояд.

Чун омӯзгор худ омода аст, метавонад, ки тарзи истифода техника ва технологияи муосирро ба хонандагон омӯзонад. Дар ин самт метавонад, ки таҷрибаи пешинаии хонандагонро истифода намояд.

Имрӯз, хонандагон ба омӯзгороне ниёз доранд, ки ба онҳо дар дарк намудан ва дар самтгирӣ дар фазои аз ҳад зиёди рақамии муҳити таълимӣ кумак намоянд. Хонандагон ба роҳбарии омӯзгор ҳамчун истифодабарандаи босаводи барномаҳои презентатсионӣ, ба монанди Power Point, Open Office, Prezi ва ғайраҳо ниёз доранд, чунки тавонанд ба ҷои матн зиёд, имкониятҳои пешниҳоди иттилоотро дуруст истифода намоянд.

Ташаккули муносибати хайрхоҳона бо хонандагон ин муқаррар намудани интизориҳои дақиқу саҳеҳи хонандагон ва доимӣ ҳамроҳӣ намудани онҳо, дастгирии онҳо дар раванди омӯзиш, ки мазмуну мундариҷа ба онҳо комилан фаҳмо бошад, ба ҳисоб меравад. Маҳз дар шароити муносибати тарафайни самараноки таълими байни омӯзгор ва хонандагон, омӯзиш ва истифодаи техника ва технологияи муосир боиси хушнудӣ, на боиси кори пурмашақат ва мураккаби хонанда мегардад.

Пас, қайд намудан зарур аст, ки рафтори волидайн ва дигар аъзоёни хонавода ба ташаккули рафтори хонанда, ба ташаккули муносибати хонанда ба ҳодисаву падидаҳои гуногун, ашӯхо, аз ҷумла, ба техника ва технологияи муосир ташаккул меёбад.

Таҷрибаи калонсолон барои хонандагон дар истифодаи самараноки техника ва технологияи муосири иттилоотӣ аҳамияти ҳалқунанда дорад. Ҳамин тариқ, омодагии омӯзгор дар баробари омода будани волидон барои ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣ мусоидат менамояд.

1.2. ТАСНИФОТИ ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯИ МУОСИРИ ИТТИЛООТИЮ ПЕДАГОГӢ ДАР АДАБИЁТИ ИЛМИЮ МЕТОДӢ

Дар шароити муосир яке аз масъалаҳои муҳим, ки диққати аксари муҳаққиқонро ба худ ҷалб намудааст, масъалаи истифодаи техника ва технологияи муосир дар соҳаҳои мухталифи инкишофи ҷомеа ба ҳисоб меравад. Аз ҷумла, дар самти соҳаи маориф аксарияти муҳаққиқон рӯй оварда, таъкид менамоянд, ки маҳз ворид намудани техника ва технологияи муосири иттилотӣ самаранокии рушди соҳаи маорифро таъмин менамояд.

Таҳлили сарчашмаҳои илмӣ нишон медиҳад, ки истифодаи васеи техника ва технологияҳои муосир дар шароити имрӯза мавқеи инсонро дар раванди исттҳсолот то андозае танг намуда, ба рушди инсон, ба ташаккули фаъолияти меҳнати ӯ дар даврони муосир таъсир мерасонад. Пешрафти илмӣ-техникӣ дар шароити муосири бозоргонӣ заминаи техникий фаъолияти меҳнатӣ ва мазмуну мундариҷаи меҳнатро сифатан тағйир дода, бо ин васила ба дигаргуншавии характери меҳнат низ таъсири бевосита мерасонад.

Дар «Барномаи давлатии амалӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022» қайд гардидааст: “Дар ҷаҳони муосири бо суръат тараққиёбанда фаъолият ва рушди соҳаи маорифро бе истифодаи воситаҳо ва технологияҳои муосири иттилоотӣ - коммуникатсионӣ тасаввур кардан имконнопазир аст. Чунонки тадқиқоти сершумор нишон медиҳанд, зиёд гардидани ҳаҷми иттилооте, ки дар соҳаи маориф истифода бурда мешавад, бояд ба манбаи ягонаи иттилоотӣ асос ёфта, ба таври замонавӣ коркард карда шаванд” [15].

Бинобар ин, навсозии таҳсилот чун тамоми соҳаҳои дигари ҳаёти ҷамъиятӣ ба талаботе вобаста аст, ки онро замона дархост менамояд. Аз ин рӯ, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ- Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатӣ

ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин таъкид намудааст: “Таҳким бахшидани иқтисоди илмӣ кишвар, ҷорӣ кардани ихтироот дар истеҳсолот, устувор гардонидани пояҳои моддиву техникаи муассисаҳои таълимӣ, баланд бардоштани сифати таълим дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот, ҷалби боз ҳам васеи истеъдодҳои ҷавон ба омӯзиши технологияҳои муосир ва корҳои эҷодиву техникаи вазифаи муҳимтарини соҳаҳои илму маориф мебошад” [213, – С. 25].

Сарвари давлат маорифро асоси рушду тарақиёти давлату миллат маънидод намуда, рушду нумӯи ҷомеа, таъмини амнияти ҷомеаю давлат ва ноил шудан ба сатҳи ҷаҳонӣ иқтисод, татбиқи дастовардҳои техника ва технологияи муосирро бевосита ба рушди соҳаи маориф, ташкили раванди бонизом ва босифати таълиму тарбияи хонандагону донишҷӯён вобаста мешуморад.

Илова бар ин, қайд намудан зарур аст, ки дар раванди пешрафти илмӣ-техникаи ба таври назаррас на танҳо мазмуну мундариҷа, балки характери фаъолияти инсон дигаргун мешавад. Махсусан, барои объекти фаъоли қувваҳои нави истеҳсоли будан зарур аст, ки ба тамоми талаботи истеҳсолоти маҷмӯӣ ва автоматикунонидашуда ҷавобгӯ бошад. Дар чунин навъи истеҳсолот, ки ҳамаи шаклҳои механикии фаъолият бо мошинаҳо гузаронида шудааст, аз субъекти истеҳсолотӣ дониши васеъ, малака, сатҳи баланди зеҳнӣ, қобилияти эҷодӣ, ҳисси баланди ташаккули масъулияти шахрвандӣ, сифатҳои мувофиқи иродавӣ талаб карда мешавад. Дар ин самт нақш ва мақоми соҳаи маориф мавриде боло меравад, ки агар мутахассисон бо назардошти донишҳои техникаи ва технологияи муосир омода карда шаванд.

Бояд қайд кард, ки барои муайян намудани нақш ва мақоми техника ва технология дар шароити муосир зарур аст, ки истилоҳ ва моҳияти чунин мафҳумҳо, ба монанди “техника” ва “технология” дар доираи донишҳои назариявии муосир баррасӣ карда шаванд.

Истилоҳи “техника” ҳанӯз дар давраи антиқа мавриди истифода қарор дода шуда буд. Калимаи қадимаи юнонии “*téchnē*” ҳамчун санъат,

маҳорат, қобилият ва фаъолияти моҳирона фаҳмида мешавад. Истилоҳи “техника” аллақай дар ақидаҳои Афлотун ва Арасту дар алоқамандӣ бо таҳлили олооти маснуии меҳнат истифода карда шудааст. Масалан, Афлотун зери мафҳуми “техника” тамоми ҷанбаҳое, ки бо фаъолияти инсон алоқаманд буда, тобиши маснуиро ифода мекунад ва аз ҷанбаи табиӣ фарқ мекунад, мефаҳмид. Дар асрҳои миёна “техника” инъикоси офаридаи Худованд шуморида мешуд, ки бо он олооти маснуиро муқоиса менамуданд.

Дар давраи муосир инсон дар техника қувваи ақлу хиради худро мебинад, он ҳамчун маҷмуи тамоми воситаҳо, чараёнҳо ва амалҳои, ки ба истеҳсоли маснуӣ, пеш аз ҳама, ба истеҳсоли олооти меҳнат ва механизмҳо дахл доштанд, фаҳмида мешавад.

Дар тафсири марксистӣ техника ҳамчун системаи узвҳои маснуии фарди ҷомеа, ҳамчун унсурҳои ашъии қувваҳои истеҳсолкунандаи ҷомеа фаҳмида мешавад.

Дар шароити имрӯза мафҳуми “техника”-ро аксарияти одамон бо мошинаҳо, механизмҳо, таҷҳизот, бо олотҳои мухталифи фаъолияти инсонӣ монанд менамоянд. Лекин маънои пешинаи ин мафҳум низ боқӣ мондааст. Масалан, оид ба техникаи расомӣ, навозандагӣ ва варзишгарӣ суҳан меронанд, ки ҳамон маҳорат ва қобилияти инсонро дар назар доранд.

Ба хоҳири пурра ошкор намудани моҳият ва хусусиятҳои асосии мафҳуми “техника” зарур мешуморем, ки чанд навъи таснифи онро баррасӣ намоем. Аксарияти муаллифон қайд менамоянд, ки техника ин маҷмуи воситаҳои маснуӣ, олотҳои фаъолияти инсонӣ ба ҳисоб меравад.

“Техника ин системаи унсурҳо ва воситаҳои фаъолияти инсонӣ аст, ки барои сабук кардани меҳнат ва баланд бардоштани самаранокии он таъйин гардида, дар амалӣ намудани раванди истеҳсолот ва хизматрасонии талаботи ғайриистеҳсолии ҷомеа истифода карда мешавад” [172, – С.43].

Дар аксарияти ҳолатҳо техника ҳамчун маҷмуи механизмҳо ва мошинаҳо тасниф карда мешавад. “Техника ин маҷмуи механизму мошинаҳо, инчунин системаи воситаҳои идоракунии, бадастории, нигоҳдории энергия ва иттилоот мебошад, ки бо мақсади истеҳсол ва хизматрасонии талаботи ғайриистеҳсолии ҷомеа бунёд карда шудаанд” [172, – С. 39].

Дар як қатор асарҳо таснифоти истилоҳи “техника” хусусиятҳои он ҳамчун восита, маҳорат, қобилият, инчунин услуб ва амалҳои ин фаъолият ифода шудаанд. Масалан, А.Г.Спиркин чунин қайд менамояд: “Зери мафҳуми техника системаи восита ва олотҳои бунёдгардида, инчунин услуб ва амалҳо, қобилият ва санъати амалӣ намудани раванди меҳнат фаҳмида мешавад” [182, – С. 56].

Дар солҳои охир таснифоти нисбатан васеи мафҳуми “техника” пешниҳод карда шудааст, ки дар таркиби он технология ва донишҳо, қобилият ва маҳорати техникий касбии инсон ворид карда мешавад. “Аз ин хотир, дар замони муосир ба шарҳи истилоҳи “техника” ҷанбаҳои зерин ворид карда мешаванд:

- соҳаи донишҳо, ки ба сифати ҳалқаи алоқамандкунандаи амалия ва донишҳои назариявӣ баромад менамоянд;

- соҳаи фаъолияти инсон (аз ҷумла, тамоми восита ва ҷараёнҳои имконпазир), ки мақсади он дигаргун намудани табиат мувофиқи талаботи инсон аст;

- маҷмуи қобилият ва малакаҳо, ки хусусиятҳои касбии ин ё он навъи фаъолияти инсон, санъат ва маҳорати инсонро, ки ба навъҳои гуногуни фаъолият машғул аст, дар бар мегирад” [153, – С. 83].

Қайд намудан зарур аст, ки тасаввурот дар бораи офаридаи табиӣ набудани техника, аз тарафи инсон сохта шудан, объект ва олотҳои моддӣ ва ашёи фаъолияти инсон ба ҳисоб рафтани он, барвақт ба миён омадааст. Онро одатан артефакт, яъне ашёе, ки аз тарафи инсон бунёд карда шудааст, меноманд. Аслан калимаи “artefactum” лотинӣ буда,

маънои “ба таври маснуй бунёдшуда”-ро дорад. Метавон таъкид намуд, ки техника ин маҷмуи артефактҳо ба ҳисоб меравад.

Дар асоси таснифотҳои боло метавон як қатор нишондиҳандаҳои хоси техникаро чудо намуд:

- техника ин предмети маснуиест, ки аз тарафи инсон (усто, техник, муҳандис) махсусан тайёр ва сохта мешавад. Дар чунин ҳолат фикр, ғоя, дониш ва таҷрибаҳои муайян истифода карда мешаванд;

- техника ҳамчун “олот”, яъне воситае баромад менамояд, ки талаботи муайяни инсонро қонеъ менамояд (талабот ба қувва, ҳаракат, энергия, ҳимоя);

- техника ин ҷаҳони мустақил, воқеият аст. Он ба табиат, санъат, забон, ба тамоми олами зинда ва ниҳоят ба инсон муқобил гузошта мешавад;

- техника ин воситаи махсуси муҳандисии истифодаи қувваи энергияи табиат аст;

- техника дар ҷаҳони муосир аз истифодаи васеи технология ҷудонапазир аст.

Ҳамин тариқ, техника ҳамчун восита ва унсурҳои фаъолияти инсон – воситаҳои моддӣ ашёии фаъолияти инсон, ки дар асоси донишҳои илмӣ бунёд гардидаанд (техникаи муосир), ба ақидаи мо, таснифоти нисбатан бомуваффақият ба ҳисоб меравад.

Таърихи рушди маҷмуи техника аз тарафи файласуфон ба се давра чудо карда шудааст. Қайд намудан зарур аст, ки нишондиҳандаи асосии чудо намудани чунин давраҳои рушди техника - аз инсон ба техника гузаштани вазифаҳои, ки ба воситаи технологияи алоқамандии инсон ва техника дигаргуниҳоро ворид менамояд, ба ҳисоб меравад:

- олооти меҳнати дастӣ, ки танҳо ба узвҳои қорӣ инсон қувват мебахшанд. Дар ин давра инсон нақши пешбаранда дошта, тамоми меҳнат дастӣ иҷро карда мешуд;

- воситаҳои механикии меҳнат. Қорӣ асосиро дар меҳнати инсон техника иҷро менамояд, инсон танҳо онро пурра менамояд. Меҳнат

хусусияти механикиро касб менамояд, нақши инсон дуҷуминдараҷа мегардад;

- воситаҳои автоматикӣкунонидашудаи меҳнат. Инсон дигар ҳалқаи занҷири технологӣ набуда, барои эҷодиёт ва амалӣ намудани нерӯи худ имконият пайдо менамояд.

Техникаҳои муосир гуногунанд. Мутаассифона, дар адабиёт ҳанӯз навъбандии воҳиди эътирофгардидаи техника вучуд надорад. Аммо аксар вақт онро ба соҳаҳои корбурдии зерин тақсим менамоянд: техникаи истеҳсолӣ, техникаи нақлиётӣ ва коммуникатсионӣ, техникаи илмӣ-таҳқиқотӣ, техникаи ҳарбӣ, техникаи равандҳои таълимӣ, техникаи фарҳангӣ ва маишӣ, техникаи тиббӣ, техникаи назоратӣ.

Воситаҳои техникӣ муосир боиси пайдоиши шаклҳои нави санъат (филмҳои телевизионӣ, видеофилмҳо, графикаи компютерӣ ва ғайра) гардиданд, ки имконоти фарҳанги мусиқӣ, санъати тасвирӣ ва аксбардориро хеле баланд бардоштанд. Дар айни замон, раванди компютерикунонии фарҳанг, санъат, илм ва маориф торафт тақвият меёбад. Бо вучуди ин, техника асосан ба сифати восита, олат, ки ин ё он талаботи инсонро ба қувва, энергия, муҳофизат ва ғайра қонеъ мекунад, баромад менамояд. Дар ин робита, техника воситаест, ки тақдирӣ тамаддуни имрӯза аз он вобаста аст. Инчунин, зикр кардан муҳим аст, ки дар ин самт техника офаридаи моддӣ, ашёӣ-предметӣ мебошад, гарчанде дар ҷараёни истеҳсоли он диалектикаи мураккаби идеалӣ ва моддӣ, табдил додани ғояҳо ба ашёҳои моддӣ, артефакт мавҷуд аст.

Ҳамин тариқ, мо дар ин таҳқиқот мафҳуми “техника”-ро ҳамчун восита ва унсури фаъолияти инсон – воситаҳои предметӣ фаъолияти инсонӣ, ки дар асоси донишҳои илмӣ бунёд гардидааст, мавриди истифода қарор медиҳем.

Мафҳуми дигаре, ки дар раванди таҳқиқоти мазкур таснифоти он муҳим аст, мафҳуми “технология” ба ҳисоб меравад. Технология ҳамеша таваҷҷуҳи файласуфонро ба худ ҷалб намудааст, зеро фаъолияти инсон табиати технологӣ дорад. Бо шарофати меҳнат аз олами ҳайвон фарқ

карда, инсон моҳиятан ғабӯлияти меҳнатӣ, ғояҳо, малакаҳо ва усулҳои иртиботиро ба таҳкурсии бунёди ва асоси зиндагии худ табдил дод.

Мафҳуми “технология” аз калимаи юнонии *techno* - санъат, маҳорат, қобилият ва *logos* - калима, таълимот гирифта шуда, ба маънои илм, дониш, таълим истифода карда мешавад. [157, – С. 19].

Истилоҳи “технология” аввалин маротиба аз тарафи И.Бекман барои ифода намудани санъати касбу ҳунар, ки аз маҳорати касбӣ ва тасаввуроти эмпирикии олотҳои меҳнат ва амалиётҳои меҳнатӣ иборат буд, истифода шудааст. Муаллифони маъруфи технологияи педагогии муосир Д.Ч.Киррод, Б.Блум, Д.Хамблин, Г.Гейс мебошанд.

“Технология дар тавзеҳи дониши васеи муосир ин маҷмуи принципҳои мебошад, ки “соҳаи техникӣ”-ро бунёд менамояд, вазъияти он бо технологияи бадастовародашуда ва омилҳои равандҳои мухталиф муайян карда мешавад” [155, – С. 16].

Дар асри ХХ мафҳуми “технология” одатан бо технологияи саноатӣ алоқаманд буд. Дар адабиёти илмӣ ва оммавӣ мафҳуми “техника”-ро афзалтар дониста, онро ҳамчун маҷмуи “воситаҳои сунъӣ”-и ғабӯлияти мақсадноки инсон ва инчунин, равандҳои технологӣ истифода менамуданд. Дар адабиёти муосир, баръакс, мафҳуми “технология” тадричан мафҳуми “техника”-ро маҳдуд менамояд.

Дар шароити имрӯза доираи васеи таснифоти мафҳуми “технология” пешниҳод гардидаанд, ки аз идоракунии системаҳои техникӣ то ғабӯлияти мақсаднок ва муташаккили инсонро дарбар мегиранд. Дар оғози асри ХХ мафҳуми “технология” аллакай на танҳо нисбат ба мошина ва олот, балки ба дигар равандҳо низ мавриди истифода қарор дода шуд. Дар чунин ҳолат технология ҳамчун воситаи ғабӯлияти, ки бо ёрии он инсон ба тағйир додани муҳити атроф ва идоракунии он кӯшиш менамояд, фаҳмида мешуд.

Имрӯз бо мафҳуми “технология” фанни илмӣ ва таълимӣ ифода карда мешавад, ки дар доираи он баён ва асонок намудани принципҳои умумӣ ва таҷрибаи амалии коркарди технологияҳои мушаххас, шакли

махсуси донишҳои бунёди ва амалии илмиву техникӣ, гузариш аз таҳқиқотҳои табиӣ-илмӣ ба коркардҳои техникӣ таъмин карда мешавад” [112, – С. 147].

Бори нахуст дар таърихи инкишофи худ технологияи педагогӣ мавзӯи тадқиқоти Ф.А. Фрадкин ва шарикони ӯ Л.И. Богомолова, Е.Ю. Рогачева, С. Мезенцева, Н.Г. Осухова, Л.Л. Кирсанова ва дигарон гардид.

Ф.А. Фрадкин консепсияи тарҳи технологияи педагогиро пешниҳод намуда, кӯшиш намудааст, ки муносибатҳои мавҷудаи баррасии технологияро мавриди омӯзиш қарор диҳад. Якчанд муносибати таъкиднамудаи ӯро баррасӣ менамоем:

- зери мафҳуми “технологияи педагогӣ” ҳам раванди дигаргунӣҳо ва ҳам омӯзиши ин раванд фаҳмида мешавад;
- “технологияи педагогӣ” ҳамчун раванд ашё, энергия ва иттилоотро дигаргун менамояд;
- “технологияи педагогӣ” ин навъи фаъолияти инсонӣ ва омӯзиши ин фаъолият аст;
- “технологияи педагогӣ” ба омӯзиши муҳити атроф ба тағйирдиҳии он машғул мебошад;
- “технологияи педагогӣ” ба донишҳо такя менамояд, замимаи донишҳо дар ҳалли вазифаҳои амалӣ ба ҳисоб меравад;
- “технологияи педагогӣ” ба чомеа таъсир мерасонад, чомеа бошад, ба технология таъсир мерасонад [41, – С. 21].

Дар ин маврид академик М.Лутфуллозода чунин ибрози андеша намудааст: “Солҳои охир се мафҳум дар илми мо (педагогика) хеле роиҷ ёфтааст: технология, таълим, педагогӣ. Аз ин се мафҳум як ибора пайдо шудааст: а) технологияи таълим; б) технологияи педагогӣ.

Технологияи таълим самаранок истифода бурдани тамоми метод, тарз ва воситаҳои аёнӣ, дидактикӣ ва техникӣ дар ҷараёни таълим мебошад.

Технологияи педагогӣ истифодаи самаранокӣ кулли воситаҳо, аз ҷумла ҳаракатҳои муаллим (тағйири чехра, шину хез, имою ишора – актёрии ӯ...)

хам дар чараёни тарбия ва ҳам таълим мебошад. Ба ин маънӣ, доираи технологияи педагогӣ нисбатан васеъ буда, фарогири мавзӯҳои мубрами таълим аст. Дар илми педагогикаи муосир технологияи педагогӣ яке аз самтҳои онро ташкил медиҳад». [114, – С. 21].

Истифодабарии технологияҳои иттилоотӣ педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ, ба баланд бардоштани сатҳу сифати таҳсилот мутобиқ ба стандартҳои байналмилалӣ, ташкили маҳзани рақамии ягонаи маводи таълимии электронӣ, рушди заминаҳои муосири моддию техникии муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба воситаи мунтазам аз нав таҷҳизонидани онҳо бо техникаву технологияҳои ҳозиразамон ва ташкили торнамои (портали) ягонаи иттилоотии соҳаи маорифи ҷумҳурӣ равона гардидааст.

Инкишофи тафаккури технологияи ҷавонон дар шароити воридшавии ҷомеа ба ҳаёти ҷаҳонишавӣ сурат мегирад. Маълум аст, ки иқтисоди ҷаҳонӣ хусусиятҳои нав касб менамояд, захираҳои замин ба итмом мерасанд, муҳити зист ифлос ва нобуд мешавад ва бисёре аз ин равандҳо бо суръати баланд рушд мекунанд.

Имрӯз масъалаи асосӣ – паст намудани шиддат ва таъмини ояндаи одилона ва устувор ба шумор меравад. Ҳалли ин проблема, тибқи назари олимон, тавассути сиёсат ва технологияи оқилона ва ташкили одилона имконпазир аст. Тағйирот имконпазиранд, агар марҳилаи нави пешрафти илмӣ-техникӣ на илмӣ-техникӣ, балки илмӣ-технологӣ бошанд. Ин на танҳо тағйир додани мафҳум, балки марҳилаи сифатан нав дар рушди иҷтимоӣ таърихӣ инсоният мегардад.

Дар шароити имрӯза дигаргуниҳои ҷиддӣ дар технология мушоҳида карда мешавад. Тамоми суръатҳои техникӣ, ба монанди суръати ҳаракати одамон, васеъ паҳн гардидани иттилоот, истифодаи захираҳои табиӣ, ифлос намудани муҳити атроф, ворид намудани коркардҳои илмӣ ва ихтироот дар саноат, тағйири равандҳои иҷтимоӣ, донишҳои илмӣ боло рафтааст. Ҳаҷми натиҷаҳои манфии навовариҳои техникӣ ва таъсири он ба инсоният низ дигаргун гардид. Аз ин хотир, метавон қайд

намуд, ки имконияти маҳдуд намудан ё ҳатто ба пуррагӣ бартараф намудани як қатор натиҷаҳои манфии инқилоби илмӣ-техникӣ бо фаҳмиши нав, вазифаҳои нави технология ва муносибати нав ба онҳо алоқаманд аст.

Барномаи давлатии компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 сентябри соли 2010, №416 тасдиқ шуда, дар доираи амалишавии он як қатор чорабиниҳо, аз ҷумла, доир ба таҳкими заминаҳои модди-техникӣ, таъмини муассисаҳои таҳсилоти умумӣ бо техникаи компютерӣ, ташкили шабакаҳои иттилоотӣ ва пайваستшавии онҳо ба шабакаи Интернет амалӣ гардид.

Технологияҳои муосир акнун танҳо бо маҷмуи муайяни дониш, таҷриба ва малакаҳо дар ташкили фаъолият ва муқаррар намудани тартиби амалҳои мувофиқ, ки ба истехсоли навҳои алоҳидаи маҳсулот, хизматрасониҳои моддӣ ё таҷҳизоти нав нигаронида шудаанд, маҳдуд нестанд. Технология ба системаи донишҳои мураккаб ва мукамал оид ба идоракунии раванди истехсолот ё фаъолият, такмилдиҳӣ, модернизатсия ва навовариҳои доимӣ дар соҳаи марбутатаи фаъолият мубаддал гардидааст. Он донишҳо дар бораи шароити иқтисодӣ ва оқибатҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, фарҳангӣ ва равонии ин равандро дар бар мегирад.

Пешравии илмӣ-техникӣ ба пешравии илмӣ-технологӣ мубаддал гардида, тамоми системаи донишҳои илмиро дигаргун менамояд, ба механизмҳои рушди тамаддуни муосир, аз он ҷумла, ба фарҳанг таъсири назаррас мерасонад. Қайд намудан зарур аст, ки чунин гузариш ба пешрафти илмӣ-технологӣ бо дигаргуниҳои амиқи фаъолияти одамон алоқаманд аст.

Дар таҳқиқотҳои иҷтимоӣ-фалсафӣ муносибати объективӣ, фаъолиятӣ, иҷтимоӣ ва гуманистии таҳлили моҳияти технология чудо карда шудааст. Муносибати объективӣ технологияро аз ҷиҳати объективияти муайянкунии он ва моҳияти техникаи он ошкор менамояд.

“Муносибати фаъолияти технологияро дар асоси механизми нерӯи фаъолияти инсон муайян менамояд. Муносибати иҷтимоӣ технологияро дар доираи инкишофи таъсири мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Муносибати гуманистӣ бошад, технологияро дар асоси маъногӣ мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор медиҳад” [78, – С. 17].

Нуктаи назари муаллифон аз нигоҳи муосир нисбат ба технология асосан дар доираи ду муносибати ошкор намудани табиати технология муайян карда мешавад:

-муносибати технократӣ, ки диққати асосиро ба воситаҳои техникӣ равона менамояд, ки бо ёрии онҳо инсон проблемаҳои худро ҳал мекунад.

-муносибати техномарказӣ, ки технологияро дар ҷанбаҳои рушди фалсафӣ, иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва таърихӣ ҷомеа баррасӣ менамояд [52, – С. 127].

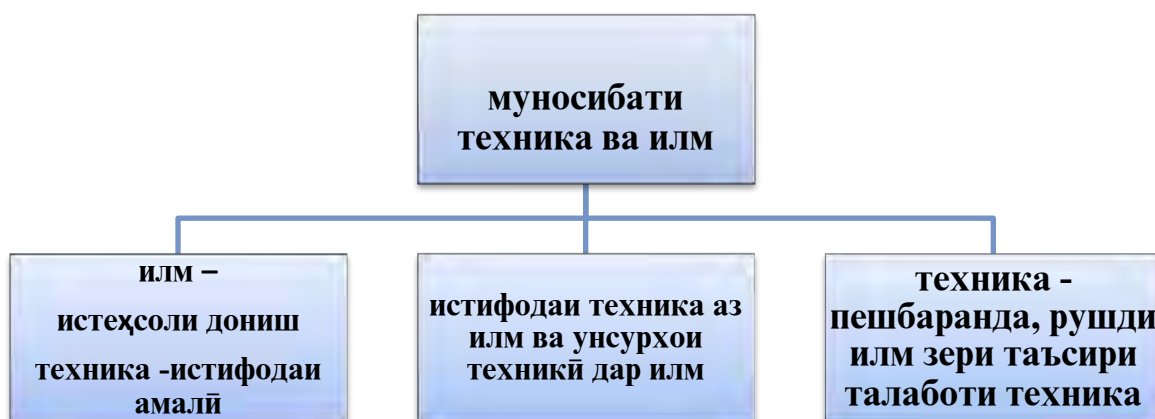
Муносибати техномарказӣ ба технология пешниҳод менамояд, ки технология предмете ба ҳисоб меравад, ки ба таври мустақил, новобаста аз истифодабаранда мавҷуд буда, маҷмуи як қатор донишхоро, ки ба тарзи ҳаёти инсон мусоидат менамоянд, таъмин менамояд. Дар чунин маъно технология дорой хусусиятҳои универсалӣ буда, дар асоси муносибатҳои базавӣ тасниф карда мешавад.

Аз мавқеи фаҳмиши техномарказӣ дар технология якчанд сатҳ ҷудо карда мешавад. Дар сатҳи фалсафӣ технология дар як ҳолат ҳамчун маҳорат ва ҳам илм оид ба тағйир додани ашёи хом (ашёҳо, энергия, иттилоот) ба маҳсулоти зарурӣ фаҳмида мешавад. Маҳз аз ин фаҳмиш тасаввурот оид ба он, ки технология ин илм оид ба воситаҳои самараноки фаъолияти дигаргуннамоиҳо аст, пайдо шудааст.

Қайд намудан зарур аст, ки техника на танҳо бо илм, балки бо технология низ робитаи ногустастанӣ дорад. Дар чунин ҳолат мо асосан ба технология ҳамчун ба маҷмуи амалиёт, восита ва методҳои истехсолу истифодаи мақсаднок, инчунин оқилонаи техника тавачҷуҳ менамоем. Ҳамин тавр, равшан аст, ки истехсол ва истифодаи самараноки техника

ворид намудани он ба занҷирҳои технологиро талаб менамояд. Метавон ҳатто қайд намуд, ки бидуни технология ва фаъолияти мувофиқи инсон техника “шахшуда” аст. Маҳз технология, ки пеш аз ҳама, ба донишҳои техникӣ ва муҳандисӣ асос ёфтааст, қувваи фаъоли амалкунанда мегардад ва ҳамчун омили рушди техника, шартӣ зарурии фаъолияти мӯътадили он баромад менамояд. Истифодаи васеи технологияи муосир, технологияи иттилоотӣ, нанотехнология ва ғайра яке аз самтҳои муҳими пешрафти илмию техникӣ мебошад.

Яке аз масъалаҳои муҳим дар раванди омӯзиши техника ва технология муносибати тарафайни техника ва илм ба ҳисоб меравад, ки ба таври гуногун баррасӣ карда мешавад. Дар ин самт метавон се мавқеъ, нуқтаи назар ва тарҳро ҷудо намуд:

-нақши муайянкунанда ба илм тааллуқ дорад ва дар чунин ҳолат илм ҳамчун истеҳсоли дониш, техника бошад, ҳамчун истифодаи амалии донишҳои илмӣ баррасӣ карда мешаванд;

-илм ва техника ҳамчун падидаҳои мустақил, ки дар давраҳои муайяни рушди худ ба ҳам алоқаманд буданд, баррасӣ карда мешаванд. Таъкид карда мешавад, ки рушди маърифати илмиро кӯшиши олимон ба ҳақиқат таъмин менамояд, техника бошад барои ҳалли вазифаҳои амалӣ рушд менамояд. Дар баъзе ҳолатҳо техника барои мақсадҳои худ аз илм истифода менамояд, илм бошад, баъзан унсурҳои техникиро барои ҳалли

вазифаҳои худ истифода менамояд;

-нақши пешбаранда ба техника тааллуқ дорад, илм бошад зери таъсири талаботҳои техника рушд менамояд.

Омӯзиш ва таҳлили ҳамаҷонибаи технологияҳои педагогии замони гузашта, муайян кардани унсурҳои муҳимтарини сохтори онҳо, дарки равандҳои пайдоиш ва фаъолият, инчунин аз байн рафтани ин падидаи мураккаби бисёрфункционалӣ - ҳамаи ин донишҳои педагогиро ташкил медиҳанд, ки барои замони муосир бештар арзишманданд, барои амиқтар ворид шудан ба хусусиятҳои асосии технологияҳои педагогӣ, дарк намудани қонуниятҳои ташаккул ва инкишофи онҳо мусоидат мекунад.

Албатта, дар пешрафти техникӣ ва технологӣ асри XX ҷойгоҳи махсусро ишғол менамояд. Номбар кардани ҳамаи ихтироҳои техникӣ ва навовариҳои технологӣ хеле душвор аст. Хулоса, дар ин аср таҳаввулоти техникӣ ва технологӣ дар ҳаёт ва фаъолияти инсон пайдо шудаанд.

А. Ракитов, вобастагии равандҳои технологӣ ва иҷтимоиро дар таърихи инсоният қайд намуда, се инқилоби иҷтимоиву технологиро муайян намудааст:

- инқилоби аграрӣ ва ҳунармандӣ, ки натиҷаи он пайдоиши тамаддуни аввалини таърихӣ (ё маҷмуи тамаддунҳои якхела) мебошад, ки ба технологияҳои кишоварзӣ ва ҳунармандӣ асос ёфтаанд ва гузаришро ба ҳаёти муқимӣ, пайдоиши шаклҳои гуногуни моликият ва пайдоиши давлатҳои аввалинро таъмин намудаанд;

- инқилоби саноатӣ, ки аз асри XVII то ибтидои асри XIX- ро дар бар мегирад ва дар баъзе кишварҳою минтақаҳо он ҳатто дертар ба миён омадааст, ки натиҷаи пайдоиши он тамаддунҳои саноатӣ ва шаҳрӣ мебошад;

- инқилоби муосири иттилоотӣ-компютерӣ, ки ҳамчун раванди иттилоотигардонӣ дар тамоми соҳаҳои ҷомеа ва ҳаёту фаъолияти инсон

амалӣ мегардад ва натиҷаи он бояд бунёди тамаддуни нави иттилоотӣ бошад [163, – С. 27].

Бояд қайд намоем, ки тамоми назарияҳои даврабандии рушди соҳаи техника мустақиланд, яқдигарро пурра мекунанд ва сазовори мавҷудият мебошанд. Техника бо технология робитаи ногусастанӣ дорад. Таърих нишон медиҳад, ки онҳо ҳамеша ба ҳамдигар таъсири назаррас доштанд. Инкишофи техника ва технология бо роҳи эволюсионӣ ва инқилобӣ сурат мегирад.

Инқилоби техникӣ ва технологӣ, пеш аз ҳама, ҷаҳиш, тағйироти радикалӣ, дигаргуниҳои сифатӣ дар рушди техника ва технология ба ҳисоб меравад. Онҳо метавонанд ҳам хусусӣ ва ҳам универсалӣ бошанд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки бунёд намудани асбобҳои сангини меҳнатӣ инқилоби аввалини техникӣ дар таърихи инсоният доништа мешавад ва нигоҳдории оташ аввалин дастоварди бузурги технологӣ мебошад.

Қайд намудан зарур аст, ки дар давраҳои алоҳидаи таърихӣ, бо ғани гардидани таҷрибаи инсоният ва рушди муносибатҳои ҷамъиятӣ инқилобҳои мухталифи техникӣ ва технологӣ ба миён омадаанд. Дар ин самт метавон масъалаи инқилоби илмӣ-техникиро, ки дар солҳои 60-70 – уми асри XX мавриди баҳсу мунозираҳои доманадор қарор гирифта буд, махсусан қайд намоем. Аксарияти муҳаққиқон ба чунин хулосае омаданд, ки инқилоби илмӣ-техникиро ҳамчун тағйироти сифатии қувваҳои истеҳсолкунандаи ҷомеа баррасӣ намудан зарур аст. “Инқилоби илмӣ-техникӣ - ин дигаргуншавии радикалӣ ва сифатии қувваҳои истеҳсолкунандаи давр асоси мубаддал гардидани илм ба омили пешбари рушди истеҳсолот ба ҳисоб меравад” [173, – С. 81].

Дар чунин ҳолат мафҳумҳои зерин, ба монанди “инқилоби илмӣ-техникӣ” ва “инқилоби қувваҳои истеҳсолкунанда” ба ҳам монанд карда мешавад, ки то андозае нодуруст аст. Илова бар ин, дар чунин ҳолат мундариҷа ва моҳияти инқилоби илмӣ-техникӣ ҷудо карда намешавад, ҳарчанд ба ҳама маълум аст, ки мафҳуми аввал назар ба дуввум васеътар

аст. Моҳият ин чанбаест, ки ба ашё хос аст ва аз ҳама муҳим дар мундариҷаи он муайян карда мешавад. Ба ақидаи муаллиф, таърифи зерин қобили таваҷҷуҳи махсус аст: «Инқилоби илмӣ-техникӣ як ҳақиқи ҷудонашаванда дар рушди таърихӣ илм ва техника мебошад. Ба ибораи дигар, ин як инқилобест, ки бо вақт ва замон дар илм ва техника мувофиқат менамояд ва дар ҷараёни он дастовардҳои нави илм техникаи сифатан навро ба вуҷуд меоранд ва баръакс. Маҳз бо чунин роҳ чунин далелҳои инқилоби илмӣ-техникӣ ба монанди нерӯгоҳҳои атомӣ, дастгоҳҳои кайҳонӣ, компютерҳо ва ғайраҳо пайдо шудаанд» [25, – С. 165].

Инқилоби компютерӣ-иттилоотӣ ба таври назаррас тамоми системаи коммуникатсияи инсониро тағйир дода, ба пайдо гардидани китобҳои электронӣ ва шабакаи интернет оварда расонид. Дар ин замина масъалаи тақдирӣ китобҳои анъанавӣ чопӣ пайдо мешавад.

Як қатор муаллифон қайд менамоянд, ки китобҳои анъанавӣ ҳамчун барандаи иттилоот умри худро аз сар гузаронидаанд ва бо китобҳои электронӣ иваз карда мешаванд. Гурӯҳи дигар ивазнашаванда будани онро бо назардошти “энергияи махсус”, нақши муҳими китобҳои чопӣ дар рушди тамаддун ва фарҳанг, ҳаёти маънавӣ исбот карданӣ мешаванд. Муҳаққиқи амрикоӣ И.Барбур технологияи муосирро ҳамачониба тавсиф намуда, оқибатҳои мусбат ва манфии онро ҷудо менамояд. Технологияи муосир як қатор имтиёзхоро фароҳам меорад: сатҳи зиндагии мардумро баланд мебардорад, намунаҳои нисбатан баландтари зиндагиро таъмин менамояд, маҳсулнокии меҳнатро зиёд менамояд, вақти озод ва холигии аҳолиро бештар менамояд. Аммо худӣ ҳамин технология, ба гуфтаи муҳаққиқ, як қатор таҳдидхоро низ ба миён меорад: бегонашавии антропологии инсон, корманд дар ҷомеа, монополияи муносибатҳои инсонӣ, якрангии оммавии ҷомеа, муносибати софдилонаи утилитарӣ-прагматикӣ нисбат ба корманд ва ғайра [13, – С. 5].

Ҳамин тариқ, қайд намудан зарур аст, ки инқилоби компютерӣ,

технологияи нави иттилоотии ҷомеа истехсолот, сохтори иҷтимоӣ, алоқа, фарҳанг ва тарзи ҳаёти мардумро ба кулӣ тағйир медиҳанд. Рушди техника ва технологияи муосирро таҳлил намуда, А. Печчеи чунин қайд намудааст: “Бо афзудани иқтидори инсонии муосир, набудани ҳисси масъулият, ки бо мақоми нав дар ҷаҳон мувофиқат мекунад, торафт бештар эҳсос карда мешавад. ...Қудрат бидуни ҳикмат ӯро ба як чоҳили муосир мубаддал гардонидаст, ки дорои қудрати бузург аст, аммо тасаввурот тарзи татбиқи онро надорад” [156, – С. 44].

Ҳамин тавр, истифодаи васеи мафҳуми «омили инсонӣ» тасодуфӣ нест. Дар робита ба ин, В. Кутирёв қайд мекунад: «Бояд масъалаи сарҳади муносибатро бо он ҳамчун як омили умумӣ баррасӣ кунем, нақши онро ҳамчун омил дар муошират бо мошин таҳқиқ намоем ва васеътар дар воқеияти «давраи пасазинсонӣ», мубориза барем, то ки дар оламе, ки дар он инсон «танҳо нест» ба ҷаҳони бидуни инсон мубаддал нагардад” [103, – С. 15].

А. Печчеи, ба андешаи мо, дуруст қайд менамояд, ки “Танҳо инсондӯстии нав метавонад дигаргунсозии инсонро таъмин намояд, сифатҳо ва имкониятҳои ӯро ба сатҳе, ки ба масъулияти афзояндаи ҷаҳони муосир мувофиқ аст, баланд бардорад. Умуман, се чанбаи инсондӯстии навро бояд тавсиф намоянд: ҳисси глобалӣ, муҳаббат, адолат ва таҳаммулнопазирии зӯроварӣ [156, – С. 49].

Маълум аст, ки гуманизм инсонро ба сифати арзиши оӣ, ҳадафи рушди иҷтимоӣ баррасӣ менамояд. Вай ғояҳои инсондӯстӣ, инсонпарварӣ, инсоният, ғайризӯроварӣ ва адолатро пешниҳоду тасдиқ менамояд, ҳуқуқи ҷудонопазири ҳар як шахсро ба озодӣ, эҷодкорӣ, зиндагии шоиста ва хушбахтона, татбиқ ва рушди тамоми қувва, қобилият ва истеъдодҳоро эътироф менамояд.

Ғояи инсондӯстӣ қариб дар тамоми давраҳои рушди таърихии инсоният ҷой дошт, ҳарчанд он дар ҳаёти амалӣ ниҳоят мушкил ва маҳдуд амалӣ мегардид.

Дуруст аст, ки баъзе муҳаққиқон дар байни онҳо се проблемаи

муҳимро чудо мекунанд.

- мушкилоти зинда мондан дар шароити такмили яроқи қатли омм. Асри ядрой барои инсоният марговар мегардад, ки натиҷаи ногувор ва "самараи" пешрафти илмӣ-техникӣ аст, ки барои рушди техникаи ҳарбӣ имкониятҳои нав мекушояд;

-проблемаи зиёд гардидани бӯҳронҳои экологӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ, ки проблемаи нисбатан шадид ҳисобида мешавад;

- проблемаи нигоҳ доштани шахсияти инсон, инсон ҳамчун махлуқи биологиву иҷтимоӣ дар шароити болоравии равандҳои гуногуни бегонашавӣ. Дар аксарияти ҳолатҳо, ин проблемаро бӯҳрони муосири антропологӣ меноманд. Инсон бештар чунин қуввахоро ба вучуд меорад, ки онро назорат намекунад ва онҳо ба табиати инсон бегона мегарданд. Фарҳанги муосири иттилоотӣ имкониятҳои васеъро барои манипулятсияи шуур фароҳам меорад, ки дар он шахс қобилияти ба таври оқилона тафсир кардани ҳастиро аз даст медиҳад.

Ҳамин тариқ, метавон қайд намуд, ки дар шароити муосир дар асоси инқилоби илмӣ-техникӣ техника ва технологияи мухталиф ба тамоми соҳаҳои рушди ҷомеа ворид шудаанд. Албатта, аз як тараф, истифодаи техника ва технологияи муосир дар фаъолияти инсон ба соҳаҳои мухталиф таъсири мусбӣ расонида, самаранокии меҳнатро таъмин менамояд, лекин, аз тарафи дигар, метавонанд ба рушди ин соҳа монеаҳои муайянро эҷод намоянд.

Корбурди техника ва технологияҳо, ки тамоми соҳаҳои ҳаёти инсониро фаро гирифтааст, дар соҳаи маориф низ торафт густариш пайдо мекунад. Ворид намудани техника ва технологияҳои муосир ба раванди таълиму тарбия дорои ҳам ҷанбаҳои мусбӣ ва ҳам ҷанбаҳои манфӣ мебошад. Ба ҷанбаҳои мусбии истифодаи техника ва технологияи муосир метавон ҷиҳатҳои зеринро мансуб донист:

-бештар намудани сифати таълим, аз ҷумла, тавассути афзоиши қобилияти хонандагон, дастрасии онҳо ба захираҳои таълимии қаблан

дастнорас, аз ҷумла, маводҳои тести компютерӣ дар ҷараёни кори мустақилона ва худтанзимкунӣ;

-мусоидат ба кори омӯзгорон бо истифодаи китобҳои дарсии электронӣ, санҷишҳо дар шакли электронӣ бо коркарди автоматики натиҷаҳо;

-қобилияти таҳия ва истифодаи системаҳо ва барномаҳо, ки дар онҳо хонандагон иштирокчии модели компютери мегарданд, ки муҳити атрофро таҷассум менамояд;

- системаи таҳсилоти фосолавӣ, ки маҷмуи барномавӣ ба ҳисоб меравад. Он барои арзёбии дониши хонандагон, таҳияи китобҳои дарсӣ, воситаҳои таълимӣ, тавсияҳои методӣ, вазифаҳои тестӣ бо сатҳи мухталифи душворӣ бо назардошти хусусиятиҳои таълими предмети алоҳида зарур аст [152, – С. 83].

Ворид намудани техника ва технологияи муосир ба муҳити таълим таъсири манфӣ низ мерасонад, ки дар соҳаҳои зерин зоҳир мегардад:

-барзиёдии иттилоотии иштирокчиёни раванди ташкилӣ ва таълимӣ. Иттилооти аз ҳад зиёд боиси изофаи кор, паст шудани сифати тафаккур мегардад, ба пайдоиши депрессия ва дигар мушкилиҳои солимӣ дар байни аъзои соҳибмаълумоти ҷомеаи муосир мегардад;

- ҳолати нишастии тулонӣ дар назди компютер ба саломатии ҷисмонӣ таъсир хуб намерасонад, дар компютер кор кардан ба чашм сарбории зиёд меорад, бо ягон сабаб гум шудани маълумоти коркардшуда ва хифзнашуда боиси стресс (ҳолати ҳиссиёти пуршиддат) мешавад. Ин, дар навбати худ, ба вазъи равонӣ ва ҷисмонии хонандагон таъсири манфӣ мерасонад;

-риоя нагардидани меъёрҳои ҳуқуқӣ, душвории муайян кардани вайронкунии ҳуқуқҳои муаллиф, нусхабардории беназорат ва истифодаи моликияти зеҳнии нафари дигар;

- тағйироти бидуни назорат дар ҳаёти истифодабарандагони технологияҳои иттилоотӣ, вақте ки технологияи компютерӣ нақши пешбарро касб менамоянд ва фарқи байни ҳаёти воқеӣ ва виртуалӣ аз

байн меравад. Гузаронидани вақти зиёд барои барномаҳои компютери ба бефоида, ки ба фаъолияти касбӣ ва таълимӣ алоқамандӣ надоранд.

Бояд қайд кард, ки истифодаи методҳои таълим ба маҳорат ва санъати педагогии омӯзгор марбут аст. Ҳамаи метод ва тарзҳои таълим метавонанд чараёни омӯзиширо фаъол гардонанд ба шарте ки омӯзгорон аз онҳо моҳирона истифода баранд. Якчанд метод ва тарзҳои фаъоли таълим пешниҳод мегарданд:

1. Сухбат. муҳимтарин усули фаҳмондани мавзӯ буда, рағбати хонандагонро ба дарс меафзояд ва чараёни таълимро фаъол мегардонад. Сухбат (саволу ҷавоб) метавонад байни омӯзгору хонанда (хонандагон), байни худи хонандагон сурат бигирад. Дар сухбат тарзи гузоштани савол муҳим аст, яъне саволро бояд тарзе гузоштан лозим аст, ки хонандагонро ба фикр кардан водор созад. Барои ҳамин ҳам яке аз дархостҳои, ки назди савол гузошта мешавад, педагогӣ будани он аст. Дар ин гуна савол маводи омӯхташуда, дараҷаи осонию душвории он, хусусиятҳои психологии хонандагон (чуръатнокӣ, бечуръатӣ, шармгинӣ, равонии нутқ...) ба назар гирифта мешавад.

2. Корҳои чуфт-чуфт. Барои корҳои дукасӣ ё чуфт дар худи синфҳо шароит муҳайё карда шудааст, яъне аксаран хонандагон дар паси мизҳо дукасӣ мешинанд. Дар раванди иҷрои супоришот хонандагонро огоҳ ва назорат кардан лозим аст, ки ҳар кас мустақилона амал намояд. Тарзи кор: омӯзгор болои ҳар миз супориш мегузорад ва хонандагон онро чуфт-чуфт анҷом медиҳанд. Ин кор оҳиста-оҳиста хонандагонро ба корҳои гурӯҳӣ омода месозад.

3. Рӯзномаи эҷодӣ. Дар фаъолияти хонандагони синфҳои боло (5-9 ва 10-11 (12) ду навъи рӯзнома дида мешавад: яке рӯзномаи оддӣ, дигаре эҷодӣ. Ҳар ду рӯзнома ҳам агар чорӣ карда шаванд, аз аҳамият ҳолӣ нест. Онҳо имконият медиҳанд, ки хонандагон ба худбаҳодихӣ, мустақилият, вазифашиносӣ ва кунҷковӣ одат кунанд. Рӯзнома кори шахсии ҳар як талаба аст. Онро санҷидан, баҳо додан, эрод гирифтани мумкин нест. Дар таълим

бештар рӯзномаи эҷодӣ (таълимӣ) истифода мешавад, зеро талабаҳо баъзан онро ба супоришҳои таълимию эҷодӣ вобаста менамоянд.

4. Мизи мудаввар. Таҷрибаи имрӯзаи гурӯҳ-гурӯҳ шинондани хонандагон оқибати хуби педагогӣ надорад. Ин кор шояд ба қачшавии сутунмӯҳра оварда расонад. Беш аз ин онҳо аз дидани тахтаи синф ва тамошои намоиши лаҳзаҳои телевизион (дар он ҷо ки имконият аст) маҳрум мешаванд.

5. Таълими таҷрибавӣ. Мутаассифона, дар таҷрибаи омӯзгорони мо ин тарзи таълим хеле кам истифода мешавад, ҳол он ки бобати омӯхтани донишҳо ва татбиқи онҳо дар амал, дидан ва боварӣ ҳосил кардан аз аҳамият ҳолӣ нест. Таълими таҷрибавӣ чи тавре ки аз номаш маълум аст, аз таҷриба оғоз меёбад. Хонандагон маводи хонда ва мушоҳидакардашонро дар амал таҷриба карда, ба хулосаи зарурӣ меоянд.

6. Муҳокима. Баъзан омӯзгор мавзӯро баён намуда, нақшаи онро пешниҳод менамояд ва ба муҳокима мегузорад. Хонандагон оид ба мавзӯ матни китоби дарсиро нахонда бошанд ҳам, чизҳои дида, шунида ва мушоҳида кардашонро изҳор менамоянд. Баъд аз он матни китобро хонда бо суханҳои гуфташон муқоиса менамоянд ва хулосаи зарурӣ мебароранд.

7. Конференсия. Омӯзгор пешакӣ огоҳ менамояд, ки дар ин ҷо он мавзӯ конференсия мегузаронем. Оид ба ҳамон мавзӯ хонандагон вазифаҳои муайян мегиранд. Рӯзи ташкил ва гузаронидани конференсия муқаррар мегардад. Тамоми корҳоро ҳуди хонандагон ба уҳда мегиранд: эълони рӯзи конференсия, даъватнома, речаи қор ва ғайра. Конференсияро яке аз хонандагон ифтиҳо менамояд ва ба дигарон сухан медиҳад. Дар охир саволу ҷавоб, муҳокима ва ҷамъбасти карда мешавад.

8. Ҷустуҷӯи рӯзноманигор. Дар ин тарзи таълим хонандагон ба ҳайси рӯзноманигор баромад менамоянд. Онҳо бо супориши омӯзгор мавзӯеро аз диди рӯзноманигорӣ омӯхта, таҳлилу тадқиқ карда, ҳалли онро ба тарзи худ пешниҳод менамоянд. Пеш аз баёни фикр роҳи ҳалли масъаларо изҳор менамоянд, яъне бо қадом тарзу воситаҳо ба натиҷаҳо расиданд, ки басо

муҳим аст. Зеро на ҳалли мавзуъ, балки роҳу тарзи расидан ба натиҷаи он муҳим аст.

9. Мурофия. Ин тарзи таълим бештар ба фанни «Ҳуқуқ» хос аст. Муаллим пас аз гузаштани мавзуи муайяне изҳор менамояд, ки аз номи шахсе аризаи шикоятӣ омадааст. Ў дар аризаи худ аз ноадолатии мактабдоре шикоят кардааст. Мо маводи аризаро омӯхта мурофияи онро ташкил менамоем.

10. Ҳучуми фикрӣ чунин номида мешавад яке аз тарзҳои таълим, ки вақтҳои охир ба илми педагогика ворид гардидааст. Амали тарз дуруст аст, аммо худи ном он қадар маъқул нест. Дар мавриди ин ибора мо номҳои «Бедории фикр» («фикри бедор»), «Равонии фикр» (фикри равон, равшан), «Фаъолияти фикр» (фикри фаъол) ва ғайраро пешниҳод менамоем. [114, 412 с].

Албатта, вақте ки худи амал фаъолият дорад, номи зебо пайдо мешавад.

Моҳияти фикри фаъол ҳамин аст, ки омӯзгор ин ё он ашё, савол, муаммо (проблема) ё масъалаеро пешниҳод карда, хоҳиш менамояд, ки хонандагон дар давоми 2-3 дақиқа ҳарчи бештар аломатҳо ё ҳаракатҳои ҳамон ашёро нависанд.

Баҳс - муҳокимаи озода ин ё он масъалаи норавшан мебошад. Бо мақсади ҷалби иштирокчиён ба баҳс лозим аст, ки “методикаи ҳамкориҳои таълимӣ” истифода шавад. Ин методика зимни ҳамкориҳои муштараки хонандагон дар гурӯҳҳои хурд истифода мегардад. Ғояи асосии ҳамкориҳои таълимӣ хеле сода аст. Хонандагон кӯшишу нерӯи интеллектуалӣ - зеҳнии худро ба он равона мекунанд, ки вазифаи умумиро ҳал кунанд ё ба мақсади умумиашон муваффақ гарданд.

«Ҳучуми фикрӣ» - мақсади он ҷамъоварии ҳарчи бештари ғояҳо, овозсозии хонандагон аз камҳаракатии тафаккур, фаъолсозии тафаккури эҷодӣ, гузаштан аз ҷараёни аввалини андешаву афкор ҳангоми ҳалли масъалаҳои дарпешистода мебошад. «Ҳучуми фикрӣ» имкон медиҳад, ки

ба таври қобили мулоҳиза самаранокии истифодаи ғояҳои нав дар гурӯҳи таълимӣ афзоиш дода шавад.

Усулҳои асосӣ ва қоидаи ин усул - мутлақан манъ намудани маълумоти фикрҳои танқидӣ нисбат ба иштирокчиёни ғояҳо ва ҳамзамон кадр намудани ҳар гуна ҳазлу шухӣ мебошад.

Бозии дидактикӣ - яке аз воситаҳои муҳими ғаёлсозии раванди таълим дар мактаби касбӣ маҳсуб меёбад. Дар раванди бозии дидактикӣ хонандагон бояд амалеро иҷро намоянд, ки шояд монандаш дар ғаёлияти касбии ӯ ҷо дошта бошад. Ин боиси он мегардад, ки дар замири шахсият, донишу малакаву маҳорат ва таҷрибаҳои лозим ҷамъоварӣ гардад.

Технологияи бозии дидактикӣ се давра дорад:

- омодагӣ;
- гузаронидан;
- таҳлил ва умумиятбахшӣ.

Ҳангоми доир кардани бозии дидактикӣ чунин шаклҳои кор пешбинӣ мегардад:

- тадвину таҳияи бозӣ;
- ворид шудан ба бозӣ;
- кори гуруҳӣ;
- баҳси миёнигуруҳӣ.

Муҳтавои бозии дидактикӣ фарогири ҷанбаҳои зерин аст:

- тадвину таҳияи сценария, нақшаи бозии дидактикӣ: тавсифи умумии бозӣ; омодаسازی таъминоти моддӣ;
- тарҳи масъалаҳо, мақсадҳо, дастуру роҳнамо, қоидаҳо, тақсими нақшаҳо, таҳияи гурӯҳҳо; машварат;
- кор бо сарчашмаҳо; «хучуми фикрӣ»;
- баромади гурӯҳ: ҳимояи натиҷаҳо; қоидаи баҳс; кори коршиносон; [114,с252].

Чалб намудан ба бозии дидактикӣ ва тавассути бозӣ аз худ намудани фаъолияти касбӣ имкон медиҳад, ки касби мавриди назар ба таври комил фаро гирифта шавад.

Коромузӣ бо иҷрои нақши вазифавӣ усули фаъоли таълим махсуб мешавад, ки дар он ба сифати модел фаъолияти касбӣ ба кор андохта мешавад. Шароити асосии коромузӣ барои иҷрои фаъолиятҳои муайян дар шароити воқеии истеҳсолот таҳти назорати устои таълим сурат мегирад.

Тренинги азнавсозанда - коркарди маҳорату малакаҳои касбиро зимни кор бо воситаҳои гуногуни техникӣ пешниҳод менамояд. Вазъият, ҳолатҳои фаъолияти касбӣ аз нав сохта мешаванд ва ба сифати «моделҳо» воситаҳои таълимӣ истифода мешаванд.

Ба ҳамин тариқ, пешрафти илмӣ-техникӣ дар шароити муосир заминаи техникӣ фаъолияти меҳнатӣ ва мазмуну мундариҷаи меҳнатро сифатан тағйир дода, бо ин васила ба дигаргуншавии характери меҳнат таъсири бевосита мерасонад. Дар ин раванд на танҳо мазмуну мундариҷа, балки характери фаъолияти инсон ба таври назаррас дигаргун мешавад. Дар ҳоли ҳозир он тамоми соҳаҳои зиндагии инсон, аз ҷумла, низоми таълиму тарбияро низ фаро гирифтааст. Воридшавии техника ва технологияи нав ба соҳаи маориф на ба сурати фаврӣ, балки ҳамчун раванди тадриҷӣ, пайдарпай ва муназзаму бидуни фосила ҷараён мегирад ва татбиқи онро дар низоми таълиму тарбия метавон чун тақозои замон арзёбӣ намуд.

1.3. ДОНИШҶОИ ФАРҶАНГИЮ ИТТИЛООТИИ ОМУЗГОР ВА ВОЛИДОН ҶАМЧУН АСОСИ ТАШАККУЛИ МУНОСИБАТИ МУСБАТИ ХОНАНДА БА ТЕХНИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯИ МУОСИР

Муҳимтарин хусусияти фаъолияти таълиму тарбия фарҳанги педагогии омӯзгор ва мураббӣ ба шумор меравад. Таъиноти асосии он – мусоидат кардан ба такмили раванди таълиму тарбия ва афзоиши маҳсулнокии он мебошад.

Фарҳанги педагогии омӯзгор (мураббӣ) - ин чунин хусусияти умумии шахсияти ӯ аст, ки қобилияти суботкорона ва муваффақона иҷро кардани фаъолияти таълиму тарбия дар тавҷам намудани он бо ҳамкориҳои самарабахш бо хонандагон ва тарбиятгирандагонро инъикос мекунад.

Бидуни чунин фарҳанг амалияи педагогӣ фалаҷ ва камсамар мешавад. Фарҳанги омӯзгор якҷанд вазифаро иҷро мекунад, масалан: а) интиқоли донишҳо, қобилиятҳо ва малакаҳо ва дар асоси онҳо ташаккул додани ҷаҳонбинӣ; рушди нерӯ ва қобилиятҳои зехнӣ, бахшҳои эҳсосотӣ-иродавӣ ва фаъолияти амалии равонии ӯ; в) таъмини омӯзиши огоҳонаи принципҳои ахлоқӣ ва малакаҳои рафтор дар ҷомеа аз ҷониби хонандагон; г) ташаккули муносибати эстетикӣ ба воқеият; ғ) мустаҳкам намудани саломатии кӯдакон ва рушди нерӯи ҷисмонӣ ва қобилиятҳои онҳо.

Гароиши педагогӣ доштани шахсияти омӯзгор – ин маҷмӯи сифатҳои шахсияти ӯ мебошад, ки тамоили ба фаъолияти таълиму тарбия ва қобилияти дар рафти он ноил гардидан ба натиҷаҳои баланду аҳамиятнок дошташро инъикос мекунад. тарбия он аст, ки фарҳанг, яъне маданият дорад. Ин гуна маданият дар он зоҳир мегардад, ки

- хусусиятҳои психологӣ кӯдакону наврасонро донем;
- муҳити бачаро омӯзем;
- шавқу рағбат, майлу хоҳиш омӯхта шавад;

- кам гӯему бештар амал намоем;
- худ намунаи рафтору гуфтору кирдор бошем;
- орзую хоширо бо амал бипайвандем;
- дар қалби кӯдак ҳисси масъулияту мустақилиятро бедор намоем.
- насл аз ноумедиҳо ва мушкилиҳо наҳаросад;
- аз зиндагӣ ва таҷрибаи рӯзгор сабақ гирифтавро омӯхта тавонад;
- дар зиндагӣ инсонии иҷтимоӣ, ҷаҳонӣ бошад, роҳҳо ва тарзҳои дониши андӯхташро дар амал донад, татбиқ намояд;
- бо суббот ва мунтазам бошад.

Ҳар кас, ки ба тарбия машғул бошад, пеш аз ҳама маданияти тарбияро омӯзад ва баъд аз пай он шавад.

Ҷаҳонбинии васеъ, донишҳои амиқи педагогӣ, психологӣ ва салоҳияти омӯзгор – инҳо чунин сифатҳои касбии омӯзгор мебошанд, ки ба ӯ имкон медиҳанд, то ҷаҳонбинии таълиму тарбияро хеле хуб ва самарабахш дарк намояд.

Маҷмӯи сифатҳои дар кори таълиму тарбия муҳимми шахсияти омӯзгор – инҳо чунин хусусиятҳои ӯ, ба мисли муҳаббат ба одамон, кӯшиши эҳтиром кардани шаъну эътибори шахсии онҳо, начобат дар амал ва рафтор, қобилияти баланди кор, худдорӣ, оромтабӣ ва мақсаднокӣ мебошанд.

Қобилияти тавҷам намудани кори таълиму тарбия бо ҷустуҷӯи роҳҳои такмили он – ин хусусияти умумии шахсияти ӯ аст, ки ба вай имкон медиҳад, ки доимо дар ҷаҳонбинии шахсии худ такмил ёбад ва ҳуди кори таълиму тарбияро ҳам беҳтар намояд.

Ҷаҳонбинии рушди сифатҳои зеҳнӣ ва ташаккули омӯзгор - таркиби махсуси хусусияти баланди дар ӯ шаклгирифтаи зеҳнӣ-маърифатӣ (рушди ҳамаи шаклҳои усулҳои фикрронӣ, васеии таҳайюл ва ғайра) ва сифатҳои ташкилӣ (қобилияти водор кардани хонандагон ба иҷрои амал, ба онҳо таъсир расондан, онҳоро муттаҳид кардан) ва қобилияти зоҳир

намудани ин хусусиятҳо ба фоидаи ташкил ва баланд бардоштани самарабахшии фаъолияти таълиму тарбия мебошад. [35, – С. 15].

Таҳлили сарчашмаҳои илмӣ нишон медиҳад, ки муносибати муташаккилона ба таълиму тарбия дар хонандагон тариқи ташаккул ва амалӣ намудани шароитҳои муайян дар фаъолияти таълимӣ таъмин карда мешавад. Дар чунин ҳолат метавон, махсусан оид ба ҳамкориҳои хонандагон бо ҳамсолон, волидон ва омӯзгоронро қайд намуд. Дар ин маврид академик М. Лутфуллозода қайд менамояд, ки “Яке аз омилҳои муҳими ташаккули муносибати хонандагон ба техника ва технологияи муосир ин рафтор ва муносибати волидон ба техника ва технология аст. То чӣ андоза волидон ба техника ва технологияи муосир мароқ зоҳир менамоянд, онро бо кадом мақсад истифода менамоянд, ба ташаккули муносибати хонанда таъсир мерасонад” [115, – С. 98].

Нақшаи 1.

Дар шароити имрӯза тарбия ҳамчун қисми таркибии раванди умумии рушди ҷаҳонбинии яклухти хонандагон баррасӣ карда мешавад.

Тарбияро ҳамчун падидаи иҷтимоӣ чунин шарҳ медиҳанд:

Тарбия ҳамчун падидаи ҷамъиятӣ - раванди мураккаб ва пурихтилофи иҷтимоӣ-таърихии воридшавӣ ва воридкунии насли наврас ба ҳаёти ҷомеа, ба маишат, ҷаҳолияти ҷамъиятӣ - истеҳсоли ва муносибатҳои байни одамон ба шумор меравад. Он пешрафти ҷомеа ва пайванди наслҳоро таъмин менамояд.

Тарбия ва қувваҳои истеҳсолкунанда. Тарбия дар низоми дигар падидаҳои ҷамъиятӣ амал менамояд. Зарурати оmodасозии қувваҳои истеҳсолкунандаи ҷомеа талаботи муҳимтарини иҷтимоӣ ба шумор рафта, асоси пайдоиш, амалкард ва рушди тарбия ҳамчун падидаи ҷамъиятиро ташкил медиҳад. Асоси мазмуни тарбия ҳамчун падидаи ҷамъиятӣ ҳама вақт азхудкунии таҷрибаю малакаҳои истеҳсоли барои меҳнат буд.

Тарбия ва заминаи иқтисодӣ. Сатҳи муайяни рушди қувваҳои истеҳсолкунандаи хусусияти тарбия: самтҳои он, таркиб, шаклҳо ва методҳои онро муайян мекунад. Барои педагогикаи инсонгарою мардумсолор мақсади ҳуди инсон, рушди ҳаматарафа ва ҳамоҳанги ӯ дар асоси ягонагии истеъдодҳои табиӣ ва талаботи ҳаёти инкишофёбандаи ҷамъиятӣ, аз ҷумла, истеҳсолот маҳсуб меёбад.

Тарбия ва забону фарҳанг. Забон ва фарҳанг ба андозаи васеъ раванди педагогӣ, азхудкунии таҷрибаи инсоният ва меъёрҳои тарбия аз ҷониби кӯдакон, ҷаҳолияти яқҷояи одамон барои қонеъ гардондани ниёзмандиҳои онҳоро таъмин менамоянд.

Тарбия ва шаклҳои шуури ҷамъиятӣ (сиёсат, одоби ахлоқ, ҳуқуқ, илм, санъат, дин). Шаклҳои шуури ҷамъиятӣ муҳити ғизои маънавӣ ба шумор мераванд.

Сиёсат тарбияро ба ҳайси яке аз роҳҳои эътирофи худ аз ҷониби ҷомеа ва таъсир расондан ба шуури насли наврас истифода мекунад.

Одобу ахлоқ дар ҳақиқат, аз лаҳзаи таваллуд мазмуни тарбияро ташкил медиҳад. Кӯдак дар ҷомеа бо низоми муайяни меъёрҳои ахлоқ рӯ ба рӯ мешавад ва тарбия ӯро ба ин меъёрҳо мутобиқ мекунонад.

Ҳуқуқ дар шуури кӯдакон идеяи ғайри қобили қабул будани безъитиноӣ ба меъёрҳои ахлоқ, ки инсонро ба вайрон кардани қонун мебарад, ҷорӣ менамояд.

Рафтори неки ахлоқӣ бо талаботи қонун мувофиқат мекунад ва бадахлоқӣ бошад, ба вайрон кардани қонун мебарад.

Илм ба азхудкунии батадриҷи системаи донишҳои воқеию боэътимод ва дар амал санҷидашуда ва малакаҳо аз ҷониби кӯдак, ки заминаи воқеию зарурӣ барои ворид шудан ба ҳаёти ҷамъиятӣ-истеҳсолӣ ва касб кардани ҳар гуна маълумоти махсус маҳсуб меёбад, равона мекунад.

Санъат дарки бадеии оламро ташаккул медиҳад, боиси муносибатҳои эстетикӣ ба ҳаёт ва бархӯрди эҷодкорона ба рушди умумии инсон мешавад, инчунин ба ташаккули шаҳрвандӣ ва маънавию ахлоқии шахс мусоидат мекунад [147, – С. 50].

Тараққиёти босуръати илм, талаботи ҷаҳони муосир, ҷомеа ва замон масъалаи ташаккули донишҳои зеҳнии наврасону ҷавонро ба миён мегузорад. Ҷамъбасти донишҳои зеҳнӣ ба муҳассилин имкониятҳои фаррохро ба вучуд оварда, нисбат ба фаъолияти худ боварибахш будани донишҳоро тақозо менамояд, зеро имрӯз ҷаҳонбинии яклухт ҳамчун натиҷаи рушди шахсӣ баррасӣ карда мешавад.

Қайд намудан зарур аст, ки ташаккули ҷаҳонбинии хонандагон дар шароити муосир дар ҷаҳонбинӣ, вақте ки муассисаи таълимӣ, оила, созмонҳои ҷамъиятӣ ва динӣ, иттиҳодияҳои ғайрирасмӣ, воситаҳои ахбори умум ба насли наврас таъсири гуногунсамтро мерасонанд, яке аз вазифаҳои муҳим ва зарурӣ гардидааст.

Аз ин хотир, чунин мешуморем, ки гузаронидани ислоҳоти тамоми системаи маориф зарур аст, ки дар он хонанда воқеан субъекти марказии

раванди таълим гардад, яъне бояд раванди маърифатӣ, на раванди омӯзонидан ташкил карда шавад. Талаботи замон аст, ки ҷомеаи муосир аз бисёр чихат ба ҳамон шаҳрвандон ниёз дорад, ки метавонанд мустақилона амал намоянд, қарор қабул намоянд, ба шароити тағйирёбандаи ҳаёт мутобиқ гарданд.

Мувофиқан, ҷомеаи муосири иттилоотӣ дар назди муассисаҳои таҳсилотӣ, пеш аз ҳама, муассисаи таълимӣ вазифаи тайёр намудани чунин хатмкунандагонро мегузорад, ки тавонанд, мустақилона ба шароити тағйирёбандаи ҳаётӣ мутобиқ гарданд, донишҳои заруриро аз худ намоянд ва онро дар амалия истифода намоянд, бо истифодаи технологияи муосир проблемаҳои ҷойдоштаро ошкор намоянд, босаводона бо иттилоот сарукар гиранд, мустақилона аз рӯйи рушди ахлоқи худ, зехн, сатҳи фарҳангӣ кор кунанд, роҳҳои ҳалли мочароҳои мухталиф ва ғайраро нишон диҳанд.

Ба тамоми ҷузъиёт омӯзонидан ғайриимкон аст, ба шуури хонандагон ҷой кардани тамоми дастовардҳои илмҳои мухталиф низ ғайриимкон аст. Аз ин рӯ, муҳим аст, ки ба хонандагон тарзи аз худ намудани донишҳоро омӯзонд, тариқи воситаҳои таълим қобилияти зехнӣ, коммуникативӣ ва эҷодии онҳоро инкишоф дода, ҷаҳонбинии онҳоро ташаккул дод. Зеро имрӯз техника ва технологияи муосири таълимӣ муҳим гардидаанд, ки ба ташкили фаъолияти хонандагон, ба рушди қобилият, сифат, салоҳиятҳо тариқи ин фаъолият равона карда шудаанд.

Истифодаи техника ва технологияи муосири таълимӣ восита ва методҳои нави ҳамкориҳои омӯзгорон ва хонандагонро пешниҳод менамоянд, ки бадастории самараноки натиҷаҳои фаъолияти педагогиро дар соҳаи таълим ва тарбия таъмин намуда, дар рушди ҷаҳонбинии хонандагон мусоидат менамоянд.

Компютеркунонии чараёни таълим роҳҳои нави рушди тафаккурро мекушояд ва барои таълим, рушд ва тарбияи хонандагон имкониятҳои навро фароҳам меорад. Истифодаи воситаҳои техникийи таълим дар

раванди гузаронидани дарсҳо, инчунин дар ҷараёни ҳама намудҳои машғулиятҳои синфӣ ва муассисаи таълимӣ самараноктар мегардад ва бо ин восита ҷараёни бузурги иттилоот ба осонӣ дастрас мегардад. Ворид шудани технологияҳои муосири иттилоотӣ дар соҳаи маориф ба омӯзгорон имкон медиҳад, ки мундариҷа, метод ва шаклҳои ташкили таълиму тарбияро сифатан тағйир диҳанд.

Компютеркунонии раванди таълим ба навоариҳои бузург ворид мешавад, ки даҳсолаҳои охир кишварамонро фаро гирифтааст. Дар шароити имрӯза метавон самтҳои асосии ворид намудани техникаи компютериро ба раванди таълиму тарбия ҷудо намуд:

- истифодаи техникаи компютерӣ ба сифати воситаи таълим, ки раванди таҳсилотро мукамал намуда, сифат ва самаранокии онро баланд мебардорад;

- истифодаи технологияҳои компютерӣ ба сифати воситаи таълим, маърифати худ ва воқеият;

- баррасии компютер ва дигар воситаҳои муосири иттилоотӣ ба сифати объекти омӯзиш;

- истифодаи воситаҳои технологияҳои нави иттилоотӣ ба сифати воситаҳои рушди эҷодии хонандагон;

- истифодаи техникаи компютерӣ ба сифати воситаи автоматикунонии раванди назорат, ислоҳ намудан, санҷиш ва ташхиси психологӣ;

- ташкили коммуникатсия дар асоси истифодаи воситаҳои технологияи иттилоотӣ ба мақсади пешниҳод ва ба даст овардани таҷрибаи педагогӣ, адабиёти методӣ ва таълимӣ;

- истифодаи воситаҳои муосири иттилоотӣ барои ташкили вақтгузаронии зехнӣ;

- тақмили идоракунии муассисаҳои таълимӣ ва раванди таълим дар асоси истифодаи технологияи муосири иттилоотӣ.

Яке аз самтҳои асосии ворид намудани техника ва технологияи иттилоотӣ дар муассисаҳои таълимӣ ба роҳ мондани истифодаи васеи

компютерҳо мебошад. Компютерҳо ба таври васеъ дар раванди таълим истифода карда мешаванд. Дар соҳаи маориф онҳо дар самти маъмурӣ, таълимӣ ва таҳқиқотӣ истифода мешаванд. Диққати асосӣ ба истифодаи компютер ҳамчун воситаи таълим равона карда мешавад. Имкониятҳои васеи техникаи ҳисоббарорро аз арзиши доштааш зиёд намудан душвор аст. Хонандагон аз синну соли муассисаи томақтабӣ бо компютер шинос мешаванд.

Раванди компютерикунони системаи маориф самтҳои умумии автоматизатсия, интиқоли вазифаҳои алоҳидаи фаъолияти инсонро бо машина инъикос мекунад. Воситаҳои истифодаи компютер дар системаи маориф гуногунанд. Доираи истифодаи компютер дар таълим васеъ аст ва истифодаи компютерро дар чараҳои таълим ва вақти берун аз дарс, санҷиши донишҷӯён, иҷрои баҳисобгирӣ ва ғайраро дар бар мегирад.

Дар раванди таълим ду вазифаи асосии компютерро чудо кардан мумкин аст - ҳамчун объекти омӯзиш ва ҳамчун воситаи таълим. Вазифаи аввал азхудкунии дониш ва малакаҳоеро пешниҳод менамояд, ки барои дарк кардани қобилияти компютер имконият медиҳанд ва метавон барои ҳалли вазифаҳои мухталиф бомуваффақият онро истифода намуд. Вазифаи дуввуми компютер баланд бардоштани самаранокии чараҳои таълим мебошад. Барои кормандони системаи таҳсилоти умумӣ ва касбӣ, саводнокии компютерӣ ҷузъи ҷудонашавандаи таҳсилоти умумӣ ва таҳсилоти касбӣ мебошад. Барои омӯзгорон ва кормандони муҳандсиву педагогӣ, албатта, масъалаи компютеркунонӣ, ки масъалаи истифодаи компютерро дар раванди кори таълимӣ-тарбиявӣ фаро мегирад, аҳамияти муҳим дорад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки имконияти техника ва технологияи муосири иттилоотӣ ва таълимӣ васеъ буда, раванди таълим ва тарбияро дар муассисаи таълимӣ самаранок ва сермахсул мегардонад. Имкониятҳои техника ва технологияи компютерӣ на танҳо ба таъминоти ташаккули шахсияти хонанда, балки ба ошкор ва рушди қобилият, ба ташаккули қобилият ва хоҳиши омӯхтан, ба бунёди шароити азхудкунии

пурраи донишҳо ва қобилиятҳо мусоидат менамоянд. Ҳамин тариқ, истифодаи техника ва технологияи муосири компютерӣ, ба рушд ва васеъ гардидани ҷаҳонбинии хонандагон мусоидат менамояд.

Дар дарсҳое, ки таъсиррасонӣ ва идораи хонандагон тариқи техника ва технологияи муосир ба роҳ монда мешаванд, омӯзгор имконият пайдо менамояд, ки зоҳир гардидани як қатор сифатҳои хонандагон, ба монанди дарки мақсади ҷустуҷӯ, таҷдиди фаъоли донишҳои пештар азхудшуда, шавқу рағбат ба пурра намудани дониш аз сарчашмаҳои тайёр, ҷустуҷӯи мустақилонро мушоҳида кардан ва дар ин радиф хонандагонро роҳнамоӣ намуда, ба самти муайян равона намояд. Албатта, чунин ҳолат ба омӯзгор имконият медиҳад, ки фаъолияти худро нисбат ба идоракунӣ беҳтар намуда, ба рушди муттасили муносибати эҷодии хонандагон ба таълим мусоидат намояд.

Санчиши амалияи таълим, пешниҳоди таҳлили сабабҳои ғалату иштибоҳот тариқи вазифаҳои таълимӣ, ё барномаҳои компютерӣ имконият медиҳад, ки ба таври муттасил ба хонандагон худназораткунӣ ва ислоҳи мустақилонаи фаъолияти таълимиву маърифатиро омӯзонида шавад, ки дар ҳар як дарс бояд ҷой дошта бошад. Ворид гардидани технологияи муосири иттилоотӣ ба соҳаи маориф ба омӯзгорон имконият медиҳад, ки мазмуну мундариҷа, метод ва шаклҳои ташкилии таҳсилотро сифатан тағйир диҳанд. Мақсади ин технологияҳо дар

таҳсилот қувват бахшидани имкониятҳои зеҳнии хонандагон дар ҷомеаи иттилоотӣ, гуманизатсия, фардигардонии раванди таҳсилот ва баланд бардоштани сифати таълим ва тарбия дар тамоми зинаҳои низоми таҳсилот ба ҳисоб меравад.

Таъсири бузурги техника ва технологияи муосири иттилоотиро дар раванди таълиму тарбия ба инобат гирифта, аксарияти омӯзгорон бо омодагии қатъӣ онро ба системаи методии худ ворид менамоянд. Лекин, раванди иттилоотонии таҳсилоти муассисаи таълимӣ мувофиқи ислохот яку якбора амалӣ намегардад, он раванди муттасил ва бефосила бояд бошад.

Дар соҳаи маорифи Тоҷикистон дар асоси Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 декабри соли 2002 таҳти рақами 502 “Оид ба барномаи давлатии компютеркунонӣ” барномаи компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти миёна умумӣ дар давраи солҳои 2003-2007 қабул карда шуд. Аз ин хотир, дар тамоми минтақаҳои ҷумҳурӣ муассисаҳои таҳсилоти миёна умумӣ бо компютерҳо таъмин карда шуданд. Омӯзгорон, ки ба таври эҷодӣ ба таълим ва кор муносибат менамоянд, дар машғулиятҳои худ техникаи компютериро ба мақсади намоиш додани слайдҳо мавриди истифода қарор медиҳанд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки слайдҳо машғулиятҳоро шавқовар ва пурмахсул мегардонанд.

Нишондиҳандаи воқеии истифодаи самараноки техника ва технологияи иттилоотӣ дар муассисаҳои таълимӣ бояд ҳамчун мавҷудияти фазои ягонаи иттилоотиву таълимӣ бошад. Дуруст муайян намудани самти ба даст овардани мақсад муҳим аст, ки баланд гардидани сифати таълим, такмили идоракунии муассиса, интегратсияи муассисаи таълимӣ ва муҳити берунаро таъмин менамояд. Бо истифодаи техника ва технологияи инноватсионӣ дар муассисаи таълимӣ на танҳо таълимро бо асосҳои информатика мувофиқ намудан аст, балки маҷмуи дигаргуниҳои тамоми муҳити муассисаро таъмин намудан зарур аст.

Дар шароити имрӯза, техника ва технологияи муосир дар раванди таълиму тарбия ба таври васеъ мавриди истифода қарор дода шудааст. “Талаботи нав ба таҳсилоти муассисаҳои таълимии муосир омӯзгоронро ба таълими рушдкунанда равон намуда, зарурати истифодаи техника ва технологияҳоро пешниҳод менамояд, ки дар он унсурҳои маърифатӣ, чувствуйӣ, таълимӣ дар раванди рушди зехнии хонандагон синтез карда мешавад” [105].

Истифодаи техника ва технологияи муосир ба рушди баҳогузори мустақил ва интихоби иттилоот, яъне амалиётҳои ақлонӣ ва фасеҳии тафаккури хонандагон мусоидат менамоянд. Ба рушди чунин қобилиятҳо технологияи муосир кумак менамоянд, ки ба ҳавасмандии фаъолнокии маърифатии хонандагон, навсозии таҷрибаи ҳаётии онҳо, таълими ҳалли ҳолатҳои мухталифи проблемавӣ мусоидат менамоянд.

Унсурҳои ғаникунанда ва тағйирдиҳандаи муҳити рушдбанда истифодаи барномаҳои мухталифи компютерӣ, аз он ҷумла, бозиҳои компютерӣ ба ҳисоб мераванд. Бисёре аз барномаҳои компютерӣ барои хонандагони синни муассисаи томақтабӣ ва муассисаи таълимӣ дорони потенциали таълимӣ ва рушд мебошанд, аммо онро танҳо бо таъмини методологии технологияи компютерӣ амалӣ кардан мумкин аст.

С. Новоселова ва Г. Петку қайд менамоянд, ки компютер “воситаи зехнӣ”- и махсуси инсоният ба ҳисоб меравад ва имконияти ба сатҳи нави иттилоотӣ ворид шуданро таъмин менамояд. Он ба сифати воситаи муосири фаъолияти хонанда баромад менамояд [143, – С. 34].

Ин муаллифон қайд менамоянд, ки муассисаи таълимӣ метавонад бошуурона воситаи амал намуданро интихоб намояд ва шартҳои мухталифро, ки барномаи компютерӣ пешниҳод менамояд, қабул намояд. Зеро вазифаи рамзии тафаккури аёниву образии хонанда дар муассисаи таълимӣ рушд менамояд ва боиси хусусияти асосии рушди зехнӣ дар ин синнусол мегардад.

Метавон технологияи мултимедиаро барои тасвири нақли омӯзгор дар марҳилаи шарҳу эзоҳи маводи нав истифода намуд.

Барномаҳои компютерӣ имконият медиҳанд, ки тасвирҳои мухталиф ва ҳамроҳнамоии овозро бунёд намуда, ба беҳтар дар амал татбиқ намудани принципи аёнӣ дар таълим мусоидат намоянд. Слайдҳо, ки дар экран гузошта мешаванд, айнияти беҳтарини мавод ба ҳисоб мераванд, ки барои шавқовар ва диққатҷалбкунанда намудани раванди дарс истифода карда мешаванд.

Чунин мавод метавонад гуногун бошад: тасвири оддӣ; истифодаи аниматсия дар слайдҳо; мултимедия - панорама (усули ҷолибтарини аёнӣ). Метавон маводи бозиро барои омӯхтани мавзуи нав истифода бурд (чистон, муаммо, викторинаҳо ва ғайра). Пас аз дидани чунин таҷрибаҳо хонандагон метавонанд мустақилона хулоса бароранд.

Ба туфайли техника ва технологияи иттилоотӣ вазифаҳои омӯхтани луғатҳо, ташаккули сохтори грамматикӣ, рушди нутқ, ташаккули нутқи ҳамохангсоз, инкишофи имло дар муддати кӯтоҳ ҳал карда мешавад, ки ба баланд бардоштани сатҳи саводноки мусоидат мекунад. Хонандагон шавқу рағбати худро ба раванди таълим афзоиш дода, маҳорати худидоракуни ва фаъолияти мустақилонро ташаккул медиҳанд.

Истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ малакаи дар хотир нигоҳ доштани донишҳои ратсионалиро ташаккул медиҳад. Хонандагон маводи мушкилро бо ёрии схема ва ҷадвалҳо, ки дар онҳо муфассал ва ба таври аёнӣ маводи омӯзишӣ нишон дода шудааст, осон аз худ менамоянд. Ба хотири, он ки хонандагон ба раванди таълим ҷалб карда шаванд, танҳо тамошобини ғайрифавол набошанд, бо ин роҳ метавон аз методҳои лоихакашӣ истифода намуд.

Ворид намудани техника ва технологияи иттилоотӣ дар раванди таълими ҷамаи фанҳо зарурати баланд бардоштани маърифати иттилоотии омӯзгор, ҷорӣ намудани усулҳои нави таълим бо истифодаи технологияи компютерӣ дар самтҳои зеринро ба миён меорад: назорати дониш, семинарҳои лабораторӣ, аёнӣҳо дар дарс, худомӯзӣ (ҳамкориҳои шабакавӣ).

Дар шароити имрӯза миқдори зиёди дискҳои лазерӣ бо барномаҳои таълимӣ ва бозиҳои омӯзишӣ, қобуснома ва луғатҳо пешниҳод гардидаанд. Воситаҳои таълимии электронӣ, ки бо назардошти барномаи муассисаи таълимӣ таҳия гардидаанд, аз ҷониби омӯзгорон ба таври мусбӣ қабул карда мешаванд ва дар раванди таълим бомуваффақият истифода мешаванд. Аксарияти онҳо инчунин, барои истифодаи супоришоти хонагӣ ё берун аз дарс истифода мешаванд.

Техника ва технологияи иттилоотӣ, ба монанди компютер, тахтаи интерактивӣ ба омӯзгор дар татбиқи принципи хеле муҳими дидактика - принципи аёнӣ дар таълим кумак мерасонад. К. Ушинский чунин қайд намудааст: «Табиати хонандагон ба таври возеҳ аёнӣ талаб менамояд. Ба хонанда панҷ калимаи ношиносро омӯзонед ва ӯ муддати дароз барои азхудкунӣ азият мекашад, аммо бист калимаро бо расмҳо ҳамроҳ кунед ва хонанда онҳоро дар вақти хеле кӯтоҳ меомӯзад» [195, – С. 123].

Ж. Кобдикова чунин қайд намудааст, ки ба шарофати дастовардҳои техника ва технологияи нави иттилоотӣ, самтҳои дидактикӣ хусусияти навро касб менамоянд, ки бо рушди технологияи нави педагогӣ, аз ҷумла, воситаҳои таълимии дидактикӣ, таълими компютерӣ алоқаманданд ва ба таври кулӣ бояд таҳқиқ карда шаванд. Барои муассисаи таълимӣ ин маънои тағйир додани афзалиятҳо дар муайян кардани ҳадафҳои таълимӣ аст: яке аз натиҷаҳои раванди таълим дар муассисаи таълимӣ бояд омодагии хонандагон ба азхудкунии технологияи муосири компютерӣ ва қобилияти истифодаи иттилооти бадастомада барои худомӯзиши минбаъда бошад [82, – С. 17].

Г. Коджаспирова ва К. Петров бар он ақидаанд, ки истифодаи воситаҳои техникӣ дар дарсҳо хеле муҳим аст. Барои истифодаи мақсадноки онҳо ба инобат гирифтани имкониятҳои дидактикӣ зарур аст. “Воситаҳои техникӣ сарчашмаи иттилоот буда, шакли пешниҳоди иттилооти таълимиро тақмил медиҳад ва сатҳи истифодаи аёнӣро баланд мебардоранд, мафҳум, падида, ҳодисаҳоро мушаххас

мегардонанд. Инчунин, истифодаи воситаҳои техникӣ қабул намуданро ташкил ва ба самти муайян равона менамоянд, тасаввуроти хонандагонро ғанӣ мегардонанд ва шавқу ҳаваси онҳоро қонеъ мегардонанд” [85, – С. 33].

Воситаҳои техникии таълим ба пуррагӣ ба шавқу рағбати илмӣ ва фарҳангии хонандагон ҷавобгӯ буда, муносибати эҳсосоти хонандагонро ба иттилооти таълимӣ ташаккул медиҳанд ва шавқу рағбати хонандагонро ба таълим тариқи истифодаи захира, технология, мошина, дастгоҳҳои аслий ва нав қувват мебахшанд. Қайд намудан зарур аст, ки воситаҳои техникӣ маводҳои пештар дастнорас набуданд, дастрас мегардонанд. Истифодаи воситаҳои техникӣ фаъолияти маърифати хонандагонро қувват мебахшад, ба азхудкунии бошууронаи мавод, рушди тафаккур, тасаввуроти фазогӣ ва мушоҳидакунӣ мусоидат менамоянд. Онҳо ҳамчун воситаҳои такрор, чамъбастаномӣ, банизомдарорӣ ва назорати донишҳо ба ҳисоб рафта, робитаи назария ва амалияро таъмин менамоянд.

Воситаҳои техникии таълимӣ шароити истифодаи шакл ва методҳои нисбатан самараноки таълим, амалӣ намудани принципҳои асосии ягонагии раванди педагогӣ ва қоидаҳои таълимро бунёд менамоянд. Яке аз имкониятҳои назарраси воситаҳои техникӣ қобилияти сарфа намудани вақти таълим, нерӯи омӯзгор ва хонандагон аз ҳисоби фишурда намудани иттилооти таълимӣ ва баланд намудани суръат ба ҳисоб меравад. Кам намудани вақт, ки барои азхудкунии маводи таълимӣ сарф мегардид, аз ҳисоби ба техника вогузор намудани вазифаҳои, ки он нисбат ба омӯзгор босифаттар иҷро менамояд, ба даст оварда мешавад.

Гузариши дариш аз истифода ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣ ҳамеша ҳолати гувороро ба миён меорад, ки онро на танҳо хонандагон, балки омӯзгорон низ интизор мешаванд, махусусан, агар он дар самти дуруст пешниҳод шуда бошад, тамоми ҷузъиёт андешида шуда

бошанд, маводи ҷолиб интихоб шуда бошад, захираҳои ақлӣ ва эҷодии хонандагони муассисаҳои таълимӣ чалб шуда бошад.

Н. Гоҷ чунин мешуморад, ки “Бешубҳа, чунин шакли ташкили таълим, ки дар он ба ғайр аз дарсҳои анъанавии на он қадар муҳим, дарсҳои ҳамгиро бо истифодаи технологияи иттилоотӣ ҷорӣ карда мешаванд, имконияти тарбияи одамони бомаърифат, соҳибакл ва эҷодкорро фароҳам меорад” [41, – С. 53].

И. Роберт бар он ақида аст, ки дарсҳои муосир бо истифодаи техника ва технологияи муосир на бо азхудкунии ғайрифазоли иттилоот, балки бо коркарди фазоли он гузаронида мешавад. Чунин таълим характери маҷмуавӣ дошта, ба ташаккули низоми ягонаи дониш, ки ҷаҳонбинии хонандагонро муайян мекунад, мусоидат менамояд [171, – С. 35].

Айни замон муассисаҳои таълимии типии нав фазолият менамоянд, ки афзалиятҳои мазмуни таълиму тарбияро тағйир медиҳанд, ба ибораи дигар, техника ва технологияҳои педагогӣ пайдо мешаванд, таҷрибаҳои сершумор гузаронида мешаванд, ки дар рафти онҳо муассисаҳои таълимӣ ба хонандагон рӯ оварда, барои муносибатҳои ҳамдигарии роҳбари синф бо падару модарон, байни падару модарон ва хонандагон шароит фароҳам меоварад.

Мақсади истифодаи техника ва технологияҳои иттилоотию педагогӣ дар соҳаи маориф қувват бахшидани имкониятҳои зеҳнии хонандагон дар ҷомеаи иттилоотӣ, инсондӯстӣ, фардигардони раванди таълим ва баланд бардоштани сифати таълим дар тамоми зинаҳои таҳсилот ба ҳисоб меравад. “Мақсадҳои зерини педагогии истифодаи воситаҳои техникийи муосир ҷудо карда мешаванд:

- пурмаҳсул намудани тамоми сатҳҳои раванди таълимӣ-тарбиявӣ дар асоси истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ: баланд бардоштани самаранокӣ ва сифати раванди таълим; баланд бардоштани фазолнокии раванди маърифатӣ; амиқ гардонидани робитаҳои

байнифаннӣ; зиёд намудани ҳачм ва муносиб намудани ҷустуҷӯи иттилооти зарурӣ;

- рушди шахсияти хонанда, тайёр намудани фард ба ҳаёт дар шароити ҷомеаи иттилоотӣ: рушди навъҳои мухталифи тафаккур; рушди қобилиятҳои коммуникативӣ; ташаккули қобилияти қабули қарорҳои муносиб ё пешниҳоди роҳи ҳалли ҳолатҳои мураккаб; тарбияи эстетикӣ дар асоси истифодаи графикаи компютерӣ, технологияи мултимедия; ташаккули фарҳанги иттилоотӣ, қобилияти амалӣ намудани коркарди иттилоот; рушди қобилияти моделсозии вазифа ё ҳолат; ташаккули қобилияти амалӣ намудани фаъолияти озмоишӣ-таҳқиқотӣ;

-кор дар самти иҷроиши фармоиши иҷтимоии ҷомеа: тайёр намудани шахсияти босаводи иттилоотӣ; тайёр намудани истифодабарандагони воситаҳои техника ва технологияи муосир” [171, – С. 23].

Ҳамин тариқ, техника ва технологияи муосир дар соҳаи маориф васеъ истифода гардида, самаранокии раванди таълиму тарбияро таъмин менамояд. Тариқи техника ва технологияи муосири таълимиву иттилоотӣ хонандагон имконият пайдо менамоянд, маводҳои зарурии таълимиро аз худ намоянд, ҷаҳонбинии худро инкишоф ва васеъ гардонанд.

Хулосаи боби якум

Ҳамкориҳои байни муассисаи таълимӣ ва хонавода дар тамоми марҳилаҳои ҳаёти муассисаи таълимӣ муҳим арзёбӣ мегардад. Бо қабул шудани кӯдак ба муассисаи таълимӣ ба фаъолияти таълимӣ, азхудкунии мавқеи нави иҷтимоӣ нақши навро ҳамчун хонанда сипарӣ мекунад, доираи ҳамкориҳои худро бо муҳити атроф васеъ менамояд, ташаккули муносибати мусбати ӯ ба таълим, муассисаи таълимӣ ва ҳамсолон оғоз мегардад.

Қайд намудан зарур аст, ки ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар самтҳои гуногун амалӣ мегардад. Яке аз самтҳои муҳим ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи

муосир ба ҳисоб меравад. Гузариш аз як шакли таълим ба шакли дигари он ба баланд бардоштани сифати таълим оварда мерасонад ва дар натиҷа, суръатбахшии рушди инсон ва наздик шудани он ба кашфиётҳои нави илмӣ таъмин карда мешавад.

Маълум аст, ки ворид намудани техника ва технологияҳои нав дар ҳаёти шахс боз як қадами дигари устувор дар сатҳи рушди он ба ҳисоб меравад. Техника - ин системаи унсурҳо ва воситаҳои фаъолияти инсонӣ аст, ки барои сабук кардан ва баланд бардоштани самарабахшии фаъолияти он таъин гардидааст.

Мафҳуми “технология” ба маънои илм, дониш, таълим истифода мешавад. Он маҷмуи усулҳои коркард, истеҳсол, тағйир додани ҳолат, ҳосият, шакли ашёи хом, масолеҳ ё маҳсулоти нимтайёр мебошад, ки дар раванди истеҳсол татбиқ карда мешаванд. Вазифаи технология муайян кардани қонунҳои физикӣ, химиявӣ, механикӣ ва қонунҳои дигар бо мақсади муайян ва дар амал татбиқ намудани равандҳои он самарабахш мебошад.

Аз нуқтаи назари антологӣ, моҳияти техника, технология ва умуман технологӣ, хоҳ раванди истеҳсолот, хоҳ фаъолияти мақсаднок ё воқеияти техникӣ бошад, ба таври умумӣ ҳамчун восита баррасӣ карда мешавад. Рушди технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ муҳитеро тавлид менамояд, ки тағйироти босуръат ва муттасилро ба миён меорад. Аз ин хотир, чунин мешуморем, ки гузаронидани ислоҳоти тамоми системаи маориф зарур аст, ки дар он хонанда воқеан субъекти марказии раванди таълим гардад, яъне бояд на раванди омӯзонидан, балки раванди маърифатӣ ташкил карда шавад.

Маҳз аз ин хотир вазифаи коркард ва азхудкунии технологияҳои муосири иттилоотӣ ҳамчун восита ва шароити зарурии ташкили соҳаҳои мухталифи фаъолияти субъект, пеш аз ҳама, дар соҳаи маориф муҳим арзёбӣ мегардад.

Қайд намудан зарур аст, ки ташаккули ҷаҳонбинии хонандагон дар шароити беназмии ҷаҳонбинӣ, вақте ки муассисаи таълимӣ, оила, созмонҳои ҷамъиятӣ ва динӣ, иттиҳодияҳои ғайрирасмӣ, воситаҳои ахбори умум ба насли наврас таъсири гуногунсамт мерасонанд, он ба яке аз вазифаҳои муҳим ва мубрам табдил ёфтааст.

Талаботи замон ин аст, ки ҷомеаи муосир, аз бисёр ҷиҳат, ба ҳамон шаҳрвандон ниёз дорад, ки метавонанд мустақилона амал намоянд, тасмим гиранд, ба шароити тағйирёбандаи ҳаёт мутобиқ гарданд.

Ҳамин тариқ, дар шароити имрӯза, дар ташаккул ва рушди ҷаҳонбинии хонандагон техника ва технологияи муосир нақши муҳим дошта, ба хотири назорат намудани ин раванд, зарур аст, ки муносибати мусбати хонандагон нисбат ба техника ва технологияи муосири таълимӣ ва иттилоотӣ ташаккул дода шавад.

БОБИ II. ШАРОИТҲОИ ПЕДАГОГИИ ҲАМКОРИИ МУАССИСАИ ТАЪЛИМӢ БО ХОНАВОДА ДАР ИНКИШОФИ МУНОСИБАТИ МУСБАТИ ХОНАНДАГОН БА ТЕХНОЛОГИЯҲОИ МУОСИРИ ИТТИЛООТИЮ ПЕДАГОГӢ

2.1. Заминаҳои иҷтимоию педагогии ҳамкории муассисаи таълимӣ бо хонавода дар ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир

Дар фасли мазкур роҳҳо ва воситаҳои асосии таҳкими ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ҳамчун заминаи асосии ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир мавриди пажӯҳиш қарор дода шудааст.

Зери мафҳуми методҳои ҳамкории омӯзгор ва волидон мо воситаҳои ҳамкории омӯзгор, хонандагон ва волидони онҳоро бо мақсади ҳалли вазифаҳои таълимӣ-тарбиявиро дар назар дорем. Ба чунин воситаҳо лексия, суҳбат, маслиҳат, баҳсу мунозира, тренингҳо дохил мешаванд.

Қайд намудан зарур аст, ки дар адабиёти педагогӣ шаклҳои муайяни ҳамкории омӯзгор ва волидон, ба монанди ҳамкории дастачамбона, инфиродӣ, гурӯҳӣ ҷудо карда мешаванд. Чунин шаклҳои ҳамкориро Ш.А. Амонашвили, Л.В. Байбородов, Н.И. Гуткин, А.В. Мудрик, Л.И. Новикова, М.И. Рожков пешниҳод намудаанд.

Дар қорҳои амалӣ бо волидон, омӯзгор шаклҳои номбурдаро истифода менамояд. Дар ҳар як вазъият ҳам шаклҳои анъанавӣ ва ҳам шаклҳои ғайрианъанавии қор мавриди истифода қарор дода мешавад.

Шаклҳои анъанавии қор бо волидон маҷлисҳо барои волидон, конференсҳои умумии муассисаи таълимӣ ва ҷамъиятӣ, маслиҳатҳои инфиродии омӯзгор, ташриф овардани омӯзгорон ба хонаи хонандагон

ва ғайраҳоро дарбар мегирад. Шаклҳои ғайрианъанавӣ интернет-форумҳо, интернет-конференсияҳо, шабакаи муассисаи таълимӣ, маҷлис тариқи интернет, рӯзномаи электронӣ, тренинг ва ғайраҳо ба ҳисоб мераванд. [210, – С. 145]

Принсипҳои ҳамкориҳои самарабахши омӯзгор ва падару модар дар муассисаи таълимӣ танҳо дар сурати мавҷуд будани шароити муайяни педагогӣ татбиқ карда мешаванд. Дар адабиёти илмӣ-педагогӣ тахти мафҳуми шароити педагогӣ маҷмуи имкониятҳои объективии мундариҷа, шакл, усулҳо ва муҳити моддию фазоӣ, ки барои ҳалли вазифаҳои дар педагогика гузошташуда нигаронида шудаанд, фаҳмида мешавад.

Аз ин рӯ, ҳалли проблемаи ташаккули ҳамкориҳои самараноки хонавода ва муассисаи таълимӣ танҳо ба назардошти ду ҷанба имконпазир аст, ки яке ҷанбаи раванди таълимӣ дар доираи тарҳи муайян ва дигаре ҷанбаи психологиву педагогӣ, яъне ҳамкориҳои субъектҳои раванди таълим, мебошад.

Зери мафҳуми шароити психологӣ-педагогии ҳамкориҳои самарабахши омӯзгор ва падару модар маҷмуи вазъиятҳои педагогӣ ва психологӣ фаҳмида мешавад, ки ҳалли бомуваффақияти вазифаҳои педагогиро таъмин мекунанд. Дар асоси шартҳои психологӣ-педагогии дар боло зикршуда, онро ҳамчун як қисми шароити ташкилӣ-педагогӣ баррасӣ менамоем.

Таҳлили адабиёти психологӣ-педагогӣ нишон медиҳад, ки муҳаққиқон шароити мухталифро ҷудо менамоянд, ки натиҷабахшии ҳамкориҳои омӯзгор ва волидонро баланд мебардорад. Аксарияти муаллифгон дар қатори шароитҳо, ки самарабахшии натиҷаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидонро баланд мебардорад, муносибати омӯзгор ба ташаккули ҳамкориҳои самаранок бо волидон ҳам ба мақсад ва нишондиҳандаҳои самаранокии раванди тарбиявӣ, омодагии педагогии волидон, ба роҳ мондани робитаи дутарафа байни иштирокчиёни ҳамкорӣ, сатҳи баланди қобилиятҳои коммуникативии омӯзгорон, амалӣ

намудани муносибати шахсиятӣ-фаъолиятӣ ва гуфтугӯӣ, воридшавии мунтазам ва мақсадноки тамоми иштирокчиёни раванди тарбиявӣ ба фаъолияти якҷоя, қобилияти омӯзгор ба эмпатия ва рефлексия, мутобиқат дар баҳогузори ботарбиятии хонандагон, баҳисобгирии доимӣ, омӯзиш ва дарҷ намудани натиҷаҳои самарабахши тарбияи хонандагон, амалӣ намудани муносибати инфиродӣ-эҷодӣ, дар чараёни ҳамкорӣ бунёд намудани вазъи муваффақият барои ҳар як хонанда, амалӣ намудани муносибати арзишӣ, ташаккули мавқеи рефлексивии хонандагон, ташаккули муносибати мусбат ба ҳамкорӣ дар асоси эҳсосоти бомуваффақият, муқаррароти мусбии хонавода дар ҳамкорӣ бо муассисаи таълимӣ, ҳамкориҳои субъектҳои раванди тарбиявӣ дар асоси ба инобат гирифтани хусусиятҳои синнусолӣ ва инфиродӣ, бартараф намудани мушкилоти коммуникативӣ, ки дар раванди ҳамкорӣ бо хонавода пайдо мешавад, мавҷудияти фазои мусбии психологӣ дар муносибати “омӯзгор – волидон – хонанда”-ро нишон медиҳанд [47, – С. 14].

Муассисаи таълимӣ истеъдодро ташаккул дода, қобилияти зеҳнӣ, фаълоият дар шароити гуногун, зуд аз худ намудани донишҳои нав ва истифодаи мақсадноки дастовардҳои технологияи муосирро меомӯзонад.

Хонаводаи имрӯза дар муҳити сифатан нав ва тазодҳои иҷтимоӣ қарор дорад. Аз як тараф, бо душвориҳои рӯ ба рӯ гаштани ҷамъият ва муҳтоҷ будани оиларо мушоҳида намуда, қор қарда баромадан ва дар амал татбиқ намудани барномаи мукаммали комплексӣ оид ба мустаҳкам намудан ва аҳамияти қалон доштани нақши оила дар тарбияи кӯдаконро зарур мешуморам. Аз тарафи дигар, омилҳои, ки боиси тезу тунд шудани мушкилоти хонавода мегарданд, хеле зиёданд.

Пеш аз ҳама паст будани сатҳи зиндагии оилаҳо, зиёд гардидани ҷудошавии волидон аз ин авомил ба шумор мераванд, ки сабаби мушкилоти равонии кӯдакон мегарданд. Қисми зиёди наврасон аз волидонашон ҷудоянд. Бинобар ин, дар шароити мураккаби имрӯза оила ёрии мунтазам ва тахассусиро аз тарафи муассисаҳои таълимӣ талаб

менамояд. Танҳо раванди ҳамкорию омӯзгорон ва волидон метавонад бомуваффақият масъалаи ташаккули шахсияти мактаббачагонро ҳал намояд.

Қараёни ҳамкорию оила бо муассисаҳои таълимӣ бояд волидонро барои фаъолна иштирок намудан дар раванди таълиму тарбия ва берун аз он тарғиб намояд.

Ба комёбӣ ноил гардидани кӯдак дар мактаб аз кӯшиши волидон хеле вобаста аст. Аз ин рӯ, мактаб дар робита ба масъалаи ҳамкорӣ бо волидон дар назди худ вазифаҳои зеринро мегузорад:

- Таълими равонию педагогии волидон оид ба масъалаи тарбияи кӯдакон.
- Қалб намудани волидон бо фаъолияти якҷоя бо кӯдакон барои тақвияти нерӯи тарбиявӣ дар шароити берун аз синф, бехтар намудани ҳамкорию омӯзгорон, волидон ва кӯдакон.
- Ворид намудани дигаргуниҳо ба раванди тарбия дар баъзе оилаҳо:
- Расонидани ёрию равонию педагогӣ дар тарбияи хонандагони боистеъдод ва лаёқатманд;
- Ба волидон расонидани ёрию равонию педагогӣ дар ҳал намудани масъалаҳои душвори тарбия;
- Кори инфиродӣ бо оилаҳои носолим.
- Ҳамкорӣ бо созмонҳои ҷамъиятии волидон: кумитаи падару модарон, шӯрои мактабӣ ва ғайра.

Самтҳои асосии фаъолияти омӯзгорон ва волидон аз инҳо иборатанд:

- фазаи маърифатии ҳаёт;
- дастгирии солимии ҷисмонии таълимгирандагон;
- ташаккули нерӯи эҷодӣ;
- дастгирии кӯдакони болаёқат;
- дастгирии иҷтимоӣ ва тадбирҳои пешгирии беназоратӣ.

Дар барқарор намудани робитаи байни волидон ва омӯзгорон роҳбари синф нақши муҳим мебозад. Ӯ кӯшиш менамояд, ки волидонро ёрдамчиёни ҳақиқӣ ва босадоқати коллективи педагогӣ гардонад,

эҳтироми онҳоро нисбат ба мактаб дастгирӣ намояд. Чӣ хеле , ки волидон ба мактаб муносибат менамоянд, ҳамон хел муносибати кӯдаконашон ба онҳо суръат мегирад. Агар волидон ба омӯзгорон боварӣ дошта бошанд, ҳамин тавр хонандагон низ ба мактаб боварӣ ҳосил менамоянд. Ин таҳкурсии хуб аст барои ҳамкорӣ кардан ва барои ҳамаи муваффақиятҳо дар пешравии фаъолияти хонандагон.

Қадами асосӣ ва аввалин дар ҳал намудани мушкилоти ҳамкориҳои мактаб ва волидон омӯхтани нерӯи тарбиятии хонаводагӣ (фазаи хонавода) ба шумор меравад. Роҳбари синф шиносномаи иҷтимоии синфро тартиб медиҳад, ки дар асоси он ва маълумотномаи иҷтимоии ҷонишини директор оид ба корҳои тарбиявӣ шиносномаи мактабӣ таҳия мегардад. Маълумоти таҳлилӣ ҳамчун манбаи иттилоотӣ барои коркарди роҳбурди ҳамкориҳои мактаб ва волидон имконият фароҳам меорад. Анвои ҳамкориҳои зерин дар низоми ҳамкорӣ бо оилаҳо нақши муҳим мебозанд: чорабиниҳои умумимактабӣ ва синфӣ (намоишномаи анъанавии солинавӣ, консертҳо, идҳо, рӯзи саломатӣ ва ғайраҳо); идоракунии якҷояи мактабӣ (кори умумимактабии кумитаи падару модарон); маводи ахборотии мактаб (лавҳа, гӯша барои волидон, сомонаи мактабӣ). Дар асоси шароити ҳамкорӣ нерӯи эҷодӣ, саломатӣ, сулҳ, таҳаммулпазирӣ , муоширати тарафайн, муошират ва ҳамкорӣ , самти ёрии байнихамдигарӣ дар ташаккули шахсияти кӯдак инкишоф меёбад. Волидон саёҳатҳо ташкил менамоянд, дар таҷиҳозонидани синфхонаҳо ва таъмири онҳо ёрӣ мерасонанд. Дастгирии асосии волидон дар тайёр намудани сару либос, орошот, сабти овозҳо ва ғайра мебошад. Аз нигоҳи аввал, ба назари кас чунин менамояд, ки ҳамаи кор дар мактаб ба хубӣ ба анҷом мерасад. Аз чӣ сабаб бошад, ки на дар ҳамаи синфҳо дар маҷлиси падару модарон шумораи зиёди волидонро дида метавонем? Пас, чӣ тавр муносибатро бо волидон ба таври ҷиддӣ метавон барқарор кард?

Албатта, волидон мунтазиранд, ки мактаб ба кӯдакон некӣ, мустақилият, дуруст фикр кардан, баёни саҳеҳ, таҳлили вазъият, дар коллектив зистан ва эҷодкориро меомӯзонад.

Дар ин замина волидонро зарур аст, ки муҳити тарбияи хонаводагиро мувофиқи мақсад чун давоми фаъолияти мактаб, тибқи анъанаҳои миллӣ ва тақозои ҷомеаи муосир ташкил намоянд.

Таҳсил дар ҳаёти наврасон мавқеи муҳим дорад. Онҳо вақти зиёди худро дар мактаб мегузаронанд. Ҷиҳати мусбӣ дар он аст, ки омода намудани наврасон ба намудҳои фаъолияти таълимӣ худи онҳоро дар пеши назарашон ба камолрасида нишон медиҳад. Яке аз сабабҳои чунин омодагӣ мумкин аст таҳсил бошад, ки барои наврасон шакли шавқовари мустақилонаи он дарс маҳсуб мешавад.

Донише, ки наврасон дар раванди фаълоияти таълимӣ, дар мактаб ба даст меоранд, бояд ҳавасманкунанда бошанд, дар акси ҳол майлу рағбати эшон нисбат ба омӯзиш коста мегардад. Донишомӯзон танҳо ҳамон вақт ҳавасмандӣ ҳосил мекунанд, ки агар аҳамияти донишҳоро дар оянда дарк кунанд.

Таҳсилоти мактабӣ бояд ҳамзамон мутобиқати синну сол ва сарбории мактабиро низ таъмин намояд, то донишомӯзон аз донишҳои фарогирифташон қаноат ва хушбинӣ ҳосил намоянд. Зеро қаноат ва хушбинӣ омилҳои равоние ҳастанд, ки ба чараёни баъдии таҳсилоти донишомӯз таъсири мусбат расонда, ояндаи онҳоро умедбахш мегардонанд. Дар ин маврид боз нақши муаллим ҳамчун роҳнамо муҳимтар арзёбӣ мегардад.

Муаллим дар раванди таълим ва берун аз он роҳнамои хонандагон буда, ҳамеша бо онҳо ҳамкорӣ менамояд. Муоширати муаллим бо хонандагон бояд рӯи аслҳои педагогӣ, иҷтимоӣ ва арзиши шахсият ташкил карда шавад.

Одатан, рафтори кӯдак баёнғари муҳити тарбиятии хонавода аст. Хонаводаҳое, ки аз фарҳанги тарбия бархурдор ва аз равишҳои хос баҳрааманданд, фарзандони худро хубтар парвариш медиҳанд. Оилаҳои

аз фарҳанги педагогию психологӣ дур бошанд, бештар ба мушкилот дучор мешаванд.

Аз ин рӯ, хонавода вазифадор аст, ки ҳиссиёти мусбати кӯдакро нисбат ба ҷаҳон ва ҷаҳониён ташаккул диҳад. Эҳсоси боварӣ ба одамон ва оянда ҳамон ҷавҳари аслии тарбия аст, ки бо хубиҳои дигаре мисли дӯстӣ, меҳрубонӣ, ҳамдигарфаҳмӣ, ҳинчорпазирӣ ва худшиносиву худогоҳӣ зинат дода мешавад.

Албатта дар ин амри савоб шахсияти волидон нақши муҳимро адо менамояд. Хулқу атвори эшон барои кӯдак ба ҳар сурате, ки бошад, чун намуна пазируфта мешавад ва бо гузашти замон чун қонун қабул мегардад. Дар ин робита бояд афзуд, ки волидон барои ороиши афъоли хеш ба хотири ояндаи фарзандон месазад, ки ҳамеша саъю талош варзанд, зеро метавонад рӯзе фаро расад, ки пушаймониҳо суде набахшанд.

Оила ба кӯдак барои ба даст овардани таҷрибаи зарурии ҳаётӣ ёрӣ мерасонад. Дар навбати аввал:

- муносибат бо худ;
- шеваи рафтор бо дигарон;
- тасаввурот дар бораи худ ҳамчун мард ё зан;
- бойгарии маънавӣ, фаҳмиш дар бораи «хуб ва бад»
- ҳадафи зиндагӣ;
- саъю кӯшиш, орзуҳо;
- дарки робитаи байни наслҳо, эҳсоси ҳамбастагӣ бо халқу Ватан.

Фаъолияти педагогӣ - навъи махсуси фаъолияти ғоиданоки ҷамъиятии калонсолон аст, ки огоҳона ба оморасозии насли наврас ба зиндагии тибқи мақсадҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, ахлоқӣ ва эстетикӣ равона гардидааст.

Субъектҳои фаъолияти педагогӣ - онҳо он нафарон ва гурӯҳҳои онҳое, ки фаъолияти мазкурро ба роҳ мемонанд. Вазифаҳои фаъолияти педагогӣ механизмҳои асосии амалисозии он мебошанд. Ба ҷумлаи онҳо дохил мешаванд: идора, яъне ташкил ва ба роҳ мондани фаъолияти

педагогӣ; тарбия, яъне дар одамон ташаккул додани ақидаҳои устувор ба воқеияти атроф ва зиндагӣ дар ҷомеа; омӯзиш, яъне дар одамон ташаккул додани донишҳо, малакаҳою қобилиятҳо бо назардошти талаботи ҳаёти муосир ва фаъолияти педагогӣ; омодагии психологӣ, яъне раванди дар одамон ташаккул додани омодагии дохилӣ ба бартараф намудани мушкилоте, ки онҳо бо он рӯ ба рӯ мегарданд.

Ҷузъҳои фаъолияти педагогӣ – инҳо қисмҳои таркибие, ки бо ёрии онҳо фаъолияти мазкур ба роҳ монда мешавад. Ба ҷумлаи онҳо дохил мешаванд: барномарезӣ, ки ба миён гузоштани ҷунин мақсадҳою вазифаҳои мушаххаси педагогиро талаб менамояд, ки дар натиҷаи ноил гардидан ба онҳо дар одамон ташаккул додани сифатҳои муайяни шахс муяссар мегардад; ташкилӣ, ки дар худ самтҳои асосии созмондиҳии дақиқи фаъолияти педагогиро фаро мегирад, ки аз амалисозии онҳо самарабахшии он вобаста аст; маърифатӣ, сермаҳсулии ҳадди аксари амали зеҳнӣю маърифатии объектҳою субъектҳои фаъолияти педагогиро таъмин менамояд; иртиботӣ (коммуникативӣ), ки созмондиҳии дақиқ ва самарабахшии сурат гирифтани муошират ва ҳамкориҳои субъектҳою объектҳо дар рафти фаъолияти педагогиро талаб менамояд; таҳқиқотӣ, ки омӯзиш ва такмили ҳуди раванди фаъолияти педагогиро талаб менамояд.

Объектҳои фаъолияти педагогӣ – одамон ва гурӯҳҳои бо хусусиятҳои фардӣ ва иҷтимоӣ- психологӣ хоси онҳо.

Мувофиқи мақсади таҳқиқоти мазкур мо якчанд шароити педагогӣ самаранокии ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонаводаҳоро интихоб намудем:

-дарки зарурати ташаккули ҳамкориҳои самаранок бо волидон аз тарафи омӯзгор ҳамчун мақсад ва нишондиҳандаи самаранокии раванди тарбиявӣ;

-амалӣ намудани муносибати шахсиятиву фаъолиятӣ, гуфтугӯӣ, фардиву эҷодӣ;

- сатҳи баланди қобилиятҳои салоҳиятнокии омӯзгорон;

-шароити ташаккули муносибати муосибати хонандагон ба таълим ва тарбия. Техника ва технологияи муосири иттилоотиву таълимӣ;

-қобилият ба ҳамдари эмпатия ва рефлексия.

Шароити якуми ҳамкориҳои педагогии самараноки омӯзгор ва волидон - дарки зарурати ташаккули ҳамкориҳои самаранок бо волидон ҳамчун мақсад ва нишондиҳандаҳои самаранокии раванди таълим аз тарафи омӯзгор ба ҳисоб меравад. Мақсад – шартҳои асосии ҳар як раванди таълим, пешбиниҳои натиҷаҳои фаъолият ба ҳисоб меравад. Мақсад бояд ташхисӣ бошад. Пешгузаштани мақсади ташхисӣ – ин ташаккул ва таҳияи онҳо тариқи натиҷаҳои пешбинишуда мебошад. Барои ҳар як масъалаи ҷойдоштаи муносибати байни омӯзгор ва волидон зарур аст, ки чунин мақсади ташхисӣ гузашта шавад. Пас аз гузаштани мақсад, барои амали намудани он вазифаҳои мушаххас гузашта мешавад.

Шароити дууми ҳамкориҳои педагогии самараноки омӯзгор ва волидон амали намудани муносибати шахсиятиву фаъолиятӣ, гуфтугӯӣ ва фардиву эҷодӣ ба ҳисоб меравад. Ин муносибатҳо мавқеи омӯзгорро муайян намуда, стратегияи фаъолияти тарбиявиро ташкил менамоянд ва интихоби тактикаи амалро дар вазъияти мушаххас пешниҳод менамоянд.

Ин муносибатҳо дар самти ҳамкорӣ бо волидон баррасӣ карда мешаванд, зеро самтгириҳои мазкур ягондигарро рад накарда, баръакс, ягондигарро пурра менамоянд, дар маҷмуъ интихоби роҳ ва усулҳои ҳамкориҳои омӯзгорро бо волидон дар давраи таълим таъмин менамоянд, муқаррароти мақсад – ғояро муайян менамоянд.

Дар доираи шароити сеюм - шароити психологиву педагогии ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон, омӯзгор бояд дорои сатҳи баланди коммуникативӣ бошад. Қобилияти коммуникативӣ, мувофиқи таҳлили осори психологиву педагогӣ, унсурҳои асосии муошират ба ҳисоб меравад. Омӯзгор дар раванди ҳамкорӣ бо волидон бояд тамоми вазифаҳои муоширатро амалӣ намояд, ҳамчун сарчашмаи иттилоот ва ҳамчун нафари дарккунандаи нафари дигар ё гурӯҳи одамон, ё ҳамчун

ташкilotчии фаъолияти коллективӣ ё муносибатҳои тарафайн баромад намояд.

Ин вазифаҳо дар навбати худ, мавҷудияти як қатор қобилиятҳои иртиботиро дар омӯзгор пешниҳод менамояд. Принципи асосии кор бо волидон дар шароити муосир рад намудани характери фишороварии муошират ба ҳисоб меравад. Раванди самаранок ташкилнамукаи муоширати педагогӣ ҷанбаҳои зеринро таъмин менамояд: робитаи воқеии психологӣ, ки метавонад байни субъектҳои муошират пайдо шавад; бартараф намудани монеаҳои мухталифи психологӣ, ки дар раванди ҳамкории омӯзгор, волидон ва хонандагон пайдо мешавад; гузаронидани фаъолияти волидон ва хонандагон аз мавқеи аввалини онҳо ба мавқеи ҳамкорӣ ва мувофиқан мубаддалгардонии онҳо ба субъекти эҷодии педагогӣ; муносибати тарафайни байнихамдигарии омӯзгор, волидон ва хонандагон, ки дар он сатҳи корӣ ва шахсии муошират пайваст мешаванд; сохтори ягонаи иҷтимоӣ-иқтисодии раванди педагогӣ бунёд мегардад.

Шароити чоруми самаранокии ҳамкории муассисаи таълимӣ ва волидон ташаккули муносибати мусбати хонандагон, волидон ба таълим, тарбия, техника ва технологияи муосири таълимӣ ба ҳисоб меравад. Кӯшиш намудан зарур аст, ки аз рӯзҳои аввали таълим дар муассисаи таълимӣ дар хонанда муносибати мусбат нисбат ба таълим, муассисаи таълимӣ, коллектив, омӯзгорон ташаккул ёбад. Аз ин рӯ, зарур аст, ки проблемаҳои пайдошуда дар доираи қоидаҳои мавҷудаи психологӣ ҳаллу фасл карда шаванд. Албатта, дар аксарияти ҳолатҳо, дар аввал, волидон муқаррароти психологии истифодаи техника ва технологияи муосирро ба инобат намегиранд, ки боиси пайдо шудани як қатор мушкилиҳо дар муносибати омӯзгор ва волидон мегардад.

Шароити дигар - ин қобилияти эмпатия ва рефлексии омӯзгор ба ҳисоб меравад. Ин шароит бо шароити сеюм алоқаманд аст. Барои барқарор кардани робитаи ҷавобӣ дар раванди коммуникатсия эмпатия кумак мекунад. Робитаи ҷавобии эҳсосотӣ тавассути қобилияти ба

шарикӣ муошират додани фаҳмиши таҷриба ва вазъи дохилии ӯ ба даст меояд, ки ба раванди муассиртари мутақобила байни субъектҳои ҷараёни таълим мусоидат мекунад.

Омӯзгорон ва волидон, кӯшиш менамоянд, ки дар якҷоягӣ роҳҳо ва воситаҳои нисбатан самараноки ҳалли масъаларо пайдо намоянд, мазмуну мундариҷа ва шаклҳои маърифатнокии педагогиро муайян намоянд. Лекин на ҳамаи волидон дар ҳамкорӣ бо омӯзгорон кӯшиш менамоянд, ки шавқу рағбатро нисбат ба муттаҳидгардидан ва нисбат ба тарбияи фарзанди худ зоҳир намоянд.

Унсuri натиҷавии раванди ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон, ки самарнокии онро таҷассум менамояд, бо пешравии бадастомада мувофиқи мақсади пешгузашташуда тасниф карда мешавад. Он омӯзиши ҳамкориҳои омӯзгор ва волидонро бо истифодаи методҳои зерин пешниҳод менамояд:

-методҳои мушоҳидавӣ: анкета, суҳбат, мушоҳиба, тест;

-методҳои праксиметриқӣ: омӯзиши ҳуҷҷатгузори педагогӣ;

-методҳои пешбиниамой: озмоиши педагогӣ ҳамчун методи маҷмуавии таҳқиқот;

-методҳои омӯри математикӣ дар ҳолати коркарди миқдори натиҷаҳои омӯхташаванда.

Муваффақияти ҷараёни таълим аз тарзи ташаккули робитаи байни омӯзгорон, хонандагон ва волидон вобаста аст. Барои ташаккули ҳамкориҳо байни калонсолон ва хонандагон муҳим аст, ки коллектив ҳамчун як оилаи калон муаррифӣ гардад, агар фаъолияти якҷояи омӯзгорон, падару модарон ва хонандагон ташкил карда шуда бошад. Ин ба ягонагӣ, муттаҳидии хонаводагӣ, ба роҳ мондани ҳамдигарфаҳмии байни падару модар ва фарзандон, фароҳам овардани шароити мусоид дар хонавода, рушди шахсияти хонанда тавассути ташаккули талабот ба муваффақият мусоидат менамояд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар шароити имрӯза шабакаҳои алоҳидаи интернет низ ба тарбияи насли наврас таъсири манфӣ

мерасонанд. Аз ин хотир зарур аст, ки дар муассисаҳои таълимӣ барои ташаккул ва инкишофи фарҳанги иттилоотӣ диққати махсус равона карда шавад. Чунин мешуморем, ки яке аз самтҳои асосии ҳамкориҳои оила ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ маҳз бояд ба ин масъала равона карда шавад.

Аз нуқтаи назари педагогика, раванди тарбия ин таъсиррасонии бошуури омӯзгорон ба хонандагон, ташкил ва ҳавасманднамоии фаъолияти хонандагон дар самти азхудкунии таҷрибаи иҷтимоӣ ва маънавӣ, арзиш ва муносибатҳо мебошад. Қайд карда мешавад, ки фаъолнокии объекти тарбия – хонанда хеле муҳим аст. Дар он муносибати шахсиятиву фаъолиятӣ дар тарбия таҷассум меёбад.

Концепсияи муосири тарбия чунин мафҳумҳоро, ба монанди ҳамкорӣ, муносибатҳои тарбиявӣ, вазъияти педагогӣ, вазъияти иҷтимоии рушд тасниф менамояд. Моҳиятан, тарбия намудан ин ташкил намудани ҳаёти пурмазмун ва фаъолияти рушдкунандаи хонандагон дар якҷоягӣ бо калонсолон ба ҳисоб меравад, ки дар он ҳар як тараф дорои нақш, мақсад ва муносибатҳои тарафайн мебошад.

Ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода – ин робитаи тарафайни омӯзгор ва волидон дар раванди фаъолият ва муоширати якҷоя ба ҳисоб меравад. Дар натиҷаи чунин ҳамкорӣ аз ҳар ду ҷониб манфиатдор буда, рушд менамоянд. Дар натиҷа, метавон қайд намуд, ки ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода сарчашма ва механизми муҳими рушди онҳо ба ҳисоб меравад.

Педагоги машҳури рус В. Сухомлинский қайд менамояд, ки дар хонавода решаҳои гузошта мешаванд, ки аз онҳо сипас шоха, гул ва мева мерӯянд. Дар солимии фарҳангии хонавода хирадмандии педагогии муассисаи таълимӣ бунёд карда мешавад [191, – С. 103].

Дар давраи ислоҳоти системаи маориф тағйирот бо суръат дигаргун мешавад, ки волидон одатан тасаввуроти лозимаи ин дигаргунӣҳоро надоранд, самтгириро дар фаъолияти таълимӣ-тарбиявӣ аз рӯи таҷрибаи муассисаи таълимии худ амалӣ менамоянд, ки ба талаботи

муосир чавобгӯ нест. Барои ҳалли ин номутобиқатӣ ба омӯзгор зарур аст, ки раванди таълимӣ-тарбиявиро барои ҳамаи волидон дастрас намояд.

Дар шароити муосир оила бо мушкилоти гуногун рӯ ба рӯ мешавад, ки ба раванди рушд ва тарбияи кӯдак таъсир мерасонад. Волидон на ҳама вақт дар ҳолатҳои муайяни муносибат бо кӯдакон чӣ гуна рафтор карданро медонанд, онҳо ба кумак ниёз доранд, ки танҳо мутахассисон (омӯзгор, равоншинос, педагоги иҷтимоӣ ва ғайра) онро расонида метавонанд. Чи тавре ки амалия нишон медиҳад, танҳо дар мавриди ҳамкории «Педагог — Хонанда— Волидон» натиҷаҳои мусбат ба даст оварда мешаванд.

Амалияи таҷрибаи педагогӣ нишон медиҳад, ки волидон дар ҳамкории фаъол бо муассисаи таълимӣ ва омӯзгорон кӯшиш менамоянд, ки байни онҳо якдигарфаҳмӣ пайдо шавад. Чунин якдигарфаҳмӣ танҳо дар асоси фаъолияти якҷоя пайдо мешавад.

С.В. Баникина омилҳои омилиро, ки боиси муноқиша дар муносибатҳои мутақобилаи омӯзгор, хонанда ва волидон пайдо мешаванд, номбар мекунад:

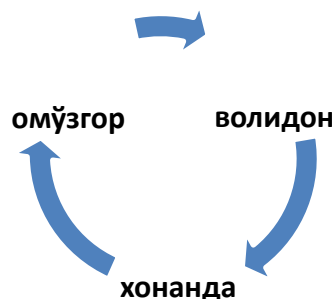
- номувофиқатии омодагии равонии дучониба;
- сатҳи гуногуни фарҳанги умумӣ ва педагогӣ;
- дарк накардани волидайн аз мураккабии раванди таълим;
- муносибати гуногун бо кӯдак ҳамчун шахсият;
- муносибати манфии волидон бо мактаб;
- бархӯрди ду пешбар - омӯзгор ва волидайн, ки даъвои қабули нуқтаи назари худро ҷонибдорӣ мекунанд;
- бесалоҳиятии омӯзгор.

Аз ин хотир, чунин мешуморем, ки маҳз омӯзгор бояд ташаббускор ва ташкилотчии асосии барномаи ҳаётан муҳими ҳамкории муассисаи таълимӣ ва хонавода баромад намояд.

Шаклҳои ҳамкориҳои омӯзгорон ва волидон роҳҳои ташкили фаъолият ва муоширати муштаракӣ онҳо мебошанд. Ба мақсад мувофиқ аст, ки шаклҳои фаъолияти коллективӣ, гуруҳӣ ва фардӣ ҳамдигар якҷоя карда шаванд. Пас, дар маҷлиси падару модарон, суҳбатҳои инфиродӣ бо падару модарон, дар машваратҳои гуруҳӣ муҳокимаи ҳар як масъалаи таълимиро идома додан манфиатовар аст.

Вазифаи асосии педагог дар ин самт мусоидат намудан ба ягонагӣ ва муттаҳидии оила, бароҳмонии муносибати тарафайни волидон ва хонандагон, бунёд намудани шароити мусоид барои хонандагон дар хонавода, омӯзиши ҳаматарафаи мунтазами хонавода, хусусиятҳои тарбияи хонаводагии хонанда ба ҳисоб меравад.

Омӯзгор новобаста аз вазъият бо онҳо бояд гуфтугӯ кунад. Муносибати “Педагог – Хонанда – Волидон” метавонад, ки бидуни робитаҳои бевоситаи ширкаткунандагон ташаккул ёфта, амалӣ гардад. Дар чунин ҳолат ба сифати ҳалқай пайваस्तкунанда хонанда баромад менамояд.

Лекин қайд намудан зарур аст, ки мавҷуд набудани робитаи волидон бо муассисаи таълимӣ, инчунин номувофиқатии амалҳои мактаб ва волидон ба таълим ва тарбияи хонандагон ҳалал ворид менамоянд.

Барои бартараф намудани номутобиқатӣ, ҷудой дар ҳалли проблемаҳои педагогӣ бо хонандагон, барои омӯзгор таъя намудан ба меъёрҳои зерини ахлоқӣ кумак менамояд:

- ҳисси масъулиятшиносӣ дар назди волидон барои омӯзондан ва тарбияи фарзандони онҳо, барои салоҳит ва салоҳиятнокии психологиву педагогии онҳо;

- ҷустуҷӯи фаъол ва доимии ҳамкориҳо бо волидон, на мурочиат намудан ба онҳо дар ҳолати пайдо шудани зарурат ба кумаки онҳо;

- муносибати боэҳтиромона бо ҳиссиёти волидон, роҳ надодан ба баҳогузори бедиққатона ва беасос ба фаъолияти хонандагон ва рафтори онҳо;

-баланд бардоштани обрӯву эътибори волидон дар назди хонандагон, нишон додани сифатҳои нисбатан арзишманди волидони онҳо, баинобатгирии ин сифатҳо ва қобилиятҳои волидон дар раванди фаъолияти педагогӣ;

- ба таври боадабона ва бо асос пешниҳод намудани талаботи зарурӣ ба волидон ва дар чунин ҳолат ба зимаи онҳо нагузоштани уҳдадорихои худ;

-тоқатпазирӣ дар ҳолати изҳороти интиқодӣ нисбат ба худ, ба инобат гирифтани андешаи онҳо дар раванди худинкишофдиҳии касбӣ.

Омӯзиш ва ҷамъбасти таҷрибаи пешқадами педагогӣ муҳимтарин заминаи такмил додани мундариҷа ва баланд бардоштани самарабахшии раванди таълиму тарбия дар муассисаҳои таълимӣ ва дигар муассисаҳои соҳаи маориф ба шумор меравад.

Талаботи методологӣ ба омӯзиш ва ҷамъбасти таҷрибаи пешқадами педагогӣ:

-падидаҳои педагогӣ набояд ҷудо аз дигар ҳодисаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ, балки дар робитаи зич ва таъсири мутақобилаи онҳо омӯхта шаванд;

-ҳар як таҷрибаи педагогӣ дар ҳоли инкишоф, ҳаракат ва тағйирот баррасӣ карда шавад, шароит, ҷой ва замони иҷрои ҷорабиниҳои педагогӣ ба назар гирифта шаванд;

-ба моҳияти дарунии ҳодисаҳо ва омилҳо ворид шуда, робитаю муносибатҳои асосии байни онҳо ошкор карда шаванд;

-чизи нав бо така ба системаи далелҳо омӯхта шавад ва набояд далелҳои ҷудогонаро ба назар гирифта, дар асоси онҳо натиҷагирӣ бояд кард;

-ҳама вақт дар хотир бояд дошт, ки назарияи педагогӣ бо амалия робитаи зич дошта бошад ҳам, набояд танҳо ҷанбаи татбиқӣ дошта бошад ва ба як дастури тайёр ва барои ҳама гуна шароит созгор мубаддал гардад;

-мақсаду вазифаҳо ва методикаи таҳқиқоти педагогӣ дуруст муайян карда шаванд ва мақсаднок амалӣ карда шаванд.

Самтҳои густариш ва дар амал татбиқ кардани таҷрибаи пешқадами кори таълиму тарбия:

-гузаронидани машғулиятҳои намоишӣ ва дастурӣ- методӣ, дарсҳои кушод, иштирок дар дарсҳои ҳамдигар;

-ба мақсади густариши таҷрибаи пешқадами педагогӣ истифода бурдани конференсияҳо, ҳамоишҳои омӯзгорону мураббияҳо, курсҳои такмили ихтисоси омӯзгорон;

-расондани ёри инфиродӣ ба омӯзгорон аз ҷониби кормандони мақомоти маориф;

-назорати мунтазами кор доир ба ҷорӣ намудани таҷрибаи пешқадам, баланд бардоштани сифат ва самарабахшии ин намуди фаъолияти педагогӣ;

-ташкили лекторияҳо, мактабҳои таҷрибаи пешқадам дар системаи мақомоти маорифи халқи кишвар.

Маҳорати педагогии омӯзгор (мураббӣ)-ин синтези тафаккури дорои рушди баланди педагогӣ, донишҳои касбии педагогӣ, малакаҳо, қобилиятҳо ва воситаҳои эҳсосотӣ-иродавии ифода мебошад, ки дар робита бо сифатҳои баланди шахсияти педагог ва мураббӣ ба онҳо имкон медиҳад, ки масъалаҳои таълиму тарбияро самарабахш ҳаллу фасл намоянд.

Маҳорати педагогӣ муҳимтарин ҷузъи таркибсози фарҳанги педагогӣ маҳсуб мешавад. Он аз донишҳои устувори равоншиносию педагогӣ, саҳтгирии педагогӣ ва тактикаи педагогии омӯзгор ва мураббӣ иборат аст.

Мақсади техника ва технология дар соҳаи маориф қувват бахшидани имкониятҳои зеҳнии хонандагон дар ҷомеаи иттилоотӣ, инсондӯстӣ, фардигардонии раванди таълим ва баланд бардоштани сифати таълим дар тамоми зинаҳои таҳсилот ба ҳисоб меравад. “Мақсадҳои зерини педагогии истифодаи воситаҳои техникийи муосир ҷудо карда мешаванд:

- пурмаҳсул намудани тамоми сатҳҳои раванди таълимӣ-тарбиявӣ дар асоси истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ: баланд бардоштани самаранокӣ ва сифати раванди таълим; баланд бардоштани фаъолнокии раванди маърифатӣ; амиқ гардонидани робитаҳои байнифанӣ; зиёд намудани ҳаҷм ва муносиб намудани ҷустуҷӯи иттилооти зарурӣ;

- рушди шахсияти хонанда, тайёр намудани фард ба ҳаёт дар шароити ҷомеаи иттилоотӣ: рушди навъҳои мухталифи тафаккур; рушди қобилиятҳои коммуникативӣ; ташаккули қобилияти қабули қарорҳои муносиб ё пешниҳоди роҳи ҳалли ҳолатҳои мураккаб; тарбияи эстетикӣ дар асоси истифодаи графикаи компютерӣ, технологияи мултимедия; ташаккули фарҳанги иттилоотӣ, қобилияти амалӣ намудани коркарди иттилоот; рушди қобилияти моделсозии вазифа ё ҳолат; ташаккули қобилияти амалӣ намудани фаъолияти озмоишӣ-таҳқиқотӣ;

- кор дар самти иҷроиши фармоиши иҷтимоии ҷомеа: тайёр намудани шахсияти босаводи иттилоотӣ; тайёр намудани истифодабарандагони воситаҳои техника ва технологияи муосир” [171, – С. 23].

Ҳамин тариқ, техника ва технологияи муосир дар соҳаи маориф васеъ истифода гардида, самаранокии раванди таълиму тарбияро таъмин менамояд. Тариқи техника ва технологияи муосири таълимиву

иттилоотӣ хонандагон имконият пайдо менамоянд, маводҳои зарурии таълимиро аз худ намоянд, ҷаҳонбинии худро инкишоф ва васеъ намоянд.

2.2. САНЦИШИ ОЗМОИШИИ ИСТИФОДАИ МАҶМӯИ ТЕХНОЛОГИЯҲОИ ИТТИЛООТИЮ ПЕДАГОГӢ ДАР РАВАНДИ ҲАМКОРИИ ОМӯЗГОР БО ВОЛИДОН

Ҳамкорию муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар ташаккули системаи донишҳо, ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон яке аз проблемаҳои муҳим ҳисобида мешавад.

Имрӯз зарурати ҷорӣ кардани технологияи компютерӣ дар раванди таълим дар муассисаи таълимӣ, аз ҷумла, дар сатҳи давлатӣ қабул карда шудааст. Технологияи иттилоотӣ роҳҳои комилан нави технологияи таълимиро, ки то ҳол таҳқиқ нашудаанд ва дар алоқамандӣ бо компютерҳои муосир имконоти беназир доранд, пешниҳод менамояд.

Рушди низоми технологияҳои иттилооти-коммуникатсионӣ ва баланд бардоштани сифати таҳсилот мутобиқ ба стандартҳои байналмилалӣ бо истифодаи технологияҳои таълимии муосир, усулҳои инноватсионии таълим ва ташкили фазои ягонаи иттилоотӣ вазифаи соҳаи маориф мебошад.

Корҳои таҷрибавӣ дар худ санҷидани муқаррароти асосии фарзияи ба миён гузошташударо дар бар гирифта, санҷиши маҷмӯи шароитҳои педагогӣ, фароҳам овардани муҳити ҳавасмандкунанда барои ташаккули фарҳанги иттилоотии хонандагон дар раванди истифодаи техника ва технологияи иттилоотӣ-педагогиро муайян намуд.

Муассисаҳои таълимии типӣ нав ба вучуд меоянд, афзалиятҳои мазмуни таълиму тарбия тағйир меёбанд, ба ибораи дигар, техника ва технологияҳои педагогӣ пайдо мешаванд, таҷрибаҳои сершумор гузаронида мешаванд, ки дар рафти онҳо муассисаи таълимӣ ба хонанда рӯ оварда, барои муносибатҳои ҳамдигарии роҳбари синф бо падару

модарон, байни падару модарон ва фарзандон шароит фароҳам меоварад.

Барои баланд бардоштани сифати таҳсилот ба роҳ мондани истифодаи васеи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, таъмини рушди фарҳанги иттилоотии ҷомеа корҳои таҷрибавӣ, ки дар муддати ҳафт сол дар асоси таҷрибаҳо гузаронида шудаанд, он дар заминаи корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ дар литсейи №55 – и ноҳияи Шохмансур, муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №25 – и ноҳияи Сино, муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 8 – и ноҳияи Ҳисор ва литсейи ба номи Собири Шохонии ноҳияи Ҳисор гузаронида шудааст. Ду самти асосии корро дида мебароем:

Пеш аз муфассал ошкор кардани мундариҷа ва натиҷаҳои кор дар ҳар як самти номбаршуда, чанд сухан дар бораи он мегӯем, ки мо дар концепсияи “дастгирии психологӣ” чӣ саҳме гузоштаем.

Ба гуфтаи мутахассиси маъруфи ин соҳа М. Битянова: «Ҳадафи асосии ҷамоҳангсозӣ фароҳам овардани чунин шароити иҷтимоию педагогӣ мебошад, ки дар он ҳар як хонанда метавонад субъекти рушд ва зиндагии худ: фаъолият, муошират ва ҷаҳони ботинии худ гардад. Ҳадафи шахсӣ, ки махсус ба фаъолияти равшаносии таълимӣ марбут аст, фароҳам овардани шароит барои омӯзиши муваффақона ва рушди пешрафти равонии хонандагон дар муҳити таҳсил мебошад» [19, – С. 125]. Дар ин маврид сухан дар бораи фароҳам овардани шароити муносиб барои рушд дар муҳити таълимӣ меравад, ки бинобар ҷорӣ намудани технологияи компютерӣ бояд тағйир ёбад.

Таҳияи ин самт бо истифода аз як қатор саволномаҳо, инчунин дар ҷараёни суҳбати инфиродӣ бо омӯзгорон ва хонандагон сурат гирифт. Мо боварӣ доштем, ки компютерикунонӣ вобаста ба бисёре аз параметрҳои он ва асосан ба технологияи таълимӣ, ки дар ин муассисаи таълимӣ махсуб мешаванд, ба ҳаёти муассисаи таълимӣ қомилан мувофиқат хоҳад кард, ба тағйирпазирии таълими муосир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳамчунин дигаргунии технологияҳои таълимӣ рабт дорад.

Тахмин кардан мумкин аст, ки имрӯз муассисаҳои таълимӣ дар зинаҳои таҳсилот барои ворид намудани технологияи компютерӣ дар сатҳи гуногун қарор доранд.

Барои омӯхтани хусусияти муносибати хонандагони муассисаи таълимӣ бо компютер ва компютеркунонӣ, барои хонандагони синфҳои 7-9 саволнома таҳия карда шуд, ки дар таҳқиқот мавриди татбиқномаӣ қарор гирифтанд.

Муошират бо компютер роҳи дуввуми маъмултарин (пас аз тамошои телевизор) дӯстдоштатарини шакли гузаронидани вақти холӣ мебошад. Аксарияти хонандагон аҳамияти зарурати компютерҳоро дар ҷаҳони муосир хеле хуб дарк мекунанд. Компютер як миёнарави маъмул дар муоширати наврасон ба шумор меравад. Фоизи зиёди хонандагоне, ки дар як шабонарӯз бештар аз ду соат вақти худро дар паси компютер сарф мекунанд, ташвишвар аст. Ба ин хонандагон диққати махсус бояд дод, зеро аксар вақт дар паси компютер бисёр нишастан дар ин синну сол боиси пайдоиши вобастагии компютерӣ мегардад.

Сарфи назар аз он, ки шумораи нисбатан зиёди наврасон барои ба даст овардани маълумот аз компютер истифода мебаранд, аммо ҷавобҳо нишон медиҳанд, ки наврасон ба компютер ниёз доранд, онҳо асосан компютерро барои бозиҳо ва вақтхушӣ истифода мебаранд. Ба ин масъала метавон гуногун муносибат кард.

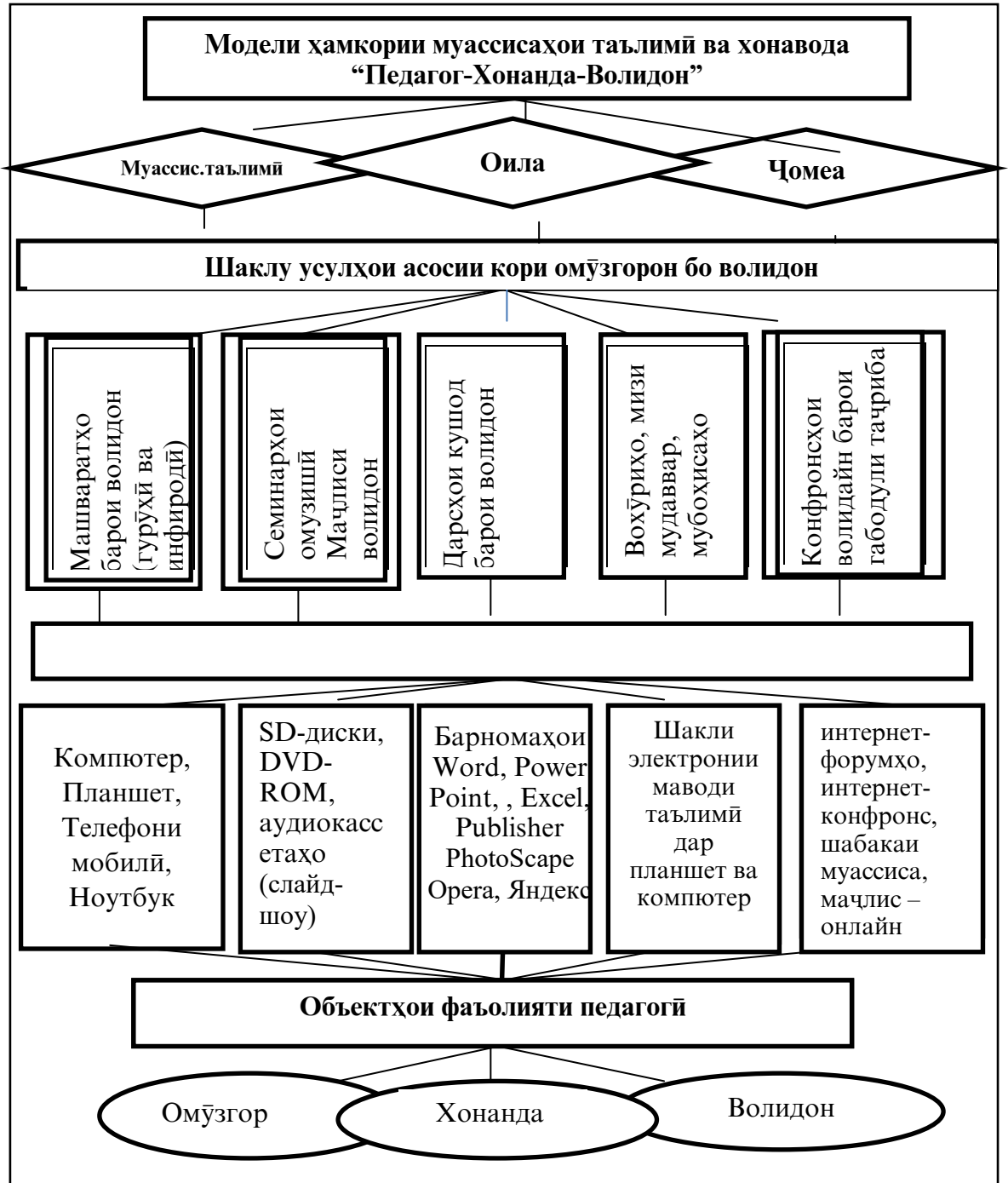
Ҳамин тавр, бисёр калонсолон, аз ҷумла, омӯзгорони фанни информатика, бозиҳои компютериро ҳамчун воситаи рушди малакаҳои муайян ва ҳатто сифатҳои равонӣ ва вазифаҳо (устуворӣ, таваҷҷуҳ, суръати аксуламал) мавриди баррасӣ қарор медиҳанд. Аммо мо набояд хатари чунин вақтгузарониро фаромӯш кунем, зеро ин вақтро аз муоширати "зинда" бо дӯстон, аз хондани китоб, дар бораи бозид аз осорхона, гуфтугӯ бо табиат ва ғайра дур месозад. Мо қарор додем, ки аз ҳуди наврасон пурсон шавем, ки кор бо компютер чӣ фоида ва чӣ зарар дорад.

Омӯзиши мушкилоти ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон яке аз проблемаҳои муҳим ҳисобида мешавад. Бо мақсади амалӣ намудани тарҳи ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар шароити имрӯза корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ ташкил карда шуданд, ки дар натиҷаи он унсурҳои асосии салоҳиятнокии волидайн – маърифатӣ, арзишӣ ва ҳавасмандӣ, эҳсосотӣ, рафторӣ ошкор карда шуданд.

Ташаккули ҳамкориҳои омӯзгор ва волидонро дар муассисаи таълимӣ баррасӣ намуда, метавон зикр намуд, ки чунин ҳамкорӣ дар самти муайян бо мақсади муайян ба роҳ монда мешавад. Мутобиқан, метавон дар бораи муошират дар модели “Педагог-Хонанда-Волидон”, муносибат, робита ва фаъолияти якҷояро ҳамчун мақсади ташаккули ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон дар муассисаи таълимӣ сухан ронд. Мазмуну мундариҷаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон дар муассисаи таълимӣ унсурҳои алоқаманд ва вобастаро фарогир аст: муошират, муносибат, робита, ки иртиботот (коммуникатсия)-ро ҳамчун ивазнамоии иттилоот пешниҳод менамояд; маърифати шахсияти хонанда ва волидони онҳо; ҳамкориҳои дутарафаи доимӣ ва ғайра.

Мувофиқи мақсади пешгузошташуда, дар ҳамкориҳои байни омӯзгор ва волидон методҳои муайян интихоб карда мешаванд. Натиҷаи ҳамкориҳои байни муассисаи таълимӣ ва волидон, маҳз аз методи интихобшуда вобаста аст. Аз ин рӯ, ба хоҳири боэътимод пешгӯӣ намудани натиҷаи ниҳойӣ, қарорҳои дуруст ва саҳеҳ қабул намудан омӯзгорро зарур аст, ки ба таври касбӣ методҳои фаъолияти педагогиро донад. Дар интихоби метод субъект ба пуррагӣ аз он, ки натиҷаро чӣ гуна мебинад, вобаста аст [164, – С. 97].

Ташаккули ҳамкориҳои омӯзгор ва волидонро дар муассисаи таълимӣ баррасӣ намуда, метавон зикр намуд, ки чунин ҳамкорӣ дар самти муайян бо мақсади мушаххас ба роҳ монда мешавад.

Мазмуну мундариҷаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон дар муассисаи таълимӣ унсурҳои алоқаманд ва вобастаро фарогир аст: муошират, муносибат, робита, ки иртиботот (коммуникатсия)-ро ҳамчун ивазнамоии иттилоот пешниҳод менамояд; маърифати шахсияти хонанда ва волидони онҳо; ҳамкориҳои дутарафаи доимӣ ва ғайра.

Мувофиқи мақсади таҳқиқоти мазкур мо якчанд шароити самаранокии ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонаводаҳоро интихоб намудем:

-дарки зарурати ташаккули ҳамкориҳои самаранок бо волидон аз тарафи омӯзгор ҳамчун мақсад ва нишондиҳандаи самаранокии раванди тарбиявӣ;

-амалӣ намудани муносибати шахсиятиву фаъолиятӣ, гуфтугӯӣ, фардиву эҷодӣ;

- сатҳи баланди қобилиятҳои салоҳиятнокии омӯзгорон;

-шароити ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотиву таълимӣ;

-қобилият ба ҳамдари эмпатия ва рефлексия.

Зери мафҳуми методҳои ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон мо воситаҳои ҳамкориҳои омӯзгор, хонандагон ва волидонии онҳоро бо мақсади ҳалли вазифаҳои таълимӣ-тарбиявӣ дар назар дорем. Ба чунин воситаҳо лексия, суҳбат, маслиҳат, баҳсу мунозира, тренингҳо дохил мешаванд. Дар қорҳои амалӣ бо волидон, омӯзгор шаклҳои номбурдаро истифода менамояд. Дар ҳар як вазъият ҳам шаклҳои анъанавӣ ва ҳам шаклҳои ғайрианъанавии қор мавриди истифода қарор дода мешавад.

Шаклҳои анъанавии қор бо волидон маҷлисҳо барои волидон, конференсҳои умумии муассисаи таълимӣ ва ҷамъиятӣ, маслиҳатҳои инфиродии омӯзгор, ташриф овардани омӯзгорон ба хонаводаи хонандагон ва ғайраҳоро дарбар мегирад. Шаклҳои ғайрианъанавӣ интернет-форумҳо, интернет-конференсияҳо, шабакаи муассисаи таълимӣ, маҷлис тариқи интернет, рӯзномаи электронӣ, тренинг ва ғайраҳо ба ҳисоб мераванд.

Кумитаи падару модарон ё гурӯҳи интихобии падару модарон рафти маҷлисро муҳокима мекунанд, кумитаи падару модаронро интихоб мекунанд ва роҳҳои ҳалли масъалаҳои ба маҷлис пешниҳодшударо муайян мекунанд. Воҳуриҳо характери суҳбат, мубодилаи афкор, фикру мулоҳиза, ҷустуҷӯи якҷояро дар бар мегиранд. Яке аз роҳҳои

самарабахши баланд бардоштани фаъолияти эҷодии иштироккунандагони маҷлис ба фаъолияти якҷояи тадқиқотӣ ҷалб намудани онҳо мебошад. Ҳамин тавр, масалан, волидон даъват карда мешаванд, ки дар бораи рафтори фарзандон мушоҳидаи мақсаднок гузаронанд ва натиҷаҳои онро дар маҷлис мубодила кунанд.

Дар ин раванд шароитҳои педагогии ташаккули фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои 7-9 дар раванди бозихои компютерӣ асоснок карда шудаанд, ки аз инҳо иборатанд:

- фароҳам овардани муҳити ҳавасмандкунанда барои ташаккули фарҳанги иттилоотии хонандагон дар раванди бозихои компютерӣ;

- гузаронидани чорабиниҳо бо волидон бо мақсади ташаккули фарҳанги иттилоотии хонандагон тавассути истифодаи технологияҳои муосири педагогӣ;

- риояи модели «Педагог-Хонанда-Волидон» ҷиҳати ташаккули фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои 7-9 бо истифода аз техника ва технологияи муосири педагогӣ.

Барои омӯхтани хусусияти муносибати хонандагони муассисаҳои таълимӣ бо компютер ва компютеркунонӣ, дар зинаи таҳсилоти асосӣ (хонандагони синфҳои 7 – 9) ва литсейҳо дар гурӯҳи озмоишӣ ва гурӯҳи назоратӣ саволнома таҳия карда шуд, ки ба воситаи он дар якҷанд муассисаҳои таълимии шаҳри Душанбе низ таҳқиқот мавриди татбиқномаӣ қарор гирифт.

Ин раванд самаранокии корҳои тарбиявӣ беруназсинфӣ, беҳтар намудани робитаи омӯзгорон, падару модарон ва кӯдаконро дар ҷараёни ин фаъолият вусъат мебахшад.

САВОЛНОМА

1. Шумо дар фаъолияти таълимӣ ва берун аз он аз техникаи муосир (компютер, телефон, ноутбук, планшет ва ғайра истифода мебаред?)»

2. Азхуд намудани истифодаи воситаҳои техникаи муосир ба донишандӯзии шумо таъсир расонида метавонад?»

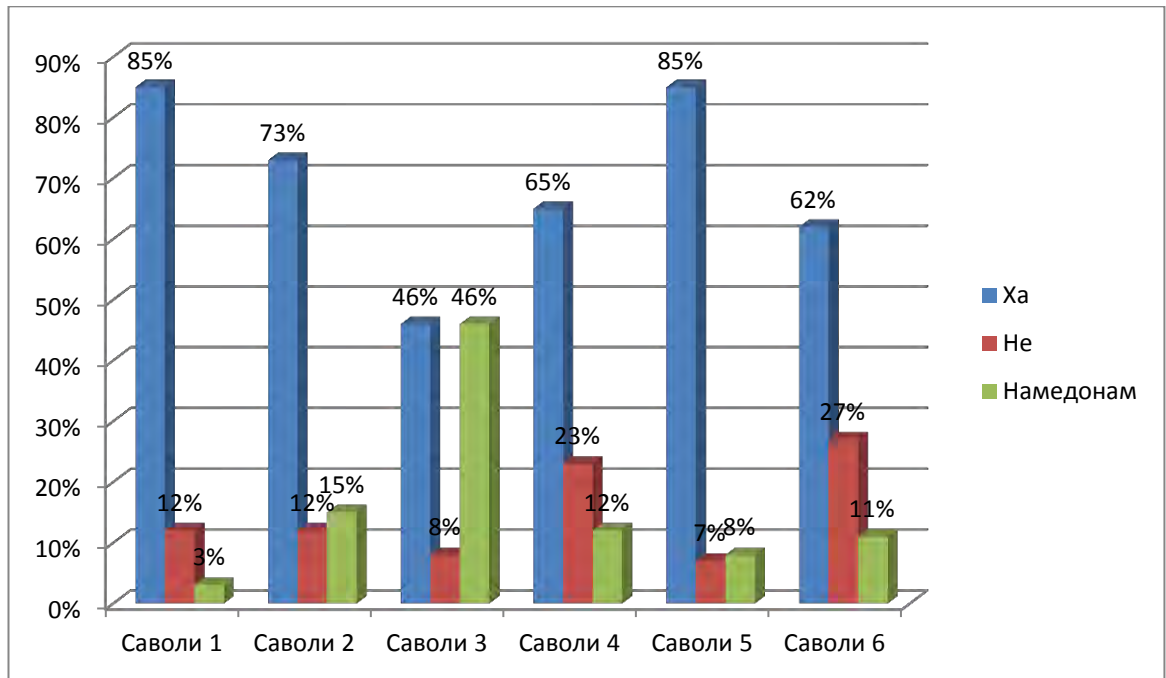
3. Шумо аз фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосир огаҳӣ доред?»

4. Дар муассисаи таълимӣ шароити истифода бурдани воситаҳои техникӣ мавҷуд ҳаст?»

5. Дар бораи манфиат ва зарари истифодаи воситаҳои техникӣ (компютер) маълумот доред?»

6. Омӯзгор ва волидон дар ин хусус ба шумо маслиҳат медиҳанд?»

Диаграммаи 1.

Аз ҷавоби хонандагон муайян гардид, ки 85% хонандагон дар фаъолияти таълимӣ ва берун аз он аз техникаи муосир истифода менамоянд, ки муносибати мусбати хонандагон ба технологияи муосир ба ҳисоб рафта, дар иҷрои вазифаҳои таълимӣ, инкишофдиҳӣ, тарбиявӣ, муошират бо атрофиён таъсири мусбат мерасонанд.

Ин ҷо бояд қайд кард, ки баланд бардоштани фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосир беҳбудиро талаб менамояд, зеро 46% хонандагон оид ба фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосир маълумот надоранд.

Маълум мешавад, ки хонандагон барои кор кардан бо компютер бештар тавачҷуҳ доранд, зеро он дар омӯзиш ва васеъ гардонидани

чаҳонбиниашон кумак мерасонад. Аксарияти хонандагони муассисаи таълимӣ чунин мешуморанд, ки зарари асосии кор бо компютер боиси вайрон гардидани қобилияти биной мебошад. Танҳо баъзеҳо хатари бо компютер одат карданро дар он мебинанд, ки он метавонад бо худ чизи муҳимтарро иваз кунад.

Ҳамин тавр, аксарияти хонандагони синфҳои мувоҷӯ, ки дар ин назархоҳӣ ширкат варзиданд, нақши компютерро дар ҳаёти одамон дар маҷмуъ ва бахусус, дар ҳаёти худ мусбӣ арзёбӣ мекунанд. Бояд қайд кард, ки дар ҳама ҳолат ин хонандагоне мебошанд, ки дар хона компютери шахсӣ доранд.

Дар раванди ҷорӣ кардани технологияи компютерӣ дар дарсҳо низ бо истифодаи методҳои гуногуни таълим шавқу завқи хонандагонро ба донишандӯзӣ баланд мегардонад. Дар ин замина дар дарсҳои забони модарӣ технологияҳои таълимро истифода кардан мумкин аст.

Ҳангоме, ки омӯзгор ба гузаронидани дарс оид ба омӯзиши мавзӯе тайёрӣ мебинад, дар назди ӯ ҳатман як қатор саволҳо пайдо мегарданд: чӣ гуна дарсро ташкил ва гузаронидан мумкин аст, кадом ҳаҷми ахборот дар дарси муайян коркард мегардад, он чӣ гуна бо дарси пешина ва оянда алоқаманд аст, кадом усулҳо барои ташаккули салоҳияти коммуникативӣ дар алоқамандӣ бо истифодаи воситаҳои технологияи муосир самарабахш мебошанд. Ин фаъолиятро метавон бо истифодаи банақшагирии дарсҳои намунавӣ пешниҳод намуд.

Дар охир хонандагон фикру хулосаҳои худро оид ба мавзӯ ва мазмуни дарс баён намуда, аз он ки дар ин дарс чиро омӯхтан, чӣ барояшон нав буд ва чӣ гуна масъалаҳо барояшон ҷолибу шавқовар будандро баён намуда, бо таҳлил ва иловаҳои омӯзгор мавзӯи дарс ҷамъбаст карда мешавад. Дар интиҳо дониш ва фаъолияти хонандагон аз ҷониби омӯзгор дар ҳамкорӣ бо хонандагон арзёбӣ мегардад.

Тавре гуфта гузаштем, яке аз сарчашмаҳои ташаккули зеҳнӣ ва фаъолгардонии хонандагон ин истифодаи усулҳои фаъоли таълим ба шумор меравад, ки ҳар як дарс бояд дар дили хонандагон шавқмандиро

ба вучуд оварда, афкорашонро рангин созад. Ба омӯзгор зарур аст, ки дар раванди таълим фаъолият ва мустақилияту эҷодкории хонандагонро ба назар гирад, зеро нишон додани ин талабот дар раванди таълим шарти муваффақиятҳо ба ҳисоб меравад. Мустақилият нишон медиҳад, ки хонандагон ба донишҳои назариявӣ такая намуда, дар рафти иҷрои саволу супоришҳо онро дар амал татбиқ менамоянд.

Кори омӯзгор ҳамон вақт натиҷабахш мегардад, ки агар усулу тарзҳои, ки омӯзгор дар дарс истифода мебарад, он майлу рағбати хонандагонро ба фаҳмидан, ҷустуҷӯ ва таҳқиқ кардан фаъол намуда, завқу шавқи онҳоро ба таҳсил барангезад: фаъолияти фикрӣ, эҷодӣ ва мустақилияти шогирдонро бедор намуда, онҳоро ба дарки ҳаёти воқеӣ руҳбаланд намояд.

Дар инкишофи зеҳнии хонандагон истифодаи таълими проблемавӣ (масъалагузорӣ) бо истифодаи воситаҳои электронӣ нақши муҳим мебозад. Ин намуди таълим ба бедоршавии фикри хонанда мутобиқат намуда, ӯро фаъол месозад. Омӯзгор бо интихоби супоришҳои эҷодии худ толибилмонро ба ҷустуҷӯ водор менамояд, чунки таълими проблемавӣ асоси методи таълими ҷустуҷӯӣ мебошад, ки хонандагонро ба фаъолшавӣ, мустақилият ва эҷодкорӣ ҳидоят мекунад. Вазъияти проблемавӣ хонандагонро шавқманд менамояд, ки фикр кунанд, муҳокимаронӣ намоянд ва хулосаю натиҷагириро ёд гиранд. Аз ин сабаб зарур аст, ки бештар вазъиятҳои проблемавии гуногунро дар асоси синну сол, шавқу завқ, донишу тафаккур, маҳорату малака, қобилияту имконияти хонандагон ва бо назардошти талаботи педагогӣ, методӣ ва психологӣ ба миён орем.

Айни замон усули асосии инкишофи фикр таълими проблемавӣ мебошад. Дар мавриди ба таври масъалагузорӣ баён намудани дониш муаллим вазифаи дарк намуданро гузошта, тадричан хонандагонро ба ҷустуҷӯ водор мекунад. Хонандагонро ба он водор менамояд, ки фикр кунанд, онро асоснок намуда, исбот созанд, иқтибос биёранд, фикрҳои ҷолиби диққатро дарёфт намуда, бештар мустақил бошанд, муҳокима,

муқоиса, таҳлил карда, аз вақт моҳирона истифода баранд ва хулосаи худро мухтасар чамъбаст намоянд. Хонандагон бояд онро худашон мустақилона ҳал намуда, ба донишҳо дастрасӣ пайдо кунанд. Пеш аз он ки ба хонандагон ҳалли ягон проблема супорида шавад, бояд се омили асосиро дар назар дошта бошем.

1. Талаба бояд фаҳмад он донишҳоеро, ки барои донистани ин масъала заруранд, чаро то ҳол пурра аз худ накардааст?

2. Талаба бояд захираи муайяни дониш дошта бошад, ки бе он масъалаи гузошташударо ҳал кардан номумкин аст.

3. Дар ҳалли ин ё он масъала, ё кор талаба бояд то як андоза маҳорат дошта бошад ва хушёриро низ аз даст надихад.

Барои ҳамин ҳам таълими проблемавӣ, ки дар он ду қувва - фикри хонанда ва фикри хилофи он рӯ ба рӯ меоянд, воситаи муҳими ташаккули зеҳнии хонандагон ба шумор меравад. Проблемаҳо гуногун мешаванд. Вазъияти проблемавиро дар заминаи хушқу холи гузаронидан ғайриимкон аст, яъне қабл аз гузориши проблема захираи муайяни дониш ва тафаккури эҷодии хонандагонро фаҳмидан лозим аст, ки хонанда аз вазъияти проблемавӣ ва супоришҳои он баромада метавонад ё не?

Дар назарияи педагогӣ таълим, зери мафҳуми таълими интерактивӣ чунин тарзи омузиш дар назар аст, ки дар асоси муносибатҳои муштараки психологии инсонҳо асоснок шудааст. Технологияи интерактиви таълим ҳамчун шеваи фарогири донишу фароҳамсозии маҳорату малакаҳо дар раванди муносибату ҳамкори муштараки омузгору хонанда ҳамчун субъектҳои фаъолияти таълимӣ фаҳмида мешавад. Моҳияти ин шеваҳо аз он иборат аст, ки онҳо на танҳо ба равандҳои қабул, мағзи инсонӣ, диққат, инчунин ба тафаккури самаранок эҷодкорона, ахлоқу муошират така мекунанд. Дар ин маврид раванди омузиш тавре ташкил мешавад, ки таълимгирандагон тарзи муошират бо ҳамдигарро бар асоси таҳлили вазъиятҳои истехсолӣ ва иттилооти зарурӣ аз бар мекунанд.

Дар технологияи интерактивии таълим нақши таълимдиҳанда (ба ҷои иттилоърасон - менежер) ва таълимгиранда (ба ҷои объекти таъсир - субъекти ҳамкорию муштарак) ба таври комил тағйир меёбад. Гузашта аз ин, нақши иттилоот (иттилоот айни замон воситаест барои азхудкунии фаъолияти амалиётҳо) дигаргун мешавад.

Тарҳи масъалаҳо ҳонандагонро ба фаъолияти зеҳнӣ, кушиши мустақилона посух додан ба саволу масъалҳои пешниҳодшуда талқин менамояд ва дар зимн майлу рағбати онҳоро ба маводи пешниҳодшуда бедор месозад.

Семинар-мувоҳида аз муҳокимаи ин ё он масъала бо мақсади барқарорсозии роҳҳои ҳалли дақиқи онҳо иборат аст. Семинар - мувоҳида дар шакли муоширати муҳоваравии иштирокчиёни он гузаронида мешавад. Ҳадаф аз он фаъолсозии қори зеҳнӣ, фароҳамории малакаҳои баргузорию баҳс, муҳокимаи масъалаҳо, ҳимояи фикру андешаи шахсӣ ва баёни равшану возеҳи афкор мебошад.

Баҳси таълимӣ - яке аз усулҳои таълими проблемавӣ маҳсуб меёбад. Ин усул зимни таҳлили вазъиятҳои проблемавӣ, ҳангоме ки ба масъалаву пурсишҳои мавҷуд посухи содаву ягона додан зарур аст, истифода мешавад. [165, – С. 98].

Бо ин восита аз ҳар хусус, яъне аз навигарии ҳаёт, муносибат ба атрофиён, рӯзҳои таърихӣ, тағйирёбии фаслҳои сол, дарки ҳодисаҳои табиат ва мӯъҷизаҳои онро ба эътибор гирифта, муносибати ҳонандагонро нисбат ба ҳаёти воқеӣ муайян намуда, кӯшиш намоянд, ки шогирдон эҷодкорона аз ҳаёт чиро интихоб намоянд.

Мувофиқи шумора ҳонандагон ба гурӯҳҳо ҷудо карда мешаванд ва ба донишу маҳорати онҳо низ диққат дода мешавад. Аввал мавзӯи дарсро дар тахтаи электронӣ нишон дода, бо ҳонандагон суҳбати муқаддимавӣ гузаронида мешавад. Азбаски ҳамаи ин воқеаҳо ба табиат вобастаанд ва ба мазмуни матн низ хело алоқамандии зич доранд, ба ҳар як гурӯҳ чунин саволҳои проблемавӣ супорида мешаванд, ки он метавонад тасаввуроти ҳонандагонро оид ба дарси нав пайдо намояд:

1. Кадом муъчизаҳои табиат ва оламро медонед?
2. Дар бораи кадом муъчизаҳо нақл ё ҳикоя медонед?
3. Ин муъчизаҳо дар ҳаёти инсон чӣ аҳамият доранд?

Фикрҳои асосӣ ва ҷолиби хонандагонӣ ҳар як гурӯҳ дар тахтаи электронии синф навишта мешаванд. Баъд аз он барои ба мавзӯ замина гузоштан, ба аҳли синф бо чунин саволҳои проблемавӣ муроҷиат намудан лозим аст.

1. Кадом муъчизаҳо бештар бароятон диққатҷалбкунандаанд?
2. Оё дар кишвари мо чунин муъчизаҳо мавҷуданд?

Пас аз он дар тахтаи электронӣ слайди пешакӣ омодашудаи Аҳроми Мисри қадимро нишон дода шуд, аз рӯйи он ба ҳар як гурӯҳ мувофиқи сархатҳои матн супориш дода мешавад, ки мазмуни онро нақл намоянд. Баъд аз пай дар пай нақл намудани мазмуни ҳар як сархати матн, мазмуни пурраи ҳикоя ҳосил мешавад. Бо ин восита хонандагон эҷодкорона ва мустақилона андеша ронда, одоби муҳокима ва баҳсро аз худ менамоянд.

Чунин тарзи кор хонандагонро водор менамояд, ки дар дарс фаъолон иштирок намуда, дар ҳалли масъалаҳои интихобшуда ва баҳсҳо эҷодкорона ширкат варзанд. Онҳо аз мазмуни матн ба хулоса меоянд, ки ин муъчизаҳо ё ёдгориҳои таърихи тулонӣ доранд, аз наслҳо ба наслҳо ба ёдгор монданд ва имрӯз аз таърихи гузаштагонмон бароямон нақл мекунад.

Иштирок дар дарсҳо ва таҳлили минбаъдаи онҳо, ки тавассути он технологияи компютерӣ татбиқ карда шуданд, нишон дод, ки сарфи назар аз дарсҳои гуногун ва мушкilotи мушаххасе, ки омӯзгорони гуногунфаъолият ҳангоми кор бо хонандагон ба он рӯ ба рӯ гаштанд ва ҳалли мушкilotро дарёфт намуданд.

Ҳамин тавр, ба назари мо, ҳеч гоҳ набояд фаромӯш кард, ки танҳо он мазмун дарк ва ғайрирасмӣ аз худ карда мешавад, ки на танҳо онро шуур назорат мекунад, балки предмети мақсадноки фаъоли субъект мебошад, яъне мавқеи сохтори ҳадафи бевоситаи амали дохилӣ ё беруна

дар ин ё он низомро ишғол мекунад, воқеан эътирофи он ғайрирасмӣ аст. Ба омӯзгорон омӯзонидани чӣ гуна таҳлил кардани фаъолияти хонандагон ва чӣ гуна ин фаъолиятро ба роҳ мондан кори муфид аст, гарчанде оддӣ нест. Аз нуқтаи назари мо, ин як соҳаи ҷудонашавандаи дастгирии психологии фаъолияти омӯзгорон мебошад.

Боз як самти дигари кор оид ба ҳамроҳии психологӣ ва дастгирии психологии фаъолият - ташкили фаъолияти лоиҳавӣ ҳамчун кори муштараки омӯзгорон ва хонандагон мебошад.

Воситаҳои барномаҳои компютерӣ метавонанд дар марҳилаҳои гуногуни фаъолияти лоиҳавӣ барои ҷустуҷӯи иттилоот, тарҳсозӣ ва тарҳрезии объект, танзими ҳуҷҷатгузорӣ, пешниҳоди лоиҳа ва ғайра истифода бурда шаванд.

Ҳамин тавр, дар кори лоиҳавии хонандагон ду омӯзгор – омӯзгори информатика ва омӯзгори фанӣ иштирок мекунанд. Натиҷаи фаъолияти лоиҳавӣ метавонад маводи иттилоотӣ бошад. Аз байни онҳо ҷолибтаринашон мултимедия, синтези садо, графика, аниматсия мебошанд. Барои эҷод кардани онҳо, барномаҳои махсуси компютериро истифода бурдан лозим аст (барномаи оmodасозии муаррифии Power Point, воситаҳои ташкили филмҳои аниматсионии Flash ва ғайра).

Роҳнамоии равонӣ аз расонидани кумак ба омӯзгорон ва хонандагон дар марҳилаҳои гуногуни фаъолияти лоиҳавӣ иборат аст. Мафҳумҳои масъалагузорӣ (проблема), банақшагири, ҷустуҷӯи иттилоот, натиҷаи фаъолият ва муаррифӣ (презентатсия ва ҳимоя), таҳлил ва татбиқи шакли самараноки кумаки равонӣ, ки дар ҳар марҳилаи номбаршуда зикр меёбад, бениҳоят зарур аст.

Маълум шуд, ки омӯзгорони фанӣ аксар вақт нақши худро дар кумак расонидан ба хонандагон дар ҳалли масъалаи лоиҳа дуруст ба эътибор намегиранд. Онҳо аз як тараф мустақилияти хонандагон ва аз ҷониби дигар, “тавоноии том” (муқтадирӣ)-и компютерро ба эътибор намегиранд. Ҳамзамон, барои хонандагон бисёр вақт мавқеи худро дар

муайян намудани предмет, нишон додани асос, чудо намудан чизҳои ғайриасосӣ аз маводи асосӣ ва ғайра мушкил аст.

Кумаки омӯзгор ба хонандагон дар интихоби иттилоот аксар вақт (масалан, хонандагон маводи аввалинро аз Интернет гирифтанд) бамаврид аст. Ҳамин тавр, хангоми кор дар лоихаҳо омӯзгорон шаклҳои нави онро аз худ мекунанд. Дар ин ҷо омӯзгор ба ҳайси роҳбар ва ташкилкунандаи корҳои лоихавии хонандагон амал мекунад: ба онҳо дар таъмини пойгоҳи таълимию моддӣ ёрӣ мерасонад, кори хонандагонро тақсим ва ҳамоҳанг месозад ва диққати худро ба ноил шудан ба натиҷаи ниҳойӣ равона месозад. Ин аз омӯзгор вақти зиёдро талаб мекунад, чунки ӯ бояд дониши худро дар соҳаи мушаххаси марбут ба як лоихаи мушаххас такмил диҳад, машваратҳои мутахассисонро барои хонандагон ташкил кунад ва аксар вақт кори худро бо кори омӯзгори дигар ҷанҷол ҳамоҳанг созад.

Махсусан нақши омӯзгор дар ташкил ва идоракунии кор дар лоихаҳои гурӯҳӣ бузург аст, зеро ки аз ӯ муносибати тафриқавӣ ва инфиродӣ ба хонандагони бо сатҳи гуногуни дониш, малака ва омодагӣ ба фаъолияти эҷодӣ талаб карда мешавад. Омӯзгор бояд ба онҳо мадад расонад, ки ҷузъҳои лоихаҳои гурӯҳиро ба як самт муттаҳид кунанд, камбудихоҷшонро бинанд ва дар якҷоягӣ бо хонандагон таҳлил ва ислоҳ кунанд.

Ҳангоми ташкили муаррифӣ, пеш аз ҳама худ наврасон ба кумаки равонӣ ва дастгирӣ ниёз доранд. Дар рафти презентатсия (муаррифӣ)-и лоиха хонандагон бояд бо далеловарӣ андешаҳои худро дар бораи он ки хангоми кор дар лоиха кадом идеяҳо ба вучуд омада буданд, бо кадом душвориҳо дучор шуданд ва чӣ гуна онҳоро бартараф карданд, баён намоянд. Намуд ва шаклҳои гуногуни муаррифӣ таҳия карда шуд: видео-филм, слайд-шоу, веб-сайт ва ғайра.

Таълими технологияи компютерӣ

Таълими технологияи компютерӣ фарогири равандҳои ҷамъоварӣ, коркард ва интиқоли иттилоот ба хонанда тавассути компютер мебошад.

Дар шароити кунунӣ чунин самтҳои технология бештар густариш ёфтаанд, ки дар ҷараёни он технологияи компютерӣ иборат аст аз:

- воситаи пешниҳоди маводи таълим ба хонанда барои интиқоли дониш;
- воситаи дастгирии иттилоотии равандҳои таълим ҳамчун сарчашмаи иловагии иттилоот;
- воситаи муайянсозии сатҳи дониш ва назорати азхудкунии маводи таълим;
- воситаи баргузори озмоишҳои таълимӣ доир ба мавзуи омузиш;
- дастгоҳи умумӣ барои дастгирии малакаҳои амалии истифодаи донишҳо;
- яке аз унсурҳои муҳим дар фаъолияти ояндаи касбии хонандагон.

Ҳамин тавр, мушкилоти аввал ва асосӣ баргараф намудани баъзе монетаҳои психологӣ ҳангоми гузариши муассисаи таълимӣ ба ин шакли нави кор аст. Гузашта аз ин, ҳуди омӯзгорон ин мушкилотро ҳамчун мушкилоти дохилӣ, психологӣ дарк намеkunанд, аммо мушкилиҳои асосиро дар шакли хоса - ташкилӣ мебинанд. Қайд кардан ба маврид аст, ки бо мурури замон мушкилиҳои ташкилӣ дар ин замина кам мешаванд ва дар марказ проблемаҳо бевосита мустақиман ба мундариҷаи дарс ва дар алоқамандӣ бо технологияи компютерӣ пайдо мешаванд.

Дар натиҷаи таҳлили таҷрибаи гузаронидани дарсҳо бо истифодаи технологияи компютерӣ, омӯзгорон дар бораи мақсаднок ва самаранокии чунин дарсҳо ба хулосае омаданд. Онҳо бартарихи зерини ин усули таълимро чунин қайд карданд:

- майлу ҳавасмандии хонандагонро ба фан ба таври назаррас афзун мегардонад;
- фаъолнокии хонандагонро ҳам дар давоми дарс ва ҳам баъд аз он ба таври назаррас баланд мекунад;
- фаъолияти зеҳнии хонандагон инкишоф меёбад, диққат меафзояд;
- хонанда имконияти мустақилона маълумот гирифтаниро пайдо мекунад;

- имконияти истифодаи маводи визуалӣ якчанд маротиба меафзояд;
- дар дарс имконияти истифодаи алоқаи байнифаннӣ пайдо мегардад;
- имкони воқеии ба хонандагон пешниҳод кардани машқҳои тафриқавӣ пайдо мешавад, ки барои амалӣ кардани муносибати инфиродӣ ба хонандагон имконият фароҳам меорад.

Самарабахшии самти корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ, ки ба дастгирии равонии фаъолияти лоиҳавӣ алоқаманд аст, ҳам кор бо омӯзгорон ва ҳам бо хонандагонро дар бар мегирифт.

Нақшаи 3.

Дар раванди кор бо омӯзгорон диққати муҳим ва хамешагӣ ба мушкилоти ҷойдодашуда нигаронида шуда буд, ки он мушкилоти таҳияи усулҳои назорати самаранокии истифодаи технологияи компютерӣ дар раванди таълим мушоҳида гардид. Барои арзёбии самаранокии дарсҳои усулҳои зерин истифода шуданд:

- мушоҳида кардани рафтори хонандагон (аз тарафи омӯзгор, равоншинос) чунин хулосаро лозим шумориданд, ки ин усули таълим ба фаъолият ва ҳавасмандии таълим таъсири мусбӣ мерасонад;

- муқоисаи сермаҳсулии кор бо ҳамон як маводи таълимӣ дар компютер ва шакли муқаррарӣ овардашуда: барои ин омӯзгор аз барномаи компютерие, ки дар дарс истифода мешавад, маводи махсус омода кард ва як зергурӯҳ дар синфи компютерӣ машғулият мегузaronиданд, аммо дигаре – дар синфи муқаррарӣ, бо истифодаи «қалам ва қоғаз»; ҳаҷми кори анҷомдодашуда, миқдори хатоҳо ва дигар параметрҳо муқоиса карда шуданд;

- омӯзиши таъсири ба таъхир гузоштани вақт: имкони истифодаи дарсҳои компютерӣ оид ба фан на қабл аз гузаштани мавзӯ, балки (2-3 ҳафта) пешакӣ мавриди омӯзиш қарор дода шудааст;

- усули анъанавии арзёбии самаранокии дарсҳо (иншо, иҷрои машқҳо, ҳалли масъалаҳо).

Кор бо муаллимон барои бартараф кардани монетаи равонӣ, ки ба шомилшавии оперативӣ ва ҳамаҷонибаи технологияи компютерӣ дар дарсҳо ва фаъолиятҳои лоиҳавӣ монетаъ шудааст, ҳамчун мушкилот-мушкилоти фарқияти байни наслҳо, байни омӯзгорон ва хонандагон, муносибати онҳоро ба компютер ва технологияи компютерӣ, мушкилоти «падарон ва фарзандон»-ро ошкор намуд. Аз ин хотир, имрӯзҳо хонандагон дар ин масъалаҳо назар ба калонсолон, алалҳусус, омӯзгорон бештар босалоҳиятанд. Ин вазъиятро бояд дар кор, инчунин хусусияти умумии муносибати хонандагонро ба технологияҳои муосири иттилоотӣ ба назар гирифт. Ғайр аз ин, бо дарназардошти тағйирёбии афзоянда дар

системаи маориф ин масъаларо ҳадафмандона вобаста ба ҳар як муассисаи таълимӣ алоҳида бояд муайян ва таҳлил кард.

Дар раванди ҷорӣ кардани технологияҳои муосири педагогӣ дар дарсҳо ва истифодаи метод ва тарзҳои гуногуни таълим шавқу завқи хонандагонро ба донишандӯзӣ баланд мебардорад. Дар ин замина барои гузаронидани тадқиқоти озмоишӣ- таҷрибавии татбиқи фарзия ва маводи омӯзишии якчанд дарсҳои забони тоҷикӣ таҳия шуданд, ки маводи онҳо ба омӯзгорони фанҳои забони модарӣ ва технологияи информатсионии муассисаҳои таълимии дар озмоиш ширкаткунанда интиқол дода шуда, натиҷаҳои онҳо дар қорҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ таҳлилу натиҷагирӣ карда шудаанд.

Аз ҷумла, аз китоби “Забони модарӣ” синфи 7 матнҳои “Кизилкӯл” (с.6), “Мулоқот” (с.48), “Писарҷонам” (с.54-55), “Фарзанди Тоҷикистон” (с.265-266); синфи 9 “Одина” (с.83), “Айёми тобистон” (92), “Дарвешии олиҳиммат” (с.128) ва монанди ин мавриди истифода қарор ёфтанд.

Мавзӯ: синфи 7 матнҳои “Кизилкӯл” (с.6), “Мулоқот” (с.48), “Писарҷонам” (с.54-55), “Фарзанди Тоҷикистон” (с.265-266); синфи 9 “Одина” (с.83), “Айёми тобистон” (92), “Дарвешии олиҳиммат” (с.128)

Мақсад: истифодаи технологияҳои нави педагогӣ бо таъмини муҳити мусоидаткунанда дар ҳамгироии дарсҳои “Забони модарӣ” “Технологияи иттилоотӣ” ва маҳфилҳои беруназдарсӣ;

Вазифа: 1. Ташаккули дониш, маҳорат, малака ва қобилияти касбӣ мавриди ташкили раванди таълим.

2. Истифодаи методҳои гуногун ва роҳу воситаҳо дар раванди таълим. Ташаккули маҳорати аз худ намудани маводи таълимӣ ва дар амал татбиқ намудани донишҳои ҳосилшуда.

3.Тарбияи худшиносӣ, ҳамдигарфаҳмӣ, таҳаммул ва эҳтироми шахсияти якдигар.

Тавсифи методҳои таълимӣ:

1). методҳои тадқиқотӣ; 2) истифодаи методҳои пурсамари таълим;

3) методи ҳалли масъала; 4) методи шарҳдиҳӣ; 5) методи баҳодиҳӣ; б) истифодаи усулҳои фаъоли таълим: а) рӯзномаи дубахша; б) инсерт; в) кластер.

А

Методҳои тадқиқотӣ. Мавриди шарҳ додани мавзӯи нав муайян намудани сатҳи дониши хонандагон оид ба ин мавзӯ ҳеле муҳим аст. Бо ин восита дар бораи сатҳи дониши хонандагон маълумот гирифта, чараҳои кори минбаъдаи худро муайян менамояд. Масалан: фаъолият дар давра, гурӯҳҳои корӣ ва ғайра.

Б

Методҳои таълими пурсамар – ин таъмини азхудкунии донишҳои нав дар асоси донишҳои мавҷудбуда мебошад. Ин методҳо асосан барои омӯзиши муфассали ҳалли масъала равона гардидааст. Бо ин мақсад Шумо метавонед аз методҳои муҳокимаи интерактивӣ, муҳокимаи мавзӯҳо мувофиқи варақаҳо ва ғ. истифода намоед.

В

Методи ҳалли масъала. Ин методҳо барои мустаҳкамкунии дониш ва инкишофи малакаи амалии хонандагон дар ҳалли масъала истифода бурда мешавад. Асосан омӯзгор масъалаеро пешниҳод намуда, гурӯҳ ва зергурӯҳҳо онро ҳал менамоянд.

Баъзан як зергурӯҳ масъаларо пешниҳод намуда, зергурӯҳи дигар онро ҳал менамояд.

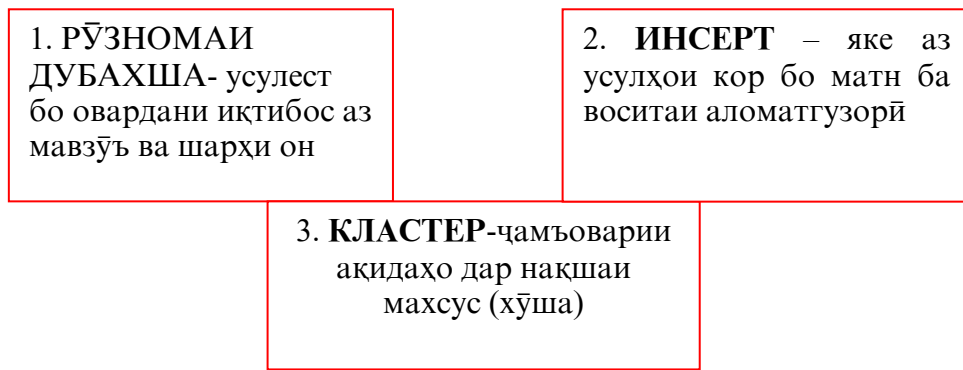
Г

Методҳои шарҳдиҳӣ Барои мустаҳкамкунии донишҳои аллакай мавҷудбуда ва оғози мавзӯи нав бояд шарҳи маводи азхудшуда гузаронида шавад. Истифодаи ин метод барои бахотир овардани маводи гузашта муфид буда, раванди таълимро боз ҳам шавқовартар менамояд. Масалан: шарҳдиҳӣ мувофиқи варақаҳои мавзӯӣ, мусобиқаи гурӯҳӣ ва ғ.

Д

Методҳои баҳодиҳӣ. Ин метод барои баҳо додан то кадом дараҷа аз худ шудани маводи таълимӣ аз ҷониби иштирокчиён истифода бурда мешавад. Баҳо бояд объективӣ буда, дар хонандагон тарсу ваҳм, асабоният ва шиддатнокиро ба амал наорад. Ин методро мавриди гузаронидани ҳамаи мавзӯҳо истифода намудан бамаврид аст. Баъзе аз методҳои дар боло овардашударо низ мавриди чун методи баҳодиҳӣ истифода намудан мумкин аст.

Усулҳои фаъоли таълим

Азбаски талаботи барномаи таълимии босамар фаъолгардонии хонандагонро дар бар мегирад, кӯшиш намудан лозим аст, ки онҳо ба раванди таълим бо чунин воситаҳо ҷалб карда шаванд:

1. Муҳайё намудани вақт барои мулоҳиза кардан, чунки суръат ва тарзи фикрронии ҳар як иштирокчиён гуногун мебошад;

2. Истифодаи чунин методҳое, ки дар он ҳар як омӯзгор фаъол буда тавонад;

3. Шавқманд кардани хонандагон барои пешниҳоди фикру мулоҳизаи шахсӣ;

4. Муносибати меҳрубона ба ҳамаи хонандагон ба фикру мулоҳиза ва пешниҳоди онҳо;

5. Истифодаи намудҳои гуногуни фаъолият (бозӣ, меҳнат), ки муҳити гуногунии раванди таълимро таъмин карда тавонанд.

Барои муҳити созгорро фароҳам овардан, бояд чунин қоидахоро риоя намуд:

- бо оҳанги гуфтори хуш нутқро баён намуда, суръати онро вобаста ба вазъият иваз намоед;

- нишондодҳои равшану возеҳ дода шавад. Муайян намоед, ки ҳама чиз фаҳмо аст ва саволҳои мувофиқ диҳед.

- мавриди савол додан фикри дигарон ва таҷрибаи шахсии дигаронро ба инобат гиред;

- иштирокдоронро барои иштироки фаъол, фикрҳои ҷолиб ва ҳамкориишон таъриф намоед.

Идора намудани вақт омили муҳим мебошад, ки онро ҳатман бояд зери назорат гирифт. Истифодаи мувофиқи вақт зарур аст, вале бояд дар назорати вақт аз ҳад зиёд сахтгир набошед. Шумо метавонед вобаста ба талабот ва шавқу ҳаваси хонандагон вақтҳои муайяншудаи гузаронидани машқхоро тағир диҳед.

Бояд қайд кард, ки баланд бардоштани қобилияти таълимии хонанда, фарҳанги педагогии волидайн танҳо дар ҳолати ҳамкориҳои тарафайни муассисаҳои таълимӣ ва хонавода имконпазир аст. Омили муҳими таъсири муассисаи таълимӣ ба тарбияи хонаводагӣ ин ҷалби волидайн ба раванди таълим, иштирок дар дарсҳо бо усулҳои нави таълим мебошад, ки онҳо иштирокчиҳои фаъол мегарданд.

Ҳангоми кори инфиродӣ бо падару модар, пеш аз ҳама, ба фароҳам овардани шароити зарурии хона барои кор дар муассисаи таълимӣ ва фаъолияти таълимии хонандагон, инчунин назорати рафтори онҳо ва риояи речаи рӯз дар муассисаи таълимӣ ва хонавода бояд ишора кард. Баъзе волидайн ба ин масъалаҳо аҳамият намедиханд, ки ин ба муваффақият дар таҳсил ва рушди маънавии хонандагон таъсири манфӣ мерасонад.

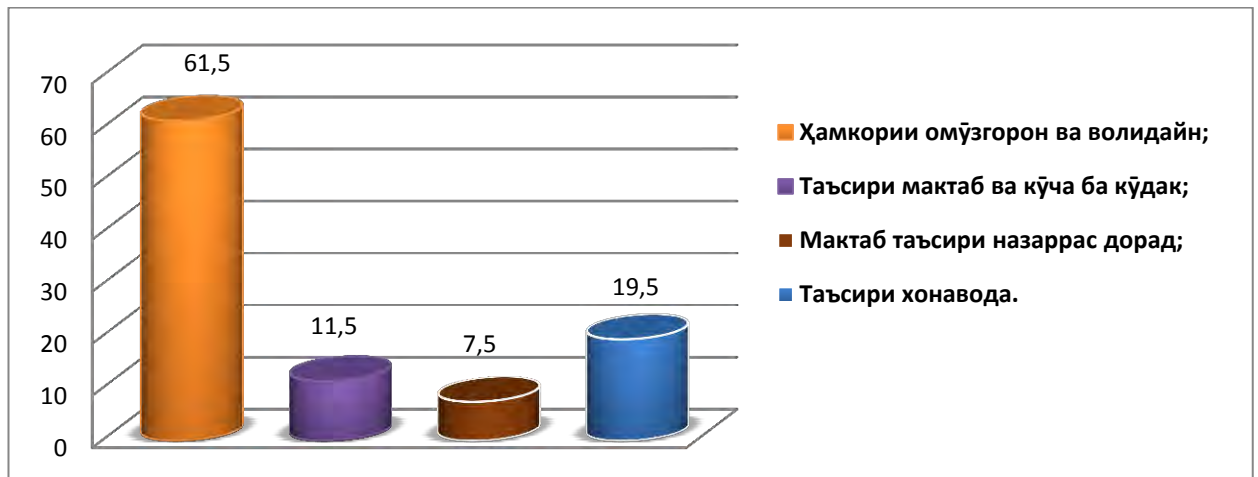
Инчунин метавон дар бораи вохӯрӣ, чадвали дарсҳо ва зангҳо маълумот фиристед, кори хонандагон, аксҳои синфро ҷой диҳед. Маълумот сари вақт - на камтар аз як маротиба дар як ҳафта нав карда мешавад. Маълумоти доимо навшаванда, тақвими санаҳои фаромӯшнашаванда (рӯзҳои таваллуди кӯдакон, рӯзҳои ид) дар байни омӯзгорону волидон.

Чунин ҳамкорӣ мавқеи баробархукуки омӯзгорон ва волидайнро дар тарбия ва рушди шахсияти кӯдак пешниҳод менамояд. Бо чунин фаҳмиш 61,5% -и волидайн ба пуррагӣ розӣ ҳастанд. 11,5% чунин мешуморанд, ки муассисаҳои таълимӣ ва кӯча ба кӯдак таъсири бузург мерасонад, 7,5% чунин меҳисобанд, ки маҳз муассисаҳои таълимӣ ба тарбияи кӯдак таъсири назаррас мерасонад, чунки кӯдак дар

муассисаҳои таълимӣ вақти зиёди худро мегузаронад, 19,5% боварӣ доранд, ки маҳз хонавода ба тарбияи кӯдак таъсири бузург мерасонад.

Диаграммаи 2.

**Саҳми волидайн ва омӯзгорон дар рушди
шахсияти хонанда**

Бояд қайд кард, ки на ҳама волидайн ба хоҳиши омӯзгор дар бораи ҳамкорӣ бо ӯ ҷавоб медиҳанд, ба якҷоя кардани кӯшишҳо барои таълими фарзандашон тавачҷуҳ зоҳир мекунад. Барои омӯзгор сабру таҳаммул ва ҷустуҷӯи мутамарказ барои ҳалли ин мушкилот лозим аст. Кор ва ҳамкорӣ бояд аз онҳое, ки мехоҳанд дар ҳаёти синф иштирок кунанд, омӯзгоронро дастгирӣ кунанд, бигузор онҳо ҳоло хеле шумораи кам ҳам бошанд. Дар ин маврид омӯзгор тадриҷан бо камоли кордонӣ дигар падару модаронро ба он ҷалб мекунад ва ба падару модарони ҳамфикр таъя намуда, дар ин маврид манфиати онро барои ҳар як хонанда ва хонаводаи ӯ ба назар мегирад.

2.3 НАТИЧАИ САМАРАНОКИИ ИСТИФОДАИ ТЕХНОЛОГИЯИ ИТТИЛООТИЮ ПЕДАГОГӢ ЗИМНИ ҲАМКОРИИ ОМУӢЗГОРОН ВА ВОЛИДОН ДАР ОЗМОИШИ НАЗОРАТӢ

Дар кор бо падару модарон омодагӣ дидани омуӢзгор вазифаи муҳим ва душвор аст. Ҳалли он таъмини самти муҳимро оид ба ташаккули қобилияти педагогии сафарбар намудани ҳамаи омилҳое, ки шахсиятро дар коллектив ташаккул медиҳанд, қобилияти ҳамгироии ҳамаи намудҳои таъсиррасониро ба раванди мақсадноки таълиму тарбия дар назар дорад.

Чунин шаклу усулҳои асосии кор бо омуӢзгорон ва волидон дар озмоиши назоратӣ мавриди истифода қарор ёфт:

- Маҷлиси волидон (агар зарур бошад, на бо тамоми синф, балки бо як гурӯҳе, ки мушкилоти умумӣ дорад);
- дарсҳои кушод барои волидон;
- иштироки падару модарон дар дарсҳо, маҷлисиҳои пагоҳӣ;
- вохӯриҳо, мизи мудаввар, мубоҳисаҳо;
- конференсиҳои волидон барои табодули таҷриба дар соҳаи тарбияи оилавӣ;
- машваратҳо барои волидон (гурӯҳӣ ва инфиродӣ);
- таширифи овардани омуӢзгорон ба хонаводаҳои хонандагон.

Яке аз шаклҳои ғайрианъанавӣ, ки муносибати ҳамкории омуӢзгорон ва волидон дар муассисаҳои таълимии шаҳри Душанбе аз рӯйи он ба роҳ монда шудааст, ин барномаи иттилоотии “eDonish” дар соҳаи маориф мебошад. Таввасути он волидони хонандагони муассисаҳои таълимӣ аз ахлоқу рафтор ва пешрафти донишомӯзии фарзандони худ бо истифода аз воситаҳои иттилоотиву коммуникатсионии муосир ва гирифтани паёмакҳо ба телефонҳои ҳамроҳ ба таври доимӣ бохабар мешаванд.

Ин барнома ҳамчунин шомили унсурҳои мухталифи иттилоотӣ, аз ҷумла, журнали синфӣ ва рӯзномаи электронӣ, чадвали дарсҳои асосӣ ва иловагӣ, назорати давомоти хонандагон ва мониторинги сатҳи дониши

онҳо мебошад. Таввасути ин барнома волидон метавонанд аз супоришоти хонагии фарзандонашон аз фанҳои таълимӣ, супоришҳои омӯзгорон ва дигар маълумоти зарурӣ, ки аз маъмурияти муассисаи таълимӣ мерасад, бо паёмак аз телефон дастрас намоянд.

Муассисаҳои таълимии №55 ва №6, литсеи Собири Шоҳонӣ, ки ҳамчун муассисаи таҳқиқоти – озмоишӣ интихоб гардида буданд, ҳамкориҳои муассисаҳои таълимии мазкур ва хонавода аз рӯйи барномаҳои муосири иттилоотию педагогӣ, аз ҷумла дар муассисаҳои таълимии шаҳри Душанбе тавассути барномаи иттилоотии “eDonish” ба роҳ мондаанд, ки ин ҳамкориҳо боз ҳам тақвият мебахшад. Волидон аз хондани чунин паёмҳо хушхол мешаванд ва аксар вақт ба он ҷавоб мефиристонанд. Ҳамаи ин ҳамкориҳо муҳим арзёбӣ мешаванд, зеро дар ҳалли мушкилот, ки дар раванди иҷрои супоришоти таълимӣ аз ҷониби омӯзгор бо хонанда анҷом меёбад, волидайн метавонад ба онҳо кумак расонад.

Бинобар ин, барои ҳамкорӣ бо падару модарон омодагӣ дидани омӯзгор вазифаи муҳим ва душвор аст. Ҳалли он таъмини самти муҳимро оид ба ташаккули қобилияти педагогӣ сафарбар намудани ҳамаи омилҳо, ки шахсиятро дар коллектив ташаккул медиҳанд, қобилияти ҳамгироии ҳамаи намудҳои таъсиррасониҳо ба раванди мақсадноки таълиму тарбия дар назар дорад. Аз ҷумла, барои бисёре аз мактаббачагон рӯзнома ва баҳоҳо бо эҳсосоти манфӣ алоқаманд аст. Омӯзгорон аксар вақт калимаи «рӯзнома» - ро ҳамчун таҳдид истифода мекунанд. Баъзан он манбаи муноқиша байни муассисаи таълимӣ ва хонавода мегардад.

Барои пешгирӣ кардани чунин корҳо роҳбари синф метавонад аз паёмҳои иттилоотӣ бо воситаи телефон истифода барад. Дар он омӯзгор волидонро аз дастовардҳои кӯдак ҳамарӯза ё дар охири ҳафта огоҳ мекунанд ва нишон медиҳад, ки ба кадом самти фаъолияти хонанда бештар тавачҷуҳ кардан зарур аст. Волидон низ дар ҷавоб бо паёмак дархост ё хоҳишҳоиашонро менависанд. Ин усул махсусан барои

волидоне мувофиқ аст, ки ба осонӣ фикрҳои худро дар шакли хаттӣ баён мекунанд ё имкони мулоқот бо омӯзгорро надоранд. Инчунин, агар дар ин рӯз дар хонаводаи хонанда иду рӯзи таваллуд чашн гирифта шавад, омӯзгор метавонед табрикоат нависад. Ба мақсад мувофиқ аст, ки яке аз маҷлисҳои падару модарон ба масъалаи ҳамкории омӯзгор ва падару модарон дар тарбияи фарзандон бахшида шавад. Саволҳо метавонанд барои муҳокима пешниҳод карда шаванд.

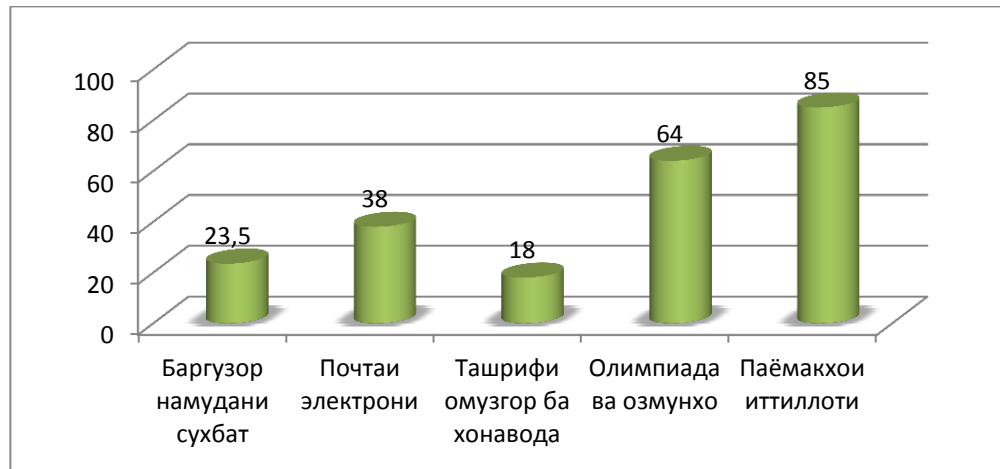
Аз ин рӯ, ба волидон ва омӯзгорон саволи “Аз кадом техника ва технологияи муосир истифода менамояд” пешниҳод карда шуд. 23,5% иштирокчиён иброз намуданд, ки яке аз методҳои нисбатан муҳими ҳалли масъалаҳои мухталифи тарбиявӣ дар ҳамкории муассисаи таълимӣ ва хонавода, аз он ҷумла, ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосирро методи баргузориҳои суҳбатҳо медонанд. Зеро маҳз тариқи суҳбати озодаи омӯзгор ва волидон тарафҳои имконият пайдо менамоянд, ки иттилооти зиёдтарро ба даст оранд. 38% иштирокчиён қайд намудаанд, ки китобу дастур, луғату маводи иловагиро метавон тариқи истифодаи почтаи электронӣ ҳал намуд. 18% иштирокчиён ташриф овардани омӯзгоронро ба хонаводаи хонандагон муҳим мешуморад, зеро онҳо бо шароити зиндагии кӯдак, вазъияти моддӣ ва маънавии оила, тарзи солимии ҳаёти кӯдак, ба санҷиши тартиби рӯз ва фаҳмидани тарзи рафтори кӯдак дар оила ошно мегардад.

Аксарияти иштирокчиён, зиёда аз 85% онҳо иброз намуданд, ки методи беҳтарини ҳамкории омӯзгор ва волидон паёмакҳои иттилоотӣ тариқи телефони мобелӣ мебошад, доимо фаъол буда, ахборот зуд дастрас мегардад. Аксарияти омӯзгорон базаи муайяни рақамҳои мобилии волидонро тартиб додаанд, ки дар ҳолатҳои пайдо гардидани проблемаҳо метавонанд, ки бо волидони хонанда дар тамос бошанд.

64% иштирокчиён пешниҳод намудаанд, ки ҳамасола баргузор гардидани олимпиадаҳои фаннӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ ва байналмилалӣ, озмунҳои ҷумҳуриявӣ ҳамкории муассисаҳои таълимиро бо хонавода дар

истифодаи техника ва технологияҳои навин боз ҳам қавитар ва васеътар мегардонад.

Диаграммаи 3.

Шаклҳои ҳамкориҳои омӯзгорон ва волидон роҳҳои ташкили фаъолият ва муоширати муштаракӣ онҳо мебошанд. Шаклҳои фаъолияти коллективӣ, гуруҳӣ ва фардӣ ҳамкориро якҷоя кардан ба мақсад мувофиқ аст. Пас, дар маҷлиси падару модарон ва дар маҷлисиҳои индивидуалӣ бо падару модарон, дар машваратҳои гуруҳӣ муҳокимаи ҳар як мушкилоти қори тарбиявиро давом додан фоиданок аст. Биёед ба таври мухтасар шаклҳои маъмултари муштаракӣ ҳамкориҳои омӯзгорон ва волидонро тавсиф кунем.

Дар рафти омӯзиш мо масъалаи муайян ва асоснок кардани роҳи воситаҳои самараноки азхудкунии маводи таълимӣ аз ҷониби хонандагон дар раванди таълим бо истифода аз технологияҳои муосири педагогиро ҳал намудем.

Дар раванди ҷорӣ кардани технологияҳои муосири педагогӣ дар дарсҳо ва истифодаи метод ва тарзҳои гуногуни таълим шавқу завқи хонандагонро ба донишандӯзӣ баланд мегардонад. Дар ин замина барои гузаронидани тадқиқоти озмоишӣ-таҷрибавӣ татбиқи фарзия ва маводи омӯзишии якҷанд дарсҳои забони тоҷикӣ таҳия шуданд, ки маводи онҳо ба омӯзгорони фанҳои забони модарӣ ва технологияи иттилоотии муассисаҳои таълимии дар озмоиш ширкаткунанда интиқол дода шуда,

натичаҳои онҳо дар корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ таҳлилу натиҷагирӣ карда шудаанд.

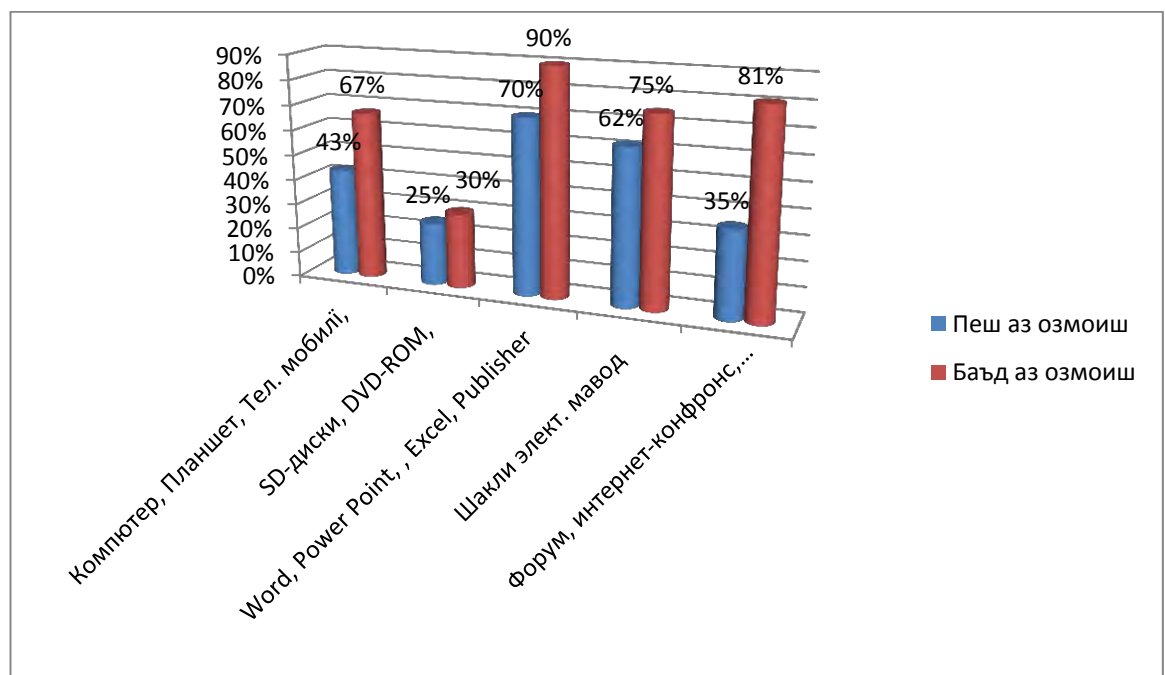
Манбаъҳои интихоби маводи матнӣ бо роҳи омӯхтани шавқу завқи хонандагон ба забони модарӣ бо усули пурсиш ва мусоҳиба муайян карда шуданд. Пеш аз интихоби матнҳои марбут ба забони тоҷикӣ аввал сарчашмаҳои интихоби маводи матнӣ муайян карда шуданд. Ин манбаъҳо инҳоянд:

- китобҳои дарсӣ
- шакли электронии китобҳо дар планшет ва компютер;
- маводи таълимии иловагӣ аз Интернет;
- дискҳои SD-, DVD-ROM, кассетаҳои аудио/видео, флеш-дискҳо;

Мо ба муаллимони синфҳои таҷрибавӣ пешниҳод кардем, ки дар фаъолияти худ як қатор - технологияҳои иттилоотӣ ва педагогӣ “Лексия-сӯҳбат”, “Лексия-мувоҳиса”, “Диаграммаи Венна”, “Рӯзномаи дубахша”-ро бо истифода аз барномаҳои Word, Power point ва дигар барномаҳо мавриди озмоиш қарор диҳанд.

Диаграммаи 4.

**Истифодаи Техника ва технологияҳои нави иттилоотӣ педагогӣ
дар рафти корҳои озмоишӣ**

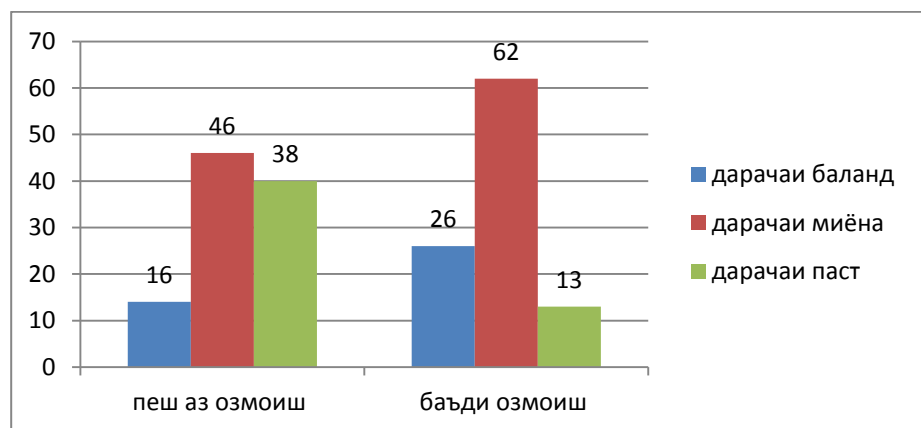

Озмоиши назоратӣ, ки дар рафти он таҳлили муқоисавии сатҳи фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои болоӣ дар гурӯҳҳои гуногун баргузор гардид, нишон дод, ки дар гурӯҳи таҷрибавӣ истифодаи усулу технологияҳои муосир нишондиҳандаҳои ҳама меъёрҳои фарҳанги иттилоотию педагогии хонандагони синфҳои болоӣ хеле зиёд шудааст. Таҳлилҳо имкон медиҳанд, ки чунин хулоса барорем, ки фароҳам овардани шароитҳои педагогӣ дар раванди таълим самарои хуб мебахшад.

Дар рафти санҷиши назоратӣ таҳлили муқоисавии сатҳи фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои 7-9 нишон дод, ки дар гурӯҳи таҷрибавӣ нишондиҳандаҳои тамоми меъёрҳои фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои болоӣ ва истифодаи усулу технологияҳои муосир хеле афзудаанд. Чунин натиҷагирӣҳо имкон медиҳанд, ки моро ба хулосабарории амиқ водор намояд, ки комплекси шароитҳои педагогӣ самарабахш мебошанд.

Маълумоти муқоисавии хонандагони гурӯҳи эксперименталӣ дар бораи самаранокии истифодаи технологияи муосири педагогӣ дар диаграммаи зерин оварда мешавад:

Диаграммаи 5.

Натиҷаҳои корхое, ки оид ба муайян намудани санҷиши шароитҳои педагогии ташаккули фарҳанги иттилоотӣ дар чараёни истифодаи техника ва технологияи муосири педагогӣ гузаронида шудаанд, натиҷаи самаранокии худро ба масъалаи таҳқиқшаванда исбот намуданд, ки фарзияи таҳқиқотро тасдиқ намуд.

Таҳлили далелҳои бадастомада нишон медиҳад, ки миқдори муайяни волидайн 5% салоҳиятнокии худро дар самти тарбияи хонанда намедонанд ё кӯшиш менамоянд, ки масъулияти тарбиявиرو ба муассисаи таълимӣ вогузор намуда, худро аз ин раванд озод намоянд. Аз ин хотир зарур аст, ки бо чунин волидайн корҳои иловагии фаҳмонидадиҳӣ гузаронида шавад, ки онҳо масъулият ва уҳдадориҳои худро дар раванди таълиму тарбияи фарзанд хуб дарк намуда, дар ин раванд бо муассисаи таълимӣ ҳамкориҳои худро ба роҳ монанд.

12,5 % волидайн ақида доранд, ки маҳз хонавода дар тарбияи хонанда нақши асосӣ дорад, ки бо муқоиса бо донишҳои назариявӣ нисбат ба нақш ва мақоми хонавода дар таълиму тарбияи хонанда дар сатҳи хеле паст қой дорад.

44% волидайн чунин мешуморанд, ки уҳдадориҳои хонавода, пеш аз ҳама, тарбия ба ҳисоб меравад. 23% волидайн иброз намудаанд, ки мехоҳанд аз муассисаи таълимӣ иттилоотро оид ба хусусиятҳои рушди хонанда ба даст оранд, 15,5% чунин мешуморанд, ки муассисаи таълимӣ метавонад бо гузаронидани машғулиятҳои иловагӣ ба ҳалли проблемаҳои хонандагон кумак намояд.

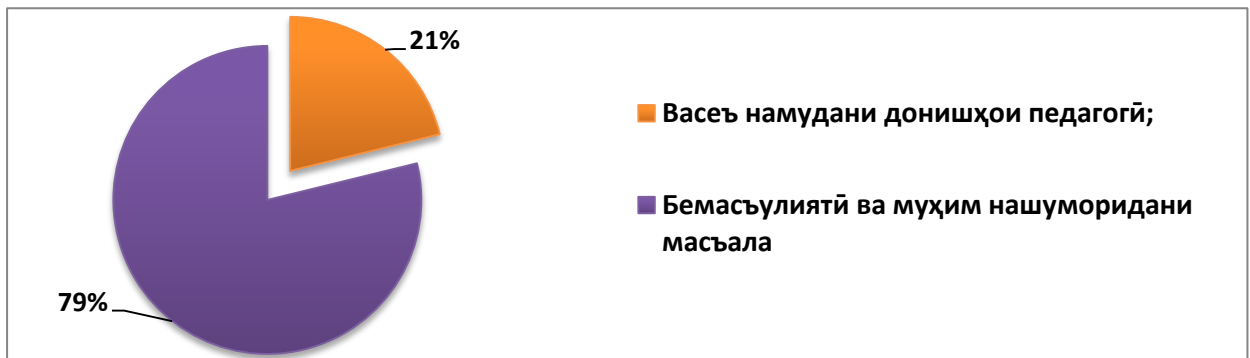
Диаграммаи 6.

Масъулият ва уҳдадориҳои волидайн дар раванди таълиму тарбияи фарзанд

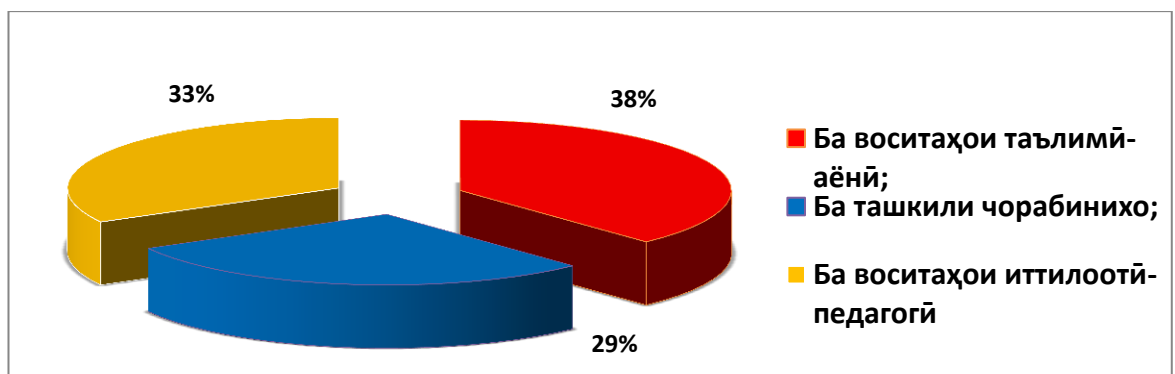
Ба саволи “Шумо нисбат ба он, ки муассисаи таълимӣ дар ҳамкорӣ бо волидон кадом корхоро ба анҷом расонад, чӣ ақида доред?” 38% волидайн чунин ақида доранд, ки муассисаи таълимӣ ба воситаҳои таълимӣ-аёнӣ, 29% ба ташкили чорабиниҳо, 33% ба воситаҳои иттилоотӣ-педагогӣ ниёз доранд.

Диаграммаи 7.

Таҳлили далелҳои бадастомада нишон медиҳад, ки салоҳиятнокии волидайн ба таври умумӣ дар самти тарбияи хонанда дар сатҳи паст қарор дорад. Миқдори умумии волидайн, ки салоҳияти худро дар тарбияи хонанда дарк намуда, дар ин самт қўшиш менамоянд, ки донишҳои педагогии худро васеъ намоянд, танҳо 21 % -ро ташкил менамоянд.

Диаграммаи 8.

Аксарияти волидайн 79 %, ибраз намуданд, ки хонавода низ дар як қатор корҳо бо муассисаи таълимӣ дар тарбияи хонанда уҳдадор аст. Сухбатҳои инфиродӣ нишон дод, ки ба ин масъала онҳо кам эътибор медиҳанд, ин аз серкорӣ ва надоштани вақти холӣ бармеояд.

Илова бар ин, барои муайян намудани салоҳият ва салоҳиятнокии волидайн дар таълим ва тарбияи хонанда аз тарафи мо саволнома оид ба муайян намудани фаъолияти тарбиявии волидайн дар хонавода тартиб дода шуд. Нишондиҳандаҳои асосии баҳогузори сатҳи фаъолияти тарбиявии волидайн дар хонавода ва сатҳи қобилиятҳои хусусии муошират чунинанд:

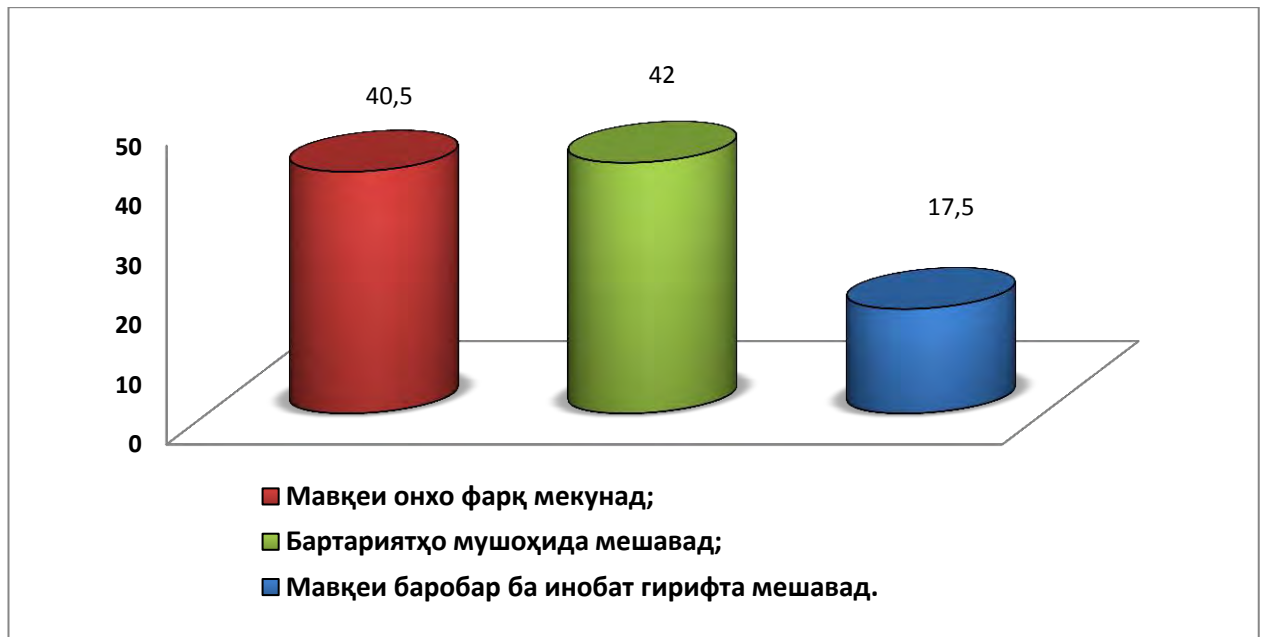
Сатҳи салоҳият ва салоҳиятнокии волидайн дар самти тарбияи хонанда:

- дарки зарурати ташаккули қобилияти муоширати байнихамдигарӣ;
- риоя гардидани этикаи муошират бо хонанда аз тарафи волидайн;
- риоя гардидани меъёрҳои муоширати байнихамдигарии волидайн дар ҳузури хонанда.

Таҳлили далелҳои бадастомада нишон дод, ки дар аксарияти ҳолат мавқеи волидайн дар тарбияи хонанда ба ҳам мувофиқ нест. Мавқеи падар аз мавқеи модар фарқ мекунад, ки дар аксарияти ҳолат боиси пайдо шудани монеа ва проблемаҳои ҷиддӣ дар раванди тарбияи хонанда мегардад. 40,5% волидайн, ки дар раванди пурсиш иштирок намуданд, иброз намудаанд, ки мавқеи онҳо дар масъалаҳои тарбияи хонанда фарқ мекунад.

Дар хонаводаҳо дар муоширати байни волидайн ва хонандагон асосан, мавқеи бартаридошта истифода мешавад. Зиеда аз 42% волидайн иброз намудаанд, ки дар муошират онҳо бартариро эҳсос менамоянд, зеро онҳо дорои таҷрибаи муайян буда, кӯшиш менамоянд, ки онро ба фарзандон омӯзонанд. Танҳо 17,5% волидайн иброз намудаанд, ки дар муошират бо хонанда мавқеи баробари волидайн ва хонанда ба инобат гирифта мешавад.

Мавқеи волидайн дар тарбияи хонанда

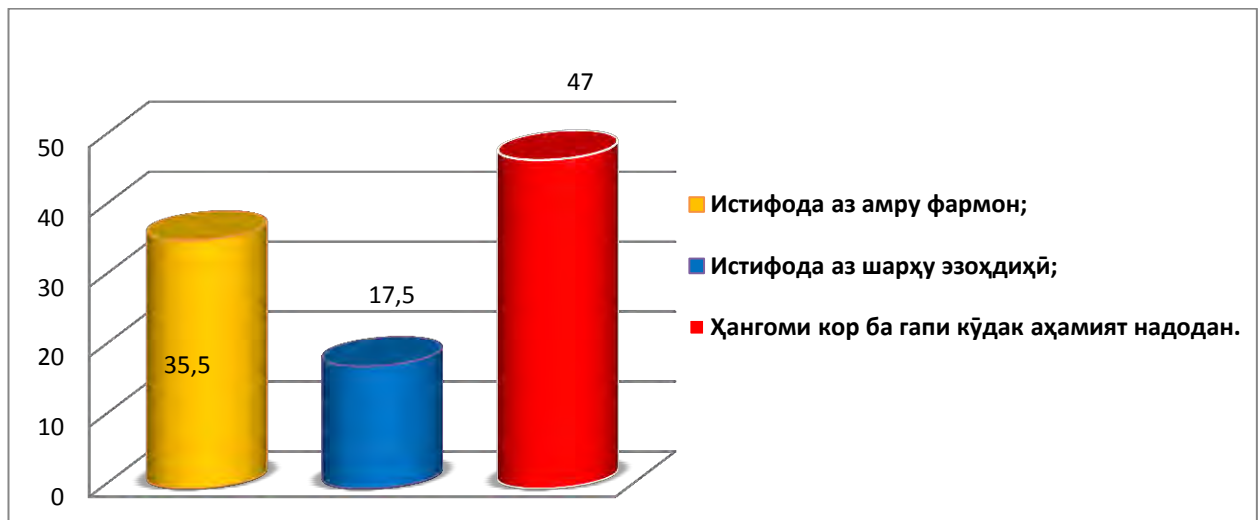
Қайд намудан зарур аст, ки чунин ҳолат аз менталитети мардуми кишвар бармеояд. Дар ҳома, дар аксарияти ҳолат, дар асоси арзиш, унсури ва урфу одатҳо, дар муошират бартарии калонсолон мушоҳида карда мешавад. Албатта, чунин вазъият дар муоширати байни волидайн ва фарзандон низ мушоҳида карда мешавад.

Волидайн дар таъсиррасонӣ ба хонанда асосан аз амру фармонҳо истифода менамоянд, ки 35,5% -ро ташкил менамояд. Шарҳу эзоҳдиҳӣ дар раванди таъсиррасонӣ низ истифода мешавад, ки 17,5% -ро ташкил менамояд. Қайд намудан зарур аст, ки сатҳи истифодаи талқиннамоӣ, боварикунонӣ, хоҳиш дар сатҳи нисбатан паст қарор дорад.

Таҳлилҳо нишон дод, ки аксарияти волидайн (47%) дар вақти ба коре машғул будан, чунин вонамуд менамудаанд, ки фарзандашро гӯш карда истодаанд, лекин дар асл бошад, диққати асосии онҳо ба кори худашон равона карда шудааст. Умуман, маълум гардид, ки ҳамаи волидайн ҳадди ақал ба чунин ҳолат рӯ ба рӯ шудаанд.

Диаграммаи 10.

Вазъи муоширати байни волидайн ва фарзандон

Дар ҳолате, ки хонанда гуноҳ кардааст, волидайн ба ӯ сухани кабеҳ гуфта, сарзаниш кардаанд. Аксарияти волидайн иброз намудаанд, ки ҳамеша фарзанди худро сарзаниш менамоянд. Дар шароити имрӯзаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ, мавҷуд будани доираи васеи омилҳои таъсиррасон ба рафтори хонанда дар кӯча, маҳз сарзаниш метавонад, ки хонандагонро аз амали ношоиста ва нодуруст нигоҳ дорад. Аз ин хотир, дар шароити имрӯза, сарзаниши хонандагон дар хонаводаҳои муосир ба ҳукми анъана даромадааст.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар шароити имрӯза коркарди барномаи махсуси ҳамгироии хонавода дар ҳалли вазифаҳои тарбиявӣ, ки ба шинос намудани волидайн ба донишҳои педагогӣ, омодамоии психологиву педагогии онҳо равона карда шудааст, зарур аст. Маҳз дар асоси амалӣ намудани чунин як барнома бунёди муносибатҳои сифатан нави муассисаи таълимӣ ва хонавода таъмин карда мешавад.

Яке аз самтҳои афзалиятноки дастгирии тарбияи хонаводагӣ бунёди шароити муносиби васеъ намудани иштироки хонавода дар фаъолияти тарбиявии муассисаҳои таълимӣ ба ҳисоб меравад. Аз ин хотир,

баррасии шароити психологиву педагогии ҳамкории муассисаи таълимӣ ва хонавода дар тарбияи хонанда муҳим мегардад.

Бо волидайн ва омӯзгорон нисбат ба ҳамкории байни хонавода ва муассисаи таълимӣ суҳбатҳои алоҳида баргузор карда шуд. Ба саволи “монсаи асосии ҳамкории байни хонавода ва муассисаи таълимӣ дар чӣ зоҳир мегардад”, волидайн иброз намуданд, ки монсаи асосӣ дар набудани вақт зоҳир мегардад. Онҳо ҳатто дар баъзе ҳолатҳо наметавонанд, ки дар маҷлисҳои синфӣ ва умумии муассисаи таълимӣ иштирок намоянд.

Иштирокчиёни суҳбатҳо оид ба тарбияи хонандагон дар муассисаи таълимӣ ва хонавода сухан ронда, дар ҷой доштани проблемаҳои зиёд дар самти тарбия, якдигарро сабабгори асосӣ медонистанд. Умуман, дар асоси таҳлили натиҷаҳои бадастомада муайян карда шуд, ки дар шароити имрӯза зарур аст механизми нави ҳамкории муассисаҳои таълимӣ ва хонавода коркард карда шавад. Чунки ҳамкории байни муассисаи таълимӣ ва хонавода беҳбудиро талаб менамояд.

Масъалаҳои мухталиф, проблемаҳои ҷойдошта дар ҳамкории байни хонавода ва муассисаҳои таълимӣ дар доираи масъалаи ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир муайян карда шуд. Дар ин самт бо волидайн ва омӯзгорон, хонандагон суҳбатҳои алоҳида ва саволномаҳо пешниҳод карда шуданд.

Дар тамоми муассисаҳои таълимӣ, ки ҳамчун заминаи корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ баромад намуданд, ба таври умумӣ 126 нафар волидон ширкат варзиданд.

Ба саволи “Дар ҳамкорӣ бо волидайн, барои ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир кадом корҳо бояд ба сомон расонида шаванд” омӯзгорон ақидаҳои мухталифо пешниҳод намуданд.

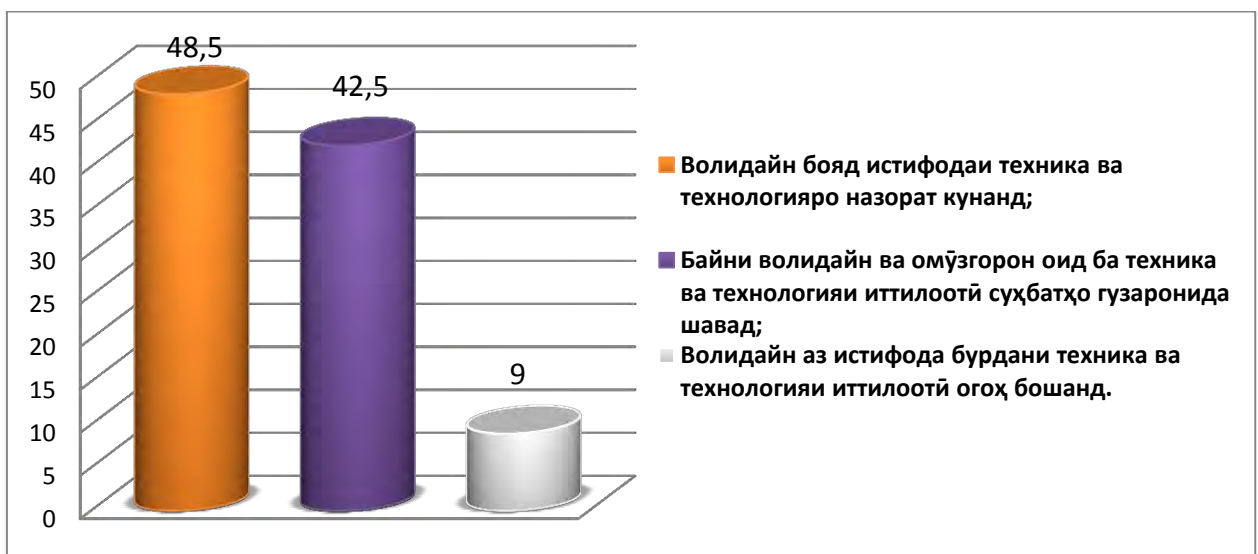
Аксарияти омӯзгорон, 48,5% иброз намуданд, ки волидайн бояд истифодаи техника ва технологияро назорат намоянд. Волидайнро зарур аст, ки тарзи дурусти истифодаи техника ва технологияи муосирро

дар хона назорат намоянд, зеро хонандагон вақти зиёди худро дар хона мегузaronанд. Дар чунин ҳолат ташаккули муносибати таълимӣ ба техника ва технологияи муосир муҳим ва зарурӣ ҳисобида мешавад. 42,5% иштирокчиён қайд намудаанд, ки ба хоҳири ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир зарур аст, ки байни волидайн ва омӯзгорон суҳбатҳо оид ба ҷанбаҳои мусбат ва манфии истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ гузаронида шавад. Бартариҳои истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ, ин пеш аз ҳама ба даст овардани маводҳои зарурии таълимӣ мебошад. Аз ин хотир зарур аст, ки волидайн нисбат ба истифодаи дурусти техника ва технологияи муосир иттилооти заруриро дошта бошанд.

9% иштирокчиёни корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ ибраз намуданд, ки худ волидайн бояд бо истифода бурдан аз техника ва технологияи муосири иттилоотӣ ошно бошанд, дар ҳолати зарурӣ дар дарсҳои “Технологияи иттилоотӣ” иштирок намоянд. Маҳз бо чунин роҳ метавон ҳамкории оила ва муассисаи таълимиро дар ташаккули муносибати мусбати хонанда ба техника ва технологияи муосир таъмин намуд.

Диаграммаи 11.

Ҳамкории волидайн дар ташаккули муносибати хонандагон
ба техника ва технологияи муосир

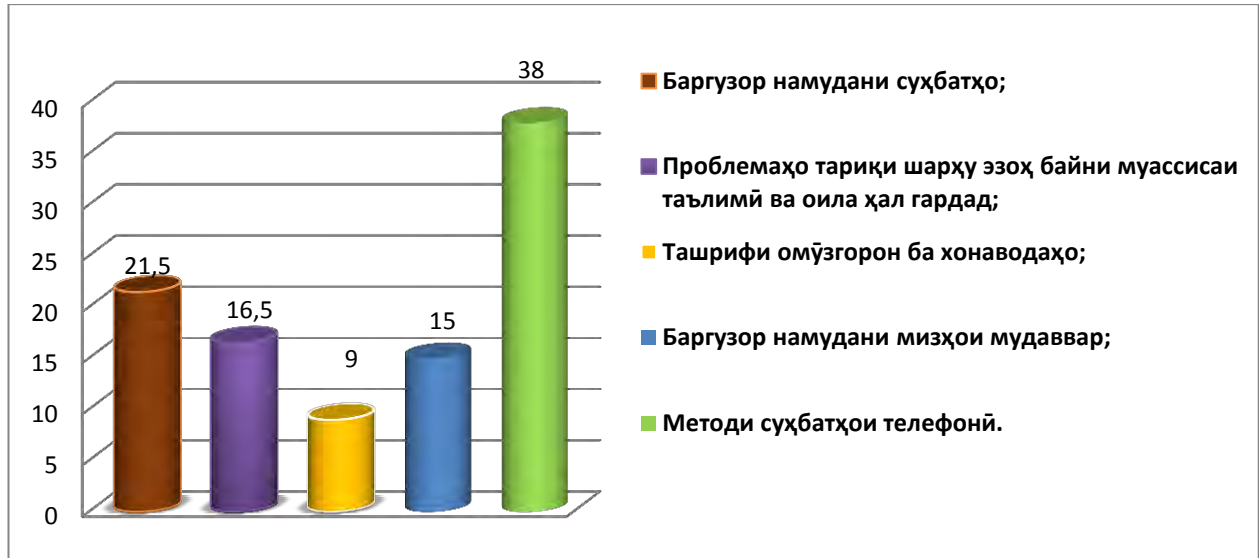

Ба волидайн ва омӯзгорон саволи “Аз кадом методҳои ҳамкорӣ истифода менамояд” пешниҳод карда шуд. 21,5% иштирокчиён иброз намуданд, ки методи нисбатан муҳими ҳалли масъалаҳои мухталифи тарбиявӣ дар ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода, аз он ҷумла, ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосирро методи баргузориҳои суҳбатҳо медонанд. Зеро маҳз тариқи суҳбати ошкорои омӯзгор ва волидайн, тарафҳо имконият пайдо менамоянд, ки иттилооти зиёдтарро ба даст оранд. 16,5% иштирокчиён қайд намудаанд, ки тамоми проблемаҳои ҷойдоштаро метавон тариқи шарҳу эзоҳи масъала байни муассисаи таълимӣ ва хонавода ҳал намуд.

Як қисмати иштирокчиён, зиёда аз 9 % онҳо иброз намуданд, ки методи беҳтарини ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн ин ташриф овардани омӯзгорон ба хонаводаи хонандагон аст. Ин метод ба ошноӣ ба шароити зиндагии хонанда, вазъияти моддӣ ва маънавии оила, тарзи солимии ҳаёти хонанда, ба санҷиши тартиби рӯз ва фаҳмидани тарзи рафтори хонанда дар хонавода мусоидат менамояд. 15% иштирокчиён иброз намудаанд, ки методи муносиб ин баргузор намудани мизҳои мудаввар ба ҳисоб меравад. Дар доираи баргузориҳои мизҳои мудаввар имконият пайдо мешавад, ки тарафҳо аз якдигар иттилооти заруриро ба даст оранд, мавқеи якдигарро нисбат ба масъалаҳои ҷойдоштаи тарбиявӣ муайян намоянд, баҳри бартараф ё маҳдуд намудани проблемаи ҷойдошта ақидаҳои муносибро пешниҳод намоянд.

Аксарияти иштирокчиён, 38% пешниҳод намудаанд, ки дар шароити имрӯзаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ, дар ҳолате, ки аксарият ба қорре машғуланд, методи муносиб ин методи суҳбатҳои телефонӣ мебошад. Дар шароити имрӯза аксарияти омӯзгорон базаи муайяни рақамҳои мобилии волидайнро тартиб додаанд, ки дар ҳолатҳои пайдо гардидани ягон мушкилот метавонанд, ки бо волидайн хонанда дар тамос бошанд.

Аз кадом методҳои ҳамкорӣ истифода менамояд

Омили муҳими таъсири муассисаи таълимӣ ба тарбияи хонаводагӣ ин кори инфиродӣ бо волидайн аст. Он паҳлӯҳои гуногуни чаласаҳои таълими донишомӯзон, ташаккули маънавии онҳо, ташкили кор ва роҳнамоии касбиро фаро мегирад. Ҳангоми кори инфиродӣ бо падару модар, пеш аз ҳама, ба фароҳам овардани шароити зарурии хона барои кор дар муассисаи таълимӣ ва фаъолияти меҳнати хонандагон, инчунин назорати рафтори онҳо ва риояи речаи рӯз дар хонавода бояд ишора кард. Баъзе волидайн ба ин масъалаҳо аҳамият намедиханд, ки ин ба муваффақият дар таҳсил ва рушди маънавии хонандагон таъсири манфӣ мерасонад.

Дар хонаводаҳои алоҳида, волидайн ба ташкили фароғати хонандагон ва баланд бардоштани ниёзҳои солимию равонии онҳо бепарвоӣ зоҳир менамоянд. Аз ҷумла, маълум мешавад, ки баъзе хонандагон кам меҳонанд, ба мусиқӣ ва санъат тавачҷух намекунанд ва вақти зиёдро барои тамошои филмҳои бадеии телевизионӣ сарф мекунанд. Дар баъзе ҳолатҳо, волидайн ба қонён кардани дархостҳои хонандагон, ки дар соҳаи ихтирокорию техникӣ робита доранд диққати ҷиддӣ намедиханд ва ба онҳо дар эҷоди «гӯшаи корӣ» кумак намекунанд. Ин ҳолатҳо вақте ки баъзе волидайн кӯшиш мекунанд, ки аз масъулияти тарбияи фарзанд озод шаванд, баргараф карда намешаванд, ҳатто вақте

рафтори хонанда дар муассисаи таълимӣ овоза аст: супоришоти хонагиرو ичро намекунад, интизом надорад ва ғайра. Волидон онҳоро ба омӯзгорон месупоранд. Ҳамаи ин табиатан масъулияти волидайнро талаб мекунад.

Шаклҳои ин намуди кор ва таъсири он ба волидайн аксар вақт андешидани чораҳои мувофиқро аз ҷониби хонавода ва муассисаи таълимӣ барои беҳтар кардани саводнокии хонандагон талаб мекунанд. Дар ин ҳолатҳо, омӯзгорон дар якҷоягӣ бо волидайн сабабҳои норасоии таълим ва рафтори хонандагонро таҳлил мекунанд ва роҳҳои рафъи онҳоро муайян мекунанд. Масалан, агар хонанда аксар вақт супоришоти хонагиرو ичро накунад ва касе иҷрои онҳоро дар хонавода назорат накунад, он гоҳ омӯзгорон аз падару модарон норозӣ мешаванд ва метавонанд назоратро аз болои ҷаҳолияти таълимии хонанда пурзӯр кунанд. Муассисаи таълимӣ ҳамон усулҳои кор бо хонаводаро ҳатто дар сурате истифода бурда метавонанд, ки хонандагон вақти зиёдро барои тамошои барномаҳои телевизионӣ сарф кунанд ё вақти холиро самаранок истифода бурда натавонанд.

Кори инфиродӣ аксар вақт хусусияти машваратҳои педагогии падару модарон ва ба онҳо додани маслиҳатҳои амалӣ барои беҳтар кардани таълими хонавода мебошад. Масалан, хонандагони алоҳида бо зиёд асабӣ шудан, ё якравӣ хосанд. На ҳама волидайн дар робита бо чунин хонандагон салоҳиятдор ҳастанд ва ба кӯмаки омӯзгорон ниёздоранд. Корҳои инфиродӣ бо волидайн ин толибилмон, ки шавқ ва қобилияти омӯзиши ҷанҳои алоҳида ё истеъдоди махсуси худро дар соҳаи санъат нишон медиҳанд, хеле муҳим аст. Робитаи муассисаи таълимӣ бо волидайн чунин хонандагон аз он шаҳодат медиҳад, ки падару модарон ба инкишофи эҷодиёти хонандагон ғамхорӣ намуда, барои фароҳам овардани шароити зарурӣ бо ҷалби онҳо ба дигар ҷаҳолиятҳо, хусусан, ба корҳои ҷаҳонӣ ҷамъиятӣ аҳамият медиҳанд. Ҳамаи ин ба ташаккули дурусти маънавии онҳо мусоидат хоҳад кард.

Чунин мешуморем, ки ташкил намудани вохӯриҳои мунтазами волидайн бо маъмурият ва роҳбарони синф яке аз заминаҳои асосӣ ва муҳими ба роҳ мондани ҳамкориҳо байни муассисаи таълимӣ ва хонавода ба ҳисоб меравад. Омӯзгорон волидайнро бо талаботи худ шинос мекунанд, хоҳишҳои онҳоро гӯш мекунанд. Шояд саволҳо оид ба фаъолияти ҳамдигар вучуд дошта, дар барномаи амалӣ намудани мушкилоти муайяншуда дар чараёни ҷустуҷӯи дастаҷамъона таҳия карда шавад. Маҷлис метавонад бо машваратҳои инфиродӣ, суҳбат ё кори гурӯҳӣ бо назардошти мушкилот ва душвориҳои тарбия, таълими гурӯҳҳои алоҳидаи хонандагон ба анҷом расад.

Шакли махсусан муҳим ин ҳамкориҳои мутақобилаи омӯзгорон бо кумитаи падару модарон мебошад, ки онҳоро маҷлиси падару модарон дар тамоми соли таҳсил интихоб карда метавонад. Дар як қатор дарсҳо, ки падару модарон фаъол ва шавқманданд, ҳамаи онҳо дар навбати худ вазифаи кумитаи волидайнро иҷро мекунанд ва мувофиқи хости худ ба гурӯҳҳо тақсим карда мешаванд. Дорویی волидайн дастгирии омӯзгорон аст, ки бо ҳамкориҳои моҳирона ҳамчун як василае барои ғояҳои онҳо мешавад. Дар ҷаласаҳои кумитаи падару модарон, ки ба қадри зарурӣ баргузор мешаванд, омӯзгор ва волидайн роҳҳои татбиқи ғоя ва қарорҳои қабулкардаи маҷлисро таҳия мекунанд. Аъзои кумита метавонанд уҳдадорӣ, нақш ва вазифаҳоро барои ташкили кор бо волидайн ва хонандагон тақсим кунанд; муайян кардани роҳҳои ҳамкорӣ бо хонаводаҳои алоҳидаро аз нав коркард намоянд.

Омӯзгори синф ва кумитаи падару модарон кӯшиш мекунанд, ки шурои тичоратиро барои ташкили кор бо назардошти имконот ва манфиатҳои падару модарон ташкил кунанд. Дар ин ҳолат, омӯзгор бо гурӯҳҳои гуногуни созмондиҳандагони муваққатии фаъолияти мушаххас ҳамкорӣ намуда, кумак, машварат ва дар ҳолати зарурӣ ба фаъолияти муштаракӣ онҳо ёрӣ мерасонад. Роҳбари синф барои волидайн машваратҳои гурӯҳӣ, дарсҳои амалӣро бо ҷалби омӯзгорон ва мутахассисон мегузаронад, масалан, барои кумак расонидан ба

хонандагон дар азхудкунии малакаҳои фаъолияти рӯхӣ, суръати хониши хонандагон ва ғайра.

Ба иштирокчиён саволи “Падару модар бояд кадом корхоро ба сомон расонанд, ки шавқу рағбат ва кӯшиши фарзандонро ба амалӣ намудани фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосир бедор намоянд?” – ро пешниҳод намудем.

Аксарияти иштирокчиён 52,5% иброз намуданд, ки ба хоҳири амалӣ намудани фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ, зарур аст, ки волидайн ба таври ҳамешагӣ бо омӯзгорон ҳамкорӣ намоянд. Роҳҳои таҳкими рушди минбаъдаи фаъолияти фарзандони худро дар самти ташаккули шавқу рағбати онҳо ба техника ва технологияи муосир ҷустуҷӯ намоянд. Маҳз бо чунин роҳ имконият пайдо мешавад, ки шавқу рағбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири характери таълимӣ пайдо намояд.

25,5% иштирокчиён таъкид намудаанд, ки воситаи асосии ташаккули фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосир ин таъмин намудани хонандагон бо чунин техника ва технологияи иттилоотӣ мебошад. Лекин дар чунин ҳолат зарурат пайдо мешавад, ки раванди истифодаи онҳо аз тарафи волидайн ба таври ҷиддӣ назорат карда шавад. Зеро, дар чунин ҳолат, эҳтимолияти истифодаи ғайритаълимии техника ва технологияи муосир ба миён меояд, ки метавонад ба вобастагии хонанда ба техника ва технологияи компютерӣ оварда расонад. Хонандагон, ки асосан ба бозихҳои мухталифи компютерӣ шавқу рағбат доранд, бидуни назорат метавонанд, ки дар ин самт техника ва технологияи муосирро васеъ истифода намоянд. Чунин ҳолат, албатта ба халадор гардидани раванди таълиму тарбия оварда расонад.

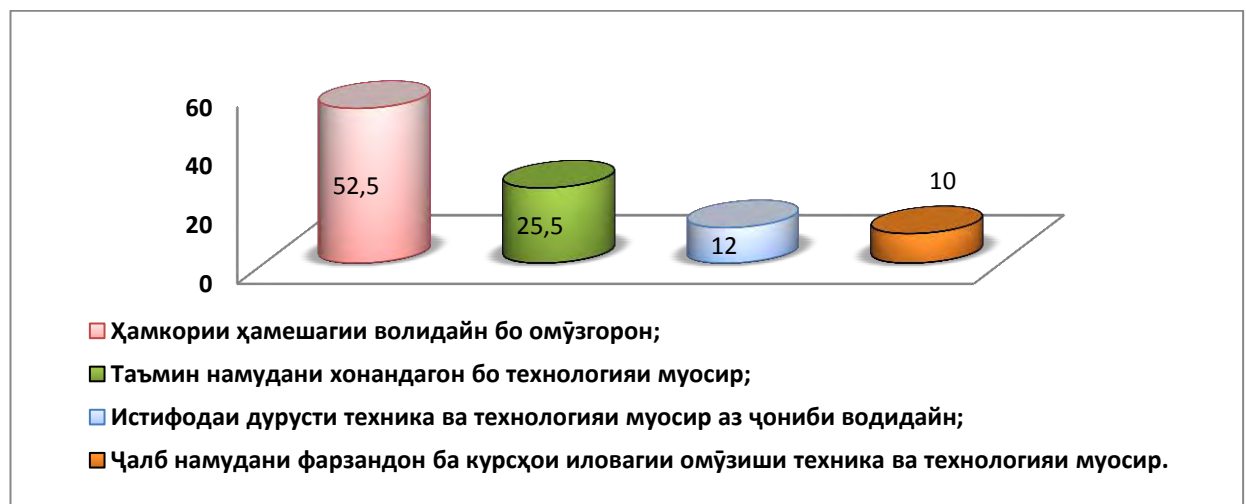
12% иброз намуданд, ки истифодаи техника ва технологияи муосир аз ҷониби волидайн метавонад ба ташаккули шавқу рағбати хонандагон ба техника ва технологияи иттилоотӣ мусоидат намояд. Лекин

мушохидаҳо нишон медиҳанд, ки чунин истифодабарии техника ва технологияи муосир аз ҷониби волидайн хеле нозук аст, метавонад таъсири манфӣ дошта бошад. Дар шароити имрӯза, аксарияти волидайн аз шабакаҳои иҷтимоӣ васеъ истифода менамоянд, ки хусусияти таълимӣ надорад. Чунин истифодабарӣ баръакс боиси ташаккули муносибати манфӣ ба техника ва технологияи муосир мегардад.

10% иштирокчиён иброз намуданд, ки дар ташаккули фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ ба волидайн зарур аст, ки фарзандони худро ба курсҳои иловагии омӯзиши техника ва технологияи муосир ҷалб намоянд.

Диаграммаи 13.

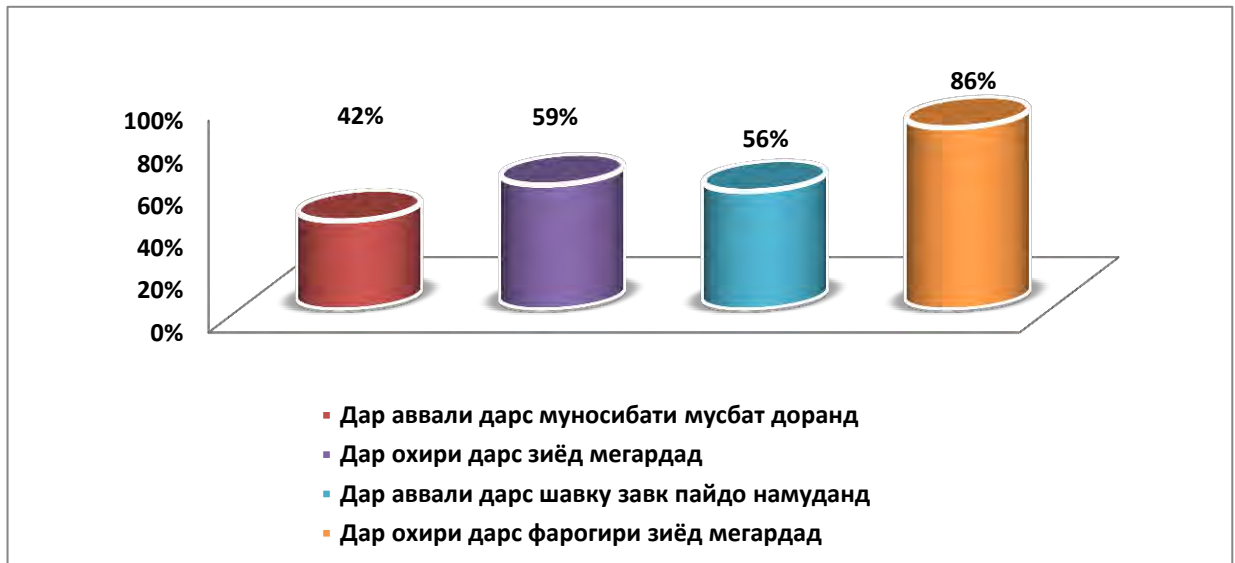
Бедор намудани шавқу рағбат ва кӯшиши фарзандон барои амалӣ намудани фарҳанги истифодаи техника ва технологияи муосир

Дар дарсҳои муқаррарӣ бе истифодаи техника ва технологияи компютерӣ фоизи хонандагон, ки дар аввали дарс ба раванди дарсҳо муносибати мусбат доранд - 42%, дар охири дарс 59% ташкил дод. Мавриди истифодаи технологияҳои педагогӣ 56% хонандагон дар аввали дарс шавқу завқ пайдо намуданд ва дар охири дарс фоиз нисбатан ба дараҷаи баланд тағир ёфт - 86%.

Диаграммаи 14 .

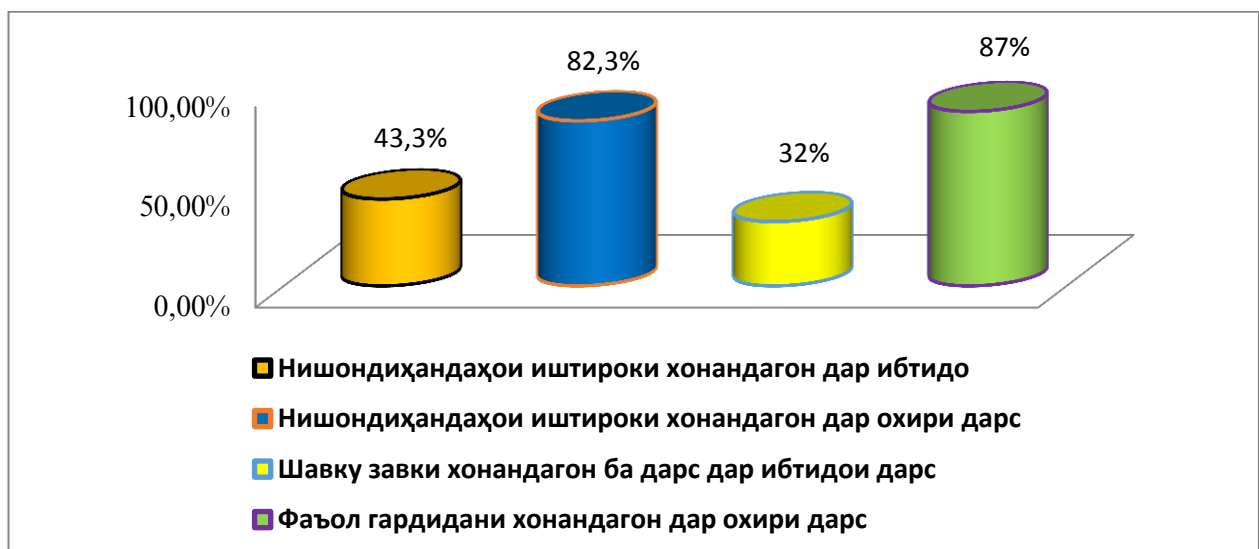
Таносуби нишондиҳандаҳо мавриди баргузори дарсҳои муқаррарӣ ва бо истифода аз технологияи итилоотию педагогӣ

Дар дарсҳо, ки тавассути техника ва технологияи муосири иттилоотию педагогӣ гузаронида мешаванд, фоизи хонандагон дар ибтидо ва дар раванди дарс нисбат ба дигар нишондиҳандаҳо 43,3% зиёд аст ва дар охири дарс он зиёд мешавад 82,3%. Теъдоди хонандагоне, ки дар ибтидо шавқу завқи зиёд ба дарс доштанд 32% ва то охири дарс тағйир меёбад 87%.

Диаграммаи 15.

Раванди дарсҳои, ки дар он барномаҳои компютерӣ истифода бурда мешаванд

Дар асоси таҳқиқоти мазкур ба хулосае меоем, ки имкониятҳои техника ва технологияи муосири иттилоотӣ педагогӣ на танҳо ба таъминоти ташаккули шахсияти кӯдак, балки ба рушди фаъолият, ба ташаккули қобилият ва хоҳиши омӯхтан, ба бунёди шароити азхудкунии пурраи донишҳо ва қобилиятҳо мусоидат менамоянд. Компютеркунонии ҷараёни таълим роҳҳои нави рушди тафаккурро мекушояд ва барои таълим, рушд ва тарбияи хонандагони имкониятҳои нав фароҳам меорад.

Бо истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ педагогӣ раванди гузаронидани дарсҳо ва инчунин ҳамаи намудҳои машғулиятҳои синфӣ ва муассисаи таълимӣ самараноктар мегардад ва ба ин восита ҷараёни бузурги иттилоотӣ барои хонандагон ба осонӣ дастрас мегардад. Ҳамин тариқ, истифодаи техника ва технологияи муосири компютерӣ, ба рушди фаъолияти таълимӣ ва васеъ гардидани ҷаҳонбинии хонандагон мусоидат менамояд.

Хулосаи боби дуюм

Дар ташаккул ва рушди шахсияти хонанда, сифатҳои фардӣ ва хусусиятҳои иҷтимоии ӯ нақши пешбарандаро хонавода иҷро менамояд. Лекин бо воридшавии кишварамон ба марҳилаи тағйироти иҷтимоиву иқтисодӣ хонавода дар вазъияти бӯҳрони салоҳиятнокии ҳаёти қарор гирифт, ки он дар нокифоягии стратегияҳои анъанавии тарбияи хонаводагӣ инъикос мегардад. Дар чунин вазъияти душвор муассисаи таълимӣ ҳамчун институти иҷтимоӣ на танҳо бо таълим ва тарбияи хонанда машғул аст, балки бояд бо истифодаи унсурҳои педагогӣ хонаводаҳоро идора намояд.

Дар оғози асри XX масъалаи нақши муассисаи таълимӣ ва хонавода дар раванди омӯзиш ва тарбия шавқу рағбати зиёди мутахассисони соҳа ва муҳаққиқонро ба худ ҷалб намуд. Дар ин давра, дар баррасии масъалаҳои муҳталифи ҳамкориҳои байни муассисаҳои таълимӣ ва

хонавода П.П. Блонский, С.И. Гессен, А.С. Макаренко, М.М. Пистрак, С.Т. Шацкий саҳми бузург гузоштаанд.

Солҳои 30-юми асри XX дар амалияи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн таъсири авторитарии муассисаҳои таълимӣ ва хонавода ба миён меояд. Дар ин давра тарҳи “назорати муассисаи таълимӣ ба муҳити иҷтимоӣ” ба роҳ монда мешавад. Масъулияти рафтори хонандагон дар муассисаи таълимӣ, дар кӯча, дар хонавода ба омӯзгор вогузор карда шудааст. Албатта, чунин ҳолат назорати ҷиддии хонаводагиро пешниҳод менамуд. Маҳз муассисаҳои таълимӣ тамоми доираи ҳаёти хонандаро муайян мекард, ақида ва хоҳиши волидайн ва хонандагонро ба инобат намегирифт.

Солҳои 50-уми асри XX кӯшишҳо карда шуд, ки услуби демократии ҳамкориҳои байни омӯзгорон ва волидайн асоснок карда шавад. Аксарияти муаллифон, ба монанди И.В. Власюк, Л.С. Дмитриевский, А.И. Дулов, К.И. Пекишев, В.М. Синяев дар асоси омӯзиши масъалаи мазкур қайд намудаанд, ки танҳо тариқи ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода имконияти ба даст овардани муваффақият дар тарбия пайдо мешавад.

Дар солҳои 90-уми асри XX тағйироти системаи маориф оғоз мегардад, ки он аз ислоҳоти тамоми соҳаҳои ҷомеа бармеояд. Аз ин рӯ, масъалаи ҷустуҷӯи муносибатҳои нави ҳалли масъалаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн пайдо мешавад. Дар ин давра зарурати ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн ба хоҳири таълим ва тарбия дарк карда мешаванд, шакл ва методҳои асосии кор бо волидайн таҳия карда мешаванд, мазмуну мундариҷаи кор бо волидайн муайян гардида, идеяи муносибати дифференсиалии ҳамкорӣ бо волидайн ва баланд бардоштани фарҳанги педагогии онҳо пешниҳод карда мешавад, муқаррароти назариявии ташкили кор бо гурӯҳи волидайн мушаххас гардонида мешавад, сабабҳои пайдо шудани мочароҳои педагогӣ дар хонавода ошкор карда мешаванд.

Хонавода ин ҳамон муҳити аввалин ба ҳисоб меравад, ки хонанда накӯкорӣ, суботкорӣ, интихоби мақсади дақиқ ва саҳеҳи ҳаётро омӯхта, самтгириҳои арзишии рафторро дар ҷомеа ба даст меорад. Нишондиҳандаҳои моддӣ, маишӣ ва боэътибории хонавода сатҳи некӯахлоқии оиларо тавсиф намекунанд – танҳо муносибат ба хонанда метавонад чунин нишондиҳанда ба ҳисоб равад. Навраси душвортарбия ин ҳамон хонандаест, ки нисбат ба ӯ принсипи адолат поймол карда мешавад, вай аз ҳаёти хонандаи муваффақ маҳрум аст.

Таҳсилоти муосир ба ташаккули шахсияте равона карда шудааст, ки тавонад фаъолияти худро дар шароити тағйирёбии доимӣ ба роҳ монад, барои бадастории мақсадҳои худ технологияи муосири иттилоотиро аз худ намуда, онҳоро мавриди истифода қарор диҳад. Назарияи шахсиятӣ-самтгирии таълимро омӯхта, технологияи шахсиятӣ-самтгириро дар дарсҳо ҷорӣ намуда, мо ба хулосае омадем, ки дар раванди тарбияи хонандагон иштироки волидайн зарур ва ҳатмӣ мебошад. Дар чунин ҳолат формулаи “Омӯзгор-Хонанда-Волидайн” ба миён меояд.

Ташаккули ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайнро дар зинаи таҳсилоти ибтидоӣ баррасӣ намуда, метавон қайд намуд, ки чунин ҳамкорӣ дар самти муайян ва бо мақсади муайян ба роҳ монда мешавад. Мутобиқан, метавон оид ба муошират дар формулаи “Омӯзгор-Волидайн-Хонанда”, муносибат, робита ва фаъолияти якҷоя ҳамчун мақсади ташаккули ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн дар зинаи таҳсилоти ибтидоӣ сухан ронд. Мазмуну мундариҷаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн дар муассисаҳои таълимӣ унсурҳои алоқаманд ва вобастаро фарогир аст: муошират, муносибат, робита, ки коммуникатсияро ҳамчун ивазнамоии иттилоот пешниҳод менамояд; маърифати шахсияти хонанда ва волидайн онҳо, робитаҳои дутарафаи доимӣ ва ғайра.

Муайян намудани сатҳи салоҳият ва салоҳиятнокии волидайн дар самти тарбияти фарзандон дар асоси корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ нишон дод, ки дар шароити имрӯза аксарияти волидайн ба иттилооти иловагии педагогии тарбияи хонанда ниёз доранд. Аз ин хотир, яке аз роҳҳои

ҳалли масъалаи мазкур самаранок намудани ҳамкории байни хонавода ва муассисаҳои таълимӣ ба ҳисоб меравад.

Озмоиши назоратӣ, ки дар рафти он таҳлили муқоисавии сатҳи фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои болоӣ дар гурӯҳҳои гуногун баргузор гардид, нишон дод, ки дар гурӯҳи таҷрибавӣ нишондиҳандаҳои ҳамаи меъёрҳои фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои болоӣ хеле баланд гардидааст. Ин имкон медиҳад, ки чунин хулоса барорем, ки фароҳам овардани ҳамаи шароитҳои педагогӣ дар таълим самарабахш мебошад.

ХУЛОСА ВА ПЕШНИҲОДҲО

Дар шароити муосир истифодаи оқилонаи техника ва технологияҳои муосири иттилоотӣ дар соҳаи маориф ба самаранок гардидани раванди таҳсил мусоидат менамояд, ки ҷанбаҳои гуногуни он дар бобҳо ва фаслҳои кори диссертатсионӣ ба таври муфассалу густурда баррасӣ гардидаанд. Дар ҷамъбасти кори диссертатсионӣ дар асоси таҳлили адабиёти илмӣ-методӣ, амалияи таълим дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва маълумотхое, ки дар рафти озмоиши педагогӣ ба даст оварда шудаанд, мо ба чунин хулоса омадем:

1. Пешрафти илмӣ-техникӣ дар шароити ҷаҳони муосир заминаи техникий фаъолияти меҳнатӣ ва мазмуну мундариҷаи меҳнатро сифатан тағйир дода, бо ин васила ба дигаргуншавии характери меҳнат таъсири бевосита мерасонад. Дар ҷараёни пешрафти илмӣ-техникӣ на танҳо мазмуну мундариҷа, балки характери фаъолияти инсон низ ба таври назаррас дигаргун мешавад. Аз ин хотир, аз шахси замони муосир на танҳо иҷрои вазифаҳои ҷисмонӣ, балки вазифаҳои зеҳнӣ низ талаб карда мешавад.

2. Барои муайян намудани мафҳумҳои “техника” ва “технология” зарур аст, ки ба таърихи тавзеҳи истилоҳоти ин мафҳумҳои ифодакунанда рӯй оварем. Чунончи аз таҳлили осори илмӣ бармеояд, мафҳуми “техника” ҳанӯз дар даврони антиқа дар доираҳои илмӣ маълум будааст, ки ҳамчун “санъат, маҳорат, қобилият ва фаъолияти моҳирона” фаҳмида мешудааст, аммо дар даврони пасин, хусусан пас аз асри XIX, вобаста ба шароит ва муҳити инкишофи ҷомеа ва тафаккури аъзои он тағйиру таҳаввул пайдо кардааст. Ҳоло аксаран мардум таҳти ин мафҳум мошин, механизм, таҷҳизот ва олоти мухталиферо мефаҳманд, ки амалашон ба фаъолияти инсон шабоҳат дорад. Дар зимн ҳамон маънои қадимии ин истилоҳ, ки санъату ҳунарро ифода менамуд, низ боқӣ мондааст.

Истилоҳи “технология” бошад, бори нахуст аз тарафи И. Бекман барои ифода намудани санъати касбу ҳунар, ки аз маҳорати касбӣ ва

тасаввуроти эмпирикии олоти меҳнат ва амалиёти меҳнатӣ иборат буд, истифода шудааст, аммо дар тули таърих бар пояи инкишофи ҳаёт ва тафаккури инсонӣ дар ифодаи мафҳум дучори тағйиру таҳаввул шудааст. Технология дар фаҳмиши васеи муосир маҷмуи принципҳое мебошад, ки “соҳаи техникӣ”-ро бунёд менамояд ва одатан ҳамчун маҷмуи раванд, восита, метод, принцип ва қоидаҳое тавсиф карда мешавад, ки дар истехсоли ин ё он маҳсулот дар соҳаи муайян истифода мешаванд. Унсурҳои муҳими технология ва раванди технологӣ муттасилии амалҳои бунёди объекти муайян ба ҳисоб меравад ва бар пояи ин ё он раванди табиӣ ва ғайри табиӣ инсон асос ёфтааст.

3. Пешрафти илмӣ-техникиро метавон тариқи формулаи “илм – техника – маҳсулот” муайян намуд. Ин маънои онро дорад, ки донишҳои илмӣ заминае барои пайдоиши воситаҳои нави техникии истехсолот – мошина, механизм, дастгоҳҳои гуногун ва ғайраҳо гардид, ки имкон медиҳанд маҳсулоти нав эҷод шаванд, муҳити табиӣ ва маснуӣ дигаргун шаванд, бо хусусиятҳои қаблан муайяншуда маводҳои нав сохта шаванд, сарчашма ва манбаъҳои қаблан дастнораси энергия ба даст оварда шаванд.

4. Раванди ворид кардани техника ва технологияи нав ба соҳаи маориф наметавонад фавран рух диҳад, зеро ин процесси тадриҷӣ ва мунтазам маҳсуб мешавад. Барои ба даст овардани натиҷаи дилхоҳ аз ворид намудани навоариҳои техникӣ ва технологӣ дар чараёни таълим, зарур аст, ки ин раванд дар сатҳи давлатӣ таҳти назорат қарор дода шаванд. Барои бомуваффақият ба роҳ мондани ин низоми универсалӣ дар муассисаҳои таълимӣ зарур аст, то иттилооте, ки аз як муассиса интиқол дода мешавад, ба таври якхела фаҳмида шаванд.

5. Рушди технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникативӣ муҳитеро тавлид менамоянд, ки тағйироти босуръат ва муттасилро тасниф менамоянд. Имрӯз суръат ва ҳаҷми дигаргуниҳо доираи анъанавии зинаҳои таърихӣ рушди ҷомеаро нобуд менамоянд. Масъалаи иттилоърасонӣ дар ҷомеаи муосир дар асоси он ки иттилоот ва

воситаҳои ахбори умум ба таври объективӣ дар ҳаёт ва фаъолияти инсон ҷойи муҳимро ишғол менамояд, аҳамияти муҳимро касб намудааст. Маҳз аз ин хотир вазифаи коркард ва азхуднамоии технологияҳои муосири иттилоотӣ ҳамчун восита ва шароити зарурии ташкили соҳаҳои мухталифи фаъолияти субъект, пеш аз ҳама, барои соҳаи маориф муҳим мегардад. Бинобар ин, гузаронидани ислоҳоти тамоми системаи маориф зарур аст, ки дар он хонанда воқеан субъекти марказии раванди таълим гардад, яъне бояд на раванди омӯзонидан, балки раванди маърифатӣ, ташкил карда шавад. Талаботи замон аст, ки ҷомеаи муосир аз бисёр ҷиҳат ба ҳамон шаҳрвандоне ниёз дорад, ки метавонанд мустақилона амал намуда, тасмим гиранд ва ба шароити тағйирёбандаи ҳаёт мутобиқ гарданд. Мутаносибан, ҷомеаи муосири иттилоотӣ дар назди муассисаҳои таҳсилотӣ, пеш аз ҳама, муассисаи таълимӣ вазифаи тайёр намудани чунин хатмкунандагонро мегузорад, ки тавонанд, мустақилона ба шароити тағйирёбандаи ҳаёт мутобиқ гарданд, донишҳои заруриро аз худ кунанд ва онро дар амалия истифода намоянд, бо истифодаи технологияҳои муосир проблемаҳои ҷойдоштаро ошкор намоянд, босаводона бо иттилоот сару кор гиранд, мустақилона аз рӯи рушди ахлоқи худ, зеҳният ва сатҳи фарҳангӣ кор кунанд, барои ҳалли мушкилоти мухталиф ва ғайраҳо чораҳои зарурӣ андешанд.

6. Дар шароити вуруди технологияи навтарин ҳаёти маънавии аъзои ҷомеа, бахусус, хонандагону наврасон дар нақши дуҷуминдараҷа қарор гирифта, арзишҳои ахлоқӣ мавқеи худро аз даст додаанд, ки бешубҳа, ба маънавиёти ҷомеа таъсири амиқи манфӣ мерасонад. Навовариҳои технологӣ ба сохтори иҷтимоии ҷомеа таъсир расонида, онро дигаргун менамоянд ва боиси тавлиди омилҳои нави иҷтимоӣ мегарданд, ки ҳаёти инсонро ба пуррагӣ тағйир медиҳанд.

Воқеияти зиндагии имрӯза чунин аст, ки дар шароити рушди техникаву технологияҳо шабакаҳои иҷтимоӣ инсонро чунон ба умқи худ ғурӯ кашидаанд, ки одамон аз таҷҳизоту дастгоҳҳои иттилотӣ дигар дур буда наметавонанд ва ба муҳити атрофи худ низ эътиборе надода,

муносибот ва равобити воқеиашон то андозае виртуалӣ гардида, рӯз ба рӯз коҳиш ёфта истодааст. Чунин ҳолат ба таълиму тарбияи насли наврас бетаъсир буда наметавонад ва ба омили берунае табдил ёфтааст, ки ба раванди таълиму тарбия таъсири чашмгире мерасонад. Дар чунин ҳолат, тарбияи муносибати мусбат хонандагон ба техника ва технологияи муосир дорои аҳамияти бузурге мегардад.

7. Истифодаи техника ва технологияҳои муосири таълим восита ва методҳои нави ҳамкориҳои омӯзгорон ва хонандагонро пешниҳод менамоянд, ки ба таври самарабахш ба даст овардани натиҷаҳои фаъолияти педагогиро дар соҳаи таълим ва тарбия таъмин намуда, ба рушди ҷаҳонбинӣ ва иҷтимоишавии хонандагон мусоидат намоянд.

Истифодаи барномаҳои компютерӣ ва дигар технологияи иттилоотӣ дар таълими хонандагони зинаи таҳсилоти ибтидоӣ бояд унсuri ғанигардонанда ва дигаркунанда бошанд. Зеро маҳз дар ҳамин синнусол рушди босуръати қобилиятҳои зеҳнии хонанда ва заминагузориҳои рушди минбаъдаи зеҳнии ӯ гузошта мешавад. Истифодаи техника ва технологияи муосир дар муассисаи таҳсилоти ибтидоӣ ба рушди ҷанбаҳои мухталиф мусоидат менамояд.

8. Гузаронидани дарсҳо бо истифода аз техника ва технологияи муосири иттилоотӣ ҳамеша ҳолати гувороро ба миён меорад, ки онро на танҳо хонандагон, балки омӯзгорон низ интизор мешаванд, махсусан, агар он дар самти дуруст пешниҳод шуда бошад ва тамоми ҷузъиёти он андешида, маводи ҷолиб интихоб гардида, захираҳои зеҳнӣ ва эҷодии хонандагони муассисаҳои таълимӣ ба инобат гирифта шуда бошанд.

9. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки масъалаи ташаккул ва инкишофи муносибати мусбат ба таълим дар педагогика масъалаи нав набуда, бори нахуст ба он Я.А.Коменский тавачҷуҳ намудааст. Ин масъала танҳо дар асри XIX мавриди баррасӣ ва муҳоҷисоти густурда қарор гирифт ва дар осори илмӣ ҷанбаҳои алоҳидаи муносибат ба таълиму тарбия, мисли ҷанбаҳои маърифатӣ, эҳсосотӣ, хоҳишӣ, маҷмуи падидаҳои психологӣ ва монанди инҳо нишон дода шудаанд.

Аз таҳлилу баррасии сарчашмаҳои илмӣ бармеояд, ки муносибати мусбат ба таълиму тарбия дар хонандагон ташаккул ва амалӣ намудани шароитҳои муайяно дар фаъолияти таълимӣ таъмин менамояд. Дар чунин ҳолат метавон, махсусан, оид ба ҳамкориҳои хонандагон бо ҳамсолон, волидайн ва омӯзгоронро қайд намуд.

10. Низоми муносибатҳои байни инсон ва техникаву технологияи муосир метавонад қобилияти инсонро инкишоф диҳад, меҳнати ӯро бо тақлид ба эҷодиёт мубаддал гардонад. Марзи байни бартариҳо ва камбудихо дар муносибати тарафайни инсон ва машина масъалаи хеле нозук буда, аслан ҳамон сарҳади муайянкунандаи паҳлуҳои ҳассосӣ нуктае мебошад, ки сабук намудани ҳаёти инсон боиси каммазмун гаштани сифати зиндагӣ мегардад. Дар чунин ҳолат, чӣ гуна ва барои чӣ истифода гардидани техника ва технологияи муосир аҳамияти ҳалкунандаро молик мегардад.

11. Ташаккули ҷаҳонбинии хонандагон дар шароити бесарусомонӣ, дар низоми умумии ҷаҳонбинӣ, вақте ки муассисаи таълимӣ, хонавода, созмонҳои ҷамъиятӣ ва динӣ, иттиҳодияҳои ғайрирасмӣ, воситаҳои ахбори умум ба насли наврас таъсири гуногун мерасонанд, ба яке аз вазифаҳои муҳим ва муҳрам табдил гардидааст.

Истифодаи техника ва технологияи муосири таълимӣ восита ва методҳои нави ҳамкориҳои омӯзгорон ва хонандагонро пешниҳод менамоянд, ки натиҷаҳои самарабахши фаъолияти педагогиро дар соҳаи таълим ва тарбия таъмин намуда, ба рушди ҷаҳонбинии хонандагон мусоидат намоянд.

12. Компютеркунонии чараҳои таълим роҳҳои нави рушди тафаккурро мекушояд ва барои таълим, инкишоф ва тарбияи хонандагон имкониятҳои нав фароҳам меорад. Бо истифодаи компютер раванди гузаронидани дарсҳо ва инчунин, ҳамаи намудҳои машғулиятҳои синфӣ ва муассисаи таълимӣ самараноктар мегардад ва ба ин восита чараҳои бузурги иттилоотӣ барои хонандагон ба осонӣ дастрас мегардад. Ворид шудани технологияҳои муосири иттилоотӣ дар соҳаи маориф ба

омӯзгорон имкон медиҳад, ки мундариҷа, метод ва шаклҳои ташкили таълиму тарбияро сифатан тағйир диҳанд.

Имкониятҳои техника ва технологияи компютерӣ на танҳо ба таъминоти ташаккули шахсияти хонанда, балки ба эҷодкорӣ ва рушди қобилият, ба ташаккули истеъдод ва хоҳиши омӯхтан, ба бунёди шароити азхудкунии пурраи дониш ва қобилиятҳо мусоидат менамоянд. Ҳамин тариқ, истифодаи техника ва технологияи муосири компютерӣ, боиси рушд ва васеъ гардидани ҷаҳонбинии хонандагон мегардад.

13. Истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ малакаи дар хотир нигоҳ доштани донишҳои ратсионалиро ташаккул медиҳад. Хонандагон маводи мушкилро бо ёрии схема ва ҷадвалҳо, ки дар онҳо муфассал ва ба таври аёнӣ маводи омӯзиши нишон дода шудааст, осон аз худ менамоянд. Ба хотири он ки хонандагон ба раванди таълим ҷалб карда шаванд, танҳо тамошобини ғайрифайзоли набошанд, метавон дар раванди дарсҳо аз методҳои лоиҳакашӣ истифода намуд.

14. Тарҳи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн душвории объективии онро нишон дод, ки дар натиҷаи он ҳамкорӣ наметавонад ба таври стихиявӣ пайдо шавад ва ба ташаккули махсус ниёз дорад. Ба муносибати сохтори ташкили ҳамкориҳои тарбиявӣ такя намуда, сохтори тарҳи ташаккули ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонаводаро аз тариқи чунин зерсохторҳо, ба монанди зерсохтори мақсаднок, мазмуну мундариҷа, баҳогузориву таҳлилӣ метавон матраҳ намуд.

15. Қори муассисаи таълимӣ бо хонавода ин раванди муошират, муносибат, робитаи байни субъектҳои раванди тарбиявӣ ба ҳисоб меравад. Ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонаводаро ҳамчун ҳамкориҳои байниҳамдигарӣ дар раванди тарбия баррасӣ намудан мақсаднок аст. Қори муассисаи таълимӣ ва хонаводаро унсурҳои мақсаднок, мазмуну мундариҷа, таҳлилию ташхисӣ муттаҳид менамоянд. Мақсади ҳамкориҳои субъектҳои раванди тарбиявӣ ташаккули шахсияти хонандаро ташкил менамояд.

16. Хусусияти чанбаи чараёнии корҳои якҷояи муассисаи таълимӣ ва хонавода дар интихоби мазмуну мундариҷа, методҳо, шаклҳои ҳамкорӣ, воситаҳо ва характери ҳамкориҳо зоҳир мегардад. Хусусияти натиҷаҳои ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн дар зинаи таҳсилоти ибтидоӣ дар он зоҳир мегардад, ки дар чанбаҳои зерин ифода мегарданд: баландгардидани сатҳи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн; ташаккули худбаҳогузориҳои мусбӣ, ташаккули ҳавасмандии хонанда, муносибати мусбати эҳсосотӣ ба муассисаи таълимӣ, ба техника ва технологияи муосири таълимӣ ва иттилоотӣ.

Қобили зикр аст, ки ошкор намудани моҳият, мазмуну мундариҷа, хусусиятҳои ташкили қори муассисаи таълимӣ ва хонавода барои ташаккули ҳамкориҳои самараноки омӯзгор ва хонавода нокифоя аст. Аз ин рӯ, қорқарди тарҳи самараноки ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода дар шароити имрӯза муҳим ва зарурӣ ҳисобида мешавад.

17. Омӯзиши проблемаи ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода дар шароити имрӯза дар доираи муносибати салоҳиятноки яке аз проблемаҳои муҳим дар педагогика ҳисобида мешавад. Бо мақсади амалӣ намудани тарҳи ҳамкориҳои муассисаи таълимӣ ва хонавода дар шароити имрӯза корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ ташкил карда шуданд, ки дар натиҷаи он унсурҳои асосии салоҳиятнокии волидайн – арзишӣ ва ҳавасмандӣ, эҳсосотӣ, рафторӣ ошкор карда шуданд.

18. Баланд бардоштани қобилияти тарбиявии хонавода, фарҳанги педагогии волидайн танҳо дар ҳолати ҳамкориҳои мусбати муассисаи таълимӣ ва хонавода имконпазир аст. Чунин ҳамкорӣ мавқеи баробарҳуқуқи омӯзгорон ва волидайнро дар тарбия, рушди шахсияти хонанда пешниҳод менамояд. Натиҷаҳои оморие, ки зимни назарпурсии волидон ба даст омаданд, ҳамин нуктаро таъкид менамоянд.

Дар хонаводаҳо дар муоширати байни волидайн ва хонандагон асосан, волидайн мавқеи бартарӣ доранд, зеро онҳо дорои таҷрибаи муайян буда, кӯшиш менамоянд, ки онро ба фарзандон омӯзонанд ва дар назарсанҷӣ ин нуктаро беш аз нисфи шумораи пурсидашудагон таъкид

намуданд. Аслан, чунин ҳолат аз зехнйати мардуми кишвар маншаъ мегирад. Дар чомеа, дар аксарияти ҳолатҳо, дар асоси арзишҳо, унсурҳо ва урфу одатҳо, дар муошират бартарии калонсолон мушоҳида карда мешавад. Албатта, чунин вазъият дар муоширати байни волидайн ва фарзандон низ мушоҳида карда мешавад.

19. Дар таҳқиқотҳои анҷомдодашуда, пеш аз ҳама, ба он диққат додаанд, ки муассисаҳои таълимӣ бояд ба хоҳиши таълимии хонандагон таъя намоянд, ки пайдо шудани он бе баҳогузори мусбии ҳуди раванди таҳсилот ҳам аз тарафи ҳуди хонанда ва ҳам муваффақиятҳои таълимии ӯ аз тарафи мухити атроф – омӯзгорон, хонандагон ва волидайн номумкин аст.

20. Ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир аз якҷанд омил вобаста аст. Яке аз омилҳои муҳим системаи идоракунии таълим ба ҳисоб меравад. Дар доираи ин система идоракунии захираҳо, гузаронидани чорабиниҳои мухталиф, банақшагирӣ, муошират ва дигар амалҳои ҳаррӯза бо роҳ монда мешавад. Омилҳои дигари ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосири иттилоотӣ омодагии омӯзгор ба ҳисоб меравад. Рафтор ва муносибати волидайн ба техника ва технология омилҳои дигари ташаккули муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир мебошад, ки ба ташаккули муносибати хонанда таъсир мерасонад.

21. Ташаккули ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайнро дар муассисаи таълимӣ баррасӣ намуда, метавон қайд намуд, ки чунин ҳамкорӣ дар самти муайян бо мақсади муайян ба роҳ монда мешавад. Мутобиқан, метавон оид ба муошират дар формулаи “Педагог–Хонанда–Волидон”, муносибат, робита ва фаъолияти якҷоя ҳамчун мақсади ташаккули ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн дар муассисаҳои таълимӣ сухан ронд. Мазмуну мундариҷаи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн дар муассисаи таълимӣ унсурҳои алоқаманд ва вобастаро фарогир аст: муошират, муносибат, робита, ки иртиботро ҳамчун ивазнамоии иттилоот

пешниход менамояд; маърифати шахсияти хонанда ва волидайн онҳо; робитаҳои дутарафаи доимӣ ва ғайра.

22. Таҳти мафҳуми “методҳои ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн” воситаҳои ҳамкориҳои омӯзгор, хонандагон ва волидайн бо мақсади ҳалли вазифаҳои таълимӣ-тарбиявӣ дар назар дошта мешавад. Ба чунин воситаҳо лексияҳо, сухбатҳо, маслиҳатҳо, баҳсу мунозираҳо, тренингҳо дохил мешаванд, ки дар қорҳои амалӣ бо волидон, омӯзгор метавонад шаклҳои номбурдаро истифода намояд. Дар ҳар як вазъият ҳам шаклҳои анъанавӣ ва ҳам шаклҳои ғайрианъанавии қор мавриди истифода қарор дода мешавад.

23. Шаклҳои анъанавии қор бо волидайн маҷлисҳо барои волидайн, конференсҳои умумии муассисаи таълимӣ ва ҷамъиятӣ, маслиҳатҳои инфиродии омӯзгор, ташриф овардани омӯзгор ба хонаводаҳои хонандагон ва ғайраҳоро дарбар мегирад. Шаклҳои ғайрианъанавӣ-интернет-форумҳо, интернет-конференсияҳо, шабакаи муассисаи таълимӣ, маҷлисҳо тариқи интернет, рӯзномаи электронӣ, тренингҳо ва ғайра ба ҳисоб мераванд.

24. Раванди ҳамкориҳои омӯзгору волидайн хонандагон мавҷудияти шароитҳои муайяни чунин ҳамкорихоро тақозо дорад, ки зимни он зарурати ташаккули ҳамкориҳои самаранок бо волидайн ҳамчун мақсад ва нишондиҳандаҳои самаранокии раванди таълим аз тарафи омӯзгор дарк карда шавад; муносибати шахсиятиву фаъолиятӣ, гуфтугӯӣ ва фардиву эҷодӣ амалӣ гардад; дар шароити психологиву педагогии ҳамкориҳои омӯзгор ва волидайн омӯзгор бояд дорои сатҳи баланди иртиботӣ (коммуникативӣ) бошад; ташаккули муносибати мусбати хонандагон, волидайн ба таълим, тарбия, техника ва технологияҳои муосири таълимӣ анҷом дода шавад; қобилияти эмпатия ва рефлексии омӯзгор ба раванди муассиртари мутақобилаи байни субъектҳои ҷараёни таълим мусоидат намояд.

Дар асоси таҳлилҳо ва хулосабарориҳо муаллиф чунин **тавсияҳоро пешниҳод менамояд:**

- раванди ворид гардидани техника ва технологияи муосир ба соҳаи маориф тақвият дода шуда, истифодаи он аз тарафи муассисаҳои таълимӣ васеъ ба роҳ монда шавад;
- дар чараёни дарсҳо аз имконоти техника ва технологияҳои муосири иттилоотӣ-иртиботӣ дар ташаккул ва тақомули салоҳиятнокии хонандагон ба таври васеъ ва самаранок истифода бурда шавад;
- ҳамкориҳои байни муассисаҳои таълимӣ ва хонаводаҳо дар самти ҳалли масъалаҳои тарбиявӣ ба таври самарабахш густариш дода шуда, назорати истифодаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣ дар доираи ҳамкориҳои омӯзгор ва волидон қавӣ карда шавад;
- масъалаи ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ ва хонавода дар таъмини муносибати мусбати хонандагон ба техника ва технологияи муосир дар барномаҳои курси тақмили ихтисос ва бозомӯзии омӯзгорон ворид карда шавад;
- чорабиниҳои мухталиф баҳри шинос намудани волидон бо донишҳои педагогии тарбиявӣ бо истифода аз техника ва технологияи муосир ба роҳ монда шавад.

Рӯйхати адабиёти истифодашуда:

1. Абульханова-Славянская К. А. Психология личности в социальном обществе [Текст] / К. А. Абульханова-Славянская. // Личность и ее жизненный путь. - М., 1990. – С.114-129.
2. Азаров Ю. П. Семейная педагогика. Педагогика любви и свободы. [Текст] Монография / Ю. П. Азаров. – М.: Политиздат, 1993. – 231 с.
3. Алексеева Н. С. Активные формы работы с родителями [Текст] / Н. С. Алексеева. // Классный руководитель. - 2011. - №7. – С. 45 -52.
4. Андреев А. А. Методика для изучения удовлетворенности педагогов, учащихся и их родителей [Текст] / А. А. Андреев. // Классный руководитель. – 2000. – № 2. – С. 18-22.
5. Андреева Т. В. Семейная психология [Текст] Учеб. пособие / Т. В. Андреева. – СПб.: Речь, – 2004. – 244 с.
6. Антонов А. И. Кризис семьи и родительства [Текст] / А. И. Антонов // Проблемы родительства и планирования семьи / Отв. ред. А.И. Антонов. – М.: ИС РАН, – 1992.
7. Антонов А. И., Медков В. М. Социология семьи [Текст] Монография / А. И. Антонов, В. М. Медков. – М.: МГУ; Изд-во МГУ, – 1996. – 304 с.
8. Арсентьева А. В., Петрянкина А. П. Роль семьи в воспитании подрастающего поколения в современных условиях [Текст] / А. В. Арсентьева, А. П. Петрянкина // Семья в России. - М.; Чебоксары, – 2001. – №1. – С.93-100.
9. Артюхова С. П. Семья и школа: поиски, находки [Текст] / С. П. Артюхова // Классный руководитель. - 1999. – № 5. – С. 54-59.
10. Архангельский Л. М. Социально-этические проблемы личности [Текст] Монография / Л. М. Архангельский. – М.: Мысль, 1974. – 221 с.
11. Афанасьева Т. М. Семья [Текст] Монография / Т. М. Афанасьева. – М.: Просвещение. – 1985. – 224 с.
12. Байбародова Л. В. Формы взаимодействия педагогов, учащихся и родителей [Текст] Учебное пособие / Л. В. Байбародова. – Ярославль: ЯГПИ. – 1992. – 39 с.

13. Барбур И. Этика в век технологии [Текст] / И. Барбур // 21 век эпоха информационного общества, компьютерный век. – М., – 2001. – С. 5 – 14.
14. Баркан А. И. Практическая психология для родителей, или как научиться понимать своего ребенка. Его величество Ребенок какой он есть [Текст] / А. И. Баркан. – М.: АСТ-Пресс. – 1999. – 429 с.: ил. - (Практ. психология). – С. 423- 424.
15. Барномаи давлатии амалӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022 [Матн]. – Душанбе. 2017. 15с.
16. Безлюдный А. И. Родительско-детские отношения как стратегия семейного воспитания [Текст] / А. И. Безлюдный. // Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология. - №2. – 2011. – С. 42- 46.
17. Бердяев Н. А. Человек и машина (Проблемы социологии и метафизики техники) [Текст] / Н. А. Бердяев. // Вопросы философии. – 1985, - № 2. – С. 147.
18. Бикметов Е. Ю. Взаимодействие семьи и школы в социализации индивида [Текст] / Е. Ю. Бикметов. // Социологические исследования. – 2007. - № 9. – С. 86 - 92.
19. Битянова М. Р. Особенности использования технологий в парадигме сопровождения [Текст] / М. Р. Битянова. – М., – 2005. – 243 с.
20. Богданова О. С., Петрова В. И. Методика воспитательной работы в начальных классах [Текст] / О. С. Богданова, В. И. Петрова. – М.: Просвещение. – 1975. – 192 с.
21. Богин В. Г., Ильясова А. Б. Из опыта сотрудничества с родителями [Текст] / В. Г. Богин, А. Б. Ильясова // Начальная школа. Плюс-минус. – 2003 - №3. – С. 3-8.
22. Бодалев А. А. О взаимосвязи общения и отношения [Текст] / А. А. Бодалев // Вопросы психологии. – 1994. - № 1. – С. 122-127.
23. Бодалев А. А. О формировании отношений в семье [Текст] / А. А. Бодалев // Советская педагогика. – 1991. - № 8. – С. 39 - 44.

24. Бодалев А. А., Караковский В. А., Новикова Л. И. Психолого-педагогические проблемы воспитания в современных условиях [Текст] / А. А. Бодалев, В. А. Караковский, Л. И. Новикова // Советская педагогика. – 1991. - № 5. – С. 11-20.
25. Болотина Р. Л. Классный руководитель в современной начальной школе [Текст] / Р. Л. Болотина // Начальная школа. – 1995. - № 6. – С. 23.
26. Большой энциклопедический словарь / Под ред. Прохорова А. М. – М.: Большая Российская энциклопедия. – 2004. – 1456 с.
27. Брюхова В. М. Партнерство семьи и школы [Текст] / В. М. Брюхова. – М.: Чистые пруды. – 2007. – 32 с.
28. Булатов В. П., Шаповалов Е. А. Наука и инженерная деятельность [Текст] / В. П. Булатов, Е. А. Шаповалов. – Л., – 1987. – С. 25.
29. Буянов М. И. Ребенок из неблагополучной семьи [Текст] / М. И. Буянов. – М.: Просвещение. – 1988. – 207 с.
30. Васенина С. И., Винокурова Н. В. Развитие творческой активности у детей дошкольного возраста в условиях группы кратковременного пребывания [Текст] / С. И. Васенина, Н. В. Винокурова // Педагогические системы развития творчества: IX Международная научно-практическая конференция, 13–14 декабря 2011 г.: [материалы] в 2 ч. Ч. 1 — Екатеринбург: Издатель Калинина Г. П. – 2011. – С. 123-127.
31. Вахтеров В. П. Избранные педагогические сочинения [Текст] / В. П. Вахтеров. – Сост. Л. Н. Литвин, Н. Т. Бритаева. – М.: Педагогика. – 1987. – 400 с.
32. Вершинин В. Н., Шаркаев Р. Н. Социально-педагогическое партнерство семьи и школы. Методические рекомендации к областному родительскому собранию [Текст] / В. Н. Вершинин, Р. Н. Шаркаев. – Ульяновск. – 2009. – 31 с.
33. Вершинина Т. В. Совместная работа учителя и родителей по воспитанию детей [Текст] / Т. В. Вершинина // Начальная школа. – 1976. - №3. – С. 12-18.

34. Вершловский С., Махмен М. Что важно знать педагогу о семье школьника [Текст] / С. Вершловский, М. Махмен // Воспитание школьников. – 1991. – № 2. – С. 23-26.
35. Воликова Т. В. Учитель и семья [Текст] / Т. В. Воликова. – М.: Просвещение. – 1979. – 180 с.
36. Волков О. Вопросы профориентации и активизации познавательной деятельности старших школьников [Текст] / О. Волков.–Тюмень. – 1970. – С.14-15.
37. Вульфов. Б. З., Семенов В. Д. Школа и социальная среда: взаимодействие [Текст] / Б. З. Вульфов, В. Д. Семенов. – М.: Знание. – 1981. – 123 с.
38. Вульфсон Б. Л. Кризис воспитания [Текст] / Б. Л. Вульфсон // Педагогика. – 2006. - № 5. – С. 3-6.
39. Глушкова В. С. Система согласования с семьей целей и способов развития ребенка в процессе обучения в школе [Текст] / Глушкова В. С. // Классный руководитель. – 2001. - № 7. – С. 75-79.
40. Гончаров В. С. Факторы взаимодействия учителей с учениками на уроке [Текст] / В. С. Гончаров // Школьные технологии. – 2006. - № 6. – С. 119-121.
41. Горинский С. Г. Концепция и модель технологического образования Всемирного союза ОРТ [Текст] / С. Г. Горинский // Технология 2000: сб. тр. VI Междунар. конф., 10-18 мая 2000, г. Самара. – Самара. – 2000. – С. 21-29.
42. Гоц Н. А. Применение информационных технологий на уроках [Текст] / Н. А. Гоц // Материалы конф. «Школа и компьютер». – М., – 2004. – С. 53.
43. Гребенников И. В. Школа и семья [Текст] / И. В. Гребенников. – М.: Просвещение. – 1985. – 122 с.
44. Гулмадов, Ф. Теоретические основы формирования духовных убеждений учащихся начальных классов [Текст] дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01/ Ф. Гулмадов. – Душанбе, 2016. –343с.

45. Гурко Т. А. Родительство в изменяющихся социокультурных условиях [Текст] / Т. А. Гурко // Социологическое исследование. – 1997. - № 1. – С. 72 - 79.
46. Гуров В. Н. Семья и школа: деятельностные взаимодействия [Текст] / В. Н. Гуров // Педагогика. – 1992, - № 7. – С. 21-24.
47. Гуров В. Н. Социальная работа образовательного учреждения с семьей [Текст] / В.Н. Гуров. – М.: Педагогическое общество России. – 2012. – 320 с.
48. Давыдов В. В. Концепция учебной деятельности школьников [Текст] / В. В. Давыдов // Вопросы психологии. – 1981. - № 6. – С. 23 – 32.
49. Давыдова Н. М. Глава семьи: распределение ролей и способ выживания [Текст] / Н. М. Давыдова // Общественные науки и современность. – 2005, - №4. – С. 11-23.
50. Даль В. Н. Толковый словарь живого великорусского языка в 2 томах / В. Н. Даль. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: ЭТС. – 1995. - Т. 2. – 780 с.
51. Детская и педагогическая психология [Текст] / под ред. Левитова И. Д. – М.: Просвещение. – 1960. – 256 с.
52. Директору школы о сотрудничестве с родителями [Текст] / Под ред. А. С. Роботовой, И. А. Хоменко, И. Г. Шапошниковой. – М.: Сентябрь. – 2001. – 176 с.
53. Дидактика технологического образования: книга для учителя. Ч. 1 [Текст] / под ред. ПР. Атутова. М.: ИОСО РАО. – 1997. – С. 143.
54. Добрецова Н. В. Ключевые проблемы социального партнерства в образовании для устойчивого развития и варианты их решения [Текст] / Н. В. Добрецова // Экологическое образование. – 2008. - № 4. – С. 13-21.
55. Дроговцова Н. О. Познавательный диалог в компьютерной игровой среде [Текст] / Н. О. Дроговцова, Е. А. Тупичкина // Детский сад от А до Я. – 2010. - № 2. – С. 49 - 57.
56. Дуброва В. П. Взаимодействие педагогов и родителей [Текст] / В. П. Дуброва. - Мн.: Феникс. – 2008. – 57 с.

57. Епифанова С. Д. Особенности взаимодействия педагогов и родителей в период подготовки детей к обучению в школе в условиях ДООУ [Текст] / С. Д. Епифанова // Инновационные педагогические технологии. Материалы II Международной научной конференции. – Казань: Бук. – 2015. – С. 52-55.
58. Ермошкин Н. Н., Шекшня С. В. Стратегическое управление персоналом в эпоху Интернета [Текст] / Н. Н. Ермошкин, С. В. Шекшня. – М.: Бизнес-школа «Интел-Синтез». – 2002. – 336 с.
59. Журавлев В. И. Основы педагогической конфликтологии [Текст] / В. И. Журавлев. – М.: Роспедагенство. – 1995. – 183 с.
60. Забрамная С. Д., Боровик, О. В. Развитие ребенка в ваших руках: Книга полезных советов для родителей, воспитателей, учителей, психологов, дефектологов [Текст] / С. Д. Забрамная, О. В. Боровик. - М.: Новая школа. – 2000. – 160 с.
61. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования: Учебное пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений [Текст] / В. И. Загвязинский, Р. Атаханов. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия». – 2005. – 208 с.
62. Загладина Х. Т. Семья, информационное общество и проблемы воспитания [Текст] / Х.Т. Загладина // Семья, семейные ценности и вопросы воспитания: сб. науч.- метод. материалов / под ред. Т. Ф. Акчурина. М.: ФИРО. – 2008. – 255 с.
63. Закон Республики Таджикистан «Об образовании» [Текст]. – Душанбе. – 2000. – 33 с.
64. Закссе Х. Антропология техники [Текст] / Х. Закссе // Философия техники в ФРГ. М.: Прогресс. – 1989. – С. 428.
65. Захарова Е. И. Исследование особенностей эмоциональной стороны детскородительского взаимодействия [Текст] / Е. И. Захарова. // Психолог в детском саду. – 1998. - №1. – С. 34-37.
66. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Реализация компетентностного подхода в системе инновационного образования [Текст] / Э. Ф. Зеер Э. Э. Сыманюк

// Инновационные проекты и программы в образовании. – 2014. - Т. 4. – С. 15-20.

67. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования [Текст] / И. А. Зимняя. // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С.51.

68. Зимняя И. А. Педагогическая психология [Текст] / И. А. Зимняя. – Ростов н/Д.: Феникс. – 1997. – 360 с.

69. Иванова Н. П. Проблемы семьи и воспитания детей в современных условиях [Текст] / Н. П. Иванова // Начальная школа. – 1994. - № 1. – С. 23-29.

70. Ильин Г. Л. Образовательная технология (о различных значениях понятия «технология») [Текст] / Г. Л. Ильин. – Наука и школа. – 2015. - № 5. – С. 69-76.

71. Иmatoва Л. Кӯдакистон ва оила. Чӣ тавр кӯдакро ба мактаб омода намуд: [Матн] Дастури таълимӣ / зери назари Л.М. Иmatoва, Душанбе, - 2004. - 105с.

72. Калимуллина Р. Родителям педагогическую поддержку [Текст] / Р. Калимуллина // Воспитание школьников. – 2000. - №8. – С. 23-24.

73. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении [Текст] / В. А. Кан-Калик. – М.: Просвещение. – 1987. – 190 с.

74. Кан-Калик В. А. Педагогическое общение как предмет теоретического и прикладного исследования [Текст] / В. А. Кан-Калик // Вопросы психологии. – 1985. - № 4. – С. 9 - 16.

75. Каптерев П. Ф. Энциклопедия семейного воспитания и обучения [Текст] / П. Ф. Каптерев. – СПб., – 1915. – 267 с.

76. Караковский В. А. Общечеловеческие ценности – основа целостного учебновоспитательного процесса [Текст] / В. А. Караковский // Воспитание школьников. – 1993. - № 2. – С. 3-9.

77. Карклина С. Э. Учитель и родители – союзники [Текст] / С. Э. Карклина // Воспитание школьников. – 1976. - № 6. – С. 11-16.

78. Карцева Л. В. Модель семьи в условиях трансформации российского общества [Текст] / Л. В. Карцева // Социологические исследования. – 2003. - № 7. – С. 94.
79. Касимова Т. Н. Взаимодействие семьи и образовательных учреждений как социально-педагогических партнеров [Текст] / Т. Н. Касимова. – М., – 2006. – 34 с.
80. Клемантович И. Современная семья: структура, специфика, воспитательные возможности [Текст] / И. Клемантович // Воспитание школьников. – 1998. - № 4. – С. 13-18.
81. Князев В. Н. Человек и технология (социально-философский аспект) [Текст] / В. Н. Князев. – К.: Лыбидь. – 1990. – 173 с.
82. Князев, В. Н. Психологические особенности понимания личности значимого другого как субъекта общения [Текст]: дис. ...канд. психол. наук: 19.00.04 / В. Н. Князев.- М., 1981. – 162 с.
83. Кобдикова Ж. У. Актуальность применения педагогических технологий в учебном процессе школьного образования [Текст] / Ж. У. Кобдикова // Научная работа в школе. – 2010. - № 2. – С.17-20.
84. Ковалев Г. А., Радзиховский Л.А. Общение и проблема интериоризации [Текст] / Г. А. Ковалев, Л.А. Радзиховский // Вопросы психологии. – 1985. - № 1. – С. 110 - 121.
85. Коджаспирова Г. М., Петров К. В. Технические средства обучения и методика их использования: [Текст] Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений / Г.М. Коджаспирова, К. В. Петров // – М.: Издательский центр «Академия» – 2001. – С. 56.
86. Кожевникова Е. Г. Современные проблемы взаимодействия семьи и школы в воспитании учащихся [Текст] / Е. Г. Кожевникова // Идеи, гипотезы, поиск: По материалам V науч. конф. аспирантов и молодых исследователей. – Вып.5. – Магадан. – 1998. – С. 84-88.
87. Коломинский Я. Л. Изучение педагогического взаимодействия / Я. Л. Коломинский // Советская педагогика. – 1991. - № 10. – С. 36 - 42.

88. Кондратьев С. В. Типические особенности педагогического взаимодействия [Текст] / С. В. Кондратьев // Вопросы психологии. – 2004. - №4. – С. 130 -137.
89. Кондратюк В. Н. Изучение методов семейного воспитания [Текст] / В.Н. Кондратюк // Начальная школа. – 1993. - №1. – С. 70-72.
90. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”. –Душанбе, 2011. С.15.
91. Коржуев А. В. Рефлексия и критическое мышление в контексте задач высшего образования [Текст] / А. В. Коржуев // Педагогика. – 2002. - № 1. – С. 18 - 23.
92. Корзакова О. В. Роль информационных технологий в формировании общеучебных умений и навыков школьников [Текст] / О. В. Корзакова // Начальная школа Казахстана. – 2007. - №2. – С. 6-8.
93. Корчак Я. Как любить ребенка [Текст] / Я. Корчак // Педагогическое наследие. – М., – 1990. – С. 232.
94. Косарецкий С. Г. Общественный заказ на содержание и качество образования [Текст] / С. Г. Косарецкий // Народное образование. – 2008. - №2. – С. 107-113.
95. Котова И. Б., Шиянов Е. Н. Философские основы современной педагогики [Текст] / И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов. – Ростов н/Д: Изд-во Ростов. пед. ун-та. – 1994. – 64 с.
96. Краевский В.В. Методологическая рефлексия [Текст] / В.В. Краевский // Советская педагогика. – 1989. - № 2. – С. 72-78.
97. Краснощекова Н. Диагностика и развитие личностной сферы детей старшего дошкольного возраста: (Тесты, игры, упражнения) [Текст] / Н. Краснощекова. - Ростов: Феникс. – 2006. – 299 с.
98. Кричевский Р. Л., Дубровская Е.М. Психология малой группы [Текст] / Р. Л. Кричевский, Е. М. Дубровская. – М.: Просвещение. – 1991. – 96 с.
99. Крупская Н. К. Педагогические сочинения в 10 т. Т.2. Общие вопросы педагогики. Организация народного образования в СССР [Текст] / Н. К. Крупская. – М: Изд-во АПН. – 1958. – С. 322.

100. Крылова Н. Б. Культурология образования [Текст] / Н. Б. Крылова. – М.: Народное образование. – 2000. – 272 с.
101. Крючков В. К. Взаимоотношения в системе «педагог - ребенок – родители» [Текст] / В. К. Крючков // Педагогика. – 2002. - № 9. – С. 37-32.
102. Кузьмина Н. В. О всеобщем акмеологическом законе развития продуктивной компетентности в сфере образования [Текст] / Н. В. Кузьмина // Научные труды Северо-Западного института управления. Т. 4. – 2013. - № 4 (11). – С. 232-236.
103. Куликова Т. А. Семейная педагогика и домашнее воспитание [Текст] / Т.А. Куликова. – М.: Академия. – 1999. – 232 с.
104. Кутырёв В. А. Естественное и искусственное: борьба миров [Текст] / В. А. Кутырёв. – Нижний Новгород. – 1994. – С. 15-16.
105. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 декабри соли 2002 таҳти рақами 502 “Оид ба барномаи давлатии компютеркунонӣ” [Матн]. – Душанбе. – 2002.
106. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” [Матн]. – Душанбе. – 2011. – 31 с.
107. Левченко И. Ю., Ткачева В. В. Психологическая помощь семье, воспитывающей ребенка с отклонениями в развитии: Методическое пособие [Текст] / И.Ю. Левченко, В.В. Ткачева. – М.: Просвещение. – 2008. – 239 с.
108. Лернер П. С. Социальное партнерство учителей и родителей при освоении ресурсов педагогического сопровождения самоопределения учащихся основной "и старшей школы [Текст] / П.С. Лернер // Народное образование. – 2007. - №7. – С. 167-170.
109. Лесгафт П. Ф. Семейное воспитание ребенка и его значение [Текст] / П.Ф. Лесгафт. – М.: Педагогика. – 1991. – 176 с.
110. Лизинский В. М. Принципы, нормы и правила успешного воспитания [Текст] / В. М. Лизинский // Народное образование. – 2001. - № 3. – С. 174-177.

111. Литарова Н., Аксющенко В. Противоречия в процессе сотрудничества учителя и родителей и основные пути их разрешения [Текст] / Н. Литарова, В. Аксющенко // Воспитание школьников. – 2003. - № 1. – С. 16 -18.
112. Лихачев Б. Г. Социально-педагогические противоречия воспитания [Текст] / Б. Г. Лихачев // Советская педагогика. – 1990. - № 5. – С. 5-9.
113. Ломбина Т. Н. Психологические особенности взаимодействия дошкольников с информационными технологиями [Текст] / Т. Н. Ломбина, В.Г. Лукша // Детский сад от А до Я. – 2010. - № 2. – С. 23-30.
114. Лутфуллоев М. Педагогикаи миллии халқи тоҷик [Матн] / М. Лутфуллоев –Душанбе : Ирфон. – 2015. – 705с.
115. Лутфуллоев М. Дидактикаи муосир [Матн] / М. Лутфуллоев – Душанбе : Ирфон. – 1997. – 150с.
116. Лутфуллозода М. Фарзанд ҳадаи Худованд [Матн] / М. Лутфуллозода. – Душанбе. – 2014. – 108 с.
117. Мазниченко М., Тюников, Ю. Педагогическая мифология в сценариях и практике взаимодействия классного руководителя с родителями [Текст] / М. Мазниченко, Ю. Тюников // Народное образование. – 2003. - №7. – С.219 - 223.
118. Маишева В. А. Учитель, ученики начальных классов и их родители [Текст] / В. А. Маишева // Народное образование. – 1979. - № 10. – С. 12-16.
119. Макаренко А. С. Школа жизни, труда, воспитания: учебная книга по истории, теории и практике воспитания [Текст] / А. С. Макаренко. Сост. и коммент. А. А. Фролов, Е. Ю. Илалтдинова. – Нижний Новгород: Изд-во Волго-Вятской акад. гос. Службы. – 2007. – 227 с.
120. Макаренко А. С. Книга для родителей: Монография [Текст] / А. С. Макаренко. – М.: Педагогика. – 1981. – 320 с.

121. Маленкова Л. И. Педагоги, родители, дети (методическое пособие для воспитателей, классных руководителей) [Текст] / Л. И. Маленкова. – М.: Изд-во Педагогическое общество России. – 2000. – 304 с.
122. Марковская И. М. Групповые формы работы с родителями [Текст] / И. М. Марковская // Семейная психология и семейная терапия. – 1998. - № 2. – С. 55 - 65.
123. Маслоу А. Самореализация [Текст] / А. Маслоу. – М.: Просвещение. – 1982. – 132 с.
124. Мачидова Б., Иззатова М. Педагогикаи томуассисаи таълимӣй. Иборат аз ду қисм. Қисми 2 [Матн] / Б. Мачидова М. Иззатова. – Душанбе. – 2012. – 314 с.
125. Мачидова Б. Роҳнамои волидон барои тарбияи хонандагони хурдсол [Матн] / Б. Мачидова. – Душанбе. – 2011. – 75 с.
126. Мачидова Б. Масъалаҳои хонавода дар тарбияи фарзанд дар замони муосир [Матн] / Б. Мачидова. // Оила манбаи тарбияи неруи зехнии хонандагони ҷавон: маҷмуи мақолоти илмӣ / Муҳаррири масъул С.Сулаймонӣ. – Душанбе: Ирфон. – 2015. – С. 56.
127. Мацковский М. С. Современная семья и её проблемы [Текст] / М. С. Мацковский. – М.: Просвещение. – 1997. – 121 с.
128. Метенова, Н.М. Родительские собрания. Часть 1. [Текст] Учебное пособие / Н.М. Метенова. – Ярославль. 2009. – 146 с.
129. Мизина Н. Н. Родительская компетентность: психологический аспект проблемы [Текст] / Н. Н. Мизина. // Сборник научных трудов Северо - Кавказского ГТУ. Серия «Гуманитарные науки». – 2009. - № 7. – С. 8-10.
130. Минияров В. М. Современные психолого-педагогические условия психологической адаптации детей старшего дошкольного возраста к поликультурной среде [Текст] / В. М. Минияров. // Научные проблемы гуманитарных исследований. – 2011. - № 4. – С. 176 -184.
131. Миралиев А.М. Педагогика ва психология [Матн] / А.М. Миралиев. –Душанбе. – 2007. – 343 с.

132. Михеев В. Основы социального партнерства: теория и политика. [Текст] Учебник / В. Михеев. – М.: «Экзамен». – 2001. – 448с.
133. Москвина Н. И. Взаимодействие семьи и школы [Текст] / Н. И. Москвина // Классный руководитель. – 2005. - №5. – С. 102-107.
134. Мудрик А. В. Воспитательный потенциал общения [Текст] / А. В. Мудрик // Советская педагогика. – 1985. - № 7. – С. 40 - 42.
135. Мудрик А. В. Социальная педагогика [Текст] / А. В. Мудрик. – М.: Просвещение. – 2012. – 48 с.
136. Мэмфорд М. Техника и природа человека [Текст] / М. Мэмфорд. // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс. – 1986. – С. 229.
137. Мясищев В. Н. Психология отношений: избр. пед. тр [Текст] / В. Н. Мясищев. / под ред. Бодалева А. А. – М.: Ин-т практ. психол.; Воронеж: МОДЭК. – 1990. – 356 с.
138. Научно-технический прогресс: словарь. – М.. – 1987. – С. 293 - 294.
139. Национальная образовательная инициатива «Наша новая школа» новые функции и компетенции [Текст] // Материалы межрегиональной научно-практической конференции. Том 1. Часть 1, Рязань, - 2010. – С. 187.
140. Недвецкая М. Н. Повышение педагогической культуры родителей в процессе взаимодействия школы и семьи [Текст] / М.Н. Недвецкая // Начальная школа. – 2007. - №1. – С. 179.
141. Недвецкая М. Н. Теория и практика организации педагогического взаимодействия семьи и школы [Текст] / М. Н. Недвецкая. – М.: Перспектива. – 2011. – 152 с.
142. Никитина Е. А. Пути и формы совместного взаимодействия дошкольного учреждения и начальной школы с родителями [Текст] / Е. А. Никитина // Инновационные проекты и программы в образовании.- 2011. - №2. – С. 43-50.

143. Николаева О. Образование – глазами родителей [Текст] / О. Николаева // Народное образование. – 2006. - №4. – С. 60-65.
144. Новоселова С.Л., Петку Г.П. Компьютерный мир дошкольника [Текст] / С.Л. Новоселова, Г. П.Петку. – М.: Новая школа. – 1997. – 128 с.
145. Нуров, А. Национальные общечеловеческие ценности и их роль в нравственном воспитании подрастающего поколения / А. Нуров // Автореферат диссертации ... доктора педагогических наук. – Душанбе, 2002. – 87с.
146. Нуров А. Кори якчояи оила ва мактаб дар тарбияи ахлокии мактаббачагони хурдсол [Текст] / А. Нуров. – Душанбе. – 1988. – 70 с.
147. Об организации работы с родительской общественностью в регионах Российской Федерации [Текст] // Воспитание школьников. – 2003. - №9. – С. 3-9.
148. Ольшанская Н. А. Техника педагогического общения: практикум для учителей и классных руководителей [Текст] / Н. А. Ольшанская. – Волгоград: Учитель. – 2005. – 74 с.
149. Ольшанский В. Б. Практическая психология для учителей [Текст] / В. Б. Ольшанский. – М.: Просвещение. –1994. – 93 с.
150. Онушкин В. Г. Педагогическая подготовка родителей [Текст] / В. Г. Онушкин // Народное образование. – 1991. - №2. – С. 21-25.
151. Ортега-и-Гассет Х. Размышления о технике [Электронный ресурс] / Х. Ортега-и-Гассет. - URL:
152. Панкова Л. М. Человек и семья: монография [Текст] / Л. М. Панкова. ЛГОУ им. А.С. Пушкина. – 2002. – 128 с.
153. Парфенова И. Организация сотрудничества семьи и школы [Текст] / И. Парфенова // Воспитание школьников. – 2002. - № 3. – С. 25-28.
154. Патрушева О. И. Классный руководитель и семья [Текст] / О. И. Патрушева // Начальная школа. – 1988. -№3. – С. 10 -13.
155. Педагогика [Текст] / под ред. П. И. Пидкасистого. – М.: Педагогическое общество России. – 2002. – 237 с.

156. Педагогика [Текст] / под ред. Ю. К. Бабанского. – М.: Просвещение. – 1983. – 206 с.
157. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения. В 2-х т. - Т.1. [Текст] / И. Г. Песталоцци. – М., 1981. – 324 с.
158. Петренко Е. Ресурсный потенциал семьи и образовательные траектории детей и взрослых [Текст] / Е. Петренко // Народное образование. – 2009. - №1. – С. 80-84.
159. Петровский А. А. Личность в психологии: парадигма субъектности [Текст] / А. А. Петровский. – М.: Наука. – 1984. – 445 с.
160. Петухов Е. И. Роль информационных технологий в повышении качества профессионального образования [Текст] / Е. И. Петухов // Успехи современного естествознания. – 2013. - № 10. – С. 83.
161. Печчеи А. Человеческие качества [Текст] / А. Печчеи. – М., – 1980. – С. 44 - 49.
162. Полонский В. М. Понятийно-терминологический аппарат педагогики (Проблемы классификации и систематизации) [Текст] / В. М. Полонский // Педагогика. – 1999. – № 8. – С. 16 -23.
163. Поташник М. М. О Формировании в школе педагогической команды [Текст] / М. М. Поташник // Школьные технологии. – 2012. - № 5. – С. 12-18.
164. Примерная основная образовательная программа образовательного учреждения. Начальная школа [Текст] / сост. Е. С. Савинов – М.: Просвещение. – 2010. – 191с.
165. Психология семьи. Сб. статей [Текст] /сост. Гаврилова Т.П. М.: «Вопросы психологии». – 2002. – 165 с.
166. Пути гармонизации взаимодействия семьи и общеобразовательной организации в современном социуме инновации в современной науке [Текст] / С. П. Акутина // Материалы III международного зимнего симпозиума // Научный редактор Г. Ф. Гребенщиков. – Москва. – 2014. – С. 93-100.

167. Равен Дж. Компетентность в современном обществе [Текст] / Дж Равен. - М.: Когито-Центра. – 2002. – 396 с.
168. Ракитов. А. И. Философия компьютерной революции [Текст] / А. И. Ракитов. – М., – 1991. – С. 38.
169. Рапацевич Е. В. Инновации в образовании: роль информационно-технологической среды [Текст] / Е. В. Рапацевич // Успехи современного естествознания. – 2013. - № 10. – С. 86.
170. Раҳимзода, Х. Маърифати оиладорӣ [Текст] Китоби дарсӣ / Х. Раҳимзода. – Душанбе, 2003. – 218с.
171. Рахимзода, Х. Влияние социальных институтов воспитания на подготовку старшеклассников к семейной жизни [Текст]: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Х. Рахимзода. – Душанбе, 2002. – 324с.
172. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования [Текст] / И. В. Роберт. – М.: Школа-Пресс. – 2004. – 205 с.
173. Роботова А. С. К сотрудничеству с семьей [Текст] / А. С. Роботова // Народное образование. – 2002.- №5. – С. 186 -189.
174. Рябов А. Е. Что определяет отношение родителей к учителям, работающим в начальной школе? [Текст] / А. Е. Рябов // Начальная школа. – 2001. - №4. – С. 27-30.
175. Сарок Л. Всегда ли правильно мы разговариваем с родителями [Текст] / Л. Сарок // Начальная школа. – 1998. - № 2. – С. 12-19.
176. Сафронова Е. М. Воспитательная деятельность в школе в контексте личностного подхода в образовании [Текст] / Е. М. Сафронова // Педагогика. – 2003. - № 3. – С. 38- 44.
177. Серебренников Л. Н. Комплексная технологическая подготовка школьников [Текст] / Л. Н. Серебренников. – Ярославль: Изд-во ЯГП. – 2004. – С.102.
178. Сидельковский А. П. Проблемы познания отношений в советской педагогике / А. П. Сидельковский. — Ставрополь, 1971. – 266 с.

179. Синягин, Ю. Ошибки в общении учителя с учащимися и их родителями [Текст] / Ю. Синягин. // Воспитание школьников. – 1997. – № 1. – С. 11-15.
180. Слостенин, В.А. Педагогическое образование: вызовы XXI века [Текст] / В.А. Слостенин. // Сибирский педагогический журнал. – 2011. - № 3. - С. 23.
181. Советский энциклопедический словарь гл. ред. А.М. Прохоров. 4-е изд. М.: Сов. энцикл., 1987. – С. 765.
182. Современная философия: словарь и хрестоматия [Текст] / Ростов н/Д. – 1995. – С.78-84.
183. Современная философская энциклопедия. – М.. – 2001. – 176 с.
184. Социальная работа с детьми в семьях разведенных родителей: учебное пособие [Текст] / Савинов Л.И., Камышова Е.В. – М.: «Дашков и К°», 2012. – 5-е изд., перераб. и доп. – 259 с.
185. Спиваковская А. С. Психотерапия: игра, детство, семья [Текст] / А. С. Спиваковская. – М.: Изд. «Эксмопресс». – 1999. – 464 с.
186. Спиркин А. Г. Философия: Учебник. – 2-ое изд. – М.: Гардарики. – 2006. – 736с.
187. Спицин Н. П. Учитель и родители: правила общения [Текст] / Н. П. Спицин // Начальная школа. – 1993. - № 10. – С. 21-25.
188. Степанов С. Ю. Психология рефлексии: проблемы и исследования [Текст] / С. Ю. Степанов // Вопросы психологии. – 1985. - № 3. – С. 31- 40.
189. Степанова М. И. Правила безопасного общения с компьютером [Текст] / М. И. Степанова // Детский сад от А до Я. – 2003. - № 1. – С. 40-50.
190. Степихова В. Социальное партнерство в решении актуальных проблем воспитания [Текст] / В. Степихова // Социальная педагогика. – 2006. - № 2. – С. 31-36.
191. Сулаймонӣ С. Педагогикаи фарҳанг [Текст] / С. Сулаймонӣ. – Душанбе: Ирфон. – 2014 – 700 с.

192. Сухомлинский В. А. О воспитании: Золотой фонд педагогики [Текст] / В. А. Сухомлинский. / сост. Д.И.Латышева. – М.: Школьная пресса. – 2003. – 192 с.
193. Техническое творчество: теория, методология, практика. Энциклопедический словарь-справочник [Текст] / под ред. А. И. Половинкина, В. В. Попова. – М.: НПО «Информ-система». – 1995. – С. 249.
194. Тимонина Л. Родительское собрание как форма работы с родителями (Воспитательный потенциал родительства) [Текст] / Л. Тимонина // Народное образование. – 2010. - №2. – С.237-240.
195. Толстоухова Н. С., Фалькович Т. А. Нетрадиционные формы работы с родителями [Текст] / Н. С. Толстоухова, Т. А.Фалькович. – М.: 5 за знания. – 2005. – 240 с.
196. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: В 6 т. Т. 5 / К.Д. Ушинский [Текст] / Сост. С. Ф. Егоров. – М.: Педагогика. – 1990. – 526 с.
197. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. [Текст] / К. Д. Ушинский // Под редакцией А. И. Пискунова и др. – М.: Педагогика. – 1974. – Т.2. – С. 235.
198. Файн М. Дж. Движение за педагогическое образование родителей [Текст] / М. Дж. Файн // Помощь родителям в воспитании детей. – М.. – 1992. – С. 7.
199. Филиппова Г. Г. Психология материнства [Текст] / Г. Г. Филиппова. – М. – Изд-во Инта Психотерапии. – 2002. – С. 76.
200. Филонов Г. Н. Свобода личности и воспитание [Текст] / Г. Н. Филонов // Педагогика. – 2005. - №9. – С. 25-33.
201. Философия техники: история и современность [Текст] учебник / под ред. А. Артемина. – М.. – 1997. – С. 59 - 61.
202. Философия: учебник [Текст] / под ред. В.Д. Губина и Т. Ю. Сидориной. – М.. – 2003. – С. 551.
203. Философский энциклопедический словарь. – М.. – 1983. – С. 682.

204. Формы взаимодействия учителя с родителями в начальной школе [Текст] / сост. Н. А. Касаткина. – Волгоград: Учитель. – 2005. – 122 с.
205. Фридман Л. М. Школа и родители [Текст] / Л. М. Фридман // Классный руководитель. – 1998. - № 5. – С.39 - 45.
206. Хайдеггер М. Вопрос о технике [Текст] / М. Хайдеггер // Время и бытие. – М.: Республика – 1993. – С. 221-238.
207. Харчев А. Г. Социология воспитания / А. Г. Харчев. – М.: Политиздат. – 1990. – 220 с.
208. Хоменко И. А. Образовательные запросы современной семьи [Текст] / И. А. Хоменко // Образование и семья: проблемы индивидуализации. Материалы Всероссийской научнопрактической конференции 20-21 апреля 2006 года / Под ред. И.А.Хоменко. СПб.. – 2006. – С.6 -13.
209. Хоменко И. А. Семья как педагогическая система и партнер школы [Текст] / И. А. Хоменко // Народное образование. – 2009. - №8. – С. 123-127.
210. Хямяляйнен Ю. Воспитание родителей: Пер. с финского [Текст] / Ю. Хямяляйнен. – М.: Просвещение. – 1993. – 112 с.
211. Цацыбин С. А. Взаимодействие школы и семьи (педагогический всеобуч) [Текст] / С. А. Цацыбин. – Волгоград: Учитель. – 2006. – 575 с.
212. Шарифзода Ф. Педагогика: назарияи инсонофар ва чомаи фархангӣ [Матн] / Ф. Шарифзода. – Душанбе: Ирфон. – 2010. – 543 с.
213. Шарифзода Ф., Миралиев А.М. Педагогикаи умуми ва касбӣ [Матн] / Ф. Шарифзода, А.М. Миралиев. – Душанбе. – 2012. – 562 с.
214. Шарифзода Ф., Каримова И., Сулаймонӣ С. Меъёрҳои хонаводаи солим [Матн] / Ф. Шарифзода, И. Каримова, С. Сулаймонӣ // Оила манбаи тарбияи неруи зехнии миллии хонандагони ҷавон: маҷмуи мақолаҳои илмӣ / муҳаррири масъул С. Сулаймонӣ. – Душанбе. – 2015. – С. 23.
215. Шишов С. Е., Агапов И.Г. Компетентностный подход к образованию: прихоть или необходимость? [Текст] / С. Е. Шишов, И. Г.

Агапов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2002, март-апрель. С.58.

216. Шпет Г. Г. Философские этюды [Текст] / Г.Г. Шпет. – М.. – 1994. – 105 с.

217. Шпенглер О. Человек и техника [Текст] / О. Шпенглер // Культурология XX век. – М.: Юрист. – 1995. – 464 с.

218. Эмомалӣ Раҳмон. Таъкидҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон доир ба маориф ва маънавият [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. – Душанбе: “Ирфон”, - 2011. – 248с.

219. Эмомалӣ Раҳмон. Донишу маърифати техникаӣ-тақонбахши рушди маориф [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон. – Душанбе -2009.

220. Яковлева Н. В. Психологическая компетентность и ее формирование в процессе обучения в вузе [Текст] / Н. В. Яковлева. – Ярославль. – 1994. – 68 с.

221. Яковлева А. А. Психологическая концепция личности в трудах [Текст]: дисс. ... канд. псих, наук: 19.00.07 [Текст] / А. А. Яковлева. – М.: МГУ. – 2003. – 42с.

222. Якунин В. А. Педагогическая психология: Учеб. пособие. - 2-е изд. [Текст] / В. А. Якунин. – СПб.: Изд-во В. А. Михайлова. – 2000. – 349 с.

Захираҳои электронӣ

1. <http://puzzlemaker.discoveryeducation.com/CrissCrossSetupForm.asp>
2. <http://toj.today.tj/tajikistan/culture/>
3. <https://www.dissercat.com/content/>
4. <https://www.teachwriting.org/>
5. <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-02/>
6. <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-02/>

Рӯйхати интишороти илмии докталаби дараҷаи илмӣ:

[1-М] Мирбобоева Б. М. Нақши ҳамкориҳои мактаб ва оила дар тарбияи хонанда // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 2013. - №3/3 (112). - С. 198 –200. - ISSN 2074 –1847.

[2-М] Мирбобоева Б.М. Нақши фарҳанги техникӣ дар рушди тафаккури насли наврас // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 2014. - №3/7 (0148). – С. 273 -276. -ISSN 2074 –1847.

[3-М] Мирбобоева Б. М. Ҳамкориҳои мактаб ва оила - омили муҳими рушди тафаккури эҷодии хонандагон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 2015.- № 3/2 (162). – С. 246-249. -ISSN 2074 – 1847.

[4-М] Мирбобоева Б. М. Технологияи муосири таълим – омили тақвияти сифати таҳсилот дар мактаби камнуфус // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф. 2019.- № 2 (26). – С. 261-266. -ISSN 2617 – 5620.

[5-М] Мирбобоева Б. М. Нақши технологияи иттилоотии муосир дар ташкили ҳамкорӣ байни оила ва мактаб - талаботи замон // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф. 2019. -№ 4 (28). – С. 84 - 88. -ISSN 2617 – 5620.

[6-М] Мирбобоева Б. Ҳамкориҳои мактаб ва оила – заминаи асосии ташаккули фаъолияти эҷодии хонандагон дар омӯзиши технологияи муосир // Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. 2020.- №1(34). С. 57-62. - ISSN 2222 – 9809.

7-[М] Мирбобоева Б. Истифодаи технологияи муосири таълим дар мактабҳои камнуфус // Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. – Душанбе. 2020.- №2 (35). С. 93 - 97. - ISSN 2222 – 9809.

[8-М] Мирбобоева Б.М. Нақши фарҳанги техникӣ дар ташаккули тафаккур // Паёми Пажӯҳишгоҳ. – Душанбе. 2010. - №4. – С.49-53.

[9-М] Мирбобоева Б.М. Ҳамкориҳои мактаб ва оила дар ташаккул ва тарбияи хонанда // Маорифи Тоҷикистон. – Душанбе. 2011. - № 2. – С. 45 – 49.

[10-М] Мирбобоева Б.М. Тарбияи хонанда он дар шароити муосир // Субҳи умед. – Душанбе. 2012. - №6. – С. 11- 13.

[11-М] Мирбобоева Б.М. Робитаи мактаб ва оила дар тарбияи маърифатнокӣ ва таҳаммулпазирии хонанда он // Илм ва инноватсия. – Душанбе. 2013. - № 1 (3). – С. 77 -81.

[12-М] Мирбобоева Б.М. Ҳамкории мактаб ва оила дар ташаккули шахсияти мактаббачагон // Маводи конференсияи илмӣ – байналмилалӣ «Таҳқиқоти педагогӣ: мушкилот ва дурнамои он дар замони муосир». – Душанбе. 2013. - С.121- 124.

[13-М] Мирбобоева Б.М. Нақши оила дар тарбияи фарзанд // Илм ва инноватсия. – Душанбе. 2013. - № 3 (5). – С. 26 -28.

[14-М] Мирбобоева Б.М. Иттилоотикунии раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ // Илм ва инноватсия. – Душанбе, 2014. - № 4 (10). – С. 33- 36.

[15-М] Мирбобоева Б.М. Нақши мактаб ва оила дар рушди маънавии хонандагон // Маҷмӯаи мақолаҳои конфронси илмӣ-амалӣ бахшида ба 80- солагии академики АТТ Муҳаммадулло Лутфуллоев таҳти унвони Алифбо ва алифбонигорӣ. Технологияи педагогии таълими ҷаҳон ва нақши он дар ташкили корҳои эҷодии талабагон. – Душанбе. 2015. – С. 176 -181.

[16-М] Мирбобоева Б.М. Ҳамкории оила ва муассисаҳои таълимӣ дар рушди ҷаҳолияти хонандагон дар раванди омӯзиши техника ва технологияи муосир // Илм ва инноватсия. – Душанбе. 2015. - № 1-2 (12). – С. 64- 69.

[17-М] Мирбобоева Б.М. Оила – сарчашмаи ташаккули арзишҳои инсонӣ. – Душанбе. “Сифат”. 2015. -79 с.

[18-М] Мирбобоева Б.М. Нақши истифода аз технологияи иттилоотӣ – коммуникатсионӣ барои ташаккули салоҳияти хонандагон дар раванди таълим // Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. – Душанбе. 2018. - № 1 (26). – С. 17-21.

[19-М] Мирбобоева Б. “О подготовке учителей к использованию современных технологий обучения в малокомплектных школах”. III международная научно-практическая конференция “Инновация в науке:

философия, психология, педагогика».г.Суми, 10-12 марта 2020г., - С.128-133.
(дар ҳаммуаллифӣ).

[20-М] Мирбобоева Б.М. Ҳамкориҳои хонавода ва мактаб дар шароити фазаи иттилоотии муосир. – Душанбе, “Сифат”. 2020.- 89 с.

МАТНҲО АЗ КИТОБИ ЗАБОНИ МОДАРӢ СИНФИ 7

1.

Қизилкўл

Мо аз қуллаҳои сарбафалаккашида оҳиста поён фуromaда, лаҳзае болои кӯҳи каб-кабуди яхин ист мекунем. Бале, кӯҳи каб-кабуд. Офтоб нурҳои худро болои кӯҳ рост мекунад. Мо бараъло мебинем, ки аз нӯги теғаҳои тези пирях қатраҳои об чак-чак чакида ба поён мераванд. Қадре поёнтар шил-дирроси об ба гӯш мерасад. Ба ҳамон тараф меравем. Аз дили пирях, ки ба ду тараф ҷудо шудааст, оби калон башаст ҷорӣ шуда, ба шаху харсангҳо бархӯрда, сарозер меравад. Ба кучо меравад он, номаълум. Фақат ҳаминаш маълум, ки бекор меравад, бефоида меравад, ба дилеву дарде дармон нашуда меравад.

Агар қатра-қатра чакидани тармаоб ва шуввасзанон ҷорӣ шудани обро ба ҳисоб нагирем, дар он ҷо хомӯшии тамом ҳукмрон аст. Вале ин хомӯшӣ хомӯшии қабл аз тӯфон аст. Садои гӯшкаркунандаи тракторҳои пуриқтидор, ки зинаҳои қачмақачи даштро пас гузошта, торафт ба мо наздик меоянд, ба хомӯшӣ ва ҳолати якмароми ин мавзеъ раҳна мезананд. Дар паси тракторҳо қубурҳои азими обгузар.

Баъди чанде мебинем, ки ин мавзеъ ба майдони ҳақиқӣ табдил ёфтааст. Булдозерҳо роҳро ҳамвор месозанд. Экскаваторҳо ҷӯй мекананд.

Ато Ҳамдам

2.

Матнро хонед ва гӯед, ки ҳадафи нависанда чист. Ба матн чӣ ном гузоштан мумкин аст?

Муаллим ҳар пагоҳӣ аз дари хонаи калони редакция ворид шуда, аввал ба аҳли хона назаре мепартофтанд.

Чун Толисро дар он ҷо медиданд, дар остона пой кӯфта ё нидое бароварда, ўро аз омадани худ огоҳ мекарданд. Пас, Толис аз як сӯй ва Раҳимзода аз сӯйи дигар ё бо қадамҳои паҳлавонона, ё резаии лӯкка, ё бо қадамҳои низомӣ, ё бо ягон рафтори дигар ба ҳам наздик мешуданд. Баъд саҳнаи аҷойибу мулоқоти ғароиб сар мешуд. Як рӯз ин ду нафар ба тарзи вохӯрии намояндагони кадом як қабилаи Африкаи Марказӣ мулоқот мекарданд, рӯзи дигар вохӯрии ҳиндувони Америкаи Лотиниро тақлид менамуданд. Масалан, баробари рӯ ба рӯ шудан чеҳраҳои худро ба ҳам наздик оварда, аввал пешонаҳояшонро ба якдигар оҳиста расонида мегирифтанд, сипас бинӣ ба бинӣ мемолиданд. Рӯзи севум медидед, ки эшон дастони ҳамдигарро саҳт фишурда ва онро ба мисли мушкетёрҳои франсуз – қаҳрамонони китоби машҳури Дюмаи калонӣ бошаст болову поин карда, ким-чӣ гуна калимаҳои табрикии ба мо номафҳуми забони хориҷиро (ё шояд забони худашон дафъатан ихтироъ карда баровардари) бо овози баланд такрор мекарданд.

Хоҳ дар хона фақат дуяшон бошанд, хоҳ хона пур аз одам бошад, ин гуна мулоқотҳо ҳар рӯз ба тарзи навбанав такрор мешуданд ва мо, ҳозирон, гоҳ аз ханда рӯдакан мешудем.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Саҳ. 48.

3.

Матни зеринро бодикқат хонед ва мавзӯи онро муайян созед. Гӯед, ки мақсади он дар чист? Матн дорои кадом хусусият мебошад?

Писарҷонам

Падари Фаррух қариб ҳамеша дар сафари хидматӣ мебошад. Фаррух дар хона бо модар ва бародаронаш зиндагӣ мекунад. Модари ӯ бисёр бепарво буда, кори асосиашро аз пухтану хӯрдан иборат медонад. Азбаски модар нисбат ба корҳои фарзандон бетафовут аст, Фаррух ба тайёр кардани дарс машғул намешавад. Ӯ то вақти хӯроки шом ё дар кӯча ба бозиҳои гуногун машғул аст, ё дар назди телевизор нишаста, филмҳои гуногун тамошо мекунад.

Рӯзе баъд аз сафари хидматӣ баргаштан падари Фаррух ба мактаб сари қадам даромад. Хост, ки аз даво-мот ва чӣ тавр хондани фарзандон огаҳ гардад. Дар ин асно Фаррух дар бунгоҳи тиббӣ барои аз ташхиси тиббӣ гузаштан қарор дошт. Дид, ки мӯйҳои сар баланду бетартиб ва либосҳояш чиркинанд. «Писарҷонам, – гуфт вай, – ба ту чӣ шуд? Мисли бепарасторон гаштай». Охир, «писарҷонам», ба чаҳордаҳ даромадӣ.

Дилбар Нуриддинзода

Саҳ. 54 - 55

ЗАМИМАИ 2.**МАТНҲО АЗ КИТОБИ ЗАБОНИ МОДАРӢ СИНФИ 9****1.****ОДИНА**

Одина пас аз ҳайронӣ ва ошуфтаҳоли ҳуши худро қадре ба сари худ овард, аз тамои барҳам хӯрдани гӯсфанд ёфт шудани ўро, агарчи маиб ҳам бошад, беҳтар шумурда, аз почаш гирифта кашолакунои аз роҳе, ки фуномада буд, боло баромад. Лекин ханӯз хотираш аз тарафи Арбоб Камоли нобакор чамъ набуд, ин воқеаро бо як ҳақиқат ва дашноми муқаррарӣ нахоҳад гузаронид, – гуфта андеша мекард.

Одина бо ҳамин гуна фикрҳо ва андешаҳо аз даҳшат ба даҳшат меафтод. Як вақт ҳушёр шуд, ки рӯз беғоҳ шудааст. Ҳезумҳоеро, ки аввали пағоҳ чида монда буд, ду баст карда ба хар бор карда, ба ҷойи сарборӣ ба сари хезум гӯсфанди маибшударо гузошта бо чилбуре маҳкам баст. Харро пеш андохта, рамаро аз дунболи он ронда, роҳи хонаро пеш ги-рифт. Ҳар қадар ки ба хона наздиктар мешуд, тапиши дил ва ларзиши дасту пояш зиёдтар мегашт. (С.А.)

Саҳ. 83.

2.

Матнро хонед ва чумлаҳои мураккаби тобеи сертаркибу омехтаро ба ду сутуни дафтаратон навишта, тар-зи алоқаи онҳоро шарҳ диҳед:

Айёми тобистон, офтоби чаҳонтоб бар болои сар рост баромада, кӯху биёбонро баробар равшан ва гарм намуда буд, лекин ҳарчанд нимрӯзии тобистон бошад ҳам, ҳавои кӯхсор монанди айёми баҳор миёна ва форам буд; кабкҳои дарӣ гоҳо бар тега ва гоҳо дар камар сайругашт менамуданд; мурғони хушилҳом бар шохаҳои дарахтони кӯҳӣ нишаста нағмасароӣ ва ғазалхонӣ мекарданд; чӯйчаҳои оби соф, ки аз фарози кӯх ба нишеб аз санге ба санге частухез карда мефуромаданд, аз шилдир-шилдири оҳангдори худ бо мурғони нағматиروز ҳамовозӣ мекарданд; гӯсфандон дар хоби ноз; бузғолагон дар такутоз; чӯпонбачагон дар давидан; оҳубаррагон дар рамидан; хулоса, ҳар кас, ҳар чиз ва ҳамаи табиат дар олами худ хурсанд ва шодмон буд.

Чӯпонон ва подабонон гала ва рамаҳои худро, ки аз аввали пагоҳ то нимаи рӯз чаронда сер карда буданд, дар камарҳои соярав оварда ба истироҳат гузоштанд ва худхашон ду-ду, чор-чор ба ҳар гуна бозиҳо: найнавозиҳо, ғазалхониҳо ва бадеҳагӯйиҳо машғул шуданд.
(С.А.)

Саҳ.92.

3.

Матнро хонда, мулоҳизаҳоятонро дар бораи дӯстии оҳу, гунчишк ва муш баён кунед. Гӯед, ки дӯстӣ чӣ тавр пайдо мешавад? Омилҳое, ки дӯстиро мустаҳкам ё заиф мегардонанд, ба назари шумо кадомҳоянд?

Оҳуе дар баландии хушбоду ҳаво ва сералафи кӯҳсор мечарид. Чашми вай ба гунчишке, ки ҳар сӯ мечаҳид, афтод. Оҳу ба вай нигоҳ карда гуфт:

– Чӣ ин қадар частухез дорӣ, магар ба саёҳат омадӣ?

– Не, ман ба назди ту омадам, мехоҳам бо ту ошно шавам, – ҷавоб дод гунчишк.

– Ту чӣ кори хуб карда метавонӣ, ки ман ба ту ошно шавам? – гуфт оҳу.

– Парво накун, аз дасти ман бисёр корҳои хуб меояд. Худат дида, баъд қоил мешавӣ,- гуфт гунчишк.

Оҳу ин таклифи гунчишкро қабул кард. Онҳо аз ҳамон рӯз эътиборан дӯстона зиндагӣ ба сар мебардагӣ шуданд. Баъд ба онҳо муш ҳам ошноӣ пайдо кард.

Рӯзе ногоҳ оҳу аз рафиқонаш чудо шуда монда, ба доми сайёде афтод. Сайёд хост, ки оҳуро зинда ба хонааш барад. Бинобар ӯро ба дарахт бо банд сахт баста, худаш ба қишлоқ рафт.

Гунчишк ва муш ба чустучӯи оҳу баромаданд. Ногоҳ гунчишк дид, ки оҳу дар як дарахт сахт баста шудааст. Вай зуд ба назди муш рафта, воқеаро нақл кард.

Ҳар дуяшон ба назди оҳу омаданд. Муш бо дандончаҳои тезаш бандро зуд бурид. Оҳу аз доми сайёд озод шуда, бо дӯстони хурдтараки бовафои худ ба даштҳои васею дилкушо баромада рафт. Онҳо ҳамин тавр дӯстона зиндагӣ мекарданд (Аз афсонаҳои халқӣ).